
REAL ACADEMIA DE MEDICINA DE GALICIA

MEMORIA DE ACTIVIDADES DO ANO 2023 E DISCURSO INAUGURAL DO ANO 2024

ASOCIADA AO INSTITUTO DE ESPAÑA

REAL ACADEMIA DE MEDICINA DE GALICIA

MEMORIA DE ACTIVIDADES DO ANO 2023 E DISCURSO INAUGURAL DO ANO 2024

ELABORADA POLO
ILMO. SR. DR. ALBERTO JUFFÉ STEIN,
Secretario Xeral

ASOCIADA AO
INSTITUTO DE ESPAÑA

REAL ACADEMIA DE MEDICINA DE GALICIA

Rúa Durán Loriga, 10, 2.º

15003 A Coruña

Teléfono: 981 224 940

Correo electrónico: ramycga@ramycga.org

Web: ramycga.org

Arquivo fotográfico da RAMG.

Secretarias:

María Luisa Moscoso Suárez.

Ana Obelleiro Veiguela

Maquetación e Impresión:

Grafisant, S. L.

ISBN: 978-84-09-64187-1

D. Legal: C-172/1994

**XUNTA
DE GALICIA**

SECRETARÍA XERAL
DE POLÍTICA
LINGÜÍSTICA

Índice

PRESENTACIÓN	9
I. SESIÓNS CIENTÍFICAS	15
SESIÓNS CIENTÍFICAS NA SEDE ACADÉMICA	17
SESIÓNS CIENTÍFICAS FÓRA DA SEDE ACADÉMICA	57
II. ACTIVIDADES PARTICIPATIVAS DA REAL ACADEMIA DE MEDICINA DE GALICIA EN ACTOS ORGANIZADOS POR OUTRAS INSTITUCIÓNS NA SEDE ACADÉMICA	61
III. PARTICIPACIÓN DA REAL ACADEMIA DE MEDICINA DE GALICIA EN ACTOS ORGANIZADOS POR OUTRAS INSTITUCIÓNS	65
IV. SESIÓNS SOLEMNES CIENTÍFICAS IN MEMORIAM	69
V. CICLO DE CONFERENCIAS DE DIVULGACIÓN SANITARIA, EN COLABORACIÓN CO CONCELLO DA CORUÑA. CONCELLERÍA DE IGUALDADE, BENESTAR SOCIAL E PARTICIPACIÓN	125
VI. CICLO DE CONFERENCIAS “A VACINA DA VARÍOLA EN ESPAÑA, GALICIA E AMÉRICA”	129
VII. PUBLICACIÓNS	137
VIII. DISTINCIÓNS CONCEDIDAS AOS ACADÉMICOS NUMERARIOS E CORRESPONDENTES	191
IX. PREMIOS A TRABALLOS DE INVESTIGACIÓN CONVOCADOS POLA REAL ACADEMIA DE MEDICINA DE GALICIA	197
X. DISCURSO INAUGURAL DO CURSO ACADÉMICOS 2024	209
Pedro Gil. Académico numerario titular da cadeira territorial de Vigo	211
XI. ORGANIGRAMA DA ACADEMIA DE MEDICINA DE GALICIA DE 2023 EN XANEIRO DE 2024	237

SÚA MAXESTADE “EL REY” D. FELIPE VI

PRESENTACIÓN

Excmo. Sr. D. Francisco Martelo Villar

Presidente

Empezamos o ano reflexionando sobre as dúbidas e as inquietudes do humano desde o lado inexplicable e de maior dureza, o suicidio. Del tratou o excelente discurso de apertura do curso académico 2023 a cargo do titular da cadeira de Psiquiatría, o doutor Luis Ferrer i Balsebre. É preocupante que en medicina non se coñezan os mecanismos que levan ao suicidio. Coñecemos o percorrido, pero poucas veces a causa final que o decide. O doutor Ferrer sinalounos que moitos son por auténticas miudezas da

vida, díxoo en galego: “As miudezas son, quizais, a derradeira labazada que unha vida adoecida desde hai tempo pode aturar”.

Non quedamos instalados na “tristura”. O ano 2023 achegou dificultades polas guerras na nosa contorna, complicada pola situación financeira en Europa, de maneira fundamental pola baixada da potencia do motor alemán. Pero tamén achegou moitas cousas boas e no seu vértice situamos a certificación definitiva da xenerosidade da vacina para o control da pandemia da covid-19.

O noso espazo continuou sendo un foro de debate e de difusión do coñecemento médico.

O noso agradecemento aos señores académicos e aos conferenciantes das sesións habituais na nosa sede. Aos que as pronunciaron en Santiago e aquí

baixo o patrocinio de entidades privadas. Aos que participaron nos actos organizados nos centros cívicos da Coruña baixo o patrocinio do Concello e aos que o fixeron con motivo da exitosa exposición que tivo lugar neste edificio, titulada “A vacina da varíola e a súa difusión en Galicia, en España e América” e que puxo de manifesto o noso compromiso coa xente da nosa terra que se esforzou para facer posible a maior xesta de prevención da saúde pública da nosa historia. Grazas ao Concello da Coruña, á Real Academia Nacional de Medicina, á cátedra Balmís da Universidade de Alacante e á colección propiedade do historiador e colaborador académico Carlos González Guitián.

O meu recoñecemento ás comisións establecidas polo seu traballo, que nos levou a un proceso interno de progreso da nosa actividade e que fixo posible o establecemento de convenios con institucións públicas e privadas, coa melloría da situación económica da entidade. Facemos nosa a frase do noso paisano Vicente Risco: “As cousas soluciónanse camiñando”.

A Real Academia de Medicina de Galicia, como cada ano, impulsou a investigación médica cos seus premios. Os meus parabéns aos premiados este ano 2023, e fágoo na persoa dos primeiros asinantes dos traballos: don Sergio Raposeiras Roubin, co Premio da Fundación Barrié; don Adrián Mosquera Orgeira, co Premio da Fundación Centro Oncolóxico de Galicia José Antonio Quiroga Piñeiro, e don Cristian Palau, co Premio Previsión Sanitaria Nacional. Que poidan seguir progresando nos seus campos ao máximo nivel. O noso recoñecemento e moitas grazas.

O noso recoñecemento tamén aos benfeitores que os fan posibles. Grazas á Excelentísima señora Pilar Romero, presidenta da Fundación Barrié; grazas ao doutor Alfonso Mariño Cotelo, director do Hospital Oncolóxico, e ao doutor Miguel Carrero López, presidente de Previsión Sanitaria Nacional e académico correspondente desta institución. Unha bendición transitar polo camiño de tentar axudar aos demais.

O noso recordo aos que se foron. Nas sesións *in memoriam*, homenaxeamos os ilustrísimos señores académicos doutores Manuel Pereiro Miguens, José Antonio Pajarrón Ulloa e Manuel Salorio, figuras senlleiras desta institución. E tamén o faremos este ano evocando o protagonismo de José María Arias Mosquera, presidente da Fundación Barrié, que apoiou a investigación en

medicina desde esta real academia no últimos cincuenta anos, e a Manuel Ramos Vázquez, académico correspondente e director do Hospital Oncológico de Galicia e valedor desta institución.

O ano que vén, o 2024, comezaremos con conferencias de divulgación do coñecemento sobre saúde e enfermidade da poboación de diferentes concellos na provincia de Lugo, tras un convenio de mostra desta real academia coa Deputación Provincial de Lugo, á que lle agradecemos o seu compromiso. O resto da nosa actividade tentará reflectir a revolución actual no coñecemento médico. Os biomarcadores, da man da proteómica e da glicómica; o salto exponencial da xenómica, e as innovacións tecnolóxicas, desde a robótica á análise de grandes volumes de datos a través da intelixencia artificial, situáronnos na inmensidade do ilimitado.

Esta enorme revolución vai a gran velocidade e necesita cambios e planificación na formación dos novos médicos e, de maneira máis perentoria, unha formación innovadora dos profesionais en actividade. Non será suficiente a permanente posta ao día dos que fan o traballo. Non é suficiente o *up to date*, necesitarase a aprendizaxe dunha nova forma de exercer a medicina.

Utilizando a información da secuencia xenómica; as mutacións específicas do DNA do paciente, das proteínas, do medio ambiente en que vive, e o ámbito persoal, como a dieta, os hábitos que desgastan a saúde ou a actividade deportiva, pódese chegar a identificar o mapa biolóxico particular de cada persoa e, no futuro, poderase atopar a posibilidade de prever as súas patoloxías máis probables e de individualizar o diagnóstico das que xa lle afectan e personalizar o tratamento específico que lle conveña. É a medicina da precisión.

Estamos no inicio dun camiño aínda con pouca repercusión na práctica clínica, porque se necesitan cambios importantes na forma de ensinar e de aprender a profesión médica e as demais carreiras sanitarias e de difundir o coñecemento na sociedade. Dunha medicina baseada nas alteracións nos órganos e nos tecidos a outra máis centrada na saúde e a enfermidade. Un tempo novo. Un tempo ilusionante. Con iso, nos próximos anos, fóra da súa inmersión nos procedementos multidisciplinares, non haberá lugar para o médico.

Na tarefa institucional, para enfrontarnos a estes novos retos é imprescindible o talento. Este ano, os novos académicos numerarios ilustrísimos e ilustrísimas señores e señoras: don Federico Martinón Torres por Pediatría, don Ángel Carracedo Álvarez por Medicina Legal, don Rosendo Bugarín González por Medicina de Familia, dona María Teresa Jorge Mora por Medicina Física e Rehabilitación e dona María del Carmen Montero Martínez por Pneumoloxía achegan unha traxectoria profesional de excelencia polo seu talento e o seu esforzo. A súa chegada incrementa a capacidade da institución ante os desafíos expostos.

Grazas, señores académicos, o meu recoñecemento a todos os que nos tenderon a súa man e os meus mellores desexos para o curso 2024.

XUNTA DE GOBIERNO

► De esquerda a dereita: Ilmo. Sr.D. Luis Ferrer i Balsebre, Bibliotecario; Ilmo. Sr. D. Álvaro Ruibal Morell, Vicepresidente; Excmo. Sr. D. Francisco Martelo Villar, Presidente; Ilma. Sra. D.ª Rosa Meijide Faílde, Tesoureira; Ilmo. Sr. D. Alberto Juffé Stein, Secretario xeral e Ilmo. Sr. D. Carlos Acuña Castroviejo, Vicesecretario-contador.

I

SESIONS CIENTÍFICAS

SESIÓNS CIENTÍFICAS NA SEDE ACADÉMICA

■ XANEIRO

27 (venres), 19:00 h.

SOLEMNE SESIÓN PÚBLICA DE INAUGURACIÓN DO CURSO ACADÉMICO 2023.

- **Fixo a lectura abreviada da memoria do ano 2022** o académico numerario de Cirurxía Cardíaca e secretario xeral, doutor Alberto Juffé Stein.
- Pronunciou o discurso inaugural do curso 2023 titulado “**Antropoloxía do suicidio**” o doutor Luis Ferrer i Balsebre, académico numerario da cadeira de Psiquiatría.
- Pechou o acto e **declarou inaugurado o curso académico 2023** o presidente da corporación, o doutor Francisco Martelo Villar.

► Na mesa presidencial, de esquerda a dereita: o vicepresidente da RAMG, doutor Álvaro Ruibal Morell; o reitor da Universidade da Coruña, don Julio Abalde Alonso; o presidente da RAMG, doutor Francisco Martelo Villar; o académico numerario da cadeira de Anestesioloxía e Reanimación e decano da Facultade de Medicina de Santiago de Compostela, doutor Julián Álvarez Escudero. No atril: o secretario xeral da RAMG, doutor Alberto Juffé Stein. No estrado de honra: o presidente da Real Academia Galega de Xurisprudencia e Lexislación, don José Luis Seoane Spiegelberg, e a presidenta da Fundación Barrié, dona Pilar Romero Vázquez-Gulías.

► Na mesa presidencial, de esquerda a dereita: o vicepresidente da RAMG, doutor Álvaro Ruibal Morell; o reitor da Universidade da Coruña, don Julio Abalde Alonso; o presidente da RAMG, don Francisco Martelo Villar; o académico numerario da cadeira de Anestesioloxía e Reanimación e decano da Facultade de Medicina de Santiago de Compostela, doutor Julián Álvarez Escudero, e o secretario xeral da RAMG, doutor Alberto Juffé Stein. No atril: o académico numerario titular da cadeira de Psiquiatría e bibliotecario da RAMG, pronunciando o discurso de apertura do curso 2023.

► O doutor Arturo González Quintela recolle o Premio da Fundación Barrié.

► A doutora Nieves Martínez Lago recolle o Premio do Centro Oncolóxico de Galicia.

► O doutor José Manuel Lage Parente recolle o Premio de Previsión Sanitaria Nacional.

La Real Academia de Medicina entrega sus premios de investigación científica

La institución gallega inaugura el nuevo curso en su sede de A Coruña

REDACCIÓN / LA VOZ

La Real Academia de Medicina de Galicia inauguró en la tarde de ayer en A Coruña el nuevo curso en una sesión en la que se entregaron sus Premios a la Investigación Científica, que reconocieron trabajos orientados a la práctica clínica, la oncología y los aspectos humanísticos de la profesión médica.

El secretario general de la institución y académico de Cirugía Cardíaca, Alberto Juffé, dio lectura a la memoria correspondiente al año 2022. A continuación, Luís Ferrer i Balsebre, académico numerario del sillón de Psiquiatría, impartió el discurso inaugural, con el título *Antropología del suicidio*.

La sesión continuó con la entrega de los Premios a la Investigación Médica del año 2022, instituidos por la Academia con el patrocinio de la Fundación Barrié, la Fundación Quiroga y Piñeyro del Centro Oncológico de Galicia y el de Previsión Sanitaria Nacional.

El Premio de la Fundación Barrié, que está dotado con 10.000 euros y que reconoce al mejor trabajo de tema libre realizado en

Imagen de la apertura del nuevo curso en la Real Academia de Medicina de Galicia. MIGUEL MIRAMONTES

ciencias médicas de aplicación clínica, recayó en *Cambios en el n-glicoma sérico en relación con la edad y el sexo. Patrones asociados con comorbilidad*, del que son autores Arturo González, Óscar Lado, Manuela Alonso Sampedro y Francisco Gude Sampedro. Los doctores Manuel Taboada, Xavier Almeida, Francisco Aneiros, Esteban Ferreiroa, Sonia Veiras y Teresa Seoane-Pillado recibieron un accésit.

El Premio José Antonio Quiroga y Piñeyro, dotado con 6.010 euros al mejor trabajo de tema libre de investigación oncológica no básica, fue para el trabajo *Efectividad y seguridad de la inmunoterapia en pacientes con tumores digestivos con pérdida de expresión de proteínas reparadoras o inestabilidad de microsatélites en la práctica clínica habitual*, de Nieves Martínez Lago y Rafael Varela Ponte.

El Premio de Previsión Sanitaria

Nacional (PSN), dotado con 4.500 euros al mejor trabajo sobre Humanidad y Ejercicio Profesional, fue otorgado al trabajo *El médico rural, custodio de la salud en la sociedad*, del que es autor José Manuel Lage Parente con la colaboración de Roberto Fernández. Se ha reconocido con un accésit a Medicina narrativa en la quinta era de la medicina, cuyo autor es Francisco Javier Barón Duarte.

► La Voz de Galicia 28 de xaneiro de 2023.

■ FEBREIRO

2 (xoves), 19:00 h.

INGRESO COMO ACADÉMICO CORRESPONDENTE DO DOUTOR ANTONIO POSE REINO.

Pronunciou o discurso titulado **“Un novo modelo de atención sociosanitaria durante a pandemia”**.

Fixo o eloxio o doutor Jesús Pino Mínguez, académico numerario titular da cadeira de Traumatoloxía e Cirurxía Ortopédica.

► Na mesa presidencial, de esquerda a dereita: o vicepresidente da RAMG, doutor Álvaro Ruibal Morell; o presidente da RAMG, doutor Francisco Martelo Villar, e o vicesecretario-contador, doutor Carlos Acuña Castroviejo. No atril: o doutor Antonio Pose Reino. No estrado de honra: o académico numerario titular da cadeira de Traumatoloxía e Cirurxía Ortopédica, doutor Jesús Pino Mínguez.

16 (xoves), 19:00 h.

MEDICINA PREVENTIVA NO CANCRO.

Impartiu a conferencia o doutor Marcelino González Martín, académico numerario de Uroloxía.

Presentou a sesión e o conferenciante o doutor Juan Jesús GESTAL OTERO, académico numerario da cadeira de Medicina Preventiva.

► Na mesa presidencial, de esquerda a dereita: o vicesecretario-contador, doutor Carlos Acuña Castroviejo; o vicepresidente, doutor Álvaro Ruibal Morell, e o secretario xeral, doutor Alberto Juffé Stein. No atril: o académico numerario titular da cadeira de Uroloxía, doutor Marcelino González Martín. No estrado de honra: o académico numerario titular da cadeira de Medicina Preventiva, doutor Juan Jesús Gestal Otero.

24 (venres), 19:00 h.

SOLEMNE SESIÓN PÚBLICA DE RECEPCIÓN, COMO ACADÉMICO NUMERARIO DA CADEIRA DE PEDIATRÍA, DO ELECTO DOUTOR FEDERICO MARTINÓN TORRES.

- **Leu a acta de elección** o doutor Alberto Juffé Stein, secretario xeral.
- Pronunciou o discurso de recepción, titulado **“Infeccións, vacinas e pediatría”**, o doutor Federico Martinón Torres.
- **Leu o discurso de contestación, en nome da corporación**, o doutor Felipe Casanueva Freijo, académico numerario de Endocrinoloxía.
- **Fixo a saudación ao novo académico** o doutor Francisco Martelo Villar, presidente.

► Na mesa presidencial, de esquerda a dereita: o conselleiro de Sanidade, don Julio García Comesaña; o presidente da RAMG, doutor Francisco Martelo Villar; o presidente da Xunta de Galicia, don Alfonso Rueda Valenzuela; o presidente do Parlamento Galego, don Miguel Ángel Santalices Vieira, e o secretario xeral da RAMG, doutor Alberto Juffé Stein. No atril: o doutor Federico Martinón Torres. No estrado de honra: a xerente do Sergas, doutora Estrella López Pardo; a presidenta da Fundación Barrié, dona Pilar Romero Vázquez-Gulías, e o académico numerario titular da cadeira de Endocrinoloxía, doutor Felipe Casanueva Freijo.

► Na mesa presidencial, de esquerda a dereita: o conselleiro de Sanidade, don Julio García Comesaña; o presidente da RAMG, doutor Francisco Martelo Villar; o presidente da Xunta de Galicia, don Alfonso Rueda Valenzuela, e o secretario xeral da RAMG, doutor Alberto Juffé Stein. No atril: o académico numerario titular da cadeira de Endocrinoloxía, doutor Felipe Casanueva Freijo. Estrado de honra: a xerente do sergas, doutora Estrella López Pardo, e a presidenta da Fundación Barrié, dona Pilar Romero Vázquez-Gulías.

► O presidente da Xunta de Galicia, don Alfonso Rueda Valenzuela, imponse a medalla de académico numerario ao doutor Federico Martín Torres.

► De esquerda a dereita: o secretario xeral da RAMG, doutor Alberto Juffé Stein; o presidente da Xunta de Galicia, don Alfonso Rueda Valenzuela, asinando no Libro de honra da academia; o presidente da RAMG, doutor Francisco Martelo Villar, e o conselleiro da Xunta de Galicia, don Julio García Comesaña.

► *El Correo Gallego* 25 de febreiro de 2023.

■ MARZO

2 (xoves), 19:00 h. TEORÍA DO CAOS EN XINECOLOXÍA.

Impartiu a conferencia o doutor Francisco Vázquez Fernández, académico numerario territorial de Lugo.

Presentou a sesión e o conferenciante o doutor Alejandro Novo Domínguez, académico numerario de Obstetricia e Xinecología.

► Na mesa presidencial, de esquerda a dereita: o vicesecretario-contador da RAMG, doutor Carlos Acuña Castroviejo; o presidente da RAMG, doutor Francisco Martelo Villar, e o secretario xeral, doutor Alberto Juffé Stein. No atril: o académico numerario titular da cadeira territorial de Lugo, doutor Francisco Vázquez Fernández.

9 (xoves), 19:00 h.

IMPORTANCIA SOCIAL DA VETERINARIA EN GALICIA. O LEGADO DO ACADÉMICO DE MEDICINA JUAN ROF CODINA (1874-1967).

Impartiu a conferencia o doutor Diego Conde Gómez, doutor en Veterinaria, académico correspondente da Real Academia de Ciencias Veterinarias de España e membro de Historia Veterinaria Galega.

Presentou a sesión e o conferenciante o doutor Fernando Ponte Hernando, académico numerario de Historia da Medicina.

16 (xoves), 19:00 h.

APLICACIÓN DA TERAPIA CELULAR NAS LESIÓNS DA CARTILAXE ARTICULAR: O TRANSPLANTE DE CONDROCITOS.

Impartiu a conferencia o doutor Francisco Blanco García, académico correspondente, médico especialista en Reumatoloxía e profesor titular da UDC.

Presentou a sesión e o conferenciante o doutor Francisco Javier de Toro Santos, académico numerario da cadeira de Reumatoloxía.

► Na mesa presidencial, de esquerda a dereita: o secretario xeral da RAMG, doutor Alberto Juffé Stein; o presidente da RAMG, doutor Francisco Martelo Villar, e o académico numerario titular da cadeira de Reumatoloxía, doutor Francisco Javier de Toro Santos. No atril: o académico correspondente, doutor Francisco Blanco García.

23 (xoves), 19:00 h.

NOVOS RETOS DA CARDIOLOXÍA NO CONTEXTO DA PANDEMIA POR COVID-19. EXPERIENCIA DUN DEPARTAMENTO DE CARDIOLOXÍA E CIRURXÍA CARDIOTORÁCICA EN SUECIA.

Impartiu a conferencia o doutor Alexander Scheel-Exner Bermúdez, xefe de sección do Departamento de Cardiología e Cirugía Cardiovascular do Hospital Rexional de Blekinge (Suecia).

Presentou a sesión e o conferenciante o doutor Fernando Ponte Hernando, académico numerario da cadeira de Historia de Medicina.

► Na mesa presidencial, de esquerda a dereita: o vicepresidente da RAMG, doutor Álvaro Ruibal Morell; o presidente da academia, doutor Francisco Martelo Villar, e o secretario xeral, doutor Alberto Juffé Stein. No atril: o conferenciante, doutor Alexander Scheel-Exner Bermúdez.

31 (venres), 19:00 h.

SOLEMNE SESIÓN PÚBLICA DE RECEPCIÓN, COMO ACADÉMICO NUMERARIO DA CADEIRA DE MEDICINA LEGAL, DO ELECTO DOUTOR ÁNGEL CARRACEDO ÁLVAREZ.

- **Leu a acta de elección** o doutor Alberto JUFFÉ STEIN, secretario xeral.

- Pronunciou o discurso de recepción, titulado **“Desde a bioloxía forense ás ciencias ómicas forenses. Historia da evolución da xenética forense”**, o doutor Ángel Carracedo Álvarez.
- **Leu o discurso de contestación**, en nome da corporación, o doutor Francisco Javier Jorge Barreiro, académico numerario de Anatomía Humana.
- **Fixo a saudación ao novo académico** o doutor Francisco Martelo Villar, presidente.

- Na mesa presidencial, de esquerda a dereita: o reitor da Universidade de Santiago de Compostela, don Antonio López Díaz; o presidente da RAMG, doutor Francisco Martelo Villar; o conselleiro de Sanidade, don Julio García Comesaña; o reitor da Universidade da Coruña, don Julio Abalde Alonso, e o secretario xeral da RAMG, doutor Alberto Juffé Stein. No atril: o doutor Ángel Carracedo Álvarez pronunciando o seu discurso de ingreso. No estrado de honra: don José Luis Seoane Spiegelberg, presidente da Real Academia Galega de Xurisprudencia e Lexislación; don Ángel Concheiro Nine, presidente da Real Academia de Farmacia de Galicia, e dona Alicia Estévez Toranzo, vicepresidenta da Real Academia Galega de Ciencias.

- Na mesa presidencial, de esquerda a dereita: o reitor da Universidade de Santiago de Compostela, don Antonio López Díaz; o presidente da RAMG, doutor Francisco Martelo Villar; o conselleiro de Sanidade, don Julio García Comesaña; o reitor da Universidade da Coruña, don Julio Abalde Alonso, e o secretario xeral da RAMG, doutor Alberto Juffé Stein. No atril: o académico numerario da cadeira de Anatomía Humana, doutor Francisco Javier Jorge Barreiro. No estrado de honra: don José Luis Seoane Spiegelberg, presidente da Real Academia Galega de Xurisprudencia e Lexislación, e don Ángel Concheiro Nine, presidente da Real Academia de Farmacia de Galicia.

- O presidente da RAMG, doutor Francisco Martelo Villar, imponse a medalla de académico numerario ao doutor Ángel Carracedo Álvarez.

► De esquerda a dereita, primeira fila: o doutor Ángel Carracedo Álvarez; o presidente da RAMG, doutor Francisco Martelo Villar; o doutor Francisco Javier Jorge Barreiro, e o conselleiro de Sanidade, don Julio García Comesaña. De esquerda a dereita, segunda fila: a xerente da área de Santiago de Compostela e Barbanza, dona Eloína Núñez, e os doutores Carlos Acuña Castroviejo, Javier Martínez Pérez-Mendaña, Marcelino González Martín, Rosa Meijide Faílde, Jorge Teijeiro Vidal, Luis Ferrer i Balsebre, Felipe Casanueva Freijo, Jesús Pino Mínguez e Manuel Pereiro Ferreiros. De esquerda a dereita, terceira fila: os doutores Javier de Toro Santos, Fernando Ponte Hernando, Francisco Vázquez Fernández, Federico Martinón Sánchez, Alberto Juffé Stein, Joaquín Potel Lesquereux, Enrique Domínguez Muñoz, Alejandro Novo Domínguez, Juan Gestal Otero, Pedro Gil Gil e Julián Álvarez Escudero.

Carracedo: “La USC es hoy uno de los polos del desarrollo de la genómica en el mundo forense”

El catedrático ingresa en la Real Academia de Medicina de Galicia agradeciendo la inspiración proporcionada por su antecesor en el sillón y mentor, el profesor Concheiro

KORO MARTÍNEZ
Santiago

Apasionado de su profesión y de prácticamente todas aquellas actividades en las que se embarca, por dispares que a simple vista parezcan, y considerado toda una eminencia en su campo a nivel mundial, el doctor Ángel Carracedo se mostró feliz en A Coruña de haber tenido “la suerte de vivir esta revolución genómica en la que la Universidad de Santiago pasó a ser uno de los polos mundiales del desarrollo de la Genómica en el mundo forense, un lugar de peregrinaje al que vienen continuamente a formarse o a interactuar científicos de todo el mundo”.

El catedrático de la USC ingresó ayer como académico numerario del sillón de Medicina Legal de la Real Academia de Medicina de Galicia, en un acto en la sede de la institución que contó con la presencia, entre otros, de los rectores de las universidades de A Coruña y Santiago, Julio Abalde y Antonio López, respectivamente; así como del presidente de la Real Academia Galega de Jurisprudencia y Legislación, José Luis Seoane Spiegelberg, y de la Real Academia de Farmacia de Galicia, Ángel Concheiro, además de compañeros académicos, familiares y amigos.

Carracedo ocupó ya el sillón de su mentor, el profesor Luis Concheiro, a quien quiso agradecer su inspiración porque con él “me introduje en la medicina legal que podía ir de la mano de la genética”, y recordó aquellos momentos de formación e investigación en los que la técnica de la secuenciación de Sanger inició una revolución en la medicina, con la legal como primera beneficiada, algo que atribuyó “al descubrimiento temprano por Alec Jeffreys y su grupo de regiones hipervariables del ADN que revolucionó la identificación de las personas años antes de que se iniciase tan siquiera el proyecto Genoma humano”.

Calificado por el doctor Francisco Martelo como el digno discípulo del profesor Luis Concheiro, el presidente de la academia destacó cómo el nuevo miembro “de forma modesta

Ángel Carracedo (c.), durante su ingreso como académico numerario de la Real Academia de Medicina de Galicia / RAMG

y abnegada, desde la medicina forense y la genética ha ido ampliando los campos de investigación para convertirse en uno de los profesionales con mayor índice de impacto, en la secuenciación genómica, en la medicina molecular y enfermedades crónicas, creando infraestructuras de la medicina de precisión asociada a ciencia y a la tecnología, pero siendo capaz de dar el paso de aproximarse a los pacientes en directo, para ayudarles y aliviarles”.

En su discurso de ingreso, el director de la Fundación Pública Galega de Medicina Xenómica habló sobre su trabajo. Desde la biología forense a las ciencias ómicas forenses: historia de la evolución de la genética forense,

refiriéndose al inicio del Proyecto Genoma Humano en 1990, “cuando se comenzaron a descubrir genes responsables de enfermedades mendelianas, lo que cambió rápidamente el espectro de la enfermedad genética identificable basada hasta entonces en técnicas citogenéticas”. Y recordó que “todos los hospitales gallegos querían desarrollar la nueva genómica y nos llamaban para ello”.

Apuntó que precisamente de ahí es de donde nace la Fundación Pública de Medicina Xenómica, de la mano de Fernando Domínguez, y dijo que “el desarrollo de esta nueva estructura, al que le dedico actualmente la mayor parte de mis energías, fue ya imparable”.

Hizo un recorrido por la genética forense y sus aportaciones en la introducción de nuevas tecnologías para la identificación forense, algo en lo que su laboratorio fue pionero, señalando que “cuando se descubrieron en la década de 1980 los polimorfismos del ADN, la hemogenética forense, nana derivada de la hematología, dejó su paso a la genética forense”. Carracedo explicó que “al igual que sucedió en genética clínica, que ha pasado a una actividad más amplia que es la medicina genómica, está sucediendo lo mismo con la genética forense que está dejando paso a la genómica forense”.

“Genética es la ciencia de la herencia y no incluye ni la transcriptómica,

el estudio del ARN, ni la mayoría de las modificaciones del genoma como la metilación. La genómica forense también se va abriendo a otras áreas de la medicina forense y de la medicina genómica clínica, lo que las enriquece mutuamente”, consideró.

En nombre de la academia le respondió el doctor Javier Jorge Barreiro, académico numerario del sillón de Anatomía Humana, quien dibujó un retrato cercano de Ángel Carracedo y sus inicios en la medicina con Luis Concheiro, comenzando por el estudio de los grupos sanguíneos y más tarde siendo pionero en el de la paternidad, gracias a la ley de filiación de 1981.

Aseguró que se decidió a investigar en áreas de genética clínica y a dedicarse “a pescar genes relacionados con enfermedades, potenciando la medicina personalizada que intenta que sea integrada por todos los profesionales desde la medicina de familia a las especialidades”, impulsado por sus inquietudes “por mejorar la salud de los pacientes”.

Es uno de los investigadores de mayor impacto mundial en el campo de la medicina forense y la genética clínica

Tras relatar los innumerables reconocimientos obtenidos a lo largo de la intensa trayectoria profesional del nuevo académico, el doctor Barreiro afirmó que su mayor premio es “que el pueblo gallego lo considere al científico más conocido, importante y querido de Galicia”.

Y no solo Galicia, puesto que es uno de los investigadores de mayor impacto en el mundo en el campo de la medicina forense y de la genética clínica, formándose en su grupo de trabajo científicos de todo el planeta.

Es el investigador con más citaciones e índice H en medicina forense, y a él se le deben muchos de los avances más importantes en genética forense, como la estandarización e implantación de la prueba de ADN forense a nivel mundial, ayudando a la justicia en casos relevantes.

Autor de numerosas publicaciones y receptor de destacados reconocimientos, creó y dirige el Centro Nacional de Genotipado, la infraestructura Impact Genómica para el desarrollo de la Medicina personalizada en España, y junto con la profesora Mabel Loza la infraestructura Innopharma y Fundación Kaeritor para el desarrollo de fármacos en fase preclínica.

LAS FRASES

Francisco Martelo
PRESIDENTE ACADEMIA DE MEDICINA

“De forma modesta ha ampliado los campos de investigación y se ha aproximado a los pacientes para aliviarlos”

Ángel Carracedo
CATEDRÁTICO MEDICINA LEGAL DE LA USC

“La USC es hoy un lugar de peregrinaje al que vienen a formarse e interactuar científicos de todo el mundo”

Javier Jorge Barreiro
ACADÉMICO

“Sus inquietudes por mejorar la salud de los pacientes le llevaron a pescar genes que se vinculan con patologías”

► El Correo Gallego 1 de abril de 2023.

ABRIL

25 (martes), 19:00 h. SESIÓN DKV. MEDICINA DO FUTURO.

Intervienen:

Presentou a sesión o doutor Jesús Reboredo, director médico territorial de Galicia DKV.

Presentou o conferenciante o doutor Francisco Javier de Toro Santos, académico numerario de Reumatoloxía e xefe do Servizo de Reumatoloxía do CHUAC.

Pronunciou a conferencia titulada “Medicina do futuro” o doutor Ángel Carracedo Álvarez, académico numerario de Medicina Legal.

Pechou a sesión o doutor Francisco Martelo Villar, presidente da Real Academia de Medicina de Galicia.

28 (venres), 19:00 h.

SOLEMNE SESIÓN PÚBLICA DE RECEPCIÓN, COMO ACADEMICO NUMERARIO DA CADEIRA DE MEDICINA FAMILIAR E COMUNITARIA, DO ELECTO DOUTOR ROSENDO BUGARÍN GONZÁLEZ.

- **Leu a acta de elección** o doutor Alberto Juffé Stein, secretario xeral.
- Pronunciou o discurso de recepción, titulado “**Medicina de familia e bioética**”, o doutor Rosendo Bugarín González.
- **Leu o discurso de contestación, en nome da corporación**, o doutor Francisco J. De Toro Santos, académico numerario de Reumatoloxía.
- **Fixo a saudación ao novo académico** o doutor Francisco Martelo Villar, presidente.

► Na mesa presidencial, de esquerda a dereita: o doutor Álvaro Ruibal Morell, vicepresidente da RAMG; don Miguel Ángel Santalices Vieira, presidente do Parlamento Galego; o doutor Francisco Martelo Villar, presidente da RAMG; o doutor Luciano Vidán Martínez, presidente do Colexio Oficial de Médicos da Coruña; o doutor Alberto Juffé Stein, secretario xeral da RAMG. No atril: o doutor Rosendo Bugarín González. No estrado de honra: don Enrique Cabaleiro, alcalde de Tui; don Ramón Ares, xerente da área sanitaria de Lugo, e o doutor Javier de Toro Santos, académico numerario da cadeira de Reumatoloxía.

► **Na mesa presidencial:** o doutor Álvaro Ruibal Morell, vicepresidente da RAMG; don Miguel Ángel Santalices Vieira, presidente do Parlamento Galego; o doutor Francisco Martelo Villar, presidente da RAMG; o doutor Luciano Vidán Martínez, presidente do Colexio Oficial de Médicos da Coruña; o doutor Alberto Juffé Stein, secretario xeral da RAMG. No atril: o doutor Javier de Toro Santos. No estrado de honra: don Enrique Cabaleiro, alcalde de Tui; don Ramón Ares, xerente da área sanitaria de Lugo, e o doutor Rosendo Bugarín González.

► O doutor Francisco Martelo Villar, presidente da RAMG, imponlle a medalla ao novo académico numerario, o doutor Rosendo Bugarín González.

► De esquerda a dereita, primeira fila: os doutores Javier de Toro Santos, Rosa Meijide Faílde, Francisco Martelo Villar e Rosendo Bugarín González. De esquerda a dereita, segunda fila: os doutores José Luis García Alcón, Fernando Ponte Hernando, Marcelino González Martín, Federico Martinón Sánchez, Pedro Gil Gil, Luis Ferrer i Balsebre, Francisco Javier Jorge Barreiro, Francisco Vázquez Fernández, Álvaro Ruibal Morell e Javier Martínez Pérez-Mendaña. De esquerda a dereita, terceira fila: os doutores Manuel Pereiro Ferreiros, Alberto Juffé Stein e Jorge Teijeiro Vidal.

■ MAIO

4 (xoves), 19:00 h.

UTILIDADE DA BALNEOTERAPIA NAS ENFERMIDADES REUMÁTICAS.

Impartiu a conferencia a doutora Rosa Meijide Faílde, académica numeraria de Hidroloxía Médica.

Presentou a sesión e a conferenciante o doutor Francisco Javier de Toro Santos, académico numerario de Reumatoloxía.

► Na mesa presidencial, de esquerda a dereita: os doutores Álvaro Ruibal Morell, Francisco Martelo Villar e Carlos Acuña Castroviejo, vicepresidente, presidente e secretario-contador da RAMG. No atril: a doutora Rosa Meijide Fálde, académica numeraria titular da cadeira de Hidroloxía Médica e tesoureira da RAMG.

11 (xoves), 19:00 h.

ENFERMIDADE DESCOMPRESIVA, CADRO PATOLÓXICO COMÚN PARA AVIADORES E MERGULLADORES.

Impartiu a conferencia o doutor José Luis García Alcón, académico numerario de Medicina Militar.

Presentou a sesión e o conferenciante o doutor Alberto Juffé Stein, académico numerario de Cirurxía Cardíaca e secretario xeral.

► Na mesa presidencial, de esquerda a dereita: os doutores Álvaro Ruibal Morell, Francisco Martelo Villar e Alberto Juffé Stein, vicepresidente, presidente e secretario xeral da RAMG. No atril: o doutor José Luis García Alcón, académico numerario titular da cadeira de Medicina Militar.

25 (xoves), 19:00 h.

CLAUSURA DE CURSO DA UNIVERSIDADE SÉNIOR DA CORUÑA. EDUCACIÓN PARA A SAÚDE.

Impartiu a conferencia o doutor José Luis Rodríguez-Villamil Fernández, académico correspondente e profesor da Universidade Sénior da Coruña.

Fixo a presentación o doutor Francisco Martelo Villar, presidente da RAMG.

► Na mesa presidencial, de esquerda a dereita: o doutor Jorge Teijeiro Vidal; o doutor Francisco Martelo Villar, presidente da RAMG, e o doutor Alberto Juffé Stein, secretario xeral da RAMG. No atril: o doutor José Luis Rodríguez Villamil, académico correspondente da RAMG.

■ XUÑO

2 (venres), 19:00 h.

SOLEMNE SESIÓN PÚBLICA DE RECEPCIÓN, COMO ACADÉMICA NUMERARIA DA CADEIRA DE MEDICINA FÍSICA E REHABILITACIÓN, DA ELECTA DOUTORA MARÍA TERESA JORGE MORA.

- **Leu a acta de elección** o doutor Alberto Juffé Stein, secretario xeral.
- Pronunciou o discurso de recepción, titulado **“Pasado, presente e futuro da rehabilitación médica en Galicia”**, a doutora M.ª Teresa Jorge Mora.
- **Leu o discurso de contestación, en nome da corporación**, o doutor Manuel Noya García, académico numerario de Neuroloxía.
- **Fixo a saudación á nova académica** o doutor Francisco Martelo Villar, presidente.

► Na mesa presidencial, de esquerda a dereita: o doutor Álvaro Ruibal Morell, vicepresidente da RAMG; a doutora Estrella López Pardo, xerente do Sergas, e os doutores Francisco Martelo Villar, Alberto Juffé Stein e Carlos Acuña Castroviejo, presidente, secretario xeral e vicesecretario-contador da RAMG. No atril: a doutora María Teresa Jorge Mora. No estrado de honra: o doutor José Flores Arias; xerente da área sanitaria de Pontevedra e Salnés; o doutor Luís Verde Remeseiro, xerente da área sanitaria da Coruña e Cee, e o doutor Manuel Noya García, académico numerario titular da cadeira de Neuroloxía.

► Na mesa presidencial: o doutor Álvaro Ruibal Morell, vicepresidente da RAMG; a doutora Estrella López Pardo, xerente do Sergas, e os doutores Francisco Martelo Villar, Alberto Juffé Stein e Carlos Acuña Castroviejo, presidente, secretario xeral e vicesecretario-contador da RAMG. No atril: o doutor Manuel Noya García.

► De esquerda a dereita, primeira fila: os doutores Francisco Javier Jorge Barreiro, María Teresa Jorge Mora, Francisco Martelo Villar e Manuel Noya García. De esquerda a dereita, segunda fila: os doutores Javier de Toro Santos, Rosa Meijide Failde, Ramiro Varela Cives, Joaquín Potel Lesquereux, Juan Gestal Otero, Manuel Pereiro Ferreiros e Miguel Gelabert González. De esquerda a dereita, terceira fila: os doutores Federico Martinón Sánchez, Fernando Ponte Hernando, Rosendo Bugarín González, Marcelino González Martín, Alberto Juffé Stein, Felipe Casanueva Freijo, Francisco Vázquez Fernández, José Luis García Alcón e Alejandro Novo Domínguez.

Entrevista | MARIA TERESA JORGE MORA Jefa del servicio de Rehabilitación del Área Sanitaria de Pontevedra-O Salnés

“La Academia de Medicina se renueva y la siguiente en entrar será otra mujer”

► El Correo Gallego 7 de xuño de 2023.

6 (martes), 17:00 h. SESIÓN PFIZER. PREVENCIÓN E TRATAMENTO DAS INFECCIÓN S RESPIRATORIAS NO ADULTO.

Interveñen:

- Presentou a sesión o doutor Francisco Martelo Villar, presidente da Real Academia de Medicina de Galicia.
- Dona Carmen Durán Parrondo, directora xeral de Saúde Pública do Sergas. **Que facemos en Galicia?**
- A doutora M.^a del Carmen Montero Martínez, xefa do Servizo de Pneumoloxía do CHUAC e académica numeraria electa da cadeira de Pneumoloxía da RAMG. **Novidades no tratamento.**
- O doutor Ángel Gil de Miguel, catedrático da Universidade Rey Juan Carlos e director do Departamento de Especialidades Médicas e Saúde Pública . **As oportunidades de vacinación que hai e que virán.**
- O doutor Federico Martinón Torres, xefe do Servizo de Pediatría do CHUS e académico numerario da cadeira de Pediatría da RAMG. **Calendario de vacinación fronte á pneumonía do adulto.**

- Na mesa presidencial, de esquerda a dereita: a doutora M.^a del Carmen Montero Martínez, académica numeraria titular da cadeira de Pneumoloxía; a doutora Carmen Durán Parrondo, directora xeral de Saúde Pública do Sergas; o doutor Ángel Gil de Miguel, catedrático da Universidade Rey Juan Carlos e director do Departamento de Especialidades Médicas e Saúde Pública, e o doutor Federico Martinón Torres, académico numerario titular da cadeira de Pediatría.

8 (xoves), 19:00 h.

EFFECTIVIDADE E SEGURIDADE DA INMUNOTERAPIA EN PACIENTES CON TUMORES DIXESTIVOS CON PERDA DE EXPRESIÓN DE PROTEÍNAS REPARADORAS OU INESTABILIDADE DE MICROSATÉLITES NA PRÁCTICA CLÍNICA HABITUAL.

Presentación do traballo gañador da Fundación Centro Oncolóxico de Galicia na súa convocatoria do 2022.

Intervén a doutora Nieves Martínez Lago, oncóloga médica no Complexo Hospitalario Universitario de Ferrol.

La oncóloga Nieves Martínez, en la Academia de Medicina. G. BARREIROS

La oncóloga Nieves Martínez explica el valor de la inmunoterapia en tumores digestivos refractarios

A CORUÑA / LA VOZ

Nieves Martínez Lago, oncóloga médica en el Complejo Hospitalario Universitario de Ferrol, analizó en una sesión de la Real Academia de Medicina de Galicia la seguridad y la efectividad de la inmunoterapia en pacientes con tumores digestivos con pérdida de expresión de proteínas reparadoras, trabajo ganador de la Fundación Centro Oncológico de Galicia 2022.

Según explicó Nieves Martínez, «la inmunoterapia ha demostrado respuestas duraderas en un significativo número de pacientes con tumores digestivos refractarios a un tratamiento estándar, suponiendo un hito en el ámbito de la medicina personalizada en oncología».

► La Voz de Galicia 9 de xuño de 2023.

15 (xoves), 19:00 h.

ALIMENTACIÓN SAUDABLE: PRATO DE HARVARD.

Impartiu a conferencia dona Emma Enríquez Merayo, farmacéutica, dietista-nutricionista e directora de Nutriciona.

Presentou a sesión e a conferenciante o doutor Sergio Santos del Riego, académico correspondente e director de UDC Saudable.

EMMA ENRÍQUEZ FARMACÉUTICA Y DIETISTA

«Las recomendaciones alimentarias de hace 20 años son para echarse a llorar»

La nutricionista analizó en A Coruña cómo ha cambiado la dieta saludable

MARÍA VÍAS

REDACCIÓN / LA VOZ

Hubo un tiempo en que el buque tuvo mala fama. Rico en colesterol, se asociaba con enfermedades cardiovasculares, y cuidado con tomar más de tres a la semana. Luego un estudio descartó el riesgo y la pauta pasó a ser de clara y yemas diarias. Hoy se considera una excelente fuente de nutrientes que no debe faltar cuatro de cada siete días. Muchas vuestras han dado estos últimos años las indicaciones relativas a la dieta saludable: «Lo que era bueno antes, ahora no lo es y viceversa», admite la nutricionista y también farmacéutica Emma Enriquez Morera, que ayer valoró esta evolución en la conferencia «Alimentación saludable: plato de Harvard», celebrada en la sede de la Real Academia de Medicina de Galicia, en A Coruña.

—¿Qué es el plato de Harvard?
—Es un trabajo que se hizo en el 2011 en la Escuela de Salud Pública de la Universidad de Harvard para promover hábitos alimentarios. Todas las guías se basan en iconos y esta es un plato. Lo que nos dice es que la mitad de este plato deberían ser verduras y hortalizas, la base de nuestra alimentación, y luego un cuarto proteína saludable y otro, hidrato de carbono complejo. Hace también referencia a la parte de la hidratación, a partir de agua, y promueve la actividad física, que otras guías anteriores no lo hacían.

—¿Cómo han ido cambiando estas recomendaciones?

—Al principio solían ser en forma de pirámide. Una de las que más se usó en España fue la de la Sociedad Española de Nutrición Comunitaria, que salió en el 2002. Viéndola ahora, lleva un poco porque incluía el vino, por ejemplo. Hacía referencia a una pirá-

Arriba, Emma Enriquez, antes de su charla en la Real Academia de Medicina de Galicia, ayer en A Coruña. A la izquierda, la adaptación del Plato de Harvard del Colegio Oficial de Dietistas y Nutricionistas de Galicia. GERMAN HERNÁNDEZ

mas ni tampoco las carnes procesadas, porque hay relación directa con diferentes tipos de cáncer.

—¿Se refiere a los embutidos?

—Sí, embutidos curados. El pavo y el jamón cocido no, estos son procesados, no son embutidos curados. Me refiero más al chorizo, el lomo, el jamón, el salchichón. Si consumes tres lonchas al fin de semana no pasa nada, pero no se pueden meter en una alimentación saludable.

—Esta guía pauta un 50 % de verduras, hortalizas y frutas, un 25 % de proteínas y el 25 % restante de hidratos de carbono. ¿Importan las proporciones?

—Sí, sobre todo porque si no se cumplen al final la dieta seguro que va a ser hipercalórica y también bastante más calórica, y van a faltar nutrientes, porque muchos, sobre todo vitaminas y minerales hidrosolubles, vienen de las verduras y hortalizas. Si no están presentes en esa proporción puede haber algún déficit.

—El plato Harvard propone limitar zumos.

—Los zumos se han de usar libre y no se recomienda su consumo de forma habitual. Un zumo nunca va a ser un sustituto de la fruta. Ya la OMS dice que hay que limitar tanto los zumos como la miel, aunque sean azúcar intrínseco.

—También limita los lácteos. ¿Es mala la leche?

—No, pero no es necesaria. Es una muy buena fuente de proteínas y de calcio, pero no son indispensables para el crecimiento de nadie.

—Muchos se han pasado a la leche sin lactosa por iniciativa propia.

—La lactosa es el azúcar propio de la leche y la mayor parte de la población tiene un grado de intolerancia a la lactosa. Pero la leche en sí no es mala, lo que pasa es que nos han hecho creer durante toda nuestra vida que es imprescindible y no lo es.

—¿Cómo han ido cambiando estas recomendaciones?
—Al principio solían ser en forma de pirámide. Una de las que más se usó en España fue la de la Sociedad Española de Nutrición Comunitaria, que salió en el 2002. Viéndola ahora, lleva un poco porque incluía el vino, por ejemplo. Hacía referencia a una pirá-

me, además, a mí no me gustaba, porque parece que implica que si llegas a la cúspide ganas, y ahí está todo lo que no se debe comer. En una pirámide de alimentación saludable no se deben poner alimentos superfluos como embutidos, chucherías o alcohol. Si aparecen se da por hecho que se deben consumir, aunque ponga consumo moderado u ocasional. Otra cosa que ha evolucionado es que antes se consideraba la base los cereales y los tubérculos, y las últimas guías consideran las frutas y las hortalizas.

—¿Qué no se debe consumir?

—No se debería incluir bollería industrial ni refrescos azucarados ni alcohol en ninguna de sus fac-

► La Voz de Galicia 16 de xuño de 2023.

30 (venres), 19:00 h.

SOLEMNE SESIÓN PÚBLICA DE RECEPCIÓN, COMO ACADÉMICA NUMERARIA DA CADEIRA DE PNEUMOLOXÍA, DA ELECTA DOUTORA MARÍA DEL CARMEN MONTERO MARTÍNEZ.

- **Leu a acta de elección** o doutor Carlos Acuña Castroviejo, vicesecretario-contador.
- Pronunciou o discurso de recepción, titulado **“Os retos da pneumoloxía para o século XXI”**, a doutora M.^a del Carmen Montero Martínez.
- **Leu o discurso de contestación, en nome da corporación**, o doutor Alberto Juffé Stein, académico numerario de Cirurxía Cardíaca e secretario xeral.
- **Fixo a saudación á nova académica** o doutor Francisco Martelo Villar, presidente.

► Na mesa presidencial, de esquerda a dereita: os doutores Luis Ferrer i Balsebre, Álvaro Ruibal Morell, Francisco Martelo Villar, Rosa Meijide Faílde e Carlos Acuña Castroviejo, bibliotecario, vicepresidente, presidente, tesoureira e vicesecretario-contador da RAMG. No atril: a doutora María del Carmen Montero Martínez.

► Na mesa presidencial, de esquerda a dereita: os doutores Luis Ferrer i Balsebre, Álvaro Ruibal Morell, Francisco Martelo Villar, Rosa Meijide Faílde e Carlos Acuña Castroviejo, bibliotecario, vicepresidente, presidente, tesoureira e vicesecretario-contador da RAMG. No atril: o doutor Alberto Juffé Stein, secretario xeral da RAMG. No estrado de honra: o doutor Julián Álvarez Escudero, decano da Facultade de Medicina de Santiago de Compostela e académico numerario titular da cadeira de Anestesioloxía e Reanimación; o coronel don Antonio Bernal, delegado de Defensa en Galicia, e a doutora Carmen Montero Martínez.

► O presidente da RAMG, o doutor Francisco Martelo Villar, imponse a medalla de académica numeraria á doutora Carmen Montero Martínez.

► De esquerda a dereita, primeira fila: os doutores Alberto Juffé Stein, Carmen Montero Martínez e Francisco Martelo Villar. De esquerda a dereita, segunda fila: os doutores Carlos Acuña Castroviejo, Javier de Toro Santos, Rosa Meijide Faílde, Manuel Noya García, Francisco Javier Jorge Barreiro e Álvaro Ruibal Morell. De esquerda a dereita, terceira fila: os doutores Fernando Ponte Hernando, Marcelino González Martín, María Teresa Jorge Mora, Julián Álvarez Escudero, Luis Ferrer i Balsebre, Rosendo Bugarín González e Francisco Vázquez Fernández.

3 (luns), 17:30 h.

**PREVENCIÓN DO ICTUS E CONTROL DO PACIENTE ANTICOAGULADO
NA COMUNIDADE DE GALICIA (HIRIS).**

17:30-17:35 h.

Presentación e benvida.

Francisco Martelo Villar, presidente da Real Academia de Medicina de Galicia.

Jesús María Fernández Díaz, director xeral de Hiris Care.

17:35-17:55 h.

O ictus en Galicia: prevalencia, impacto sanitario, social e económico.

Mar Castellanos, xefa do Servizo de Neuroloxía, Complexo Hospitalario Universitario da Coruña (CHUAC).

17:55-18:15 h.

Recomendacións de práctica clínica en anticoagulación.

José Manuel Vázquez, xefe de Cardiología do CHUAC.

18:15-18:35 h.

Situación da prevención do ictus cardioembólico en Galicia. Oportunidades para a prevención.

José Luis Díaz Díaz, xefe de Medicina Interna do Hospital Abente y Lago-CHUAC.

18:35-18:50 h.

Propostas e conclusións.

Jesús María Fernández Díaz, director xeral de Hiris Care.

18:50-19:00 h.

Espazo para preguntas.

► De esquerda a dereita, na mesa presidencial: don Jesús María Fernández Díaz, o director xeral de Hiris Care; os doutores Francisco Martelo Villar e Alberto Juffé Stein, presidente e secretario xeral da RAMG. No atril: o doutor Manuel Vázquez, xefe de Cardiología do CHUAC. No estrado de honra: a doutora Mar Castellanos, xefa de Servizo de Neuroloxía do Complexo Hospitalario Universitario da Coruña, e o doutor José Luis Díaz Díaz, xefe de Medicina Interna do Hospital Abente y Lago-CHUAC.

6 (xoves), 19:00 h.

O MÉDICO RURAL, CUSTODIO DA SAÚDE NA SOCIEDADE.

Presentación do traballo gañador de Previsión Sanitaria Nacional na súa convocatoria do 2022.

Impartiu a conferencia o doutor José Manuel Lage Parente.

■ SETEMBRO

14 (xoves), 19:00 h.

CAMBIOS NO N-GLICOMA SÉRICO EN RELACIÓN COA IDADE E CO SEXO. PATRONS ASOCIADOS COA COMORBILIDADE.

Presentación do traballo gañador da Fundación Barrié na súa convocatoria do 2022.

Impartiu a conferencia o doutor Arturo González Quintela, académico correspondente.

21 (xoves), 19:00 h.

RETOS E OPORTUNIDADES DO SISTEMA NACIONAL DE SAÚDE. Medir para mellorar.

Presentación da sesión.

Doutor Francisco Martelo Villar, presidente da RAMG.

Moderador.

Doutor Francisco Javier de Toro Santos, académico numerario da cadeira de Reumatoloxía.

Interveñen:

- Doutora Estrella López Pardo, xerente do Sergas.

Cara a un modelo sanitario de alto valor.

- Doutor Juan Ramón González Juanatey, académico numerario de Cardiología, xefe do Servizo do CHUS e catedrático de Cardiología.

Proposta de organización asistencial en patoloxías de alta prevalencia. Medir para mellorar.

- Doutora Pilar Múgica, directora médica territorial do Grupo HM Galicia en HM Hospitais.

Retos e oportunidades do sector sanitario privado dentro do Sistema Nacional de Saúde.

- Debate.

► De esquerda a dereita: o doutor Javier de Toro Santos, académico numerario titular da cadeira de Reumatoloxía, e os doutores Francisco Martelo Villar e Alberto Juffé Stein, presidente e secretario xeral da RAMG. No atril: a doutora Estrella López Pardo, xerente do Sergas.

► De esquerda a dereita: o doutor Javier de Toro Santos, académico numerario titular da cadeira de Reumatoloxía, e os doutores Francisco Martelo Villar e Alberto Juffé Stein, presidente e secretario xeral da RAMG. No atril: o doutor José Ramón González Juanatey, académico numerario titular da cadeira de Cardiología.

27 (mércores), 18:00 h.

INAUGURACIÓN DA EXPOSICIÓN TEMPORAL, TITULADA “A VACINA DA VARÍOLA 1803. DESDE A CORUÑA AO MUNDO”.

Instalada na planta baixa do Edificio municipal Salvador de Madariaga, do 27 de setembro ao 12 de novembro.

Organizada pola Real Academia de Medicina de Galicia.

Réndelles homenaxe aos protagonistas da expedición que partiu do porto da Coruña en 1803 a bordo da corveta María Pita, no que foi “o maior labor profiláctico da medicina no mundo”.

19:00 h.

HISTORIA DA INMUNIZACIÓN: DA INOCULACIÓN Á REAL EXPEDICIÓN FILANTRÓPICA DA VACINA.

Impartiu a conferencia o doutor Fernando Julio Ponte Hernando, académico numerario da cadeira de Historia da Medicina.

Presentou a sesión e o conferenciante o doutor Francisco Martelo Villar VILLAR, presidente da Real Academia de Medicina de Galicia.

► De esquerda a dereita: dona Eudoxia María Neira Fernández, concelleira de Benestar Social do Concello da Coruña; o doutor Francisco Martelo Villar, presidente da RAMG; dona Inés Rey, alcaldesa do Concello da Coruña; don Antonio Campos Muñoz, vicepresidente da Real Academia Nacional de Medicina; dona Marta Piñeiro Sotelo, subdirectora xeral de Información sobre Saúde e Epidemioloxía da Dirección Xeral de Saúde Pública, e don Juan Francisco Arrazola Martínez, xeneral xefe do Mando de Apoio á Manobra.

► De esquerda a dereita, primeira fila: o doutor Luis Ferrer i Balsebre; don Óscar Díaz García, director da Fundación CSAI; dona Eudoxia Neira, concelleira de Benestar Social do Concello da Coruña; o doutor Francisco Martelo Villar, presidente da RAMG; dona Inés Rey, alcaldesa do Concello da Coruña; o doutor José Miguel García Sagredo, secretario xeral da Real Academia Nacional de Medicina; dona Marta Piñeiro Sotelo, subdirectora xeral de Información sobre Saúde e Epidemioloxía da Dirección Xeral de Saúde Pública; don Juan Francisco Arrazola Martínez, xeneral xefe do Mando de Apoio á Manobra, e a doutora Carmen Montero Martínez. De esquerda a dereita, segunda fila: o doutor Alberto Juffé Stein, secretario xeral da RAMG; o doutor Jorge Alvar Esquerra, académico numerario de Medicina Preventiva e Social da Real Academia Nacional de Medicina; o doutor Francisco Vázquez Fernández; o doutor Antonio Campos Muñoz, vicepresidente da Real Academia Nacional de Medicina; o doutor Carlos Acuña Castroviejo, e o doutor Marcelino González Martín. De esquerda a dereita, terceira fila: os doutores Fernando Ponte Hernando, Rosendo Bugarín González, Jesús Pino Mínguez e Álvaro Ruibal Morell. De esquerda a dereita, cuarta fila: os doutores Federico Martínón Sánchez e Jorge Teijeiro Vidal. De esquerda a dereita, quinta fila: os doutores Rosa Meijide Faílde, Felipe Casanueva Freijo, Juan Gestal Otero e o coronel don Antonio Bernal, delegado de Defensa en Galicia. De esquerda a dereita, sexta fila: o doutor Javier de Toro Santos e o tenente coronel don Luis Casaseca Moreno, xefe de Sanidade na Escola Naval Militar de Marín. De esquerda a dereita, sétima fila: o doutor Javier Martínez Pérez-Mendaña e don Antonio Montero Roncero, coronel director do Museo Militar da Coruña.

- Na mesa presidencial, de esquerda a dereita: o doutor Antonio Campos Muñoz, vicepresidente da Real Academia Nacional de Medicina, e os doutores Francisco Martelo Villar e Alberto Juffé Stein, presidente e secretario xeral da RAMG. No atril: o doutor Fernando Ponte Hernando, académico numerario titular da cadeira de Historia da Medicina. No estrado de honra: don Juan Francisco Arrazola Martínez, xeneral xefe do Mando de Apoio á Manobra; o coronel don Antonio Bernal, delegado de Defensa en Galicia, e don Antonio Montero Roncero, coronel director do Museo Militar da Coruña.

A Coruña acoge una exposición sobre la expedición que exportó la vacuna de la viruela

La muestra, que se podrá ver de lunes a domingo de 12:00 a 14:00 y de 18:00 a 22:00, fue inaugurada en el día de ayer en la sala de exposiciones del edificio Salvador de Madariaga

GABRIEL MUÑOZ 10:12 · 28/9/2023

La alcaldesa visitó la exposición en A Coruña. **CONCELLO DA CORUÑA**

- El Español. Quincemil. 28 de setembro de 2023.

■ OUTUBRO

5 (xoves), 19:00 h.

CLAVES PARA UN ENVEJECIMIENTO SAUDABLE: TERAPIAS PARA VIVIR MÁIS E MELLOR.

Impartiu a conferencia o doutor José Antonio Flórez Lozano, académico correspondente e catedrático de Universidade de Oviedo.

Presentou a sesión e o conferenciante o doutor Alberto Juffé Stein, secretario xeral.

► Na mesa presidencial, de esquerda a dereita: o doutor Jorge Teijeiro Vidal, académico numerario titular da cadeira de Radioloxía, e os doutores Francisco Martelo Villar e Alberto Juffé Stein, presidente e secretario xeral da RAMG. No atril: o doutor José Antonio Flores Lozano, académico correspondente.

19 (xoves), 19:00 h.

INFECCIÓN POR VIRUS RESPIRATORIOS. VISIÓN DESDE UN CENTRO NACIONAL DE GRIPE DA OMS.

Impartiu a conferencia o doutor José M.ª Eiros Bouza, académico correspondente, catedrático e xefe do Servizo de Microbioloxía da Facultade de Medicina e Hospital Universitario Río Hortega, Valladolid.

Presentou a sesión e o conferenciante a doutora Carmen Montero Martínez, académica numeraria de Pneumoloxía.

► Na mesa presidencial, de esquerda a dereita: a doutora Rosa Meijide Faílde, tesoureira da RAMG, e os doutores Francisco Martelo Villar e Álvaro Ruibal Álvarez, presidente e vicepresidente da RAMG. No atril: o doutor José María Eiros Bouza, académico correspondente.

26 (xoves), 19:00 h.

COORDINACIÓN DOS SERVIZOS SANITARIOS E PSICOSOCIAIS EN SAÚDE MENTAL. A RAMG no X Outubro UDC Saudable.

Impartiu a conferencia dona Cristina Rivas Prado, psicóloga e orientadora laboral de Saúde Mental Feafes-Galicia.

Presentan a sesión e a conferenciante o doutor Sergio Santos del Riego, académico correspondente e director de UDC Saudable, e o doutor José Ramón Girón García, presidente da Federación de Asociacións de Familiares e Persoas con Enfermidade Mental de Galicia, Saúde Mental Feafes Galicia.

► Na mesa presidencial, de esquerda a dereita: o doutor Jorge Teijeiro Vidal, académico numerario titular da cadeira de Radioloxía da RAMG, e os doutores Francisco Marelo Villar e Alberto Juffé Stein, presidente e secretario xeral da RAMG. No atril: o doutor Sergio Santos del Riego, académico correspondente e director da UDC Saudable. No estrado de honra: dona Cristina Rivas Prado, psicóloga e orientadora laboral de Saúde Mental Feafes-Galicia, e o doutor José Ramón Girón García, presidente da Federación de Asociacións de Familiares e Persoas con Enfermidade Mental de Galicia, Saúde Mental Feafes Galicia.

■ NOVEMBRO

23 (xoves), 19:00 h.

SESIÓN DKV. O VALOR DA INTELIXENCIA ARTIFICIAL: SISTEMAS DE SAÚDE MÁIS HUMANOS.

Presentou a sesión o doutor Jesús Reboredo, director médico territorial de Galicia DKV.

Impartiu a conferencia o profesor Marcos Ortega Hortas, coordinador do Nodo UDC de Intelixencia Artificial.

Pechou a sesión o doutor Francisco Martelo Villar, presidente da Real Academia de Medicina de Galicia.

► Na mesa presidencial, de esquerda a dereita: o doutor Jesús Reboredo, director médico territorial de Galicia DKV, e os doutores Francisco Martelo Villar e Alberto Juffé Stein, presidente e secretario xeral da RAMG. No atril: o profesor Marcos Ortega Hortas, coordinador do Nodo UDC de Intelixencia Artificial.

28 (martes), 18:00 h.

GAES. A XORDEIRA: CAUSAS E SOLUCIÓN.

Intervención:

O doutor Francisco Martelo Villar, presidente da Real Academia de Medicina de Galicia, presenta a **sesión**.

O doutor Torcuato Labella Caballero, académico numerario de Otorrinolaringoloxía e catedrático de Otorrinolaringoloxía.

A repercusión da perda auditiva na calidade de vida.

O doutor Andrés Soto Varela, académico correspondente, profesor titular da USC e xefe do Servizo de Otorrinolaringoloxía do CHUS.

Causas da perda auditiva.

Dona Ana Sebelón Barrio, audioprotesista programadora de implantes co-
cleares no Hospital Teresa Herrera da Coruña, audioprotesista especialista
en implantes e adaptación infantil en GAES, unha marca Amplifón.

Tratamento protésico da perda auditiva.

► Na mesa presidencial, de esquerda a dereita: os doutores Álvaro Ruibal Álvarez, Francisco Martelo Villar e Alberto Juffé Stein, vicepresidente, presidente e secretario xeral da RAMG. No atril: o doutor Andrés Soto Varela, académico correspondente e xefe do Servizo de Otorrinolaringoloxía do CHUS.

■ DECEMBRO

14 (xoves), 19:00 h.

POR QUE O CEREBRO NECESITA OS MÚSCULOS. UNHA VÍA DE COMUNICACIÓN ÚNICA QUE TODOS DEBEMOS DE EXPLORAR.

Impartiu a conferencia o académico numerario de Fisioloxía, o doutor Carlos Acuña Castroviejo.

Presentou a sesión e o conferenciante o doutor Francisco Martelo Villar, presidente da Real Academia de Medicina de Galicia.

▶ Na mesa presidencial, de esquerda a dereita: os doutores Francisco Martelo Villar e Alberto Juffé Stein, presidente e secretario xeral da RAMG. No atril: o doutor Carlos Acuña Castroviejo, académico numerario titular da cadeira de Fisioloxía e vicesecretario-contador da RAMG.

SESIÓNS CIENTÍFICAS FÓRA DA SEDE ACADÉMICA

■ MARZO

14 (martes), 12:30 h.

Concello da Coruña. Centro Sociocultural Ágora.

CONCELLO DA CORUÑA. SOIDADE NON DESEXADA.

Interveñen os académicos:

Don Francisco Martelo Villar: **Envellecemento biolóxico.**

Don Francisco Javier de Toro Santos: **Envellecemento óseo.**

Don José Luis Rodríguez-Villamil Fernández. **Normas de saúde no envellecemento.**

► De esquerda a dereita: o doutor Javier de Toro Santos, académico numerario titular da cadeira de Reumatoloxía; o doutor Francisco Martelo Villar, presidente da RAMG, e José Luis Rodríguez Villamil, académico correspondente da RAMG.

■ OUTUBRO

18 (mércores) 17:00 h.

Colexio Oficial de Médicos de Santiago de Compostela.

FOMENTO DA SAÚDE A TRAVÉS DA PREVENCIÓN.

Moderación:

Doutor Francisco Martelo Villar, presidente da RAMG.

Doutor Enrique Domínguez Muñoz, académico numerario da cadeira do Aparello Dixestivo e xefe do Servizo Dixestivo do CHUS.

Intervención:

17:00 h. Doutora María Luz Couce Dopico, académica correspondente e xefa do Servizo de Neonatoloxía do CHUS.

Coidando a saúde desde a infancia.

17:20 h. Doutor Andrés Soto Varela, académico correspondente e xefe do Servizo de ORL do CHUS.

Prevención das caídas en persoas de máis idade.

17:40 h. Doutor David Suárez Quintanilla, académico numerario de Odontostomatoloxía. Catedrático da USC.

Doutor, aperto e rincho os dentes pola noite: importancia e repercusións clínicas.

18:15 h. Doutor Rafael López López, académico numerario de Oncoloxía e xefe do Servizo de Oncoloxía do CHUS.

Conferencia de clausura.

O reto do tratamento do cancro. Presente e futuro.

■ NOVEMBRO

15 (mércores), ás 17:00 h.

Salón de actos. Hospital Arquitecto Marcide. Ferrol.

X XORNADA COORGANIZADA POLA REAL ACADEMIA DE MEDICINA DE GALICIA E O SERVIZO DE XINECOLOXÍA DO COMPLEXO HOSPITALARIO UNIVERSITARIO DE FERROL SOBRE O SOLO PELVIANO.

Programa:

16:00 h. **Presentación e xustificación da xornada.** Ángel Facio Villanueva, Javier Martínez Pérez Mendaña e Manuel A. Veiga Tuimil.

16:15 h. **Epidemioloxía e etiopatoxenia dos trastornos do solo pelviano na muller.** Sara Jove Rodríguez.

16:35 h. **Prevención dos trastornos do solo pelviano.** Natalia Freire Barja e Generosa Yáñez Cerezal.

17:05 h. **Diagnóstico dos trastornos do solo pelviano.** Pedro Beira Salvador.

17:35 h. **Coloquio.** Moderador: Ignacio Ramos Calahorra.

17:50 h. **Descanso.**

18:05 h. **Criterios de derivación á Unidade Multidisciplinar de Solo Pelviano Feminino do ASF.** Belén Río Martínez.

18:35 h. **Indicacións de tratamento médico.** Aránzazu Ruiz Castillo.

19:05 h. **Indicacións de tratamento cirúrxico. Indicacións da urodinamia.** Jessica Molinos Mayo.

19:35 h. **Rehabilitación do solo pelviano. Exercicios terapéuticos.** Esther Ruiz Calero.

20:05 h. **Casos clínicos interactivos.** Raquel Iglesias Méndez.

20:25 h. **Coloquio.** Moderador Ignacio Ramos Calahorra.

20:50 h. **Clausura da xornada.** Javier Martínez Pérez Mendaña.

16 (xoves), 17:00 h.

Colexio Maior A Estila. Santiago de Compostela.

II XORNADA PARA ESTUDANTES SANITARIOS. Organizada pola USC, a Real Academia de Medicina de Galicia e o Colexio Maior A Estila.

INAUGURACIÓN: Miguel Jiménez de los Galanes, director do Colexio Maior A Estila.

PERIGOS E BENEFICIOS DO FENTANILO E DOS CANNABINOIDES. Unha análise farmacolóxica. Profesor Manuel Freire Garabal, catedrático de Farmacoloxía da USC.

NOVAS PERSPECTIVAS NA SEXUALIDADE. Na procura dunha sexualidade sa. Gabriel Serrano Romero, psicólogo na Clínica Doctor Carlos Chiclana, Madrid.

REAL ACADEMIA DE MEDICINA DE GALICIA. 200 anos de compromiso co avance da medicina. Francisco Martelo Villar, presidente da Real Academia de Medicina de Galicia.

CLAUSURA: Giancarlo Bolledi, alumno de quinto de Medicina da USC e presidente do Club de Medicina do Colexio Maior A Estila.

II

ACTIVIDADES PARTICIPATIVAS DA REAL ACADEMIA DE MEDICINA DE GALICIA EN ACTOS ORGANIZADOS POR OUTRAS INSTITUCIÓN NA SEDE ACADÉMICA

■ FEBREIRO

1 (mércores), 19:00 h.

UNIÓN DEMOCRÁTICA DE PENSIONISTAS E XUBILADOS DA CORUÑA.

A estética dental e Facial non é cuestión de idade. Impartiron a conferencia os doutores José M.ª Suárez Quintanilla, Miguel Quevedo Bisonni e Valeria Sciaini Lewis.

28 (martes), 18:00 h.

ASOCIACIÓN PROVINCIAL DE AMAS DE CASA CONSUMIDORES E USUARIOS.

Síndrome de Asperger. Impartiron a conferencia os psicólogos Uxío Amil e Paloma Rodríguez.

■ MARZO

15 (mércores), 19:00 h.

UNIÓN DEMOCRÁTICA DE PENSIONISTAS E XUBILADOS DA CORUÑA.

Logopedia ao longa da vida. Impartiu a conferencia Ana Isabel Vázquez Lojo e Cristina Fernández Barros, da Xunta Directiva do Colexio de Logopedas da Coruña.

■ ABRIL

19 (mércores), 18:00 h.

UNIÓN DEMOCRÁTICA DE PENSIONISTAS E XUBILADOS DA CORUÑA.

Instrucións previas sobre coidados e tratamentos da saúde. Impartiu a conferencia dona Luz Campello García, xefa do Servizo de Traballo Social do CHUAC.

■ MAIO

31 (mércores), 18:00 h.

UNIÓN DEMOCRÁTICA DE PENSIONISTAS E XUBILADOS DA CORUÑA.

Enfermidades reumáticas. Impartiu a conferencia Lucía Fernández Caamaño, terapeuta ocupacional da Liga Reumatolóxica Galega, e Jessy Viqueira San José, psicólogo.

■ XUÑO

12 (luns), 18:00 h.

ASOCIACIÓN SOCIOCULTURAL EL HORREO.

Conferencia sobre arte. Interven as profesoras Ana Ulloa Sande e Sonsoles Ortiz Urbina.

21 (mércores) 18:00 h.

UNIÓN DEMOCRÁTICA DE PENSIONISTAS E XUBILADOS DA CORUÑA.

Envellecemento e fragilidade. Podemos previlo? Impartiu a conferencia o catedrático José Millán Caletí.

■ OUTUBRO

25 (mércores), 18:00 h.

UNIÓN DEMOCRÁTICA DE PENSIONISTAS E XUBILADOS DA CORUÑA.

Unha aproximación á enfermidade de párkinson. Impartiu a conferencia dona Sandra García, responsable da área de Fisioterapia da Asociación Párkinson Galicia-A Coruña.

■ NOVIEMBRE

15 (novembro), 18:00 h.

UNIÓN DEMOCRÁTICA DE PENSIONISTAS E XUBILADOS DA CORUÑA.

Sobreendementamento das familias. Impartiu a conferencia dona Belén Rodríguez Palleiro, avogada e experta en dereito de consumo.

III

PARTICIPACIÓN DA REAL
ACADEMIA DE MEDICINA
DE GALICIA EN ACTOS
ORGANIZADOS POR
OUTRAS INSTITUCIÓN

■ XANEIRO

- **23 de xaneiro, 18:00 h.** Entrevista coa alcaldesa do Concello da Coruña.

■ FEBREIRO

- **3 de febreiro, 11:00 h.** Acto de inauguración da rúa doutor José Carro Otero, en Santiago de Compostela.

■ MARZO

- **6 de marzo, ás 13:30 h.** Acto na Capitanía: “Embaixador Marca Exército, doutor Ponte Hernando”.
- **14 de marzo.** Conferencia organizada polo Concello da Coruña no Ágora.

■ ABRIL

- **3 de abril, ás 13:30 h.** Acto da toma de posesión de don José Ramón Gómez Besteiro como delegado do Goberno en Galicia. Palexco.

■ MAIO

- **3 de maio, ás 19:00 h.** Presentación do libro Valentín González, secretario xeral de Política Lingüística, na Fundación Luis Seoane.
- **15 de maio.** Presentación do novo hospital na sede do Colexio Oficial de Médicos da Coruña.
- **23 de maio.** Reunión por *zoom* co Colexio Oficial de Médicos de Ourense. Panelista.
- **24 maio.** Reunión en Santiago de Compostela co Consello Asesor da Consellería de Sanidade.

■ XUÑO

- **1 xuño, ás 20:00 h.** Acto en Previsión Sanitaria Nacional, na rúa Juana de Vega.

- **6 de xuño, ás 12:00 h.** Entrevista en Estrella Galicia.
- **28 xuño, ás 13:00 h.** Medallas Castelao, en Santiago de Compostela.

■ SETEMBRO

- **20 de setembro.** Reunión en Santiago de Compostela co Consello Asesor da Consellería de Sanidade.

■ OUTUBRO

- **18 outubro, ás 12:06 h.** Lectura Cajal, por *zoom*, coa Real Academia Nacional. Doutor Francisco Martelo e doutora Rosa Meijide. Reunión en Santiago de Compostela co Consello Asesor da Consellería de Sanidade.
- **30 de outubro, 11:00 h.** Rolda de prensa na Autoridade Portuaria da Coruña.
- **18:30 h.** Presentación do Folleto do Porto sobre Jenner na Autoridade Portuaria da Coruña.

■ NOVEMBRO

- **7 de novembro, ás 20:00 h.** Academia de Belas Artes.
- **13 e 14 novembro.** Acto de presentación do *Dicionario panhispánico de termos médicos*, da Real Academia Nacional de Medicina, Madrid.
- **16 de novembro, 12:45 h.** Colexio Maior A Estila. Santiago de Compostela.
- **17 de novembro, ás 18:00 h.** Aniversario da Escola de Arquitectura da Coruña.
- **21 de novembro.** Reunión en Santiago de Compostela co Consello Asesor Consellería de Sanidade.
- **27 novembro, ás 13:00 h.** Reunión co concelleiro de Centros Sociais de Santiago de Compostela.

■ DECEMBRO

- **1 decembro.** Acto do nomeamento como doutor *honoris causa* do doutor Ángel Carracedo, na Universidade Complutense de Madrid.

IV

SESIÓNS SOLEMNES CIENTÍFICAS IN MEMORIAM

■ FEBREIRO

9 (xoves), 19:00 h.

SESIÓN CIENTÍFICA IN MEMORIAM DO ILUSTRÍSIMO SEÑOR ACADÉMICO NUMERARIO, O DOUTOR MANUEL PEREIRO MIGUENS.

Interveñen os académicos:

- Doutor Fco. Javier Jorge Barreiro, académico numerario de Anatomía Humana.

Unha viaxe no tempo do científico e dermatólogo doutor Manuel Pereiro Miguens.

- Doutor Manuel Pereiro Ferreiros, académico numerario de Dermatoloxía.

Traxectoria científica do doutor Manuel Pereiro Miguens, un referente no campo da micoloxía médica.

- Doutor Francisco Martelo Villar, presidente da Real Academia.

Peché da sesión.

DISCURSO DO DOUTOR JAVIER JORGE BARREIRO, ACADÉMICO NUMERARIO DE ANATOMÍA HUMANA

Agradézolle ao presidente da Real Academia de Medicina de Galicia que me elixira para dirixirllas a vostedes unhas palabras na homenaxe ao doutor Manuel Pereiro Miguens, polo feliz que me fixo e polo extraordinario afecto, admiración e agarimo que sempre lle procesei, tanto a el como á súa familia.

Observamos a Manuel Pereiro Miguens nos seus últimos anos como un cabaleiro e un excelente médico dermatólogo e cun currículo fóra do común que non tentarei relatar. Referireime ao seu tempo e á evolución da persoa. El foi médico por vocación e historia, e posuía unha curiosidade innata de

investigador que o levou a prestixiar a súa especialidade e a Galicia a través da dermatoloxía, e sempre apoiado pola súa familia.

Tocoulle vivir un período histórico convulso, xa que tivo que sufrir dúas grandes guerras: a Segunda Guerra Mundial e a guerra civil española. El soubo adaptarse en todo momento á súa situación e aos grandes avances da ciencia en España, desde a maior penuria ata o desenvolvemento da bioloxía molecular.

Do seu carácter, pódese destacar primeiro que era unha boa persoa, extraordinariamente educado e de boas maneiras, que nunca levantaba a voz, moi afable, aínda que parco en palabras. El sempre tentou facer o ben a todo o mundo, e en especial aos seus enfermos, aos seus seus colegas e á súa familia.

Manuel Pereiro Miguens naceu en Santiago de Compostela o 18 de agosto do ano 1921 no domicilio dos seus pais. O médico que o axudou a traer ao mundo, o doutor Antonio de La Riva, tivo que durmir no seu domicilio, pois o bebé tivo a ocorrencia de nacer ás 4 da madrugada. Na súa época, o normal en familias podentes era que os partos se realizasen nos domicilios, xa que nos hospitais as infeccións posparto eran moi frecuentes e de difícil tratamento, e máis se temos en conta que aínda non se descubriran os antibióticos nin os antifúnxicos, e que ata o século XIX, en que Louis Pasteur (1864) e Robert Koch (1876) demostraron que as bacterias eran responsables das enfermidades infecciosas, moitos médicos non crían nas bacterias como causa de enfermidade, e algún tardou bastante máis tempo en convencerse.

Unha das características da súa personalidade é a de ter un fino espírito do humor, que podíamos denominar británico ou galaico. Contando o acontecido durante os primeiros días da súa vida expresábase: “Segundo me contaron, os meus pais pasaron os primeiros días despois do meu nacemento sen problemas ata que empecei a protestar chorando, e a miña nai decatouse que se lle retirou o leite, polo cal pasei á alimentación con biberóns, e deixeiños durmir tranquilos”.

Un dos primeiros recordos da súa vida foi o do coche do seu pai, un automóbil convertible americano de marca Essex. Lembra que o seu pai para conducilo adoitaba poñer unha gorra de visera, e ás veces lentes de motorista e un gardapó, pois a maioría das estradas non estaban asfaltadas e o automóbil cubríase de po tanto por dentro coma por fóra. Nas estradas secundarias, acordábase de que os peóns, tanto nenos coma adultos, con

certa frecuencia, adoitaban tirarlles pedras aos escasos automóviles que circulaban, por iso no garaxe adoitaban ter un bote de pintura e pincel para retocar os danos que se producían. Víñaselle á memoria o día en que se avariou o coche do seu proxenitor, o cal non era infrecuente, e regresaron a Santiago grazas a que o doutor Roberto Novoa Santos, moi amigo do seu pai, lles enviou o seu coche.

A persoa que máis influíu nel foi o seu pai, Manuel Pereiro Cuesta (1892-1952), xa que ademais de darlle a metade dos seus xenes foi o seu primeiro mestre de dermatoloxía. Pereiro Cuesta estudou Medicina en Santiago e, ao finalizar a súa carreira, desprazouse a Madrid para especializarse en dermatoloxía e venereoloxía, no Hospital San Juan de Dios, co profesor Juan de Azúa y Suárez, e ao mesmo tempo cursar as materias do doutoramento. Asistía con asiduidade aos congresos en España e no estranxeiro, aos cursos do Hospital San Luis de París, e publicou artigos de dermatoloxía que, tanto polo número de publicacións coma polo seu contido, eran moi importantes para a época, sobre todo se temos en conta que era un médico dedicado preferentemente á medicina privada, aínda que tamén exercía como médico no Gran Hospital Real de Santiago e na Leprosaría de San Lázaro. Todo iso levouno a ter un gran prestixio en Galicia e en España. Exerceu a especialidade en Santiago de Compostela desde o ano 1918, ata o seu falecemento en 1952. Primeiro estableceuse na rúa Nova, despois na rúa de San Miguel, núm. 2, para por último trasladarse en 1942 á praciña de San Miguel, núm. 9, onde dedicou a primeira planta a consulta e as superiores a vivenda.

O avó de Manuel Pereiro Miguens, Román Pereiro Aroca, foi farmacéutico en Santiago de Compostela e ao mesmo tempo nos Ánxeles (Brión), onde tiña unha casa construída polo seu bisavó Manuel Pereiro Caeiro, que era un arquitecto de recoñecido prestixio en España. En Santiago de Compostela, construíu edificios como o do Banco Olimpio Pérez, o da Escola de Belas Artes e diversas casas na rúa do Vilar, Orfas e rúa Nova.

A nai de Manuel Pereiro, Josefa Elisa Miguens Fojo, naceu e viviu durante a súa mocidade na Arxentina, tanto en Bos Aires cos seus tíos coma nunha leira de grandes dimensións (Chacra) na cidade de Quilmes, a 25 quilómetros da capital. Regresou a Galicia para vivir en Caldas de Reis os veráns e durante o inverno en Málaga. Era unha muller culta e cariñosa con todos os seus fillos, aos que lles ensinou a ler e a escribir en castelán. A Manuel e ao seu irmán Román ademais ensinoulles francés e, cando Manuel comezou a súa carreira de Medicina, o inglés e o alemán.

Manuel Pereiro Miguens tiña cinco irmáns: Román, Elisa, Pilar, María e José Rafael. De pequeno, Manuel foi un neno bo que non lles daba problemas aos seus pais. Estudou a educación primaria na súa casa axudado pola profesora Teresa Carril e pola súa nai, que o prepararon para o ingreso no bacharelato. Nesa época, estaba moito tempo na casa e só saía pasear coa súa nai e cos seus irmáns os días de bo tempo.

Os veráns pasábanos ata o ano 1932 nos Ánxeles e, partir desa data, en Portosín. El acordábase das normas que lle esixían nas praias durante a época da guerra civil, xa que os homes tiñan que poñer encima do traxe de baño un pixama, e as mulleres un camisón, e a moralidade nas praias era vixiada por falanxistas.

Ao finalizar a guerra civil, os irmáns Pereiro deixaron de veranear en Portosín e volveron aos Ánxeles, debido á existencia das cartillas de razoamento, e por problemas de transporte, xa que aos seus pais lles requisaron o automóbil. Nesa época tiñan que desprazarse en bicicleta.

Durante eses veráns da posguerra, Manuel Pereiro Miguens aproveitaba para ler libros relacionados sobre todo coa medicina e coa bioloxía. Foi unha época na que comprou bastantes libros, o que lle permitiu formar unha pequena biblioteca. A súa avoa adoitáballe dicir: “Raparigo, non fas máis que comprar libros”.

O seu tío, Miguel Pereiro, era médico nos Ánxeles, e permitíalle acompañalo cando tiña que visitar algún enfermo, a onde adoitaban ir en bicicleta. Con el tivo a oportunidade de presenciar a súa primeira autopsia.

Cando finalizou a guerra, el estudaba 7.º curso de bacharelato e tiña que facer a reválida, que consistía nunha tradución do latín, nuns problemas de matemáticas e, por último, nun exame oral sobre temas de botánica, historia, xeografía, ciencias e castelán. Como el e os seus compañeiros de curso non sabían moito latín, pedíronlle ao reitor que aos alumnos de Santiago lles puxesen unha tradución de francés, no canto do latín. Xustificaron a súa petición en base a que, por ter que asistir a moitas manifestacións relacionadas coa vitoria do xeneral Franco, tiveron moi pouco tempo para estudar latín. A petición asinoua en nome de todos os seus compañeiros Manuel Pereiro, por ser un alumno que nunca suspendeu. O Reitorado accedeu á súa petición.

En outubro de 1939, comezou a estudar a carreira de Medicina. Na facultade, impresionárono as materias de Anatomía e Técnica Anatómica, impartidas

polo profesor Ángel Jorge Echeverri. A primeira era teórica, e a el sempre lle quedaron gravados os debuxos realizados no encerado con xices de cores, as proxeccións do atlas de anatomía, o esqueleto da aula, e unha figura en forma de manequín que aínda na actualidade se atopa na facultade. Na materia de Técnica Anatómica, dunha hora diaria de duración, realizaban disección e analizaban os ósos do esqueleto.

Manuel Pereiro Miguens comezou os traballos de investigación relacionados coa medicina e realizados no laboratorio antes de comezar a licenciatura, xa que o seu pai ensinoulle a facer e a revelar fotografías, a manexar o microscopio e a tinguir frotis en portaobxectos co material dos seus enfermos. Puido comprobar na realidade a importancia do laboratorio para, mediante as tinguiduras con azul de metileno e Gram, observar a *Neisseria gonorrhoeae* de pacientes con blenorrxia. Tamén utilizou o microscopio de campo escuro para evidenciar o *Treponema palidum* dos chancros sifilíticos. Por outra banda, aprendeu o manexo e a tecnoloxía de laboratorio de análises clínicas co seu tío Román Pereiro, médico analista en Vigo. Nesa época, entre os moitos libros que leu, dous libros de Santiago Ramón y Cajal producíronlle un grande impacto e profundaron a súa vocación investigadora, refírome a *Os tónicos da vontade* e a *Regras e consellos para a investigación científica*.

No segundo ano dos seus estudos, presentouse á oposición de alumno interno de Anatomía, praza que obtivo e que lle serviu para comezar a súa carreira docente e investigadora. O profesor Ángel Jorge Echeverri creara un laboratorio de investigación en anatomía, no cal os médicos e os alumnos internos realizaban traballos relacionados con temas anatómicos: xa sexa inxectando as arterias cunha mestura sulfocrómica que permitía facer moldes arteriais, realizando tinguiduras de cortes macroscópicos e microscópicos do cerebro ou estudando macro e microscopicamente fragmentos dos diversos órganos e tecidos. Como alumno interno axudaba nas clases prácticas, e nunha ocasión lembra que tivo que impartir a súa primeira clase teórica, o que lembrou toda a súa vida. O tema que explicou foi “Os músculos anterolaterais do abdome”, que os alumnos seguiron con grande atención.

Sendo alumno interno, axudoulle durante un verán ao profesor Gumersindo Fontán a preparar as diseccións rápidas, que esixían para as oposicións a cátedra e ás que se presentaría don Gumersindo.

No laboratorio de Anatomía, coñeceu un compañeiro, Eduardo Gallego, fillo de Abelardo Gallego Canel, catedrático de Farmacoloxía e Terapéutica

Veterinaria na Escola Veterinaria de Santiago durante dezanove anos (1903-1922), e que posteriormente se trasladou a Madrid, xa que no ano 1922 obtivo a Cátedra de Histoloxía, Anatomía Patolóxica e Patoloxía Xeral da Escola de Veterinaria de Madrid e chegou a ser un dos veterinarios máis prestixiosos do noso país. O seu fillo Eduardo estaba nos últimos anos da súa carreira en Madrid cando estalou a guerra civil, mobilizárono como soldado republicano e pronto ascendeu primeiro a alférez e despois a capitán. Ao gañar o xeneral Franco a guerra, a Eduardo trasladárono ao campo de prisioneiros de Lavacolla, onde lle permitían asistir ás clases de Medicina. O profesor Echeverri fichouno para o laboratorio de Anatomía, pois coñecía as súas habilidades en técnicas histolóxicas aprendidas do seu pai Abelardo. Eduardo ensinoulle a Manuel Pereiro as técnicas histolóxicas máis en vangarda, entre elas a tinguadura tricrómica inventada polo seu pai e que Manuel continuou utilizando durante toda a súa actividade profesional para o diagnóstico dalgunhas enfermidades cutáneas con alteración das fibras elásticas.

Sempre lembrou con agarimo todos os profesores que tivo na súa carreira e, en especial, os de Anatomía xa citados, de Obstetricia a don Antonio de La Riva, de Farmacoloxía a don Antonio Novo Campelo, de Fisioloxía a don Ramiro Sánchez Calvo e a don Cándido Masa, de Histoloxía e Anatomía Patolóxica a don Ramón Varela, de Microbioloxía e Hixiene a don Ulpiano Villanueva, de Dermatoloxía a don Manuel Villar Iglesias, de Oftalmoloxía a don Francisco Gallego, de Otorrinolaringoloxía a don José García González, de medicina interna a don Pedro Pena e de Patoloxía Xeral a don Manuel Álvarez.

Ao finalizar a súa carreira en 1946, debatíase entre o ensino básico de anatomía e a clínica de dermatoloxía, aínda que o seu pai indicáballe que a uroloxía era unha boa especialidade e tiña moitos puntos de encontro coa dermatoloxía, pero el nun principio decidiuse pola anatomía, ao mesmo tempo que por dermatoloxía, para máis adiante dedicarse só á dermatoloxía.

Os seus primeiros traballos científicos foron sobre temas anatómicos, publicados nos Arquivos de Anatomía da Facultade de Medicina de Santiago. Continuou ligado á facultade exercendo a docencia como adxunto interino de Anatomía (auxiliar) durante dez anos ata 1957, e posteriormente como adxunto de Dermatoloxía (1957-1965).

Ao mesmo tempo, dedicouse a traballar xunto ao seu pai, mesmo antes de finalizar a carreira de Medicina, observando como exploraba, diagnostica-

ba e trataba os enfermos da súa consulta. Tamén realizaba os traballos de laboratorio necesarios para o diagnóstico dermatolóxico, os máis frecuentes nesa época eran os diagnósticos microscópicos das enfermidades venéreas, e os exames micolóxicos directos con KOH nas posibles dermatofitose, os máis habituais na década dos corenta e dos cincuenta eran as tiñas do coiro cabeludo.

Desde a súa época de alumno interno de Anatomía, tivo unha querenza especial polo laboratorio. O seu pai, ao observar a súa afección por todo o que tivese que ver co laboratorio, encargoulle realizar cultivos co material que tiña dos pacientes con tiña, pois cando estivera no Hospital San Luis de París, no laboratorio do doutor Sabourraud, acordábase de que tiñan moitas colonias de dermatofitos cultivados no interior de matraces, e a el gustaríalle facer o mesmo en Santiago. Para iso, Manuel Pereiro Miguens foise a Vigo para que o seu tío Román, médico analista, lle ensinase a preparar o medio de *Saboureaud*, que despois el modificou e preparou no pequeno laboratorio que tiña o seu pai, chegando a xuntar a maior colección de cultivos de fungos, que doou ao Departamento de Dermatoloxía da Facultade de Medicina.

Nunca se esqueceu do primeiro material que sementou, procedía dunha paciente que presentaba distrofia das uñas dos dedos polgares e a súa nai lesións nas mans con aspecto clínico de acrodermatite pustulosa de *Allo-peau*. Nos cultivos creceron colonias de fungos contaminantes, a maioría con micelio estéril, que non puido identificar nese momento, como honestamente dixo el por falta de experiencia e por ter poucos libros sobre micose. O profesor Serranillo propúxolle que fose á Facultade de Farmacia, onde lle ensinou as técnicas que alí se utilizaban para realizar preparacións destinadas ao exame morfolóxico dos fungos. Así empezou a historia do mellor micólogo clínico de Galicia, e un dos mellores de España.

Posteriormente, foise a Madrid ao servizo do doutor Sanz de Aja, onde o doutor Puchol lle ensinou todo o coñecido sobre os dermatofitos, e aconselloulle que comprase o libro do doutor Negroni, titulado *Morfoloxía xeral dos fungos e técnica micolóxica*.

A pesar da escaseza da posguerra, foi capaz de conseguir os medios suficientes para realizar exames micolóxicos en 160 pacientes con dermatofitose, sobre todo tiñas do coiro cabeludo, nos que realizou cultivo dos fungos. Con este material, o profesor Ulpiano Villanueva, catedrático de Microbioloxía e Hixiene, patrocinoulle a súa tese de doutoramento, que leu en Madrid en maio de 1948.

Despois de realizar a tese, tanto o seu pai coma o doutor Sanz de Aja, o profesor Gay Prieto e o profesor Gómez Orbaneja aconselláronlle superespecializarse en Micoloxía, e dixerónlle que o apoiarían para trasladarse á Arxentina ao servizo do doutor Negroni, xa que ao estar moi recente a finalización da Segunda Guerra Mundial era difícil sacar diñeiro de España para ir a Europa. Como a súa nai era arxentina, e propietaria dunha casa e dispoñía de medios económicos nese país, decidiu irse de decembro do 1948 a decembro de 1950 a traballar co doutor Negroni en Bos Aires. Polas mañás, estaba no Servizo de Dermatoloxía do Hospital Ramos Mejía de Bos Aires co profesor Quiroga e no Centro de Micoloxía Médica, polas tardes no Instituto Bacteriolóxico Malbran co profesor Negroni, e asistiu tamén ao curso de micoloxía médica e industrial que impartía este profesor.

Á súa volta da Arxentina, casou con Mercedes Ferreirós Espinosa, persoa moi intelixente e con carácter complementario ao do seu marido. Tiveron cinco fillos: Manuel (médico), Mercedes (médico), Elisa (bióloga) e María Luisa (química). Manuel e Mercedes continuaron a saga de grandes dermatólogos da familia, e é de esperar que algún dos seus netos tamén a continúe. A súa muller era unha persoa excepcional, que tivo unha importancia capital na súa profesión. Licenciouse en Física e Química, e decidiu colaborar co seu marido. Grazas a ela, el puido seguir co laboratorio e coa consulta de dermatoloxía, e foi ela unha persoa de importancia capital para todos os traballos realizados polo seu marido.

Manuel Pereiro Miguens dedicou algo máis de cincuenta anos ao estudo e ao exercicio da dermatoloxía e micoloxía médica, a maior parte do tempo na súa consulta privada, na que seguiu sempre as pautas da Escola Médica Compostelá, a fonte limpa. Na súa consulta non lles cobraba aos pobres ou aos que tiñan soldos baixos, aos curas, aos policía e aos estudantes.

Aínda que era un dermatólogo completo, destacou especialmente pola micoloxía. O estudo dos fungos no laboratorio foi sempre dirixido cara á filoxenia, á taxonomía e á identificación das cepas illadas dos pacientes, factores moi importantes para un tratamento adecuado das micoses.

Observou ao longo do seu exercicio profesional os cambios que se produciron na súa especialidade tanto no aumento de dermatólogos coma no interese médico no estudo das micoses, do que foi el un dos pioneiros. Na clínica observou como co tempo cambiaban o tipo de pacientes, pero a micoloxía continuou sempre estando de actualidade. Díciáanos que os pacientes inmunodeprimidos pola sida ou polo tratamento quimioterápico puxeron na

diana da prensa as micoses. Quen non coñece hoxe o *aspergillus*?, aínda que os diarios o citen coma se se tratase dun fungo descuberto recentemente, foi descuberto por Fresenius en 1850.

Contribuíu cos seus cursos realizados en Santiago, en España e no estranxeiro a que os especialistas coñecesen mellor a micoloxía. Cada vez que se fundaba unha asociación médica, veterinaria ou microbiolóxica para o estudo e o desenvolvemento da micoloxía, sempre contaron con Manuel Pereiro Miguens como alicerce fundamental, polos seus coñecementos e polo seu carácter desprendido e bondadoso que evitaba os conflitos e poñía de acordo as persoas.

Cando empezou a traballar no seu laboratorio, podía realizar todas as técnicas para o diagnóstico das enfermidades producidas por fungos, pois o material necesario era fácil de conseguir e accesible economicamente. Os avances da medicina estendéronse polo campo da dermatoloxía, e así ata a secuenciación do ADN. El non quedou atrás, e conseguiu illar o ADN de varias cepas de dermatofitos, pero non dispoñía de medios económicos para poñer en marcha a súa análise, e recorreu ao doutor Carracedo para a secuenciación do ADN dos dermatofitos. Soubo adaptarse a todas as tecnoloxías que foron aparecendo ao longo da súa dilatada traxectoria profesional, xa que traballou no laboratorio ata os 80 anos. A súa última liña de investigación continúaase na actualidade na cátedra do profesor Toribio polo seu fillo Manuel Pereiro Ferreirós, profesor de Dermatoloxía na Facultade de Medicina e Académico desta corporación.

Nunha época na que había un baixo ambiente científico e profesional, Manuel Pereiro Miguens contou coa súa vocación a proba de contrariedades, cunha vontade férrea, co labor solitario no laboratorio e co esforzo persoal e familiar para chegar a ser unha referencia na dermatoloxía. Parafraseando a Primo Levi, podemos dicir que ademais de todos os seus méritos científicos foi un home íntegro, sinxelo, humano, servicial, humilde, firme, flexible e cariñoso.

Dixen.

DISCURSO DO DOUTOR MANUEL PEREIRO FERREIRÓS, ACADÉMICO NUMERARIO TITULAR DA CADEIRA DE DERMATOLOXÍA

Sempre é complicado resumir a vida dunha persoa, e máis canto máis abundan os detalles e máis confusa é a liña que separa os recordos familiares da actividade científica, como é o caso da miña familia. Nesta ocasión, o ilustre compañeiro e amigo que acaba de falar ocupouse da parte persoal que ao meu pai se refire e, por quedar isto en tan excelentes mans, pensei que debía comezar explicando como xurdiu esa dedicación especial á micoloxía, xa que coa deriva actual das especialidades hai quen se pregunta que fai un dermatólogo na investigación básica en micoloxía.

Como xa se comentou hoxe, a vocación pola dermatoloxía veulle polo seu pai, Manuel Pereiro Cuesta, tamén dermatólogo formado no San Juan de Dios, que completou a súa formación con estancias no Hospital Saint Louis de París con Gougerot, Millian e o propio Sabouraud, coautores do segundo e terceiro tomos da *Nouvelle Pratique* dedicados ás infecciosas no que Sabouraud se ocupada das tiñas, Gougerot do eritrasma, da pitiríase versicolor, da esporotricose e dos micetomas e Millian da sífile.

Hai que ter en conta que os grandes descubrimentos que situaron a medicina de entón como unha ciencia punteira, realizados por Yersin, Pasterur, Koch e outros, producíronse no coñecemento das enfermidades infecciosas e tiveron un enorme impacto social, e os seus autores foron considerados auténticos heroes nacionais. Así, en congresos como o IV Congreso dos Dermatólogos e Sifiliógrafos de Lingua Francesa de París en 1929, ou no *Congresorum* de Budapest en 1935, Sabouraud era o personaxe principal no centro das fotografías oficiais. E merecía, pois ideou tratamentos entón revolucionarios que lograron que en toda Europa se pechasen as salas de hospitais que se dedicaban aos nenos tiñosos e as escolas especiais onde se lles confinaba para evitar os contaxios, co que se conseguiron non só beneficios para os pacientes, senón tamén un gran beneficio económico para a sociedade.

Os congresos, igual que agora, servían para tecer relacións, e así o fixo o meu avó cos franceses do Saint Louis xa mencionados e con españois como Covisa, Sáinz de Aja e Gómez-Orbaneja, que como veremos tiveron un destacado papel en momentos clave da traxectoria que seguiu o meu pai.

Chegamos xa a el cando o meu avó e outros dous dermatólogos galegos decidiron asistir ao Congreso de Dermatoloxía que tivo lugar en Sevilla en 1939, con España aínda en guerra. No último momento, a prudencia fixo que

Salón de la Hoz, dermatólogo santiagués, renunciase á viaxe e, ao contar con tres pases, o meu pai apuntouse alegremente, co que os Pereiro pai e fillo, en compañía de Laureano Solla, asistiron ao evento. O meu pai acababa de empezar os seus estudos de Medicina, así que, aínda que só como oínte, este foi o primeiro congreso de dermatoloxía ao que asistiu.

En 1946, ao terminar a licenciatura, acode a Madrid ao San Juan de Dios para formarse en Dermatoloxía e inicia a súa tese de doutoramento dirixido polo profesor Ulpiano Villanueva, catedrático de Microbioloxía e Hixiene da Facultade de Medicina de Santiago, sobre as tiñas en Galicia, identificando os dermatofitos con tan só a parca axuda das superficiais descrições da *Nouvelle Pratique*. Coas ideas da época, buscábase en toda unha etiología infecciosa, así que o seu primeiro cultivo foi un caso de acrodermatite continua de *Hallopeau* que loxicamente foi negativo, pero co tesón que sempre o caracterizou completou a súa tese e defendeuna en Madrid en maio de 1948.

Nese ano, nunha reunión da Escola Profesional de Dermatoloxía e Vene-reoloxía presidida polo profesor Gay Prieto, cuxas actas correspondentes ao bienio 1948-49 se publicaron no tomo IX das Actas de Dermatoloxía e Sifiliografía, referíndose ás futuras funcións desa escola, Sáinz de Aja opi-na sobre “a conveniencia de que perfeccionemos o estudo da micoloxía”, e engade máis adiante que “... deberíamos estimular e dar facilidades para que fosen algúns a especializarse traballando con Negroni, ou con algún dos máis destacados especialistas”. A iso Gay Prieto respondeu que tomaba en consideración as propostas de Sáinz de Aja, pois parecíanlle interesantes, polo que lle ofreceu apoio a calquera dermatólogo novo que estivese disposto a trasladarse á Arxentina para estudar micoloxía. En consonancia con estas ideas, o meu pai acudiu aos profesores Gay Prieto e Gómez Orbaneja, que lle deron senllas cartas de presentación para o profesor Pablo Negroni de Bos Aires para que proseguise alí a súa formación en micoloxía e Puchol, que era o encargado do laboratorio do Servizo de Dermatoloxía do San Juan de Dios, aconselloulle que comprase o libro de micoloxía de Pablo Negroni titulado *Morfoloxía xeral dos fungos e técnica micolóxica*. Así, armado coas dúas cartas e ese libro, o meu pai embarcou na pasaxe Cabo de Hornos e, xa en Bos Aires, conseguiu un permiso de residencia cun falso contrato de traballo na fábrica de cervexas Quilmes.

Unha vez instalado, ponse ás ordes do profesor Negroni, que traballaba polas mañás no Hospital Ramos Mejía e polas tardes no Instituto Bacteriolóxico Malbran, en cuxo Departamento de Micología tiña Negroni o seu laboratorio.

Xa desde o principio, o meu pai destacou polo seu interese e dedicación, participando como docente de prácticas en cursos impartidos por Negroni e como relator en congresos como o que en 1950 se organizou en Río de Xaneiro en honra a Fleming, onde estableceu relación con Emmons, un destacado micólogo que nos anos trinta fixou as características microscópicas dos tres xéneros de dermatofitos recoñecidos na actualidade: *trichophyton*, *microsporum* e *epidermophyton*.

Grazas ao seu labor e aos seus esforzos, a Universidade de Bos Aires ofreceulle a meu pai unha bolsa para continuar a súa formación no que máis tarde se coñecería como o Centro para as Enfermidades Comunicables (CDC), en Atlanta, pero o seu pai, o meu avó, instouno moi encarecidamente para que retomase o plan inicial, que era desenvolver a micoloxía en Madrid. Con todo, a morte prematura do meu avó obrigou a meu pai, o maior de cinco irmáns, a facerse cargo da consulta de San Miguel, onde exerceu ininterrompidamente ata o ano 1999, onde alcanzou un gran prestixio como profesional, á vez que dedicaba gran parte do seu tempo e esforzos ao labor investigador.

Mantivo sempre un estreito contacto coa actividade científica da dermatoloxía española, e foi un asiduo participante de congresos, reunións e publicacións realizadas polos grupos dos profesores Sáinz de Aja, Gay Prieto, Gómez Orbaneja, Vilanova, quen contaba sempre con el para abordar temas de micoloxía, e o mesmo fixeron os seus discípulos repartidos por toda España, pois era interese común que os dermatólogos traballasen e investigasen nese campo. Nesa liña, os congresos de dermatoloxía manteñen seccións dedicadas á micoloxía nas que nós sempre participamos. Naqueles anos, era tradición realizar cada dous anos un Congreso Hispano-Portugués de Dermatoloxía, onde o meu pai iniciou a súa relación cos dermatólogos profesores portugueses Juvenal Estévez e Da Cruz Sobral de Lisboa e Poiares Batista de Coímbra. Este último, tras unha conferencia que impartía eu, díxome: “Ti es o rei do fungo, mais teu pai é o emperador”. Xa poden imaxinar a dobre satisfacción do meu pai cando llo contei.

O meu pai foi sen dúbida o discípulo predilecto de Negroni, como me confirmaron en varias ocasións o propio Pablo Negroni e o seu fillo Ricardo, tamén ilustre micólogo. Iso deulle pé a establecer uns contactos internacionais que nos beneficiaron a todos os que nos dedicamos á micoloxía en España, porque moi pronto se estableceu unha sólida relación con dermatólogos e micólogos de toda América, como Carlos Da Silva Lacaz, de Brasil,

quen describiu o aínda hoxe enigmático *Lacazia loboi* das lobomicoses, a enfermidade de Jorge Lobo, quen sempre enviaba dedicadas ao meu pai as sucesivas edicións do seu libro *Micoloxía médica*; Pedro Lavalle, de México, con quen colaborou no estudo das esporotricoses, ou con Dante Borelli, de Venezuela, que descubriu varias especies de dermatofitos tropicais como o *Trichophyton phaseoliforme*, e orientouno en relación cunha especie de orixe tropical que descubriu o meu pai. Así mesmo, colaborou con Gioconda San Blas, dedicada ao *Paracoccidioides brasiliensis*, endémico en Venezuela e que aquí en Galicia illamos en varias ocasións de pacientes retornados da América latina. Pero quizais a máis transcendente entre estas amizades científicas americanas foi Libero Ajello de Atlanta, que creou a Unidade de Diagnóstico, Referencia e Investigación en Micoloxía do CDC, un personaxe que realmente modificou o concepto dos dermatofitos separándoos doutros fungos dos mesmos xéneros que non son patóxenos habituais. Con el colaborou estreitamente no estudo do *Microsporon gypseum*, que en Galicia se illa con significada frecuencia.

Ao ser Negroni un discípulo directo de Sabouraud, a relación coa micoloxía europea partiu do grupo francés, con Guy Badillet, do Hospital Saint Louis, quen dirixía o laboratorio que foi de Sabouraud, rodeado polo mesmo po que deixou Sabouraud —segundo o mesmo Badillet nos asegurou cando a miña irmá Mercedes e mais eu lle manifestamos o noso interese en coñecer ese mítico lugar—, e cos coñecidos como “os tres mosqueteiros do instituto Pasteur”: Francoise Mariat, Gabrielle Segretain e Edouard Drouhet. Con todos eles, pero especialmente con Segretaine, chegamos a ter un grande amizade sendo nós frecuentes hóspedes da súa casa París e eles da nosa casa de San Miguel. Como anécdota, unha estancia do matrimonio Segretaine en Santiago coincidiu co acto de defensa da miña tese de doutoramento á que asistiu Gabriel a pesar de non saber absolutamente nada de español, polo que o día anterior á defensa tiveron que explicarlle toda a tese en inglés, o que verdadeiramente foi a mellor preparación posible para a defensa que se poida desexar.

Ao longo dos anos, o grupo francés foise unindo e confraternizando co British Micological Council; con Mackenzie, o seu director; Mary Moore, a do *Neoscytalidium hyalinum* das onicomioses, Guillian Midgley, que revolucionou o xénero *Malassezia*; Odds, o maior experto en fermentos do xénero *Candida*, e un longo etcétera. Franceses e ingleses en insólita harmonía, ademais de estudar as micoses desenvolvían outras entusiastas activida-

des, con Odds tocando o piano e os demais facendo o que podían mentres empuñaban as súas respectivas pintas de cervexa, ao final das reunións.

Non procede agora detallar toda a súa prolongada actividade científica no campo da micoloxía, os seus numerosos traballos abarcan desde as dermatofitoses máis comúns ata as micoses sistémicas por *Paracoccidioides*, micoses por fungos oportunistas dos xéneros *Fusarium* e *Aspergillus*, determinación da sensibilidade a antifúngicos no laboratorio, e un longo etcétera.

Pero o que máis lle interesou ao meu pai foron os aspectos relacionados coa taxonomía dos dermatofitos, tema aínda hoxe controvertido. A identificación das especies baseada en criterios morfolóxicos macro e microscópicos foi sempre confusa e ao longo do tempo, como outros científicos de todo o mundo, tentou diversas abordaxes chegando mesmo a interesarse por técnicas de identificación molecular. Entre todos os seus traballos, destaca a descrición do dermatofito que bautizou co nome de *Trichophyton fluviomuniense*, pois illouno dun paciente procedente de Río Muni, hoxe considerado integrante do chamado “complexo rubrum”. Publicouno en 1968 en *Sabouraudia*, hoxe en día *Medical Mycology*, engadindo, como ditan as normas da nomenclatura botánica, a obrigada descrición en latín á que lle axudou Moralejo pai catedrático de Latín de Santiago. E presentouno á dermatoloxía española no memorable Congreso de Granada de 1969, no que se engadiron as palabras “médico-cirúrxica” ao nome da nosa especialidade.

Presentouno tamén no Congreso Mundial de Xapón en 1970, onde quedou sorprendido de que varios dermatólogos xaponeses insistisen en facerse fotografías con el, xa que estaban a estudar precisamente o fluciomuniense.

Pero, sen dúbida, a súa máis transcendente achega á micoloxía española constitúea a fundación en 1977, con Jaime Borrell Valls, Josep Guarro Artigas e Carlos Luis de Cuenca, da Asociación Española en Micología, e a posta en marcha da *Revista Iberoamericana de Micología*, da que rapidamente, e grazas aos seus contactos internacionais, se fixeron subscritores micólogos de moitos países. A revista está recollida desde hai anos no *Journal Citation Clasificación*. Como presidente da antedita asociación, organizou o Segundo Congreso Nacional de Micología en Santiago e o Décimo Congreso Mundial de Micología, que tivo lugar en Barcelona en 1988.

En toda historia hai personaxes que entran e saen, uns por longas tempadas e outros brevemente e uns de forma máis intensa ca outros. Eu entrei no mundo da micoloxía porque cando lle pedín ao meu xefe e mestre, don Jaime

Toribio, un tema de tese, sinaloume o laboratorio, entón baleiro, e díxome que sería unha pena non continuar o labor do meu pai. Non procede en absoluto falar de min, pero hai unha pequena historia memorable. Como saberedes, moitas veces os descubridores dunha nova especie de fungo bautízanos en honra aos seus mestres, é o caso do *Penicillium marnerfeii* de Segretaine, hoxe *Talaromyces marneffeii*, que é o fungo patóxico máis mortal que existe, e que estivo a piques de matar o propio Segretaine tras inocularse con el accidentalmente no laboratorio, accidente que, á parte de case custarlle a vida, o valeu para demostrar a súa elevada patoxenicidade fóra de toda dúbida. Tras o suceso, Segretaine foi visitar o seu mestre Marneff para pedirlle permiso para bautizar co seu nome a nova especie. Este deulle o permiso e díxolle que esperaba que fose un bo fungo.

A nosa anécdota comezou cando Amalia del Palacio, micóloga do 12 de Outubro, nos mandou unhas cepas raras de *Malassezia pachydermatis* parcialmente lípidodependente para que as estudásemos. Nós atopamos unhas diferenzas nas restricións encimáticas da rexión ITS do ADN nuclear que parecían xustificar a súa proposta como especie independente, e así o fixemos no ano 2003 bautizándoa por iniciativa de Amalia como *Malassezia pereirii*, en honra a meu pai. Pero había que profundar no estudo para o que secuenciamos as rexións ITS e o dominio D1/D2 dun total de 28 cepas das sete especies de *Malassezia* recoñecidas naquel momento, comparándoas con corenta secuencias publicadas no GeneBank. Estudo que finalmente publicamos nun capítulo de libro que nos pediron Kerstin Voigt e Yussuf Gherbawy, e nel nós mesmos demostramos que non era unha especie independente, senón unha variedade fenotípica. A ciencia é así, pero o que non nos quitará ningún xamais son os bos momentos que pasamos contándolle ao meu pai todo o proceso paso a paso, e o moito que xuntos rimos ao final.

Quizais o noso errado intento de homenaxe tampouco era necesario, pois ao longo da súa traxectoria recibiu diversos recoñecementos, como os de membro honorario da Sociedade Francesa de Dermatoloxía e Sifiliografía, da Venezolana de Dermatoloxía e Leproloxía e da Británica de Micopatoloxía. Foi académico das Reais Academias Galegas das Ciencias e desta mesma academia e concedéuselle o Premio Xunta de Galicia de Investigación en 1993.

Pero, do mesmo xeito que a miña irmá Mercedes, ademais de discípulos e colegas, xuntamente con Elisa e M.ª Luisa, somos os catro os seus fillos, e eu quero sinalar que este longo camiño non o fixo só, moitos dos presentes coñecestes a miña nai e verédela xunto a el en todo tipo de actos científicos

e sociais, pero o seu apoio non se limitou ao papel de acompañante pois, como poden testemuñar micólogos e dermatólogos de toda España, como Mabi Torreira de Valladolid, os dous Vicentes Delgado Florencio de Granada e Crespo Erchiga de Málaga, Sánchez de Paz de Madrid, ou Rezuera e M.^o Carmen Rubio Calvo de Zaragoza, a miña nai, que era licenciada en Física e Química, foi a que levou durante moitos anos o laboratorio, e foi ela a que pasou horas ensinándolles a facer preparacións e a identificar dermatofitos a todos os que viñeron a Santiago a aprender micoloxía. Os meus pais crían nas mesmas cousas e amaban aquela forma de facer ciencia con xenerosidade e cabalerosidade, mantendo ata o final unha feliz complicidade da que as miñas irmás e mais eu fomos testemuñas de excepción.

Dixen.

DISCURSO DO DOUTOR FRANCISCO MARTELO VILLAR, PRESIDENTE DA REAL ACADEMIA DE MEDICINA DE GALICIA

Ilustrísimos señores académicos numerarios, señores académicos correspondentes, querida familia do doutor Manuel Pereiro Miguens, a quen hoxe lle rendemos homenaxe nesta institución.

En primeiro lugar, moitas grazas aos profesores Jorge Barreiro e ao doutor Manuel Pereiro polos seus magníficos discursos. Ao doutor Jorge Barreiro por saber aproximar, de maneira tan próxima, a todos nós a imaxe do homenaxeado como profesional, pero sobre todo como persoa entrañable, e a Manuel polo seu relato dos méritos profesionais e por poder superar a emoción do momento como fillo e como discípulo do seu pai.

Só farei uns poucos apuntamentos sobre a vida profesional do doutor Pereiro, xa que o importante que se tiña que dicir xa se dixo. Serán flocos de datos e afectos.

Finalizada a súa carreira, foi a Madrid para especializarse en dermatoloxía da man do doutor Enrique Álvarez Sáinz de Aja, no centro dermatolóxico máis importante no eido nacional, o Hospital San Juan de Dios. Momentos difíciles. Don Enrique, moi traballador, foi realmente o primeiro introdutor da cirurxía dermatolóxica en España, pero desde un profundo coñecemento da clínica cutánea. Ademais, naqueles tempos difíciles de posguerra, decidiuse polo bando franquista, o que lle axudou a converterse nun referente da dermatoloxía do momento.

Recoñecín de maneira vivencial o escenario e os seus actores, perdoen a autorreferencia, porque realicei o meu período de formación de médico residente nese servizo, convertido á cirurxía, da man do fillo do doutor Álvarez Sáinz de Aja, doutor Luis Álvarez Lowell, primeiro xefe de servizo de Cirurxía Plástica do actual Hospital Gregorio Marañón, a quen recoñezo como o meu primeiro mentor.

Naquel momento, tentando seguir o sistema formativo americano, os médicos residentes tiñamos a obrigación de acudir a un laboratorio de investigación. Destináronme ao de Micología, no Consello Nacional de Investigacións Científicas, dirixido polo doutor Julián Peña Yáñez, que tiña nun pedestal o doutor Manuel Pereiro Miguens. Yáñez explicaba os microconidios, dispostos ao longo dos lados das hifas, que describira o doutor Pereiro na descrición dun novo fungo en 1968, o *Trichophyton fluviomuniense*.

Unha grande achega científica que presentou na reunión científica da Sociedade Francesa de Micología Médica en Estrasburgo, publicada na revista *Sabouraudita*, cunha descrición en latín que lle escribiu o seu amigo o profesor Moralejo.

En 1974, don Manuel organizou o II Curso Monográfico de Micología, en colaboración co profesor Robledo de Dermatología e o profesor Ramón Varela Núñez de Anatomía Patolóxica, que lle prestaron o seu laboratorio e os seus microscopios. Alí estivo como profesor Negroni, o seu mestre arxentino. Foi a súa consolidación como grande experto da micología dermatolóxica en España. Na organización de actos científicos e nas súas conferencias, sempre recoñecía o apoio da súa esposa Mercedes.

A esta real academia chegou en 1989. Todos vostedes darían no albo co título do seu extraordinario discurso de ingreso: “A miña experiencia sobre as micoses e os seus axentes causais en Galicia”. Practicamente o mesmo da súa tese de doutoramento lida en Madrid, pero coa información cultivada tras unha viaxe alucinante de 41 anos polo mundo da ciencia ficción da micología. Copio o sentimento do excelentísimo señor Francisco Reyes Oliveros, o académico que realizou a disección do tema nunha *laudatio* chea de rigor e afecto.

Don Manuel citou na súa alocución en primeiro lugar o seu pai, polo seu exemplo e bo facer, e fíxoo responsable da súa determinación pola micología, que desenvolveu en Bos Aires da man do profesor Pablo Negroni, discípulo en París de *Sabouraud*, o pai científico de todos os micólogos.

Lembra a continuación os catedráticos de Anatomía, don Ángel Jorge Echeverri e don Gumersindo Fontán, cos que fixo as súas dúas primeiras publicacións como alumno interno, e Benito Regueiro de Microbioloxía e Ramón Varela Núñez de Anatomía Patolóxica, afíns polas súas técnicas e medios ao laboratorio de Micoloxía.

Terminou dicindo: “Quero tamén lembrar dunha maneira especial neste momento a miña muller e os meus fillos, que coa súa entrega e axuda material en todos os meus traballos de investigación foron sempre o soporte do meu labor”.

Anos máis tarde, esta institución, recoñecendo os seus enormes méritos como profesional da medicina, acorda nunha sesión plenaria realizada o 1 de marzo de 1999 propoñerlle á Fundación Príncipe de Asturias a súa candidatura como Premio de Asturias á Investigación Científica e Técnica. Contamos co apoio da Real Academia de Medicina de Galicia de Dermatoloxía e Venereoloxía de España e da Universidade de Santiago de Compostela. Foi unha decisión unánime. Era recoñecer a súa traxectoria como médico, como científico e como persoa.

Aquí formou parte da Xunta de Goberno, onde desempeñou o cargo de tesoureiro ao que renuncia en 1996. O da presión económica non era o seu. O que si era o seu, a pesar das súas capacidades como investigador científico e docente, na universidade e fóra dela, era a actividade asistencial aos seus pacientes dermatolóxicos de maneira solícita e cariñosa e coa maior eficiencia. A eles destinou moito do seu tempo durante toda a súa vida.

As forzas para vivir faltáronlle ao doutor Pereiro moi tarde, cando xa era ancián. Ata ese momento foi un gran traballador da medicina, unha gran persoa, cun comportamento aristocrático que el non recoñecía, pero ante todo foi un iniciador, un pioneiro nas áreas do seu coñecemento. Un profesional excelso da dermatoloxía.

Aquí, na Real Academia de Medicina de Galicia, queremos dicirlles á súa familia e aos seus amigos e compañeiros que terá sempre o noso recoñecemento e permanente recordo.

Dixen.

- Na mesa presidencial, de esquerda a dereita: os doutores Álvaro Ruibal Morell, Francisco Martelo Villar e Alberto Juffé Stein, vicepresidente, presidente e secretario xeral da RAMG. No atril: o doutor Francisco Javier Jorge Barreiro, académico numerario titular da cadeira de Anatomía Humana.

- Na mesa presidencial, de esquerda a dereita: os doutores Álvaro Ruibal Morell, Francisco Martelo Villar e Alberto Juffé Stein, vicepresidente, presidente e secretario xeral RAMG. No atril: o doutor Manuel Pereiro Ferreiros, académico numerario titular da cadeira de Dermatoloxía.

La Real Academia de Medicina de Galicia rinde homenaje a Manuel Pereiro Miguens, pionero de la micología médica

REDACCIÓN / LA VOZ

La Real Academia de Medicina de Galicia celebró una sesión científica en memoria del doctor Manuel Pereiro Miguens, un pionero en la micología médica y que fue académico numerario del sillón de Dermatología y Micología médica.

El encargado de abrir la sesión fue el doctor Francisco J. Jorge Barreira, con una ponencia bajo el título «Un viaje en el tiempo del científico y dermatólogo Manuel Pereiro Miguens». Continuó la jornada con una charla del hijo del homenajeado, el tam-

bién doctor Manuel Pereiro Ferreiros, que se centró en la trayectoria científica en el campo de la micología médica.

Pereiro Miguens fue un referente de la dermatología. Una vez finalizados sus estudios de Medicina en Galicia, continuó con su formación en Madrid, donde presentó su tesis doctoral sobre la tina en la comunidad en 1948. Siguió formándose en Buenos Aires, y, una vez de vuelta en Galicia, puso en marcha su consulta en Santiago de Compostela y repartió su tiempo entre la labor asistencial y la investigación.

Entre sus trabajos científicos destaca la descripción de una nueva especie de dermatofito, *Trichophyton fluviumiense*, así como sus estudios sobre la forma perfecta de especies de dermatofitos. Destacó por la publicación de casos de micosis profundas como la aspergilosis pulmonar, la esporotricosis y la paracoccidioidomicosis, micosis de importación y sensibilidad a antifúngicos en una época en la que estas patologías eran desconocidas en España.

Fundador de la Asociación Española de Micología, miembro de

Jorge Barreira se encargó de leer al homenajeado. MIGUEL MIRAMONTES

la Academia Española de Dermatología y Sifiliografía desde 1947, estuvo presente en numerosas sociedades científicas en el extranjero, como la Société Française de Mycologie Médicale, y

fue miembro honorario de la British Society of Mycopathology. Por su larga trayectoria científica, el doctor Pereiro fue distinguido con el Premio Xunta de Galicia de Investigación en 1993.

► La Voz de Galicia 11 de febreiro de 2023.

■ MAIO

18 (xoves), 19:00 h.

SESIÓN CIENTÍFICA IN MEMORIAM DO ILUSTRÍSIMO SEÑOR ACADÉMICO NUMERARIO, DOUTOR JOSÉ ANTONIO PAJARRÓN ULLOA.

Intervēnen os académicos:

- Doutor Jorge Teijeiro Vidal, académico numerario de Radioloxía.
- Doutor José A. Pajarrón. figura notable da pneumoloxía clásica (1924-2022).**
- Doutor Francisco Martelo Villar, presidente.
- Doutor José Antonio Pajarrón, académico.**

DISCURSO DO DOUTOR JORGE TEIJEIRO VIDAL, ACADÉMICO NUMERARIO TITULAR DA CADEIRA DE RADIOLOXÍA

Agradézolle á Xunta de Goberno da Real Academia de Medicina de Galicia que me designara para impartir esta sesión en honra do falecido académico numerario, o Ilustrísimo Señor Doutor José Antonio Pajarrón Ulloa. É para min unha honra. Moitas grazas.

Coñecín o doutor Pajarrón hai máis de 30 anos, con motivo da miña primeira intervención na Real Academia de Medicina de Galicia sobre os novos méto-

dos na valoración da masa ósea na osteoporose. Mostrouse moi interesado na presentación destes métodos novos. O mesmo que cando ingresei como académico numerario en 1996, cando me falou sobre distintos aspectos da evolución da radioloxía nos seus primeiros 100 anos. Gardo excelentes recordos dos seus comentarios e atencións.

Falamos de pneumoloxía clásica, pois foron moitos anos de exercicio profesional do doutor José Antonio Pajarrón e a pneumoloxía cambiou moito. A partir de 1955, recoñécese o “ensino, título e exercicio das especialidades médicas” e aparecen as do aparello respiratorio e da cirurxía pulmonar. En 1978, xorden as novas denominacións de pneumoloxía e cirurxía torácica, que se confirman nun novo real decreto de 1984. O gran problema sociosanitario daqueles anos era a tuberculose e vemos en 1950 o noso académico competindo por unha praza de médico tisiólogo de dispensario comarcal do Padroado Nacional Antituberculoso. Isto é hai 73 anos.

Imos revisar os aspectos máis notables da súa biografía e actividade profesional. Nace na Coruña o 15 de novembro de 1924, fillo dun coñecido otorrinolaringólogo. Cursou os estudos de Medicina en Santiago e termínaos en Salamanca en 1947.

Imos ver algunhas circunstancias destes estudos de licenciado. O 28 de maio de 2010, tiveron a honra de presentar nesta real academia o libro de memorias do doutor Arturo Rodríguez Hervada, neto do que foi académico numerario e secretario perpetuo, Ilustrísimo Señor Enrique Hervada García-Sampedro. O libro titúlase *A educación dun neno da guerra civil 1936-1956*. Entre os oradores, participou o Ilustrísimo Señor Manuel Sánchez Salorio, académico numerario. E contén datos sobre estes futuros grandes médicos galegos. José Antonio Pajarrón compartiu cuarto con Arturo Rodríguez Hervada no Hotel Compostela. Compartiron o cuarto 319. E despois trasladáronse a Salamanca para finalizar a carreira. Outros estudantes tamén se foron a Salamanca como Jaime Vidal Macho (anestesista da Paz) e Aquilino Lousa (traumatólogo na Coruña). Arturo definíase como o sétimo dos dezaioito médicos Hervada da Coruña. Preparou unha sesión nesta real academia sobre “A dinastía médica dos Hervada”, que ía moderar o doutor Pajarrón e que non puido realizarse. O doutor Arturo R. Hervada desde 1956 traballou como pediatra en Filadelfia, e chegou a ser *full professor* da Universidade Jefferson daquela cidade. Faleceu en 2014 e maniféstase na súa autobiografía como un grande amigo do doutor Pajarrón.

Xa licenciado, o doutor Pajarrón consegue en 1948 praza para realizar a especialización como médico interno do Servizo de Aparello Respiratorio e Cirurxía Torácica do Instituto Médico Casa de Saúde de Valdecilla, de Santander. Sen dúbida, un dos mellores centros de España para realizar esta formación.

Tese de doutoramento

Ata 1954, as teses de doutoramento debían realizarse na Universidade Central de Madrid e, a partir deste momento, régúlase o procedemento para lles conferir o grao de doutor a todas as universidades.

Por iso don José A. Pajarrón puido realizar a súa tese de doutoramento na Universidade de Santiago en 1959, tese dirixida polo catedrático de Farmacoloxía, o doutor Ramón Villarino Ulloa.

A tese titúlase *O iodo radioactivo na exploración da glándula tiroide: estudo comparativo e crítico dos métodos de exploración funcional tiroide*. A tese foi moi avanzada naquela época, xa que a instalación da unidade de isótopos da Universidade de Santiago é de 1957 e os primeiros traballos de 1958. No texto agrádecelle ao profesor Ramón Villarino, como director da tese, e sobre todo ao doutor Ángel Belmonte, futuro académico numerario desta corporación, “a súa importante axuda, mantida ao longo destes meses, e a súa colaboración imprescindible en todas as as experiencias”.

Analiza as aplicacións do iodo radioactivo e as limitacións da técnica do metabolismo basal para o estudo da función tiroide. O máis notable da tese é que recolle a técnica e os resultados obtidos na exploración funcional e topográfica da glándula tiroide de 381 enfermos, aos que sistematicamente tamén se lles determinou o metabolismo basal, a iodemia e a colesterolemia. Realiza unha descrición dos equipos empregados con imaxes de gran calidade e moi demostrativas.

A tese de doutoramento, 63 anos despois da súa lectura, segue tendo unha gran significación, por ser a primeira tese de doutoramento en Galicia que utiliza os radioisótopos para o diagnóstico e pola excelente relación coa clínica e o laboratorio.

Exercicio e cargos profesionais

Foron evolucionando, como o facía a atención sanitaria en España.

Cirurxián de pulmón na Obra Sindical 18 de Xullo (1954-65).

Médico consultor de pulmón e corazón na Seguridade Social (1965).

Posteriormente, consulta no Ambulatorio San José e, nos últimos anos, no Centro de Especialidades Médicas do Ventorrillo.

Cirurxián no Hospital Santa Teresa, na súa inauguración en 1970. Foi o seu conselleiro delegado outro académico desta corporación, o Ilustrísimo Señor Elías Tovar Martín.

Institucións científicas

Especializado no tratamento da tuberculose, foi recoñecido membro de numerosas institucións científicas, como o American College of Chest Physicians (1954) e a Asociación de Especialistas de Tórax. Foi membro numerario da Asociación de Especialistas de Tórax de Galicia e membro de número da Sociedade Española de Patoloxía do Aparello Respiratorio (SEPAR) e da Academia Internacional de Medicina e Cirurxía Torácica, na rama europea.

Colexiado Honorífico do Colexio Oficial de Médicos da Coruña en 2003.

Diplomado da Escola Nacional de Enfermidades do Tórax (Padroado Nacional Antituberculoso e de Enfermidades do Tórax. Madrid, 1964).

Título de Especialista do Aparello Respiratorio-Aparello Circulatorio-Cirurxía Pulmonar, do Ministerio de Educación Nacional.

Ingreso na Real Academia de Medicina de Galicia

O ingreso tivo lugar o 16 de novembro de 1974, xusto ao día seguinte de cumprir os 50 anos, co discurso “A enfermidade do executivo”.

Pronunciou o regulamentario discurso de apertura de curso na Real Academia de Medicina de Galicia do ano 1990, co título “Arteriosclerose. Dúas consecuencias con actualidade cardiolóxica: espasmo coronario e isquemia miocárdica silente”.

O 18 de decembro de 1997, celebrouse a sesión *in memoriam* do académico numerario, o Ilustrísimo Señor Álvaro Urgoiti Somovila, nacido en 1907, que ingresou nesta real academia en 1951. Pasa a honorario en 1960, ao ser nomeado xefe do Servizo Nacional de Fotorradiografía. Refiro algúns aspectos desta sesión.

O doutor José A. Pajarrón resalta a importancia da fotoseriación nas campañas de diagnóstico precoz da tuberculose nos anos 1950 e 1960 e da notable aplicación que tivo en Galicia. Como académico de Radioloxía,

quero comentar os equipos empregados: tiñan que mostrar nunha mesma imaxe a radiografía posteroanterior do tórax e, superposta, unha fotografía do paciente, para evitar confusións.

Liñas de investigación e principais publicacións

Entre os artigos producidos, citaremos: “Contribución ao estudo clínico e terapéutico do acceso pulmonar pútrido”, “Micose pulmonar”, “Particularidades diagnósticas e terapéuticas das hemorraxias torácicas” e “Decorticación pulmonar por empiema seguido de fístula broncocutánea, tratada con enxerto muscular e toracoplastia”.

Congresos e outras reunións científicas

Participou con comunicacións en diversos congresos nacionais e estranxeiros.

Conferencias

Á parte das pronunciadas nas sesións ordinarias da Real Academia de Medicina de Galicia, foi profesor no XI Curso de Formación Continuada para Médicos, dedicado monográficamente a “Hemorraxias” e organizado conxuntamente pola Real Academia de Medicina e o Departamento de Cirurxía do Hospital Juan Canalejo (A Coruña, 1985).

Médico de empresa

O doutor Pajarrón foi médico de empresa, título que conseguiu no Instituto Nacional de Medicina e Seguridade no Traballo. Exerceu a súa actividade con gran satisfacción de todos en Elaborados Metálicos, Emesa e La Artística.

Tamén desexo destacar que do 24 ao 27 de outubro de 2002 tivo lugar en Lisboa unha sesión conxunta desta real academia coa Academia das Ciencias de Lisboa, e que o doutor Pajarrón, como académico máis antigo, foi recibido polo presidente de Portugal, Jorge Sampaio.

Foi un gran deportista

Está documentado que foi campión galego absoluto de tenis nos anos 1943 e 1945, disputados no Club de Campo de Vigo, cuxo primeiro campionato se realizou en 1940. Por outra banda, en primeiro de carreira estivo a piques de fichar polo Real Club Deportivo de Fútbol. Posteriormente, foi un gran xogador de golf, afección que transmitiu aos seus familiares. Entre os seus compañeiros de equipo de fútbol, estaba o futuro médico José Sánchez y

Sánchez, que sería numerario de Uroloxía desta real academia de 1971 a 1999.

Mantivo unha consulta privada moitos anos na rúa Wenceslao Fernández Flórez da Coruña e, posteriormente, na rúa Durán Loriga. Era moi querido polos seus pacientes, e comentaba que tiña dificultade para pasear polos Cantóns, pois estes acudían a saudalo.

Ao longo da súa dilatada existencia de 97 anos, puido cultivar froitos satisfactorios social, familiar e profesionalmente.

Amizades

Polo seu bo carácter e afabilidade, tivo moitos e grandes amigos. Desexo citar unicamente algúns, como Domingo García Sabell (contestou o seu discurso de ingreso o 16 de novembro de 1974), Gerardo Fernández Albor e Santiago Rey Fernández Latorre, entre as súas moitas amizades.

Nalgunha ocasión, foi operar a Madrid con Cristóbal Martínez Bordiú.

Foi compañeiro de faladoiro na cafetería Manhattan, na próxima praza de Pontevedra, co tamén médico Eduardo Toba Muíño, nacido en 1923, que iniciou os seus estudos en Santiago, para trasladarse a Madrid en 1945, e con José Mato Andrade, pediatra, entre outros. Foi moi coñecido como adestrador de fútbol e seleccionador nacional. É o viúvo de Luisa López Sors Somoza e tivo cinco fillos: Luisa, José, Pedro, Mayra e Elena. Os seus fillos políticos son Isabel Puga, Isabel Acebal, Antonio Barbeito e Federico G. Poncet. Algúns presentes e a quen lles agradezo a súa asistencia.

DISCURSO DO DOUTOR MARTELO VILLAR, PRESIDENTE DA REAL ACADEMIA DE MEDICINA DE GALICIA

Ilustrísimos señores académicos numerarios, ilustrísimos señores académicos correspondentes, queridos compañeiros, querida familia do ilustrísimo señor José Antonio Pajarrón Ulloa, académico numerario que foi desta institución.

En primeiro lugar, agradecer a efectiva e brillante intervención de don Jorge Teijeiro que fixo un percorrido pola vida profesional como médico especialista en enfermidade do corazón e do pulmón da época nesta a súa querida cidade da Coruña. Tocoulle vivir momentos duros da historia de España,

os tempos da posguerra. Home intelixente e un atleta consumado, gran futbolista, puido fichar polo Deportivo da Coruña, circunstancia que o seu pai non lle permitiu tentando levalo polo camiño do coñecemento universitario, pero non puido impedir que se convertese nun tenista de elite e, de feito, alzouse co título de campión galego nos anos 1942, 1945. Aí púxenlles unha fotografía de *La Voz de Galicia* do ano 1995 xunto á viguesa campioa feminina. Naqueles tempos non había adestradores. Nos seus inicios no mundo do tenis definíase como un autodidacta.

Estudou Medicina en Santiago. Para exercer a medicina non elixiu en cambio ser un autodidacta, senón que para a súa formación acudiu ao Centro de Saúde de Valdecilla Santander, onde se fixo especialista de pulmón e corazón. Era un dos mellores hospitais de Europa para a formación nesa disciplina naquel momento. O seu mestre alí foi o doutor Diego García Alonso, cirurxián torácico, especialista nas técnicas de cirurxía pulmonar, gran profesional e moi dedicado, que morreu cando realizaba unha intervención á idade de 63 anos. Decía Pajarrón que del aprendera as técnicas da cirurxía pulmonar, pero sobre todo, o máis importante, a forma de vivir o padecemento dos enfermos. Tratábase de adquirir as técnicas cirúrxicas capaces de rescatar os pacientes novos que se ían no terremoto dunha hemoptise ou na caquexia da tise.

Coa aparición da estreptomycin chegou a esperanza, o ansiado cambio e, como especialista aquí na Coruña, dedicouse tamén aos pacientes cardíacos. Era un dos famosos especialistas de pulmón e corazón, tal como se denominaba naquel momento. Houbo que enfrontarse á patoloxía do cancro de pulmón. Unha desigual batalla cunha tumoración asasina sen tratamento oncolóxico e cunha cirurxía pouco eficaz e de altísimo risco naqueles tempos.

Fíxose cunha gran popularidade na Coruña, ata tal punto que os paseos os días festivos pola avenida dos Cantóns eran unha interrupción permanente de pacientes e de coñecidos tentando resolver os seus males. A súa esposa Luisa desaconselloulle ese paseo ao mediodía, aínda que perdesen relación con algunhas amizades e a información das redes sociais do momento: a rúa Real, os Cantóns María Pita e a Mariña.

Na Real Academia de Medicina de Galicia, ingresou o 16 de novembro de 1974, cun discurso titulado “A enfermidade do executivo”. Co dito ata o de agora polo profesor Teijeiro e por min, sorprendeulles o tema elixido, pero debeuse ás súas raíces de médico internista preocupado polos pacientes de

maneira íntegra e á súa amizade con García Sabell e ao seu coñecemento dos doutores Novoa Santos e Rof Carballo na procura das lesións da alma.

A súa exposición centrouse no estudo da enfermidade por esgotamento e desgaste. Presidiu o acto o doutor Pérez Hervada, presidente da real academia, xunto ao doutor Jorge Echeverri, reitor honorario da universidade compostelá; o doutor Suárez Núñez, secretario da Facultade de Medicina e presidente da Real Academia Médico-Cirúrxica de Santiago; o doutor Iscar, presidente da Real Academia Médico-Cirúrxica de Lugo; o doutor Campo Mardomingo, presidente do Colexio Oficial de Médicos da provincia da Coruña, e o secretario perpetuo desta casa, o doutor García-Baquero Méndez, todos eles académicos numerarios.

No seu discurso, expresou o seu agradecemento aos membros da corporación e continuou co seu afectuoso recordo aos seus mestres da Universidade e da Casa de Saúde de Valdecilla para enxalzar, acto seguido, a personalidade de tres académicos numerarios, que xa desapareceran: os lectores García Baquero y Sáinz de Vicuña, Hervada García Sampedro e Aurelio Gutiérrez Moyano. Os dous primeiros desempeñaran o cargo de presidente e o último o de secretario perpetuo desta real academia.

Pasou a continuación a desenvolver o seu discurso xustificando o tema da súa elección. Trátase dunha enfermidade produto dunha época e dunha situación sociolóxica determinada que atravesamos desde hai uns anos e que incide sobre un grupo humano, o dos executivos. Esta enfermidade provoca neles perturbacións moi graves no aparello cardiovascular que van orixinar, no seu criterio, un gran número de mortes prematuras.

Busca explicación no desenvolvemento da ética protestante desenvolvida por Max Weber e na conduta dos dirixentes da sociedade occidental que, segundo Fromm, se caracteriza por unha tendencia compulsiva ao traballo e pola paixón polo aforro, o que fai da vida propia unha procura permanente do poder, utilizando como instrumento o sentido compulsivo do deber desde un persoal ascetismo.

Describiu máis que unha enfermidade, unha situación dos profesionais da xestión, provocada polo ritmo precipitado e o medo que orixinan situacións de tensión, con cambios nos sistemas neurovegetativos que dan lugar a individuos inestables con enfermidades das arterias que os conduce ao infarto de miocardio de maneira prematura.

Expuxo a evidencia, que considera fundamental, de como os fenómenos psíquicos dan lugar a alteracións orgánicas, aínda que non coñecemos o mecanismo íntimo da súa produción e aquí, sinalou, radica o importante interrogante que sen dúbida aclarará a medicina do futuro.

Cita a continuación as medidas preventivas que, de momento, se centran na prevención a través da hixiene do traballo e na actividade centrada no sistema músculo esquelético que, xa que se demostrou de maneira científica, representa un poderoso medio para a conservación da capacidade funcional dos vasos coronarios.

Continuou dicindo que a enfermidade do executivo é, en boa parte, un problema de disciplina individual e que o médico debe estar na tarefa de exercer a dirección psíquica do seu enfermo, para terminar afirmando que estamos ante unha expresión individual da épica actual presidida pola superioridade dos valores materiais e pola perda das relacións interhumanas. É un estado de alerta para a sociedade e para o testado, xa que deben prevalecer os dereitos fundamentais de cada home na súa maneira de gañar a vida, independentemente da súa raza, relixión, condición económica e social.

Contestoulle en nome da institución académica o seu amigo o numerario médico internista don Domingo García Sabell que comezou describindo o excelente *curriculum vitae* do recipiendario para pasar a facer unha análise doctrinal dos puntos básicos do discurso do doutor resumíndoo en tres puntos:

1. A enfermidade do executivo está determinada por unha determinada época histórica, é unha enfermidade da civilización.
2. A posibilidade de que non se trate dunha entidade morbosa, nin sequera dunha síndrome, senón dun proceso encuadrable dentro da patoloxía das situacións.
3. E o problema adicional que se formula, que é a necesidade de indagar sobre os mecanismos que conducen a que cambios psicolóxicos poden dar lugar a alteracións somáticas orgánicas, ostensiblemente materiais.

Acabou felicitando vivamente o recipiendario como o fixo para levantar a sesión o doutor Pérez Hervada, presidente, e concluíu dicindo que a incorporación do doutor Pajarrón Ulloa contribuiría a que a vida académica fose cada día máis auténtica e máis actual.

Don José Antonio tamén pronunciou o discurso inaugural académico do ano 1990 que lle correspondeu pola quenda regulamentaria da lista de académicos numerarios. O título da súa disertación foi: “Arteriosclerose. Dúas consecuencias con actualidade cardiolóxica: espasmo coronario e isquemia miocárdica silente”. Falou como especialista cardiopulmonar. Considera que o 40-50 % da mortalidade rexistrada nos últimos 25 anos, anteriores ao 1990, tivo como causa a arteriosclerose. Sinala que, ademais da importancia da mortalidade, é transcendente tamén o custo que representa para o Estado, xa que só en 1985 os gastos de farmacia, estancia hospitalaria e absentismo laboral orixinado polas enfermidades secundarias en arteriosclerose supuxeron un custo de ao redor de 400.000 millóns de pesetas do momento.

Fixo un percorrido pola etiopatoxenia da aterosclerose, distinguindo unha primeira fase da patoloxía con alteracións arteriais sen sintomatoloxía clínica e outra con isquemia miocárdica, infarto de miocardio e crises vasculares cerebrais ou vasculopatía dos membros e dos aneurismas.

Explicou un tema debatido neses anos, que foi a importancia do colesterol na enfermidade vascular. Falou da lesión do endotelio vascular que permite a fixación das plaquetas e dos monocitos macrófagos circulantes e na invasión da parede por lípidos, tecido fibroso e calcio que poden acabar producindo o peche da luz arterial e a chegada da clínica morbosa. Explicou que é o resultado dunha enfermidade crónica e progresiva que se desenvolve durante anos. Sinalou nese momento unha curiosidade. Trátase da conexión entre a anxina de peito e a calcificación coronaria descrita por Jenner, o mesmo científico que descubriu a vacina da varíola de tanta transcendencia histórica na Coruña.

Pasou a debater as alteracións electrocardiográficas sen clínica e insistiu en que a dor non é a clave, senón os episodios de isquemia, porque exercen a influencia e representan o perigo. Por cada evento doloroso, sinalou, hai catro non dolorosos. Terminou profetizando o que en realidade pasou despois de tantos anos, que sería o mundo novo capaz de rescatar os pacientes mediante as anxioplastias ou o *by-pass* coronario, como indubidablemente así foi.

Non vou eu, porque a el non lle gustaría, aburrilos cos seus méritos e dedicación puntual nas sesións académicas. Basta con dicirlles que era un home educado e intelixente, coñecedor do mundo do momento, afastado de oropeis, pendente das súas obrigacións —fundamentalmente cos seus

enfermos—, coidador da súa prole e namorado da súa muller Luisa, á que quixen como médico e enfermeiro, con amor e gran dedicación.

Perdóame a autorreferencia, pero fíxose amigo meu como compañeiro na academia e como paciente, porque tiña unha pel formadora de tumores, polo que non debía tomar o sol, pero a súa mellor localización para o diálogo era o céspede que rodeaba a piscina ou a mesa do seu faladoiro, á que asistían os seus amigos: o lembrado académico Manuel Sánchez Salorio e Santiago Rey Fernández Latorre, presidente de *La Voz de Galicia*. Nela un día escoiteille regodearse do que lle ocorría, tras anos da xubilación, ao pasear polo polo Cantón Grande. Convertínme nunha persoa invisible que ninguén reconece. Tomábao con gran sentido do humor. Era o repouso do guerreiro tras a loita sen límites do partido de golf.

A academia foi o seu outro lugar de gozo de loita. As súas intervencións sempre terminaban enxalzando a quen realizara o traballo. Era o conciliador por antonomasia. Todo ía ben na academia, aínda que fose mellorable. Dedicación e lealdade.

Cando se deu conta de que non podía manter o ritmo académico, pediu o paso á situación de menor compromiso, a de académico emérito. Ensinounos o camiño aos demais, coma sempre sen espaventos e con afecto. O reencontro coa súa esposa Luisa, á que quería por encima de todo, alegrouno excesivamente.

Aquí lembrarémolo sempre.

Dixen.

► Na mesa presidencial, de esquerda a dereita: os doutores Alberto Juffé Stein e Francisco Martelo Villar, presidente e secretario xeral da RAMG. No atril: o doutor Jorge Teijeiro Vidal, académico numerario titular da cadeira de Radioloxía.

► Na mesa presidencial, de esquerda a dereita: o doutor Alberto Juffé Stein, secretario xeral da RAMG, e o doutor Jorge Teijeiro Vidal, académico numerario titular da cadeira de Radioloxía. No atril: o doutor Francisco Martelo Villar, presidente da RAMG.

- Na mesa presidencial, de esquerda a dereita: os doutores Alberto Juffé Stein e Francisco Martelo Villar, secretario xeral e presidente da RAMG, e Jorge Teijeiro Vidal, académico numerario titular da cadeira de Radioloxía da RAMG. No atril: don Pedro Pajarrón López-Sors.

■ DECEMBRO

15 (venres) 19:00 h, sede académica.

SESIÓN CIENTÍFICA IN MEMORIAM DO ILUSTRÍSIMO SEÑOR ACADÉMICO NUMERARIO, DOUTOR MANUEL SÁNCHEZ SALORIO.

Interveñen:

- Doutor Francisco Martelo Villar, presidente da RAMG. Apertura da sesión.
- Doutor Julián García Sánchez, académico numerario de Oftalmoloxía da Real Academia Nacional de Medicina. **A nova escola de oftalmoloxía galega.**
- Doutor Joaquín Potel Lesquereux, académico numerario de Cirurxía Xeral e Dixestiva. **In memoriam: o mestre Sánchez Salorio, a medicina desde o talento.**
- Doutor Juan Durán de la Colina, oftalmólogo. Recordo ao seu tío, o doutor Sánchez Salorio.
- Doutor Francisco Martelo Villar, presidente da RAMG.

Peché da sesión.

DISCURSO DO DOUTOR FRANCISCO MARTELO VILLAR, PRESIDENTE DA RAMG

Ilustrísimo Señor vicepresidente e secretario xeral, ilustrísimas señoras e señores académicos, exministro do Goberno de España, querida familia do profesor Sánchez Salorio, compañeiros, señoras e señores.

Lembramos hoxe un académico numerario desaparecido, o profesor Manuel Sánchez Salorio, da Real Academia de Medicina de Galicia, un compañeiro, un médico da Coruña e de Compostela, nunha dicotomía permanente, un amigo que amou as dúas cidades e que se fixo presente de maneira extraordinaria nas dúas Institucións.

Desaparecido en marzo deste ano, a academia lémbrao hoxe aquí a través de dous importantes amigos seus: o profesor Julián García Sánchez, catedrático emérito da Universidade Complutense de Madrid da materia de Oftalmoloxía e primeiro catedrático dos sete que o doutor Salorio promoveu na súa cátedra de Santiago de Compostela, e o profesor Joaquín Potel Lesquereux, tamén catedrático emérito da Universidade de Santiago de Compostela e académico numerario da especialidade de Cirurxía Xeral e Aparello Dixestivo nesta Real Academia de Medicina Galicia, e tamén íntimo amigo colaborador dos labores universitarios e interlocutor todas as semanas en Santiago de Compostela do devir dos acontecementos destes tempos convulsos, mesturados con etapas de tranquilidade pasados durante os últimos decenios. Historia e presente na nosa Galicia.

Falará, en primeiro lugar, o profesor García Sánchez de Ferrol, estudante en Compostela, catedrático en Cádiz e posteriormente na Complutense. Traballador nato ao longo da súa traxectoria, foi primeiro asinante de comunicacións a congresos en 407 ocasións e pronunciou máis de 700 conferencias. Ademais, figura como investigador principal en 63 proxectos de investigación financiados. Por outra banda, foi presidente fundador da Sociedade Española de Glaucoma de 2006 a 2010, e é presidente da Fundación da Sociedade Española de Oftalmoloxía desde 2016.

Non lles caiba dúbida de que é o indicado para rescatar a intensa e importantísima tarefa realizada en Santiago Compostela desde o punto de vista profesional, na cátedra universitaria, no Instituto Galego de Oftalmoloxía e no seu percorrido polos fermosos lugares do mundo, cun coñecemento e unha avidez polo percorrido científico, polo novo coñecemento e polo

ensino da oftalmoloxía; é moito, pero é capaz de resolvelo co afecto e co coñecemento que ten do profesor Salorio.

A continuación, o doutor Potel Lesquereux, de Caldas de Reis, cirurxián e catedrático emérito da Universidade de Santiago, da que foi decano, e académico de número de Cirurxía Xeral e Aparello Dixestivo desta Real Academia de Medicina de Galicia. Membro das principais sociedades científicas nacionais e estranxeiras da súa especialidade. Presidente da Sociedade Galega de Patoloxía Dixestiva, da Sociedade Española de Coloproctoloxía e da Sociedade Española de Patoloxía Dixestiva e Española de Cirurxiáns. Presidente da Federación de Asociacións Científicas Españolas.

É coautor de varios libros e monografías e máis de 150 traballos. As súas principais liñas son as seguintes: infección e nutrición en cirurxía; exploración biliar peroperatoria; enfermidade inflamatoria intestinal; marcadores prognósticos en neoplasias de colon, mama e tiroide, e polipose cólica familiar. Asistiu a congresos e outras reunións científicas. Foi invitado, como relator ou moderador, en preto de 100 congresos. Realizou máis de 300 comunicacións. Foi un extraordinario profesional.

Abordará a personalidade, o impacto cultural e docente do profesor Salorio, co que compartiu durante décadas o posto de catedrático na nosa Universidade compostelá. Amigo íntimo e interlocutor, ten un coñecemento dos valores de Salorio como médico, como profesor universitario e como humanista. Non son eu o que teño que falarlles, por iso lles dou de inmediato a palabra, sen deleitarme nos innumerables e importantísimos membros que son os dous relatores deste acto.

Doutor Julián García Sánchez, académico numerario da Real Academia Nacional de Medicina, titular da cadeira de Oftalmoloxía.

A nova Escola de Oftalmoloxía Galega.

Doutor Joaquín Potel Lesquereux, académico numerario da Real Academia de Medicina de Galicia, titular da cadeira de Cirurxía Xeral e Dixestiva.

***In memoriam.* O mestre Sánchez Salorio, a medicina desde o talento.**

DISCURSO DO DOUTOR JULIÁN GARCÍA SÁNCHEZ, ACADÉMICO NUMERARIO DA CADEIRA DE OFTALMOLOXÍA DA RANME

Excelentísimo señor presidente da Real Academia de Medicina de Galicia, excelentísimo señor Romay Becarí, ilustrísimos señores académicos, señoras e señores, amigos todos.

Que se pode dicir cando ao longo destes meses quizais xa se dixo todo?.

E xustamente agora é cando me atopo na paradoxal situación de que o único sobre o que eu podería falar probablemente a case ninguén lle interesaría e, ademais, por se iso non fose suficiente, forma parte dunha intimidade da que fai quizais preto de sesenta anos ambos prometeramos non falar en público.

Esta situación deixoume totalmente desorientado, pois á perda dunha persoa que sen ser da miña familia en moitos aspectos está moito máis alá desa barreira, que as normas sociais impoñen e moitos consideran de obrigado cumprimento. A pesar diso, é moi certo que máis alá do que se dixo e por encima do que se poida ou non se poida dicir tiven a fortuna de ser durante máis de dez anos unha testemuña directa do seu labor profesional na universidade, no hospital clínico e na súa clínica privada. E, nas décadas seguintes, as nosas posicións nas institucións permitiunos manter unha estreita colaboración a través dos numerosos proxectos comúns que puxemos en marcha sen apenas ruído, ata que a chegada dos nosos sucesores fixo aconsellable manternos nun segundo plano opinando exclusivamente cando se nos preguntaba.

Está moi claro, a esta altura das miñas meditacións, que me estou referindo ao profesor Manuel Sánchez Salorio quen ao longo da súa vida trazou unha pegada tan formidable que non podemos ignorar nin esquecer.

Onde podemos atopar esta pegada? É indubidable que non se trata dunha pegada única, pois a que eu lles podo presentar quizais non ten que ver coa que outros perciban. As miñas reflexións sobre a súa persoa son probablemente diferentes ás doutras persoas que con el tiveron relación e, por suposto, non vou pretender que sexan nin máis exactas nin tan sequera máis fidedignas, simplemente o meu desexo ao expresalas é para que non caian no esquecemento por non ser expostas nesta especie de agora ou nunca que a xenerosidade da Real Academia de Medicina de Galicia me ofreceu para estar hoxe aquí ante todos vostedes.

A chegada do profesor Sánchez Salorio á Universidade de Santiago supuxo un antes e un despois para a oftalmoloxía galega. Por que penso que houbo un antes e un despois? As súas solucións e as súas achegas quizais hoxe, desde a distancia, poidan parecer nos simples, pero os que as vivimos intensamente aínda hoxe somos conscientes do contexto en que se levaron a cabo.

Entón, nos hospitais, o que se consideraba habitual era que cada mañá os xefes de servizo acostumaban visitar os pacientes ingresados, acompañados por todo o persoal nunha especie de macabro desfile da Santa Compañía, na que se discutía do “sexo dos anxos” aplicado ás doenzas de cada caso, con frecuentes reprimendas aos “pobres alumnos internos” encargados da presentación do caso. O profesor Sánchez Salorio suprimiu radicalmente ese funesto hábito. Aos pacientes explorábaselles na consulta, sentados na lámpada de fendedura para valorar “de verdade” a evolución poscirúrxica. Acertaron os que pensan que estas e outras simples decisións foron moi criticadas. Estabamos a actuar, nin máis nin menos, en contra do que estaba de moda, a imitación do Hospital da Clínica da Concepción de Madrid. E os seminarios e sesións clínicas que se puxeron en marcha pola súa iniciativa pasaron a facerse ao redor de casos reais, que permitían conectar coa realidade de cada día e na verdadeira formación do útil, en lugar de aprender unhas listas interminables de diagnósticos diferenciais sobre procesos que probablemente xamais iamos atopar ao longo da nosa vida profesional, que unicamente tiñan como obxectivo demostrar a erudición dos presentes que pelexaban para pedir a palabra e poder ser os primeiros en contar o último que leran sobre o tema.

Desde que o profesor Sánchez Salorio inicia os seus primeiros pasos como encargado da Cátedra de Oftalmoloxía, comeza a poñer en marcha as súas novas ideas sobre a organización da asistencia e, así, anímanos a tomar responsabilidade desde o principio, e pon en marcha as seccións Retina, Glaucoma, Catarata, Estrabismo, Anexos etc. Establécese o Seminario da Cátedra os terceiros xoves de cada mes, ás 8 da tarde.

Todo transcorría idilicamente ata que se convoca a oposición da Cátedra de Santiago que a todos os compoñentes do servizo nos mantivo coa incerteza ata que practicamente o día dos seus aniversarios recibimos a noticia de que, co número 1, elixe Santiago con 33 anos acabados de cumprir.

Coa ilusión das melloras en marcha, o profesor Sánchez Salorio solicita incorporar ao servizo a Escola Profesional de Oftalmoloxía, que foi a segunda aprobada en España tras a de Madrid e continúa coas melloras. Os primeiros

de España en crioextracción da catarata, os primeiros en tonometría e tonografía, e atévome a dicir que eramos os primeiros en case todo. Comeza a microcirurxía incorporando o microscopio ao quirófano. Desde o comezo da formación, tínase responsabilidade, incluída a cirurxía menor, desde o principio e moi pronto se pasaba á cirurxía de catarata cando no resto dos hospitais obtiñas o título operando unha única catarata (ou ningunha). É de destacar que durante os anos en que existiron as escolas profesionais, en Santiago a matrícula era gratuíta, mentres que nas do resto de España tiñan as taxas da universidade en vigor.

O Seminario Mensual, que tivo a súa continuidade en Cádiz, Madrid e Barcelona, e aínda se segue realizando no Hospital Clínico de San Carlos de Madrid, dándose a circunstancia de que precisamente onte se celebrou o último deste ano, serviu non só para lles axudar a todos a mellorar nas presentacións orais, ademais converteuse no xerme da Sociedade Galega de Oftalmoloxía, pois cada mes acudían numerosos oftalmólogos das catro provincias o que logrou unha convivencia que con certa lóxica foi evolucionando cara á idea dunha reunión anual itinerante que se mantivo ata a actualidade. O profesor Sánchez Salorio foi o primeiro presidente da sociedade recentemente fundada, con toda lóxica, pois a súa iniciativa do seminario supuxo ser o crisol no que esta se formou.

Co paso dos anos, cando a formación MIR se consolidou, o profesor Sánchez Salorio foi o primeiro presidente do Consello Nacional de Especialidades que, baixo o seu mandato, puxo en marcha os criterios mínimos que se requirían para ser aceptado un servizo para incorporar residentes e organizou os criterios dos pasos que o residente había de cumprir cada un dos catro anos de formación para ir tomando sucesivas responsabilidades, así como o mínimo de intervencións e gardas de presenza física para a obtención do título.

Os consellos do profesor Sánchez Salorio que quizais a moitos lle poden parecer simples e mesmo obvios eran esquematicamente os seguintes:

- 1.º Hai que destacar en algo.
- 2.º Cómpre ensaiar as comunicacións nos seminarios (para non facer o ridículo ao levalas a outros foros).
- 3.º Hai que estar en todas partes.
- 4.º Tese de doutoramento? Por suposto. (IMPRESINDIBLE).

5.º. Se non estás nalgunha reunión do tema que dominas, deben notar a túa falta.

E como había que actuar de cara á oposición á cátedra? Aparentemente todo igual de simple que as recomendacións xenéricas anteriores.

1.º A oposición apróbase nos tes primeiros exercicios. Que eran os que levaban preparados... Logo?

2.º Hai que ensaialos na casa cun tribunal ficticio.

3.º Non hai que cometer o erro de ver ou ler as memorias de ninguén. Só así a túa será verdadeiramente orixinal.

4.º Non hai que caer na torpeza de trincar outro opositor.

5.º A primeira vez non vai saír, pero convén ser o mellor para entrar na cota.

Todo isto era moi importante, pero probablemente a súa maior contribución á oftalmoloxía, que é quizais a máis descoñecida, foi o seu empeño persoal ata lograr convencernos ata aos máis escépticos para unirmos á iniciativa (a empuxóns) de entrar na convocatoria do Instituto Carlos III para a creación das Redes Temáticas das que, grazas á súa idea, pasamos a formar parte coa denominación de Oftared. Isto contribuíu dalgunha maneira a dar visibilidade e axudou a poñer en marcha dunha forma coordinada os centros de investigación oftalmolóxica nacionais que estaban a actuar sen apenas ter coñecementos uns doutros máis que cando nos reuniamos no Congreso anual de ARVO en Fort Lauderdale (Florida). Grazas a convencernos a todos, conseguimos entrar nesta primeira convocatoria das Redes Temáticas (Retic). A partir dese recoñecemento, a calidade e sobre todo o desenvolvemento de novos proxectos comúns entre todos os centros participantes na convocatoria supuxo, como todo o que tocaba a man do profesor Sánchez Salorio, un “antes e un despois da investigación oftalmolóxica en España”. O profesor Sánchez Salorio foi o primeiro coordinador xeral de Oftared, por ser o único que confiou en que se íamos lograr ser admitidos. Entón, por que entramos na convocatoria? Moi sinxelo, por que o profesor Sánchez Salorio nolo propuxo. A única resposta cando nos chamaba e nos propoñía incorporarnos á convocatoria era “si ou si”.

QUE ERA A BABY SCHOOL?

A segunda escola profesional aprobada en España.

A única que non lles cobraba matrícula aos alumnos rexistrados.

A que responsabilizaba o alumno desde o primeiro día, incluída a cirurxía.

A primeira en estar dividida en seccións para a rotación dos alumnos.

E O NOME?

Cara ao ano 1966, o profesor Bietty, catedrático de Roma, vén a Santiago convidado polo profesor Salorio, e que atopa? Un catedrático con apenas 35 anos e o seu profesor adxunto con 34; catro encargados de sección, un con 26 anos e tres con 25, acabada de finalizar a especialidade, e algúns alumnos.

O BAUTISMO FOI OFICIADO polo profesor Bietty, que actuou de padriño.

COLLEITA DA BABY SCHOOL.

Tres catedráticos en Santiago

Francisco Gómez Ulla.

Carmela Capeáns Tomé.

Francisco González García.

Cinco catedráticos exportados

Julián García Sánchez (Madrid).

Demetrio Pita Salorio (Barcelona).

José García Campos (Málaga).

José Fernández Vigo (Badaxoz).

Juan Durán de la Colina (Bilbao).

CARGOS RELEVANTES OFTALMOLÓXICOS DO PROFESOR SÁNCHEZ SALORIO

Catedrático de universidade.

Presidente fundador da Sociedade Galega de Oftalmoloxía.

Presidente da Sociedade Española de Oftalmoloxía.

Primeiro presidente da Comisión Nacional de Especialidades.

Primeiro coordinador xeral da Oftared de I. Carlos III.

Fundador e director do Instituto Galego de Oftalmoloxía.

Non podo dicir que o profesor Sánchez Salorio era un amigo, pois estaba moi por encima dese concepto. Tampouco que era como un pai, aínda que moi a miúdo se comportou como se o fose. Chamalo o meu mestre tampouco sería xusto, xa que me deu moito máis do que ningún mestre lles dá xamais aos seus discípulos.

Sen ser o meu amigo, nin o meu pai, nin o meu mestre, soubo interpretar cada día todos eses papeis simultaneamente. Por iso, aínda que sexa doloroso, hoxe estou aquí acompañándoos para lle dicir adeus, co único consolo de saber que a pegada da súa voz, como el desexaba, chegou aos meus discípulos.

Grazas a todos vostedes por acompañarme e á Real Academia de Medicina de Galicia por permitirme estar aquí nesta homenaxe e, ao mesmo tempo, é para min a simbólica despedida do meu mestre o profesor don Manuel Sánchez Salorio.

Dixen.

DISCURSO DO DOUTOR JOAQUÍN POTEL LESQUEREUX, ACADÉMICO NUMERARIO DA CADEIRA DE CIRURXÍA XERAL E DIXESTIVA DA REAL ACADEMIA DE MEDICINA DE GALICIA

Excelentísimo señor presidente da Real Academia de Medicina de Galicia, excelentísimas e ilustrísimas autoridades, ilustrísimos señores académicos, señoras e señores.

Fai nove meses, concretamente o 16 de marzo, chegounos a triste noticia, non por esperada menos triste: o profesor e académico don Manuel Sánchez Salorio, o doutor Salorio, Manolo Salorio, falecera. A academia, a universidade, a medicina (e a oftalmoloxía en particular) galega e española perderon un dos seus máis destacados e recoñecidos líderes.

A nosa institución, ao organizar esta sesión de recordo e sentida homenaxe póstuma ao profesor Sánchez Salorio, numerario da cadeira de Oftalmoloxía, cumpre unha vez máis coa súa obrigación de corresponder coa gratitude propia de persoas ben nadas aos académicos que a serviron fielmente.

Debo empezar expresando o meu agradecemento á academia —ao seu presidente, o doutor Martelo, e á súa Xunta de Goberno— por designarme para intervir nela. Tamén lle agradezo moi calidamente ao profesor Julián

García Sánchez (galego ilustre, de Lugo, estudante en Compostela e amigo de moitos anos) todas as facilidades que nos deu para poder estar hoxe aquí. Formado co profesor Salorio, foi o primeiro discípulo que alcanzou a cátedra, primeiro en Cádiz e logo, moi pronto, en Madrid. Ninguén mellor ca el para resaltar a súa traxectoria en oftalmoloxía obviando así as posibles omisións que, por non ser especialista, podería cometer eu.

Antes de nada, quérolle expresar, tanto persoalmente coma en nome de todos os membros da Real Academia de Medicina de Galicia, á familia do profesor Salorio, especialmente á súa muller, Elena de la Colina, a nosa solidariedade coa súa dor. Desgraciadamente, non pode estar hoxe connosco, pero desde aquí mandámoslle unha mensaxe de agarimo e un moi forte abrazo co desexo e a esperanza na súa recuperación.

O profesor Sánchez Salorio, dotado de excepcionais calidades intelectuais, reforzadas por unha disciplinada vontade, foi merecedor dos máis altos recoñecementos, distincións e honras en todas as institucións, organismos e sociedades científicas das que formou parte. Julián García Sánchez xa nos ofreceu un bo testemuño do seu impresionante currículo profesional. Iso permitirá limitar a miña intervención para resaltar ou comentar outros aspectos da súa biografía vividos moi de preto, grazas á miña prolongada e profunda relación con el.

Os meus primeiros recordos de Salorio remóntanse ao curso 1953-54, cando empezo os meus estudos de medicina na Facultade de Santiago. Ano Santo —non existía aínda o Xacobeo—, toda a cidade vivía e respiraba o ambiente dos anos santos de entón. Nas rúas do centro histórico soaban permanentemente os altosfalantes cos himnos relixiosos. Foi o ano do peche e desaparición do Gran Hospital Real para ser convertido —segundo aseguraba a *vox populi*, por unha decisión persoalísima do xeneral Franco— nun hotel de luxo. Sánchez Salorio terminaba por entón a carreira. No ambiente que eu vivía, aloxado na residencia dos xesuítas, era moi recoñecido. Xa non estaba —foise ao Colexio Maior A Estila—, pero ata o ano anterior fora residente alí. Tiña fama e comentábanse as súas proezas como moi bo estudante. Todas as matrículas, Premio Extraordinario e Premio Nacional Fin de Carrera. Ía á vez, dicíase, co seu amigo, brillante estudante de dereito, Jose Manuel Romay Beccaria, tamén exresidente da residencia e trasladado á Estila. Teño un recordo seu moi nítido, unido a un sentimento de admiración que se confirmou e se fixo máis grande cando o coñecín persoalmente, primeiro como alumno de oftalmoloxía, logo como compañeiro-colega na

vida da facultade e da Universidade en Santiago durante moitos anos e, por último, como amigo entrañable.

Dos seus anos na facultade contaba a súa aversión ao contido das materias de Anatomía, pero que lle serviron para adestrar na disciplina do estudo. O que el cualificaba como un auténtico *flechazo* foi o descubrimento dun novo profesor de Fisioloxía, entón acabado de chegar á facultade, don Ramón Domínguez Sánchez. Decía que se converteu para el naqueles momentos nun modelo para imitar. Tamén lembraba daquela época con especial énfase dous profesores que non procedían de Santiago: don Ángel Moreu, que logo sería o seu mestre e mentor na oftalmoloxía, e don Manuel Suárez Perdiguero, de Pediatría. Fronte á coartada de que “aquí non se pode facer nada” típica daquel tempo, afirmaba que puideran demostrar a toxicidade e a inutilidade da endogamia, E, máis importante, que con traballo e tesón se podía facer moito.

Terminou a licenciatura en 1953 e o doutoramento en 1955, despois dunha estancia en Alemaña. Sendo xa profesor adxunto en 1959, asistín ás súas clases como colaborador do profesor Moreu.

En 1963, despois de “subir á meseta tres veces”, gañou a oposición (“festa bárbara, pero excitante”) de catedrático numerario de Oftalmoloxía de Santiago.

Eu só quero resaltar do período que poderíamos chamar de precátedra o papel que desempeñou, de forma inconsciente seguramente, como exemplo a seguir para un grupo de mozos acabados de licenciar ou doutorandos que decidíramos, despois de moitas dúbidas, quedar en Santiago coa ilusión de poder chegar a alcanzar un día o máximo nivel do profesorado universitario, a cátedra. Non era fácil na facultade de Santiago naqueles anos. Non había tradición, había moito tempo que non saíran catedráticos de disciplinas clínicas en Santiago. A facultade era importadora, viñan profesores de escolas de fóra (de Madrid, preferentemente) e case sempre como entrada na escala. A oposición que gañou Salorio supuxo para aquel pequeno grupo unha inxección de optimismo, unha mensaxe de que se podía. Logo houbo máis triunfos, pero el foi o primeiro que abriu unha xanela de esperanza.

A partir deste intre, xa como catedrático, e aplicando grandes doses de esforzo e traballo, cristalizou o éxito. Sucedeu o seu mestre, o profesor Moreu, na cátedra e no servizo hospitalario, e soubo rodearse dun grupo de mozos entusiastas. Así se foi integrando e desenvolvendo unha escola

potente e prestixiosa que máis tarde sería cualificada como a *Baby School of Ophthalmology*, da que xa nos falou García Sánchez. Grazas a ela, a facultade de Santiago pasou de importadora a exportadora de profesores.

Máis adiante, en 1968, foi vicedecano e, en 1978, vicerreitor. Sempre en Santiago. Por último, fundou e dirixiu a súa última e apaixonante aventura, o Instituto Galego de Oftalmoloxía, o Ingo. Puido así manterse fiel ao que sempre defendera: “A xubilación non é, non debe ser vista, como un punto final, senón como un punto e seguido, o que se pon cando termina un período, pero hai que seguir escribindo”.

Ademais, con ser moi forte o indubidable liderado social e profesional que Sánchez Salorio desenvolveu tanto en Santiago e na Coruña —a súa cidade e grande amor—, coma en toda Galicia, non se considerou satisfeito. Soubo fuxir da comodidade e do confort que dá o próximo e buscou e atopou con pleno éxito a reválida noutros ámbitos. Foi tamén neste sentido para moitos de nós, máis alá da oftalmoloxía, un dos exemplos para imitar e saber manter unha actitude sen complexos, nuns tempos non fáciles, que puidese contribuír, e contribuíu de feito, a que o nome de Galicia e a súa medicina fosen coñecidos e apreciados máis alá de Pedrafitá.

Non hai dúbida ningunha de que o profesor Sánchez Salorio foi, ao longo de toda a súa traxectoria académica, un brillante docente, un universitario exemplar e un auténtico mestre, sempre comprometido co seu tempo e cos seus numerosos discípulos e alumnos.

Vista desde a miña propia perspectiva, toda esta longa convivencia no hospital e na facultade serviron para que os lazos de compañeirismo e admiración iniciais se fosen estreitando, ata converterse nunha crecente amizade que perdurou ata o seu falecemento. Vivimos xuntos tempos de contradición e de mudanza, con vicisitudes históricas na universidade (o 68, a transición, os novos estatutos, a creación de novas universidades en Galicia...) nas que as augas baixaban revoltas e as ideas confusas, e con graves problemas da facultade e do hospital (a masificación de alumnos, a aventura do HGG, o hospital novo, as ás veces difíciles relacións coas autoridades políticas sanitarias...). Nun artigo seu deixou dito: “O dilema era resistir ou tourear, eu preferín tourear”. Tanto no ámbito da universidade coma no da facultade, participamos en múltiples discusións (non sempre estabamos de acordo, sobre todo á hora de defender os intereses —afortunadamente, poucas veces— contrapostos de oftalmoloxía e cirurxía), infinitas reunións... Pero tamén, fóra do noso traballo, compartimos conversacións,

preocupacións, alegrías, faladoiros...Viaxes, algúns inesquecibles, como o que fixemos coas nosas mulleres por Florencia e a Toscana... Podo dicir, en fin, que para min a súa amizade foi unha experiencia moi gratificante e tremendamente enriquecedora. Sempre estarei agradecido por estes moitos anos de compartidas complicitades.

Ao tentar facer o resumo propio dunha *laudatio*, dos principais trazos da personalidade do profesor Salorio, moito me temo que o meu discurso careza da debida obxectividade. Quero citar, tan só como nunha lista, algúns dos cualificativos que, na miña opinión, definen a súa maneira de estar na vida: intelixente, culto, gran lector, de memoria prodixiosa, espírito aberto e crítico, con gran sentido do humor. Tamén curioso, todo lle interesaba. Tolerante, pero con conviccións profundas, austero e honesto. Colaborador, entusiasta do traballo en equipo, líder, guía, innovador. Galego, coruñés, tamén compostelán (o nunca visto, as dúas cidades concedéronlle as súas máximas distincións honoríficas...). Orgulloso das súas raíces ata a vaidade. Rodeado de amigos, querido por todos, sempre riseiro. Conversador infatigable. Espléndido interlocutor. E tamén alegre, optimista, *bon vivant*, amante da boa mesa e do bo viño.

Lin nun artigo seu a propósito da cita dun libro de poemas, *Le dur desir de durer*, de Paul Eluard, lembrada por el con frecuencia, unha breve sentenza que creo reflicte ben o seu sentimento da *joie de vivre*. Decía, matizando cun leve toque de humor o pesimismo do texto inicial: “O duro desexo de durar, de estar aquí, no mundo, que, aínda que algúns yihadistas non o crean, é o mellor sitio onde se pode estar”.

Salorio non só é —con ser xa moito— un médico universitario. É un verdadeiro intelectual. Asómase a observar todo o que cruza o limiar da súa porta: a universidade, a medicina, os grandes —tamén, ás veces, os pequenos— problemas do mundo do noso tempo. E analiza, non só describe. E fíxoo cumprindo os requisitos que, segundo Julián Marías, debían esixirse a todo intelectual honesto: “... nun tempo de ausencia de pensamento, o requisito primario é mirar para ver como son as cousas e tomar posesión da realidade e a segunda condición é a necesidade da xustificación do que se di, a proba de todo aquilo que non é inmediatamente evidente, e poucas cousas o son”. Por certo, que poden parecernos estas palabras sacadas dun artigo do ano 1994, no día de hoxe, en plena época das *fake-news* e da absoluta fluidez intelectual?

Foi capaz de dirixir a súa mirada máis alá da realidade cotiá e de tentar buscar respostas aos problemas cos que tropezaba. E, coma outros antes ca el, comprobou ás veces que as respostas non eran sinxelas ou non existían. Pero que valía a pena pensalas. Os problemas non se resolven se non se pensan, pero en calquera caso é unha apaixonante tarefa discorrer ou elucubrar sobre eles.

Probablemente a medicina, cando se exerce de verdade, cando se exerce con autenticidade, conduce a pensar sobre algo máis alá do simple acto médico ou terapéutico. Evidentemente, estar moi en contacto co corpo humano, ver un ser humano nunha situación límite (enfermidade grave, ameaza de morte), observar a reacción doutras persoas nunha contorna xeral de sufrimento e dor induce, a pouco que se teña algo de sensibilidade e curiosidade intelectual, á reflexión filosófica e á explicación transcendente. Neste sentido, en palabras de Ramón Villares, “o profesor Salorio forma parte desa Santa Compañía de médicos e científicos experimentais que nunca abandonaron o cultivo das humanidades e das clasicamente chamadas ciencias do espírito. El pertence, por dereito propio, ao ronsel de médicos humanistas que deixaron unha fonda pegada na nosa historia cultural. Como non se lembrar, sen saír mesmo dos muros de Compostela, de figuras como José Varela de Montes, Juan Barcia Caballero, Roberto Novoa Santos ou Domingo García Sabel, para decatarse da grande achega que persoas coma eles fixeron á cultura e ao pensamento galego? O profesor Sanchez Salorio é desta estirpe”.

A propósito deste cualificativo de médico humanista, nunha magnífica entrevista que lle fixo Perfecto Conde, á pregunta: “É un tópico ou unha realidade o manido concepto do médico humanista?”, el contestou: “A min non me gusta moito iso do médico humanista, pero, vaia, as cousas hai que nomealas. Eu creo que a carreira de Medicina é tanto de ciencias coma de letras. Despois de todo, ti tes que falar cunha persoa. O exercicio da medicina é unha conversación, tes que entender o paciente. Cando un elixe a medicina xa a elixe por algo, un interese polos demais... A pregunta é lexítima, pero non sei contestar”, conclúe.

Moitas das súas reflexións sobre todo o divino e o humano quedaron reflectidos nos seus artigos na prensa profesional médica e na prensa diaria. Era un escritor brillante, de estilo depurado, con citas moi atinadas e prosa moi culta, coidada, traballada para que resultase cuberta de musicalidade e ritmo.

O seu xornal favorito foi *La Voz de Galicia*, onde as súas colaboracións pronto chamaron a atención pola súa calidade. No ano 1970, obtivo o XII Premio Fernández Latorre, un dos máis cotizados no xornalismo español, polo seu artigo “Tríptico para un tránsito”.

Utilizou varios pseudónimos. O primeiro e máis coñecido foi Procopio. Os artigos asinados por Procopio viron a luz puntualmente todos os 25 de xullo en *La Voz de Galicia*, desde o ano 1990, baixo a epígrafe común de “O soño dunha noite de verán”.

Por que Procopio? Quen ou que era Procopio? Explicouno nun breve artigo despois dun tempo de intriga entre os seus lectores. Copio o seu relato: “Década dos sesenta, reunión da Société Française d’Oftalmologie en París, segunda semana de maio, con 30 anos acabados de cumprir. Medianoite, vagueo sen rumbo pola Rive Gauche, R. de l’Ancienne Comedie. Sobre unha porta de cristal, lin un rótulo: ‘Le Procopé’. Foi como un *flechazo*, coas palabras ás veces é como coas persoas, velas e, sen saber por que, empatizas ou rexéitalas. Logo resultou que Le Procopé era un café. O café máis antigo de París. O café de Voltaire e de Rousseau. Tamén o lugar onde Diderot negociaba co censor Mallesherbes permisos e prohibicións para publicar *La Encyclopedie*.

As mesmas mesas, cadeiras e paredes que foron testemuña do nacemento dese milagre que foi a liberdade de pensamento. Un lugar para falar. Poucas cousas haberá no mundo que poidan igualarse a unha conversación entre espíritos libres capaces de ironía e sentido do humor. Pero tamén un *lieu de memoire*. Un lugar onde o tempo se detén, repousa e sobrevive alongando a vida na memoria. Iso quizais sexa Procopio. A memoria desa vida que sempre se perde ao vivir a vida propia. *Alter ego*. Ese eu que eu puiden ser e que non fun. *Peut etre*. Podería ser...”.

Creo que é un relato moi do estilo de Salorio: describe un feito, un lugar, pero o seu pensamento —e o texto— van moito máis alá, indaga, suxire.

Nesta ampla serie de artigos aparece unha galería de personaxes imaxinados, reais ou disfrazados. O actor principal, Corvus Corax Jacobeus, visita cada ano o seu escenario favorito, sempre Galicia, e fai irromper os protagonistas reais das historias, case sempre sen os seus nomes, aínda que facilmente recoñecibles. O patrón, o oráculo de Delfos-Forcarei, Mr. White, o grande herexe da Reboirana, pensan, falan, discuten, elucubran ou ofertan solucións a temas de actualidade de todo tipo. Sempre cunha prosa impecable e culta,

con elegancia, humor e finísima ironía. Grazas ao potente voo do Corvus e á profundidade de visión dos seus ollos podía visitar países afastados, horizontes insospeitados e ver-pensar cousas a través de prismas insólitos, ás veces lonxe do que aparenta querer contar ou describir. Con todo, nunca deixaba de visitar a súa terra —”alá, polo Apóstolo”— para depositar na caixa de correos do seu confidente, *La Voz de Galicia*, a referencia da súa viaxe asinada por Procopio, convertida xa nunha pequena —só polo seu tamaño— xoia literaria.

Máis adiante, a partir de 2012, iniciou a publicación no mesmo diario coruñés doutra serie de artigos, esta vez asinados por Doktor Pseudonimus, baixo o título común de “A lección do sábado” ou “O zaguán do sábado”. Os *zaguanes*, así lles chamaba o seu autor a estes artigos, teñen un perfil distinto dos procopios. Pola súa periodicidade, saían cada sábado, todas as semanas, e eran máis breves e cun formato máis sinxelo. Pero igual ca nos seus irmáns maiores atopamos neles as mesmas características que fan tan peculiar e persoal a prosa de Sánchez Salorio.

Afortunadamente, nos últimos anos da súa vida, Salorio accedeu á publicación en formato libro dos seus artigos, inicialmente pensados para a prensa periódica. Para el, o xornal, instrumento ideal para a comunicación e no que se atopaba moi cómodo, tiña o problema do efémero, cun compoñente de destino final próximo equivalente ao esquecemento case inmediato. Engadía que o libro, en cambio, queda, ten outra corporeidade, pódese gardar, pasar a bibliotecas, relese... Xornalismo é o que se escribe para ser lido unha vez e literatura o que se relé unha e outra vez. No mesmo texto sobre xornalismo e literatura escápaselle, coa mesma cita outra vez repetida, unha confesión máis íntima: “E tanto ás palabras do Zaguán coma ao seu autor sobreveunos o que Paul Eduard chamou *le dur desir de durer*”. Unha vez máis, reaparece o tema do desexo de durar.

Por fin, editáronse dous libros que recollen dúas seleccións da súa produción xornalística. *A lección do sábado*, en 2018, inclúe os *zaguáns*. *Os soños de Procopio*, en 2021, moi pouco antes da súa morte, recompila os da serie *O soño dunha noite de verán*.

As súas ideas sobre a medicina en xeral e o exercicio médico profesional no tempo actual quedaron recollidas en moitos dos seus artigos. Inspíranse na súa firme crenza na necesidade de volver a unha medicina humanizada, como contrapeso a unha medicina supertecnificada e/ou dixitalizada.

Non se cansaba de repetir un mensaxe-recomendación: “Toda a actividade médica ten que centrarse antes que en ningunha outra cousa no paciente. O primeiro que debe saber un médico é conectar cos sentimentos e preocupacións do paciente, meterse dentro da súa pel”. E cando se dirixe a unha nova xeración de médicos que inician a súa formación recoméndalles: “Cando cheguen ao hospital ao que foron destinados, cando lles ensinen con lexítimo orgullo as marabillas tecnolóxicas de que dispón, pregunten vostedes polas dúas cadeiras que se necesitan para que o paciente e o médico poidan falar a soas”. Conclúe a reflexión con este belo parágrafo: “Hai moitos anos, Ernst Schweninger, un gran clínico berlinés, escribiu que o médico e o seu paciente deberían atoparse como nunha illa deserta. Esta illa xa non existe, quizais non existiu nunca. Ou está chea de aparellos, instrumentos, ordenadores, protocolos, obxectivos e mesmo ás veces citacións dos xulgados de instrución. Pero debe manterse como unha referencia ideal, como expresión de que a relación do médico co seu paciente debe establecerse directamente: sen intermediarios que a condicionen ou instancias alleas que a desvirtúen. En principio, o médico débese aos seus enfermos e a ninguén máis, por iso ha de ser libre. O acto médico non recoñece outras finalidades que as propiamente médicas: o paciente busca curación ou alivio, o médico outórgao na medida en que sabe e pode.

Tamén dirixiu a súa experta mirada aos hospitais. Mirada se non humanística, profundamente humana. Aínda recoñecendo que as dificultades para levar a cabo unha medicina personalizada nas circunstancias dun grande hospital eran moi difíciles, escribiu sobre macro —o hospital— e microorganizacións, os servizos. E especulaba sobre se os modelos comuna-comunidade e organización serían aplicables a un servizo hospitalario. Na comuna, o grupo de persoas é visto e entendido como unha comunidade natural cuxa estrutura e xerarquización apenas necesita ser deseñada, con regras e valores similares aos que rexen na familia, na aldea, na tribo ou nunha cuadrilla. Fronte á organización, a comuna é un mal modelo para cumprir obxectivos externos, admite líderes, pero non xestores. En cambio, pode ser moi importante para os seus membros: satisfai as necesidades de identidade e de pertenza a un grupo, favorece formas significativas de amizade e de confianza mutua. Dá acubillo e pode ser xeradora de entusiasmo.

A pesar do seu compoñente utópico —sobre todo cando se pensa na súa posible aplicación práctica—, aprécianse claramente as preferencias do profesor Salorio. Probablemente, estrañando aquela fantástica historia que supuxo a consolidación dun grupo ao que en ocasión memorable —o Congreso da

Sociedade Europea de Oftalmoloxía realizado en Viena— o profesor de Roma Giambattista Bietti bautizou co título da *Baby School of Ophthalmology*.

Non podo, levaría moito tempo, entrar a fondo nas múltiples análises que abordou con respecto aos hospitais. É moi significativo da súa posición con respecto a estes buques insignia da estrutura sanitaria o seguinte parágrafo: “Os grandes hospitais —estruturas ríxidas e centralizadas, con ausencia de estímulos, incapaces de ofrecer respostas rápidas e de calidade, resistentes a calquera cambio— son como dinosauros: creceulles máis o esqueleto ca o cerebro, non poden percibir e menos adaptarse ao cambio do medio en que viven: competitividade propia da sociedade con economía de mercado libre. E tentouse enxertar cerebro a través de xerentes. Pero..., en moitas ocasións, hai síntomas de rexeitamento porque os médicos recoñecen como *non self* os principios da racionalidade da xestión.

En calquera caso, engade, é un intento. E admite que, mellor ou peor, a xestión acabou por entrar no hospital. E, con ela, a consideración de factores económicos, introdución de modelos de xestión, profesionalización das xerencias; en fin, un intento de planificación con criterios científicos.

Engado tres frases soltas, sacadas de conferencias ou manuscritos quizais non publicados, a modo de conclusións: “Os médicos teñen que entender e participar dos valores e das técnicas da cultura da xestión, pero non poden ser xestores, porque a actividade médica non pode ser planificada na súa totalidade”. “Hai un momento no que o médico e o seu enfermo se atopan como nunha illa deserta: o aparello do sistema non só debe non impedir ese encontro, senón que debe favorecelo”. “Iso significa que, ao final, a planificación ten que abrirse nun espazo no que se recoñece e se vive a autonomía do médico ante o seu paciente”. Ese espazo de liberdade, para que non sexa xerador de caos, debe estar fundamentado na responsabilidade e no profesionalismo, pero tendo en conta que no momento actual ser un profesional nunha organización non pode significar estar eximido de aceptar a programación por obxectivos nin dos controis administrativos que informan e aseguran do seu cumprimento. A superación da liberdade incontrolada propia da comuna non debe conducir á falta de sentido da actividade vivida como traballo forzado.

Por último, sobre a universidade. O profesor Sánchez Salorio, xa quedou dito, foi un universitario exemplar. E namorado de selo. Porque coñecía moi ben a universidade, os seus fundamentos, a súa xustificación, a súa historia. Tamén os seus defectos, as súas dificultades e, porque non, tamén

as súas miserias. Consideraba a universidade como algo seu, non en balde construíu toda a súa traxectoria vital baixo o seu amparo. Viviu intensa e apaixonadamente o día a día da facultade e da Universidade de Santiago. Os seus criterios e opinións foron sempre moi tidas en conta e algunhas veces determinantes en decisións importantes. Tamén ocupou postos directivos, pero el cría que iso era o de menos. Falar, discutir, conferenciar, escribir sobre a universidade ocupou moi boa parte da súa actividade intelectual.

Non podo estenderme aquí; porén, pareceume, non sei se equivocadamente, que ao discorrer sobre unha personalidade cun mundo de intereses tan variado como a de Sánchez Salorio nunha institución médica debía prestar máis atención aos temas relacionados coa medicina.

Moitas das súas reflexións sobre a universidade, con puntos de vista moi orixinais e, coma sempre, brillantemente escritos, foron moi comentados e discutidos no tempo que en que se publicaron. A prol da brevidade, e por poñer un exemplo, citarei tan só tres publicacións.

A monografía *Universidade, multiversidade, megaversidade* recolle con máis profundidade e elaboración os seus puntos de vista sobre a universidade. Temas como “A dialéctica das dúas culturas” (refírese á duplicidade-tensión entre o saber desinteresado e o saber utilitario, segundo Salorio, unha das claves da institución), “A Universidade como comunidade”, “O coñecemento como fin en si mesmo” ou “A Universidade da sociedade de benestar”, entre outros, son expostos cunha forte bagaxe histórico-filosófica e son tratados de forma que as súas conclusións, na miña opinión, conservan plenamente a súa vixencia trinta anos despois.

“Holocausto? Universitario constituínte”, “Delenda est Medicina”, “Os tempos son chegados?” son exemplos de artigos publicados en *La Voz de Galicia*. Neles, en contraste coa monografía, de formato máis académico, comenta a actualidade: os anos da transición política na universidade ou a defensa da Facultade de Medicina, por exemplo. Como reflexo do seu pensamento, escollo unha frase-idea súa: “Dito con máis ánimo de provocar que de convencer: na docencia todo o que non é erotismo é burocracia”. E unha cita de Montaigne que lle gustaba especialmente: “Un alumno non é unha botella que hai que encher, senón un lume que é preciso acender”.

Poderíamos abordar máis temas entre a enorme gama de cuestións que formulou o noso lembrado profesor Salorio. Pero é tempo de rematar. Non é fácil glosar unha personalidade como a súa. Analizar todo o que fixo é

moi difícil, pero teño a impresión —e o temor— de que resumir o seu pensamento, as súas conversacións, os seus papeis —moitos non publicados— sobre tantos e tan variados temas, me excederon. Só aspiro a ser capaz de transmitirllas esta dificultade.

A súa ausencia supón, supoñerá, para a medicina española en xeral e para a galega en particular e, por suposto, para a nosa academia, un baleiro difícil de cubrir. El terminou o seu traballo: soubo crear un patrimonio. E legóuno en herdanza, con todo un reto para as seguintes xeracións: mantelo e incrementalo. Agora, cando xa non haberá máis visitas de Corvus, podo lembrar o que el deixou escrito, transcrito e traducido do seu admirado Von Kleist, como o seu desexo máis íntimo. Creo que manteño a miña fidelidade á súa memoria se o imaxino “seguir tendo mañanciñas de sol para cabalgar e soños para fuxir”.

Descanse en paz o noso inesquecible compañeiro e entrañable amigo.

Moitas grazas pola súa atención.

Dixen.

Peché da sesión. Doutor Martelo Villar, presidente da Real Academia de Medicina de Galicia.

A prol de consumir o menor tempo posible, en homenaxe ao profesor Salorio no que concreto o meu sentimento e o dos académicos desta institución, vou lerlles o breve artigo que publica hoxe *La Voz de Galicia*.

A actividade médica é a procura do motivo dunha enfermidade e das posibles solucións. O médico confía no razoamento que lle permiten os seus coñecementos, na utilización da conversación co paciente e na axuda de probas complementarias, cada día máis valiosas e sofisticadas, que achega a tecnoloxía.

Pero esa actividade, centrada na persoa enferma, empuxa ao pensamento reflexivo. É necesario diferenciar esa negativa realidade que afecta o paciente da aparencia e valorar o papel dos sentimentos que parecen envolver o proceso, pero que en realidade o infiltran todo.

A Manuel Sánchez Salorio, ao que lle rendemos homenaxe hoxe na Real Academia de Medicina de Galicia, gustáballe dicir: “O ordenador non ten sentimentos, nós si”. Por iso, a intelixencia artificial predica con datos médicos, pero non exerce a medicina.

O noso protagonista, coruñés de nacemento, estudante en Santiago, impregnouse desde moi novo do modelo da universidade xermánica na coexistencia de tres funcións irrenunciáveis: docencia, asistencia e investigación, que viu posible coa organización grupal de persoas comprometidas co seu proxecto.

Catedrático, académico e fundador do Instituto Galego de Oftalmoloxía, creou unha escola propia na que formou decenas de oftalmólogos de alto nivel que propagaron o seu ensino en universidades e hospitais de toda España, de xeito que se converteu nunha referencia mundial.

A vista é o primeiro estímulo do cerebro, pero o oído acompaña porque é a arquitectura para o don da palabra. Conferenciante, gran conversador e cultísimo seareiro, tiña o don da palabra falada en todos os foros posibles, de calquera crenza ou atadura política, e adoptou sempre unha posición intermedia que o fai agradable no ambiente conservador e esporeador nos ambientes da progresía. Só se apartaba nas discusións acaloradas. Era un dandi desde a bonhomía.

Volvendo aos sentimentos. Neles puxo a palabra de cantautor, pero tamén foi o seu escritor na soidade do seu recuncho doméstico. O home cultivado ve cousas que lles debe contar aos demais. O seu escenario, as páxinas de *La Voz de Galicia* que durante décadas o converteron nunha referencia como médico humanista, contando as reviravoltas das emocións.

Borges deixou dito: “Hai unha virtude sen a cal todas as demais resultan inútiles. Esa virtude é o encanto”. Agradáballe a xente con encanto. Porque a el gustáballe ser un entrañable sedutor coa actitude e coa palabra, sen querer recoñecer que, por encima de todo, era un mestre da medicina e da vida.

Dixen.

- Na mesa presidencial, de esquerda a dereita: os doutores Álvaro Ruibal Morell, Francisco Martelo Villar e Alberto Juffé Stein, vicepresidente, presidente e secretario xeral da RAMG. No estrado de académicos, primeira fila, de esquerda a dereita: os doutores Jorge Teijeiro Vidal, Javier Martínez Pérez-Mendaña, Francisco Javier Jorge Barreiro e Alejandro Novo Domínguez. Na segunda fila, de esquerda a dereita: os doutores Pablo Rey del Corral e Miguel Cainzos Fernández; o académico correspondente, doutor Javier de Toro Santos, e os académicos numerarios, doutores David Suárez Quintanilla, Manuel Noya García e Fernando Ponte Hernando.

- Na mesa presidencial, de esquerda a dereita: os doutores Álvaro Ruibal Morell, Francisco Martelo Villar e Alberto Juffé Stein, vicepresidente, presidente e secretario xeral da RAMG. No atril: o doutor Julián García Sánchez, académico numerario da cadeira de Oftalmoloxía da RANME.

- Na mesa presidencial, de esquerda a dereita: os doutores Álvaro Ruibal Morell, Francisco Martelo Villar e Alberto Juffé Stein, vicepresidente, presidente e secretario xeral da RAMG. No atril: o doutor Joaquín Potel Lesquereux, académico numerario titular da cadeira de Cirurxía Xeral e Dixestiva. No estrado de honra: o doutor Julián García Sánchez, académico numerario da cadeira de Oftalmoloxía da RANME.

Manuel Sánchez Salorio, académico

AL DÍA

FRANCISCO MARTELO

Presidente de la Real Academia de Medicina de Galicia

La actividad médica es la búsqueda del motivo de una enfermedad y de las posibles soluciones. El médico confía en el razonamiento que le permiten sus conocimientos, la utilización de la conversación con el paciente y la ayuda de pruebas complementarias, cada día más valiosas y sofisticadas, que aporta la tecnología.

Pero esa actividad, centrada en la persona enferma, empuja al pensamiento reflexivo. Es necesario diferenciar esa negativa realidad que afecta al paciente de la apariencia y valorar el papel de los sentimientos,

que parecen envolver el proceso pero que en realidad lo infiltran todo.

Manuel Sánchez Salorio, al que hoy rendimos homenaje en la Real Academia de Medicina de Galicia, gustaba de decir: «El ordenador no tiene sentimientos, nosotros sí». Por eso la inteligencia artificial predica con datos médicos, pero no ejerce la medicina.

Nuestro protagonista, coruñés de nacimiento, estudiante en Santiago, se había desde muy joven impregnado del modelo de la universidad germánica en la coexistencia de tres funciones irrenunciables, docencia, asistencia e investigación, que vio posible con organización grupal de personas comprometidas con su proyecto.

Catedrático, académico, y

fundador del Instituto Galego de Oftalmoloxía, creó una escuela propia, en la que formó a decenas de oftalmólogos de alto nivel que propagaron su enseñanza en universidades y hospitales de toda España, convirtiéndose en una referencia mundial.

La vista es el primer estímulo del cerebro, pero el oído le acompaña porque es la arquitectura para el don de la palabra. Conferenciante, gran conversador y cultísimo tertuliano, tenía el don de la palabra hablada en todos los foros posibles, de cualquier creencia o atadura política, adoptando siempre una posición intermedia, que lo hacía agradable en los ambientes conservadores y espolador en los de progresía. Solo se apartaba en las discusio-

nes acaloradas. Era un dandi desde la bonhomía.

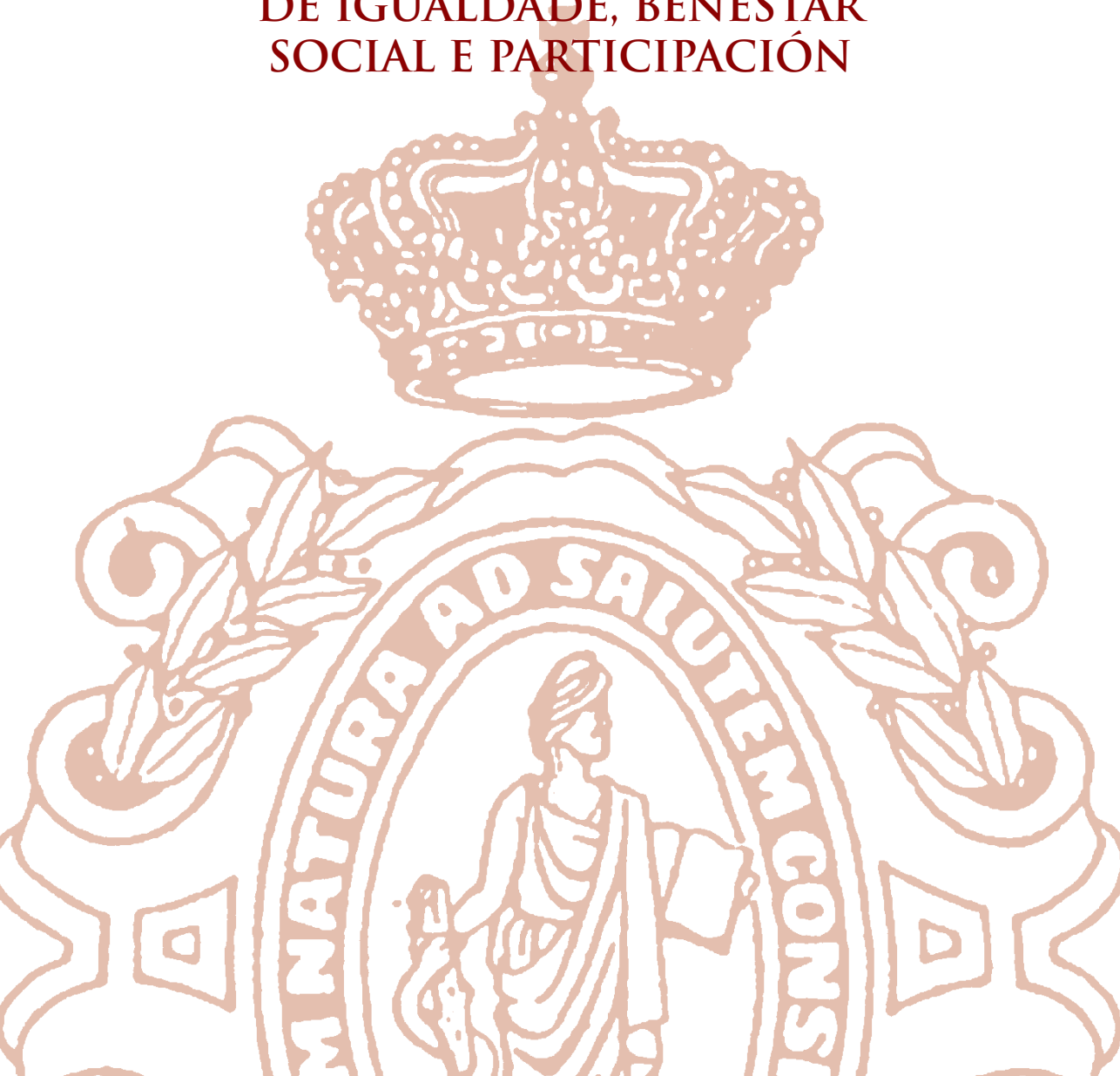
Volviendo a los sentimientos, en ellos puso la palabra de cantautor, pero también fue su escritor en la soledad de su recuncho doméstico. El hombre cultivado ve cosas que debe contar a los demás. Su escenario, las páginas de La Voz de Galicia, que durante décadas lo convirtieron en una referencia como médico humanista, contando los entresijos de las emociones.

Borges dejó dicho: «Hay una virtud sin la cual todas las demás resultan inútiles. Esa virtud es el encanto». Le agradaba la gente con encanto. Porque a él le gustaba ser un entrañable seductor con la actitud y la palabra, sin querer reconocer que, por encima de todo, era un maestro de la medicina y de la vida.

- La Voz de Galicia 15 de decembro de 2023.

V

CICLO DE CONFERENCIAS DE
DIVULGACIÓN SANITARIA, EN
COLABORACIÓN CO CONCELLO
DA CORUÑA. CONCELLERÍA
DE IGUALDADE, BENESTAR
SOCIAL E PARTICIPACIÓN

O ciclo consta de catorce conferencias nos centros cívicos municipais, desde o 9 de outubro ata o 29 de novembro do ano 2023.

LUNS 9 DE OUTUBRO-CENTRO CÍVICO DE ELVIÑA.

Doutor José Luis Rodríguez Villamil, académico correspondente.

Deterioración cognitiva: demencias.

MÉRCORES 11 DE OUTUBRO-CENTRO CÍVICO DOS MALLOS.

Doutor Luis Ferrer i Balsebre, académico numerario titular da cadeira de Psiquiatría.

Prevención do suicidio.

LUNS 16 DE OUTUBRO-CENTRO CÍVICO DE EIRÍS.

Doutor Jesús Gestal Otero, académico numerario titular da cadeira de Medicina Preventiva.

Enfermedades infecciosas, compañeiras de viaxe da humanidade. Como protexernos?.

MÉRCORES 18 DE OUTUBRO-CENTRO CÍVICO DE MONTE ALTO.

Doutora Rosa Meijide Faílde, académica numeraria da cadeira de Hidroloxía.

Augas termais no envellecemento saudable.

VENRES 20 DE OUTUBRO-CENTRO CÍVICO DE MONELOS.

Doutor Alejandro Pazos Sierra, académico correspondente.

Intelixencia artificial.

LUNS 23 DE OUTUBRO-CENTRO CÍVICO DE PALAVEA.

Doutora Teresa Jorge Mora, académica numeraria titular da cadeira de Rehabilitación e Medicina Física.

Riscos de caídas en persoas maiores. A súa prevención.

MÉRCORES 25 DE OUTUBRO-CENTRO CÍVICO DOS MALLOS.

Doutora Rosaura Leis Trabazo, académica correspondente.

Alimentación saudable do neno ao ancián. Dieta atlántica.

MÉRCORES 8 DE NOVIEMBRE-CENTRO CÍVICO SAN DIEGO.

Doutor Francisco Javier Jorge Barreiro, académico numerario titular da cadeira de Anatomía.

Prescripción do exercicio físico na saúde e na enfermidade.

VENRES 10 DE NOVIEMBRE-CENTRO CÍVICO DE MONELOS.

Doutor José Carlos Millán, académico correspondente.

Envellecemento e fragilidade.

XOVES 16 DE NOVIEMBRE-CENTRO CÍVICO DE MESOIRO.

Doutor Andrés Soto Varela, académico correspondente.

Xordeira e estabilidade.

VENRES 17 DE NOVIEMBRE-CENTRO CÍVICO DE PALAVEA.

Doutor Alberto Juffé Stein, académico numerario titular da cadeira de Cirurxía Cardíaca.

Falta de rego no corazón. Solucións.

LUNS 20 DE NOVIEMBRE-CENTRO CÍVICO DE EIRÍS.

Doutor Ángel Carracedo Álvarez, académico numerario titular da cadeira de Medicina Legal.

Xenética e saúde. Personalización da prevención e o tratamento da enfermidade.

MÉRCORES 22 DE NOVIEMBRE-CENTRO CÍVICO DE NOVOBOANDANZA.

Doutor Javier de Toro Santos. académico numerario titular da cadeira de Reumatoloxía.

Saúde ósea.

MÉRCORES 29 DE NOVIEMBRE-CENTRO CÍVICO DA CIDADE VELLA.

Doutor Arturo Parada. Especialista en valoración do dano corporal.

Responsabilidade sanitaria tras os accidentes de tráfico.

VI

CICLO DE CONFERENCIAS “A VACINA DA VARÍOLA EN ESPAÑA, GALICIA E AMÉRICA”

■ SETEMBRO

27 (mércores), 19:00 h. HISTORIA DA INMUNIZACIÓN: DA INOCULACIÓN Á REAL EXPEDICIÓN FILANTRÓPICA DA VACINA.

Impartiu a conferencia o doutor Fernando Ponte Hernando, académico numerario de Historia da Medicina.

■ OUTUBRO

3 (mércores), 19:00 h. O DESCUBRIMENTO DE JENNER E A DIFUSIÓN DA VACINA EN EUROPA E ESPAÑA.

Impartiu a conferencia don Carlos González Guitián, investigador.

- Na mesa presidencial, de esquerda a dereita: a doutora Rosa Meijide Faílde, tesoureira da RAMG; o doutor Alberto Juffé Stein, secretario xeral da RAMG, e don Carlos González Guitián, investigador. No atril: doutor Francisco Martelo Villar, presidente da RAMG.

► Na mesa presidencial, de esquerda a dereita: a doutora Rosa Meijide Faílde, tesoureira da RAMG, e os doutores Francisco Martelo Villar e Alberto Juffé Stein, presidente e secretario da RAMG. No atril: don Carlos González Guitián, investigador.

10 (martes), 19:00 h. ISABEL ZENDAL E OS NENOS VACUNÍFEROS.

Intervén don Antonio López Mariño, xornalista e investigador.

► Na mesa presidencial, de esquerda a dereita: o doutor José Luis García Alcón, académico numerario titular da cadeira de Medicina Militar, e os doutores Francisco Martelo Villar e Alberto Juffé Stein, presidente e secretario xeral da RAMG. No atril: don Antonio López Mariño.

17 (martes), 19:00 h. CINEMA E MEDICINA.

Interveñen: don Antonio Brea, historiador de cinema, e o doutor Luis Ferrer i Balsebre, académico numerario de Psiquiatría.

► Na mesa presidencial: o doutor Francisco Martelo Villar, presidente da RAMG. No atril: don Antonio Brea.

24 (martes), 19:00 h. A DIFUSIÓN INTERNACIONAL DA EXPEDICIÓN BALMIS DURANTE O SÉCULO XIX.

Impartiu a conferencia o doutor José Tuells, catedrático de Medicina da Universidade de Alacante.

**31 (martes), 19:00 h.
LITERATURA E MEDICINA.**

Intervén: dona Cecilia Monllor, experta en literatura, escritora, libreira e editora, e a doutora Pilar Farjas, especialista en Saúde Pública.

▶ Na mesa presidencial, de esquerda a dereita: o doutor David Suárez Quintanilla, académico numerario titular da cadeira de Odontoestomatoloxía; o doutor Francisco Martelo Villar, presidente da RAMG, e a doutora Rosa Meijide, tesoureira da RAMG. No estrado de honra: a doutora Pilar Farjas, dona Cecilia Monllor e don Carlos González Guitián.

▶ Na mesa presidencial, de esquerda a dereita: o doutor David Suárez Quintanilla, académico numerario titular da cadeira de Odontoestomatoloxía; o doutor Francisco Martelo Villar, presidente da RAMG, e a doutora Rosa Meijide, tesoureira da RAMG. No atril: don Carlos González Guitián. No estrado de honra: a doutora Pilar Farjas e dona Cecilia Monllor.

► Na mesa presidencial, de esquerda a dereita: o doutor David Suárez Quintanilla, académico numerario titular da cadeira de Odontoestomatoloxía; o doutor Francisco Martelo Villar, presidente da RAMG, e a doutora Rosa Meijide, tesoureira da RAMG. No atril: a doutora Pilar Farjas.

■ NOVEMBRO

9 (xoves), 18:30 h, no salón de actos da Autoridade Portuaria da Coruña. ENFERMIDADES INFECCIOSAS EMERXENTES. UNHA AMEAZA QUE NON CESA.

Impartiu a conferencia o doutor Juan Jesús Gestal Otero, académico numerario de Medicina Preventiva.

Interveñen: don Martín Fernández Prado, presidente de obras do porto da Coruña, e o doutor Francisco Martelo Villar, presidente da Real Academia de Medicina de Galicia.

VII

PUBLICACIONES

■ PUBLICACIÓNS DA RAMG

MEMORIA DE ACTIVIDADES DO ANO 2022. Doutor Alberto Juffé Stein.

INFECCIÓN, VACINAS E PEDIATRÍA. Discurso para a recepción pública do académico electo de Pediatría, o doutor Federico Martinón Torres, e discurso de contestación a cargo do académico doutor Felipe Casanueva Freijo, titular da cadeira de Endocrinoloxía. Edición financiada polo primeiro autor. A Coruña, 24 de febreiro de 2023.

DESDE A BIOLOXÍA FORENSE ÁS CIENCIAS ÓMICAS FORENSES. HISTORIA DA EVOLUCIÓN DA XENÉTICA FORENSE. Discurso para a recepción pública do académico electo de Medicina Legal, doutor Ángel Carracedo Álvarez, e discurso de contestación a cargo do académico numerario doutor Francisco Javier Jorge Barreiro, titular da cadeira de Anatomía Humana. Edición financiada polo primeiro autor. A Coruña, 31 de marzo de 2023.

MEDICINA DE FAMILIA E BIOÉTICA. Discurso para a recepción pública do académico electo de Medicina Familiar e Comunitaria, doutor Rosendo Bugarín González, e discurso de contestación a cargo do académico doutor Francisco Javier de Toro Santos, titular da cadeira de Reumatoloxía. Edición financiada polo primeiro autor. A Coruña, 28 de abril de 2023.

PASADO, PRESENTE E FUTURO DA REHABILITACIÓN EN GALICIA. Discurso para a recepción pública da académica electa de Medicina Física e Rehabilitación, doutora María Teresa Jorge Mora, e discurso de contestación a cargo do académico numerario doutor Manuel Noya García, titular da cadeira de Neuroloxía. Edición financiada pola primeira autora. A Coruña, 2 de xuño de 2023.

RETOS DA PNEUMOLOXÍA NO SÉCULO XXI. Discurso para a recepción pública da académica electa de Pneumoloxía, doutora Carmen Montero Martínez, e discurso de contestación a cargo do académico numerario titular da cadeira de Cirurxía Cardíaca e secretario xeral da RAMG, doutor Alberto Juffé Stein. Edición financiada pola primeira autora. A Coruña, 30 de xuño de 2023.

■ RELACIÓN DE ARTIGOS PUBLICADOS EN MEDIOS DIVERSOS POLOS ACADÉMICOS NUMERARIOS

BUGARÍN GONZÁLEZ, Rosendo.

ARTIGOS

Bugarín-González R. A propósito de la crisis en Atención Primaria. Semergen. 2023; 2:1. DOI: 10.1016/j.semerg.2022.101843.

- Visos Varela I, Zapata Cachafeiro M, Pintos Rodríguez S, **Bugarín-González R**, González Barcala FJ, Herdeiro MT, Piñeiro Lamas M, Figueiras A, Salgado Barreira Á. Outpatient atorvastatin use and severe COVID-19 outcomes: A population-based study. J Med Virol. 2023 Jul;95(7): e28971. doi: 10.1002/jmv.28971.

LIBRO

Bugarín González R. Oxigenoterapia crónica domiciliaria. En: semFYC. Guía de actuación en Atención Primaria. 2023.

CASANUEVA FREIJO, Felipe. Académico numerario da cadeira de Endocrinología.

- **Pilot study to define criteria for Pituitary Tumors Centers of Excellence (PTCOE): results of an audit of leading international centers.**

GIUSTINA A, UYGUR MM, FRARA S, BARKAN A, BIERMASZ NR, CHANSON P, FREDA P, GADELHA M, KAISER UB, LAMBERTS S, LAWS E, NACHTIGALL LB, POPOVIC V, REINCKE M, STRASBURGER C, VAN DER LELY AJ, WASS JAH, MELMED S, **CASANUEVA FF.**

Pituitary. Online ahead of print 2023.

IF 3.920.

- **Sarcopenia-defining parameters, but not sarcopenia, are associated with cognitive domains in middle-aged and older European men.**

AMINI N, DUPONT J, LAPAUW L, VERCAUTEREN L, ANTONIO L, O'NEILL TW, VANDERSCHUEREN D, PENDLETON N, RASTRELLI G, MAGGI M, **CASANUEVA FF**, SŁOWIKOWSKA-HILCZER J, PUNAB M, HUHTANIEMI IT, WU FCW, VERSCHUEREN S, TOURNOY J, GIELEN E.

Journal of Cachexia, Sarcopenia and Muscle. 14(3):1520-1532. 2023.

IF 12.063.

■ **Vitamin D status and supplementation before and after Bariatric Surgery: Recommendations based on a systematic review and meta-analysis.**

GIUSTINA A, DI FILIPPO L, FACCIORUSSO A, ADLER RA, BINKLEY N, BOLLERSLEV J, BOUILLON R, **CASANUEVA FF**, CAVESTRO GM, CHAKHTOURA M, CONTE C, DONINI LM, EBELING PR, FASSIO A, FRARA S, GAGNON C, LATELLA G, MARCOCCI C, MECHANICK JI, MINISOLA S, RIZZOLI R, SANTINI F, SHAKER JL, SEMPOS C, ULIVIERI FM, VIRTANEN JK, NAPOLI N, SCHAFER AL, BILEZIKIAN JP.

Review in Endocrine and Metabolic Disorders. 2023 Online ahead of print. IF 9.300.

■ **Diagnosis and management of prolactin-secreting pituitary adenomas: a Pituitary Society international Consensus Statement.**

PETERSENN S, FLESERIU M, **CASANUEVA FF**, GIUSTINA A, BIERMASZ N, BILLER BMK, BRONSTEIN M, CHANSON P, FUKUOKA H, GADELHA M, GREENMAN Y, GURNELL M, HO KKY, HONEGGER J, IOACHIMESCU AG, KAISER UB, KARAVITAKI N, KATZNELSON L, LODISH M, MAITER D, MARCUS HJ, MCCORMACK A, MOLITCH M, MUIR CA, NEGGERS S, PEREIRA AM, PIVONELLO R, POST K, RAVEROT G, SALVATORI R, SAMSON SL, SHIMON I, SPENCER-SEGAL J, VILA G, WASS J, MELMED S.

Nature Review Endocrinology. 2023 Online ahead of print. IF 47.564.

■ **GLP-1 increases circulating leptin levels in truncal vagotomized rats.**

MORAIS T, PEREIRA SS, ANDRADE S, NEVES D, GUIMARAES M, NORA M, CARREIRA MC, **CASANUEVA FF**, MONTEIRO MP.

Biomedicines. 11(5):1322. 2023. IF 4.757.

■ **Diminishing benefits of urban living for children and adolescents' growth and development.**

NCD RISK FACTOR COLLABORATION (NCD-RISC).

Nature. 615(7954):874-883. 2023. IF 64.800.

■ **The use of evidence-based dietary interventions for the management of obesity.**

BUSETTO L, **CASANUEVA F**, ARD J, VAN DER SCHUEREN B, BURGUERA B.

Emergency Medicine Journal, 1-5. 2023.

IF 3.100.

■ **Number of CAG repeats and mortality in middle aged and older men.**

HEALD A, COOK MJ, ANTONIO L, TOURNOY J, GHAFARI P, MANNAN F, FACHIM H, VANDERSCHUEREN D, LAING I, HACKETT G, **CASANUEVA FF**, HUHTANIEMI IT, MAGGI M, RASTRELLI G, SLOWIKOWSKA-HILCZER J, WU F, O'NEILL TW.

Clinical Endocrinology (Oxf). 2023. Online ahead of print.

IF 3.523.

- Norello D, Rastrelli G, Antonio L, Bartfai G, **Casanueva FF**, Giwerzman A, Huhtaniemi IT, O'Neill TW, Punab M, Slowikowska-Hilczer J, Tournoy J, Vanderschueren D, Wu FCW, Maggi M, Peri A.

Hyponatremia, hypernatremia and impairment of functional, psychological and sexual domains.

Journal of Endocrinological Investigation. 2023. Online ahead of print.

IF. 5.4.

■ **Global variation in diabetes diagnosis and prevalence based on fasting glucose and hemoglobin A1c.**

NCD Risk Factor Collaboration (NCD-RisC).

FF Casanueva (collaboration).

Nature Medicine. 2023. Online ahead of print.

IF. 82.9.

- Giustina A, Biermasz N, **Casanueva FF**, Fleseriu M, Mortini P, Strasburger C, van der Lely AJ, Wass J, Melmed S; Acromegaly Consensus Group.

Consensus on criteria for acromegaly diagnosis and remission.

Pituitary. 2023. Online ahead of print.

IF. 4.1.

DOMÍNGUEZ MUÑOZ, Juan Enrique. Académico numerario da cadeira de Aparelho Digestivo.

- Iglesias García J, de la Iglesia García D, Lariño Noia J, **Domínguez Muñoz JE. “Endoscopic Ultrasound (EUS) Guided Elastography”**. Diagnostics (Basel). 2023 May 10;13(10):1686. doi: 10.3390/diagnostics13101686. PMID: 37238170.

- Iglesias García J, **Domínguez Muñoz JE**. “**Standardization of endoscopic ultrasound shear wave elastography**”. Clin Endosc. 2023 Mar;56(2):185-187. doi: 10.5946/ce.2023.046. Epub 2023 Mar 15. PMID: 36941790.
- Sánchez Ocaña R, Foruny Olcina JR, Vila Costas J, Gallego Rojo F, Jiménez Pérez J, **Domínguez Muñoz E**, González Huix F, Pons Beltrán V, Gornals Soler J, Sánchez Hernández E, Gómez Oliva C, Dolz Abadía C, Aparicio Tormo JR. “**SEED Consensus Document on SpyGlass-DS**”. Gastroenterol Hepatol. 2023 Jan;46(1):69-79. doi: 10.1016/j.gastrohep.2022.08.012. Epub 2022 Sep 28. PMID: 36179947.
- Brenner DM, **Domínguez Muñoz JE**. “**Differential Diagnosis of Chronic Diarrhea: An Algorithm to Distinguish Irritable Bowel Syndrome With Diarrhea From Other Organic Gastrointestinal Diseases, With Special Focus on Exocrine Pancreatic Insufficiency**”. J Clin Gastroenterol. 2023 Aug 1;57(7):663-670. doi: 10.1097/MCG.0000000000001855. PMID: 37115854.
- Mauriz Barreiro V, Ruano Raviña A, Ferreiro Iglesias R, Bastón Rey I, Calviño Suárez C, Nieto García L, Porto Silva S, Martínez Seara X, **Domínguez Muñoz JE**, Barreiro de Acosta M. “**Is Occupation a Risk Factor for Developing Inflammatory Bowel Disease? A Case-Control Study**”. Crohns Colitis 360. 2023 Oct 20;5(4):otad065. doi: 10.1093/crocol/otad065. eCollection 2023 Oct. PMID: 37941599.
- Uribarri González L, Nieto García L, Martis Sueiro A, **Domínguez Muñoz JE**. “**Impact of gastrointestinal symptoms and psychological disturbances on patients’ quality of life after restrictive or malabsorptive bariatric surgery**”. Gastroenterol Hepatol. 2023 Feb;46(2):92-101. doi: 10.1016/j.gastrohep.2022.02.007. Epub 2022 Mar 12. PMID: 35292333.
- Lariño Noia J, Fernández Castroagudín J, de la Iglesia García D, Lázare H, Nieto L, Porto S, Vallejo Senra N, Molina E, San Bruno A, Martínez Seara X, Iglesias García J, García Acuña S, **Domínguez Muñoz JE**. “**Quality of Tissue Samples Obtained by Endoscopic Ultrasound-Guided Liver Biopsy: A Randomized, Controlled Clinical Trial**”. Am J Gastroenterol. 2023 Oct 1;118(10):1821-1828. doi: 10.14309/ajg.0000000000002375. Epub 2023 Jun 19. PMID: 37439519.

***Premio Díaz Rubio á Mellor Comunicación en Gastroenteroloxía Clínica dos Premios FEAD 2023.**

*Activación da vía JAK/STAT e niveos de il-6 en colite ulcerosa moderada-grave.

- Calviño Suárez C, Martínez Rodríguez AL, Bastón Rey I, Moreira Álvarez D, Ferreiro Iglesias R, Ardao Palacios I, de la Iglesia García D, Porto Silva S, Nieto García L, Varela Liste MJ, Brea Floriani JM, Domínguez Muñoz JE, Loza García M, Barreiro de Acosta M. LXXXII Congreso da Sociedade Española de Patoloxía Dixestiva, Sevilla 8-10 Xuño 2023.

***Premio á Mellor Comunicación Oral Breve dos Premios FEAD 2023.**

MARTELO VILLAR, Francisco. Académico numerario da cadeira Cirurxía Plástica, Reparadora e Estética e Presidente da Corporación.

- *La Opinión A Coruña*, 17 de xaneiro de 2023. “Adeus ao doutor Ghanimé, o cirurxián chegado de Oriente”.
- *La Voz de Galicia*, 6 de marzo de 2023. “Querido Chuac”.
- *La Voz de Galicia*, 5 de agosto de 2023. “Medicina de precisión”.
- *La Voz de Galicia*, 22 de novembro de 2023. “A varíola, única enfermidade erradicada”.
- *La Voz de Galicia*, 15 de decembro de 2023. “Manuel Sánchez Salorio, académico”.

MARTINÓN SÁNCHEZ, Federico. Académico numerario da cadeira de Pediatría.

- *Faro de Vigo*, 15 de xaneiro de 2023. “O anticuario Urbano Ferreiro na miña biblioteca”.
- *Faro de Vigo*, 5 de febreiro de 2023. “Un pediatra reflexiona sobre os menos e a súa educación”.
- *Faro de Vigo*, 12 de marzo de 2023. “Acerca de certas capacidades e defectos do ser humano”.
- *Faro de Vigo*, 16 de abril de 2023. “Novas e vellas reflexións en primavera”.

- *Faro de Vigo*, 19 de maio de 2023. “Sobre personalidade e liderado”.
- *Faro de Vigo*, 23 de xullo de 2023. “Vivir e deixar vivir”.
- *Faro de Vigo*, 9 de outubro de 2023. “Obras son amores, que non boas razóns”.
- *Faro de Vigo*, 15 de outubro de 2023. “Divagacións sobre vida e morte”.
- *Faro de Vigo*, 12 de novembro de 2023. “Achegas galegas ao I Congreso Nacional de Medicina, 2019”.
- *Faro de Vigo*, 3 de decembro de 2023. “Sobre estudo, coñecemento, investigación e medicina”.

Membro do Comité Científico e organizador do 11 Taller interactivo infectolóxico, Santiago de Compostela, 16 e 17 de novembro de 2023.

MARTINÓN TORRES, Federico.

Un total de 61 publicacións, das cales 18 en 1.º decil e 40 en 1.º cuartil, cun factor impacto total do ano 2023 de 1250 (JCR 2022).

- **Martinón Torres F**, Mirás Carballal S, Durán Parrondo C. **Early lessons from the implementation of universal respiratory syncytial virus prophylaxis in infants with long-acting monoclonal antibodies, Galicia, Spain, September and October 2023.** Euro Surveill. 2023 Dec;28(49). doi: 10.2807/1560-7917.ES.2023.28.49.2300606. PMID: 38062942.
- Bloom DE, Bonanni P, **Martinón Torres F**, Richmond PC, Safadi MAP, Salisbury DM, Charos A, Schley K, Findlow J, Balmer P. **Meningococcal Disease in the Post-COVID-19 Era: A Time to Prepare.** Infect Dis Ther. 2023 Dec 4. doi: 10.1007/s40121-023-00888-w. Epub ahead of print. PMID: 38048020.
- Gómez Carballa A, Navarro L, Pardo Seco J, Bello X, Pischedda S, Viz Lasheras S, Camino Mera A, Currás MJ, Ferreirós I, Mallah N, Rey Vázquez S, Redondo L, Dacosta Urbieta A, Caamaño Viña F, Rivero Calle I, Rodríguez Tenreiro C, **Martinón Torres F**, Salas A. **Music compensates for altered gene expression in age-related cognitive disorders.** Sci Rep. 2023 Dec 2;13(1):21259. doi: 10.1038/s41598-023-48094-5. PMID: 38040763; PMCID: PMC10692168.

- Gómez Carballa A, Albericio G, Montoto Louzao J, Pérez P, Astorgano D, Rivero Calle I, **Martinón Torres F**, Esteban M, Salas A, García Arriaza J. **Lung transcriptomics of K18-hACE2 mice highlights mechanisms and genes involved in the MVA-S vaccine-mediated immune response and protection against SARS-CoV-2 infection.** Antiviral Res. 2023 Dec; 220:105760. doi: 10.1016/j.antiviral.2023.105760. Epub 2023 Nov 21. PMID: 37992765.

- Hill M, Iro M, Sadarangani M, Absoud M, Cantrell L, Chong K, Clark C, Easton A, Gray V, Kneen R, Lim M, Liu X, Pike M, Solomon T, Vincent A, Willis L, Yu LM, Pollard AJ; IgNiTE study team. **Intravenous immunoglobulin treatment in childhood encephalitis (IgNiTE): a randomised controlled trial.** BMJ Open. 2023 Nov 9;13(11): e072134. doi: 10.1136/bmjopen-2023-072134. PMID: 37945292; PMCID: PMC10649701.

- Chappin K, Besteman SB, Hennis MP, Wildenbeest JG, Mokry M, Bont LJ, van der Vlist M, Calis JJA; PROMISE investigators. **Airway and blood monocyte transcriptomic profiling reveals an antiviral phenotype in RSV-infected infants with severe disease.** J Infect Dis. 2023 Nov 6: jiad487. doi: 10.1093/infdis/jiad487. Epub ahead of print. PMID: 37941411.

- Jackson HR, Zandstra J, Menikou S, Hamilton MS, McArdle AJ, Fischer R, Thorne AM, Huang H, Tanck MW, Jansen MH, De T, Agyeman PKA, Von Both U, Carrol ED, Emonts M, Eleftheriou I, Van der Flier M, Fink C, Gloerich J, De Groot R, Moll HA, Pokorn M, Pollard AJ, Schlapbach LJ, Tsolia MN, Usuf E, Wright VJ, Yeung S, Zavadska D, Zenz W, Coin LJM, Casals Pascual C, Cunningham AJ, **Martinón Torres F**, Herberg JA, de Jonge MI, Levin M, Kuijpers TW, Kaforou M; PERFORM consortium. **A multi-platform approach to identify a blood-based host protein signature for distinguishing between bacterial and viral infections in febrile children (PERFORM): a multi-cohort machine learning study.** Lancet Digit Health. 2023 Nov;5(11): e774-e785. doi: 10.1016/S2589-7500(23)00149-8. PMID: 37890901.

- Mallah N, Pardo Seco J, Ares Gómez S, López Pérez LR, González Pérez JM, Rosón B, Otero-Barrós MT, Durán Parrondo C, Nartallo Penas V, Mirás Carballal S, Rodríguez Tenreiro-Sánchez C, Rivero Calle I, Gómez

Carballa A, Salas A, **Martinón Torres F. COVID-19 vaccine effectiveness in children by age groups. A population-based study in Galicia, Spain.** *Pediatr Allergy Immunol.* 2023 Oct;34(10): e14037. doi: 10.1111/pai.14037. PMID: 37877845.

- Moradi Marjaneh M, Challenger JD, Salas A, Gómez Carballa A, Sivananthan A, Rivero Calle I, Barbeito Castiñeiras G, Foo CY, Wu Y, Liew F, Jackson HR, Habgood Coote D, D'Souza G, Nichols SJ, Wright VJ, Levin M, Kaforou M, Thwaites RS, Okell LC, **Martinón Torres F**, Cunningham AJ; PERFORM Consortium; GEN-COVID Study Group (<http://gencovid.eu>). **Analysis of blood and nasal epithelial transcriptomes to identify mechanisms associated with control of SARS-CoV-2 viral load in the upper respiratory tract.** *J Infect.* 2023 Dec;87(6):538-550. doi: 10.1016/j.jinf.2023.10.009. Epub 2023 Oct 18. PMID: 37863321.
- Kolberg L, Khanijau A, van der Velden FJS, Herberg J, De T, Galassini R, Cunningham AJ, Wright V, Shah P, Kaforou M, Wilson C, Kuijpers T, **Martinón Torres F**, Rivero Calle I, Moll H, Vermont C, Pokorn M, Kolnik M, Pollard AJ, Agyeman PKA, Schlapbach LJ, Tsolia MN, Yeung S, Zavadská D, Zenz W, Schweintzger NA, van der Flier M, de Groot R, Usuf E, Voice M, Calvo-Bado L, Mallet F, Fidler K, Levin M, Carrol ED, Emonts M, von Both U; PERFORM Consortium. **Raising awareness of antimicrobial stewardship challenges in pediatric emergency care: results from the PERFORM study assessing consistency and appropriateness of antibiotic prescribing across Europe.** *Clin Infect Dis.* 2023 Oct 11: ciad615. doi: 10.1093/cid/ciad615. Epub ahead of print. PMID: 37820031.
- Sheikh Z, Potter E, Li Y, Drysdale SB, Wildenbeest JG, Robinson H, McGinley J, Lin GL, Öner D, Aerssens J, Justicia-Grande AJ, **Martinón Torres F**, Pollard AJ, Bont L, Nair H. **External validation of the discriminative validity of the ReSVinet score & development of simplified ReSVinet scores in secondary care.** *J Infect Dis.* 2023 Sep 15: jiad388. doi: 10.1093/infdis/jiad388. Epub ahead of print. PMID: 37712125.
- Feldman RG, Antonelli-Incalzi R, Steenackers K, Lee DG, Papi A, Ison MG, Fissette L, David MP, Maréchal C, Van der Wielen M, Kostanyan

L, Hulstrøm V; AReSVi-006 Study Group. **Respiratory Syncytial Virus Prefusion F Protein Vaccine Is Efficacious in Older Adults With Underlying Medical Conditions.** Clin Infect Dis. 2023 Sep 12: ciad471. doi: 10.1093/cid/ciad471. Epub ahead of print. PMID: 37698366.

- Egeskov Cavling AM, van Wijhe M, Yakimov V, Johannesen CK, Pollard AJ, Trebbien R, Bybjerg-Grauholm J, Fischer TK; RESCEU investigators. **Genome-Wide Association study of susceptibility to respiratory syncytial virus hospitalization in young children < 5 years of age.** J Infect Dis. 2023 Sep 4: jiad370. doi: 10.1093/infdis/jiad370. Epub ahead of print. PMID: 37666001.
- Salas A, Rivero Calle I, **Martinón Torres F. Chatting with ChatGPT to learn about safety of COVID-19 vaccines-A perspective.** Hum Vaccin Immunother. 2023 Aug 1;19(2):2235200. doi: 10.1080/21645515.2023.2235200. PMID: 37660470; PMCID: PMC10478732.
- Martin AJ, van der Velden FJS, von Both U, Tsolia MN, Zenz W, Sagmeister M, Vermont C, de Vries G, Kolberg L, Lim E, Pokorn M, Zavadská D, **Martinón Torres F**, Rivero Calle I, Hagedoorn NN, Usuf E, Schlapbach L, Kuijpers TW, Pollard AJ, Yeung S, Fink C, Voice M, Carrol E, Agyeman PKA, Khanijau A, Paulus S, De T, Herberg JA, Levin M, van der Flier M, de Groot R, Nijman R, Emonts M; PERFORM consortium. **External validation of a multivariable prediction model for identification of pneumonia and other serious bacterial infections in febrile immunocompromised children.** Arch Dis Child. 2023 Dec 14;109(1):58-66. doi: 10.1136/archdischild-2023-325869. PMID: 37640431.
- Borrow R, **Martinón Torres F**, Abitbol V, Andani A, Preiss S, Muzzi A, Serino L, Sohn WY. **Use of expanded *Neisseria meningitidis* serogroup B panels with the serum bactericidal antibody assay for the evaluation of meningococcal B vaccine effectiveness.** Expert Rev Vaccines. 2023 Jan-Dec;22(1):738-748. doi: 10.1080/14760584.2023.2244596. PMID: 37622470.
- Munro APS, **Martinón Torres F**, Drysdale SB, Faust SN. **The disease burden of respiratory syncytial virus in Infants.** Curr Opin Infect Dis. 2023 Oct 1;36(5):379-384. doi: 10.1097/QCO.0000000000000952. Epub 2023 Aug 23. PMID: 37610444; PMCID: PMC10487373.

- Habgood Coote D, Wilson C, Shimizu C, Barendregt AM, Philipsen R, Galassini R, Calle IR, Workman L, Agyeman PKA, Ferwerda G, Anderson ST, van den Berg JM, Emonts M, Carrol ED, Fink CG, de Groot R, Hibberd ML, Kanegaye J, Nicol MP, Paulus S, Pollard AJ, Salas A, Secka F, Schlapbach LJ, Tremoulet AH, Walther M, Zenz W; Pediatric Emergency Medicine Kawasaki Disease Research Group (PEMKDRG); UK Kawasaki Genetics consortium; GENDRES consortium; EUCLIDS consortium; PERFORM consortium; Van der Flier M, Zar HJ, Kuijpers T, Burns JC, **Martinón Torres F**, Wright VJ, Coin LJM, Cunnington AJ, Herberg JA, Levin M, Kaforou M. **Diagnosis of childhood febrile illness using a multi-class blood RNA molecular signature.** Med. 2023 Sep 8;4(9):635-654.e5. doi: 10.1016/j.medj.2023.06.007. Epub 2023 Aug 18. PMID: 37597512.
- Gibson E, Ollendorf DA, Simoens S, Bloom DE, **Martinón Torres F**, Salisbury D, Severens JL, Toumi M, Molnar D, Meszaros K, Sohn WY, Begum N. **Rule of Prevention: a potential framework to evaluate preventive interventions for rare diseases.** J Mark Access Health Policy. 2023 Aug 10;11(1):2239557. doi: 10.1080/20016689.2023.2239557. PMID: 37583879; PMCID: PMC10424616.
- Shah P, Voice M, Calvo Bado L, Rivero Calle I, Morris S, Nijman R, Broderick C, De T, Eleftheriou I, Galassini R, Khanijau A, Kolberg L, Kolnik M, Rudzate A, Sagmeister MG, Schweintzger NA, Secka F, Thakker C, van der Velden F, Vermont C, Vincek K, Agyeman PKA, Cunnington AJ, De Groot R, Emonts M, Fidler K, Kuijpers TW, Mommert-Tripon M, Brengel-Pesce K, Mallet F, Moll H, Paulus S, Pokorn M, Pollard A, Schlapbach LJ, Shen CF, Tsolia M, Usuf E, van der Flier M, von Both U, Yeung S, Zavadska D, Zenz W, Wright V, Carrol ED, Kaforou M, **Martinón Torres F**, Fink C, Levin M, Herberg J; PERFORM consortium. **Relationship between molecular pathogen detection and clinical disease in febrile children across Europe: a multicentre, prospective observational study.** Lancet Reg Health Eur. 2023 Jul 26; 32:100682. doi: 10.1016/j.lanepe.2023.100682. PMID: 37554664; PMCID: PMC10405323.
- Willems E, Gloerich J, Suppers A, van der Flier M, van den Heuvel LP, van de Kar N, Philipsen RHLA, van Dael M, Kaforou M, Wright VJ, Herberg JA, **Torres FM**, Levin M, de Groot R, van Gool AJ, Lefeber DJ,

Wessels HJCT, de Jonge MI; PERFORM consortium. **Impact of infection on proteome-wide glycosylation revealed by distinct signatures for bacterial and viral pathogens.** *iScience*. 2023 Jul 4;26(8):107257. doi: 10.1016/j.isci.2023.107257. PMID: 37520696; PMCID: PMC10384227.

- Hess T, Maj C, Gehlen J, Borisov O, Haas SL, Gockel I, Vieth M, Piessen G, Alakus H, Vashist Y, Pereira C, Knapp M, Schüller V, Quaas A, Grabsch HI, Trautmann J, Malecka Wojcieszko E, Mokrowiecka A, Speller J, Mayr A, Schröder J, Hillmer AM, Heider D, Lordick F, Pérez-Aísa Á, Campo R, Espinel J, Geijo F, Thomson C, Bujanda L, Sopena F, Lanas Á, Pellisé M, Pauligk C, Goetze TO, Zelck C, Reingruber J, Hassanin E, Elbe P, Alsabeah S, Lindblad M, Nilsson M, Kreuser N, Thieme R, Tavano F, Pastorino R, Arzani D, Persiani R, Jung JO, Nienhäuser H, Ott K, Schumann RR, Kumpf O, Burock S, Arndt V, Jakubowska A, Ławniczak M, Moreno V, Martín V, Kogevinas M, Pollán M, Dąbrowska J, Salas A, Cussenot O, Boland-Auge A, Daian D, Deleuze JF, Salvi E, Teder-Laving M, Tomasello G, Ratti M, Senti C, De Re V, Steffan A, Hölscher AH, Messerle K, Bruns CJ, Sīviņš A, Bogdanova I, Skieceviciene J, Arstikyte J, Moehler M, Lang H, Grimminger PP, Kruschewski M, Vassos N, Schildberg C, Lingohr P, Ridwelski K, Lippert H, Fricker N, Krawitz P, Hoffmann P, Nöthen MM, Veits L, Izbicki JR, Mostowska A, **Martinón Torres F**, Cusi D, Adolfsson R, Cancel-Tassin G, Höblinger A, Rodermann E, Ludwig M, Keller G, Metspalu A, Brenner H, Heller J, Neef M, Schepke M, Dumoulin FL, Hamann L, Cannizzaro R, Ghidini M, Plaßmann D, Geppert M, Malfertheiner P, Glehen O, Skoczylas T, Majewski M, Lubiński J, Palmieri O, Boccia S, Latiano A, Aragones N, Schmidt T, Dinis Ribeiro M, Medeiros R, Al-Batran SE, Leja M, Kupcinskas J, García González MA, Venerito M, Schumacher J. **Corrigendum to “Dissecting the genetic heterogeneity of gastric cancer”.** *EBioMedicine*. 2023 Aug; 94:104709. doi: 10.1016/j.ebiom.2023.104709. Epub 2023 Jul 20. Erratum for: *EBioMedicine*. 2023 Jun; 92:104616. PMID: 37480624; PMCID: PMC10393529.
- Sáez Llorens X, Norero X, Mussi Pinhata MM, Luciani K, Salamanca de la Cueva I, Díez Domingo J, Lopez Medina E, Epalza C, Brzostek J, Szymański H, Boucher FD, Cetin BS, De Leon T, Cagri Dinleyici E, Marín Gabriel MÁ, Ince T, Macias-Parra M, Langley JM, **Martinón Torres F**, Rämets M, Kuchar E, Pinto J, Puthanakit T, Baquero Artigao F, Castelli

Gattinara G, Merino Arribas JM, Ramos Amador JT, Szenborn L, Tapiero B, Anderson EJ, Campbell JD, Faust SN, Nikic V, Zhou Y, Pu W, Friel D, Dieussaert I, González Lopez A, McPhee R, Stoszek SK, Vanhoutte N. **Safety and immunogenicity of a ChAd155-vectored respiratory syncytial virus vaccine in infants 6-7 months of age: a phase 1/2 randomized trial.** *J Infect Dis.* 2023 Jul 21: jiad271. doi: 10.1093/infdis/jiad271. Epub ahead of print. PMID: 37477875.

- **Martinón Torres F**, Navarro Alonso JA, Garcés Sánchez M, Soriano Arandes A. **The Path Towards Effective Respiratory Syncytial Virus Immunization Policies: Recommended Actions.** *Arch Bronconeumol.* 2023 Sep;59(9):581-588. English, Spanish. doi: 10.1016/j.arbres.2023.06.006. Epub 2023 Jun 20. PMID: 37414639.
- van der Velden FJS, Lim E, Gills L, Broadey J, Hayes L, Roberts E, Courtney J, Ball J, Herberg J, Galassini R, Emonts M; DIAMONDS consortium. Biobanking and consenting to research: a qualitative thematic analysis of young people's perspectives in the North East of England. *BMC Med Ethics.* 2023 Jul 5;24(1):47. doi: 10.1186/s12910-023-00925-w. PMID: 37407992; PMCID: PMC10324191.
- Tan CD, Vermont CL, Zachariasse JM, von Both U, Eleftheriou I, Emonts M, van der Flier M, Herberg J, Kohlmaier B, Levin M, Lim E, Maconochie IK, **Martinón Torres F**, Nijman RG, Pokorn M, Rivero Calle I, Tsoia M, Zenz W, Zavadská D, Moll HA, Carrol ED; PERFORM consortium (Personalised Risk assessment in febrile children to optimize Real-life Management across the European Union). **Emergency medical services utilisation among febrile children attending emergency departments across Europe: an observational multicentre study.** *Eur J Pediatr.* 2023 Sep;182(9):3939-3947. doi: 10.1007/s00431-023-05056-3. Epub 2023 Jun 24. PMID: 37354239; PMCID: PMC10570223.
- **Martinón Torres F**, Carmo M, Platero L, Drago G, López Belmonte JL, Bangert M, Díez Domingo J. **Clinical and economic hospital burden of acute respiratory infection (BARI) due to respiratory syncytial virus in Spanish children, 2015-2018.** *BMC Infect Dis.* 2023 Jun 8;23(1):385. doi: 10.1186/s12879-023-08358-x. PMID: 37291530; PMCID: PMC10249572.

- Jackson HR, Miglietta L, Habgood Coote D, D'Souza G, Shah P, Nichols S, Vito O, Powell O, Davidson MS, Shimizu C, Agyeman PKA, Beudeker CR, Brengel-Pesce K, Carrol ED, Carter MJ, De T, Eleftheriou I, Emonts M, Epalza C, Georgiou P, De Groot R, Fidler K, Fink C, van Keulen D, Kuijpers T, Moll H, Papatheodorou I, Paulus S, Pokorn M, Pollard AJ, Rivero Calle I, Rojo P, Secka F, Schlapbach LJ, Tremoulet AH, Tsolia M, Usuf E, Van Der Flier M, Von Both U, Vermont C, Yeung S, Zavadska D, Zenz W, Coin LJM, Cunningham A, Burns JC, Wright V, **Martinón Torres F**, Herberg JA, Rodríguez Manzano J, Kaforou M, Levin M. **Diagnosis of Multisystem Inflammatory Syndrome in Children by a Whole-Blood Transcriptional Signature.** J Pediatric Infect Dis Soc. 2023 Jun 30;12(6):322-331. doi: 10.1093/jpids/piad035. PMID: 37255317; PMCID: PMC10312302.

- Osei Yeboah R, Spreeuwenberg P, Del Riccio M, Fischer TK, Egeskov Cavling AM, Bøås H, van Boven M, Wang X, Lehtonen T, Bangert M, Campbell H, Paget J; Respiratory Syncytial Virus Consortium in Europe (RESCEU) Investigators. **Estimation of the Number of Respiratory Syncytial Virus-Associated Hospitalizations in Adults in the European Union.** J Infect Dis. 2023 Nov 28;228(11):1539-1548. doi: 10.1093/infdis/jiad189. PMID: 37246742; PMCID: PMC10681866.

- Del Riccio M, Spreeuwenberg P, Osei Yeboah R, Johannesen CK, Fernández LV, Teirlinck AC, Wang X, Heikkinen T, Bangert M, Caini S, Campbell H, Paget J; RESCEU Investigators. **Burden of Respiratory Syncytial Virus in the European Union: estimation of RSV-associated hospitalizations in children under 5 years.** J Infect Dis. 2023 Nov 28;228(11):1528-1538. doi: 10.1093/infdis/jiad188. PMID: 37246724; PMCID: PMC10681872.

- Hess T, Maj C, Gehlen J, Borisov O, Haas SL, Gockel I, Vieth M, Piessen G, Alakus H, Vashist Y, Pereira C, Knapp M, Schüller V, Quaas A, Grabsch HI, Trautmann J, Malecka Wojcieszko E, Mokrowiecka A, Speller J, Mayr A, Schröder J, Hillmer AM, Heider D, Lordick F, Pérez Aísa Á, Campo R, Espinel J, Geijo F, Thomson C, Bujanda L, Sopeña F, Lanas Á, Pellisé M, Pauligk C, Goetze TO, Zelck C, Reingruber J, Hassanin E, Elbe P, Alsabeah S, Lindblad M, Nilsson M, Kreuser N, Thieme R, Tavano F, Pastorino R, Arzani D, Persiani R, Jung JO, Nienhüser H, Ott K, Schumann RR,

Kumpf O, Burock S, Arndt V, Jakubowska A, Ławniczak M, Moreno V, Martín V, Kogevinas M, Pollán M, Dąbrowska J, Salas A, Cussenot O, Boland-Auge A, Daian D, Deleuze JF, Salvi E, Teder Laving M, Tomasello G, Ratti M, Senti C, De Re V, Steffan A, Hölscher AH, Messerle K, Bruns CJ, Štiviņš A, Bogdanova I, Skieceviciene J, Arstikyte J, Moehler M, Lang H, Grimminger PP, Kruschewski M, Vassos N, Schildberg C, Lingohr P, Ridwelski K, Lippert H, Fricker N, Krawitz P, Hoffmann P, Nöthen MM, Veits L, Izbicki JR, Mostowska A, **Martinón Torres F**, Cusi D, Adolfsson R, Cancel-Tassin G, Höblinger A, Rodermann E, Ludwig M, Keller G, Metspalu A, Brenner H, Heller J, Neef M, Schepke M, Dumoulin FL, Hamann L, Cannizzaro R, Ghidini M, Plaßmann D, Geppert M, Malfertheiner P, Gehlen O, Skoczylas T, Majewski M, Lubiński J, Palmieri O, Boccia S, Latiano A, Aragonés N, Schmidt T, Dinis Ribeiro M, Medeiros R, Al-Batran SE, Leja M, Kupcinskis J, García González MA, Venerito M, Schumacher J. **Dissecting the genetic heterogeneity of gastric cancer.** EBioMedicine. 2023 Jun; 92:104616. doi: 10.1016/j.ebiom.2023.104616. Epub 2023 May 18. Erratum in: EBioMedicine. 2023 Aug; 94:104709. PMID: 37209533; PMCID: PMC10212786.

- Patel H, Sintou A, Chowdhury RA, Rothery S, Iacob AO, Prasad S, Rainer PP, **Martinón Torres F**, Sancho-Shimizu V, Shimizu C, Dummer K, Tremoulet AH, Burns JC, Sattler S, Levin M; DIAMONDS consortium. **Evaluation of Autoantibody Binding to Cardiac Tissue in Multisystem Inflammatory Syndrome in Children and COVID-19 Vaccination-Induced Myocarditis.** JAMA Netw Open. 2023 May 1;6(5): e2314291. doi: 10.1001/jamanetworkopen.2023.14291. PMID: 37200028; PMCID: PMC10196878.
- Nijman RG, Tan CD, Hagedoorn NN, Nieboer D, Herberg JA, Balode A, von Both U, Carrol ED, Eleftheriou I, Emonts M, van der Flier M, de Groot R, Kohlmaier B, Lim E, **Martinón Torres F**, Pokorn M, Strle F, Tsoia M, Yeung S, Zachariasse JM, Zavadska D, Zenz W, Levin M, Vermont CL, Moll HA, Maconochie IK; PERFORM consortium. Are children with prolonged fever at a higher risk for serious illness? A prospective observational study. Arch Dis Child. 2023 Aug;108(8):632-639. doi: 10.1136/archdischild-2023-325343. Epub 2023 Apr 25. PMID: 37185174.

- Gil de Miguel Á, Díez Domingo J, **Martinón Torres F**, Margüello ER, de Lejarazu Leonardo RO, Pumarola T, de Sousa JC, Rabaçal C, Raposo J, Cordeiro CR, Froes F. **Addressing influenza's underestimated burden-Iberian experts call to action.** BMC Infect Dis. 2023 May 8;23(1):308. doi: 10.1186/s12879-023-08277-x. PMID: 37158822; PMCID: PMC10165560.
- Datta SS, **Martinón Torres F**, Berdzuli N, Cakmak N, Edelstein M, Cottrell S, Muscat M. **Addressing Determinants of Immunization Inequities Requires Objective Tools to Devise Local Solutions.** Vaccines (Basel). 2023 Apr 6;11(4):811. doi: 10.3390/vaccines11040811. PMID: 37112723; PMCID: PMC10145207.
- **Martinón Torres F**, Wysocki J, Szenborn L, Carmona Martínez A, Poder A, Dagan R, Richmond P, Gilbert C, Trudel MC, Flores S, Lupinacci R, McFetridge R, Wiedmann RT, Chen Q, Gerrits H, Bannietts N, Musey L, Bickham K, Kaminski J; V114-025 PNEU-PED-EU-1 study group. **A Phase III, multicenter, randomized, double-blind, active comparator-controlled study to evaluate the safety, tolerability, and immunogenicity of V114 compared with PCV13 in healthy infants (PNEU-PED-EU-1).** Vaccine. 2023 May 16;41(21):3387-3398. doi: 10.1016/j.vaccine.2023.04.036. Epub 2023 Apr 25. PMID: 37105892.
- Carbonell Estrany X, Simões EA, Bont LJ, Paes BA; RSV Prevention Collaborators. **Prioritising respiratory syncytial virus prevention in low-income and middle-income countries.** Lancet Glob Health. 2023 May;11(5): e655-e657. doi: 10.1016/S2214-109X (23)00165-1. PMID: 37061306.
- Kampmann B, Madhi SA, Munjal I, Simões EAF, Pahud BA, Llapur C, Baker J, Pérez Marc G, Radley D, Shittu E, Glanternik J, Snaggs H, Baber J, Zachariah P, Barnabas SL, Fausett M, Adam T, Perreras N, Van Houten MA, Kantele A, Huang LM, Bont LJ, Otsuki T, Vargas SL, Gullam J, Tapiero B, Stein RT, Polack FP, Zar HJ, Staerke NB, Duron Padilla M, Richmond PC, Koury K, Schneider K, Kalinina EV, Cooper D, Jansen KU, Anderson AS, Swanson KA, Gruber WC, Gurtman A; MATISSE Study Group. **Bivalent Prefusion F Vaccine in Pregnancy to Prevent RSV Illness in Infants.** N Engl J Med. 2023 Apr 20;388(16):1451-1464. doi: 10.1056/NEJMoa2216480. Epub 2023 Apr 5. PMID: 37018474.

- Muller WJ, Madhi SA, Seoane Nuñez B, Baca Cots M, Bosheva M, Dagan R, Hammitt LL, Llapur CJ, Novoa JM, Saez Llorens X, Grenham A, Kelly EJ, Mankad VS, Shroff M, Takas T, Leach A, Villafana T; MELODY Study Group. **Nirsevimab for Prevention of RSV in Term and Late-Preterm Infants.** *N Engl J Med.* 2023 Apr 20;388(16):1533-1534. doi: 10.1056/NEJMc2214773. Epub 2023 Apr 5. PMID: 37018470.

- Ares Gómez S, Mallah N, Pardo Seco J, Nartallo Penas V, Mirás Carballal S, Rodríguez Tenreiro Sánchez C, Rivero Calle I, Piñeiro Sotelo M, Durán Parrondo C, **Martinón Torres F. Improving Influenza Vaccine Acceptance in Children Leveraging on COVID-19 Vaccination Lessons.** *Arch Bronconeumol.* 2023 Aug;59(8):531-533. doi: 10.1016/j.arbres.2023.03.011. Epub 2023 Mar 21. PMID: 37003883; PMCID: PMC10028248.

- Ho A, Orton R, Tayler R, Asamaphan P, Herder V, Davis C, Tong L, Smollett K, Manali M, Allan J, Rawlik K, McDonald SE, Vink E, Pollock L, Gannon L, Evans C, McMenamin J, Roy K, Marsh K, Divala T, Holden MTG, Lockhart M, Yirrell D, Currie S, O'Leary M, Henderson D, Shepherd SJ, Jackson C, Gunson R, MacLean A, McInnes N, Bradley Stewart A, Battle R, Hollenbach JA, Henderson P, Odam M, Chikowore P, Oosthuizen W, Chand M, Hamilton MS, Estrada Rivadeneyra D, Levin M, Avramidis N, PairoCastineira E, Vitart V, Wilkie C; DIAMONDS Consortium; ISARIC4C Investigators; Palmarini M, Ray S, Robertson DL, da Silva Filipe A, Willett BJ, Breuer J, Semple MG, Turner D, Baillie JK, Thomson EC. **Adeno-associated virus 2 infection in children with non-A-E hepatitis.** *Nature.* 2023 May;617(7961):555-563. doi: 10.1038/s41586-023-05948-2. Epub 2023 Mar 30. PMID: 36996873.

- Morfopoulou S, Buddle S, Torres Montaguth OE, Atkinson L, Guerra Assunção JA, Moradi Marjaneh M, Zennezini Chiozzi R, Storey N, Campos L, Hutchinson JC, Counsell JR, Pollara G, Roy S, Venturini C, Antinao Diaz JF, Siam A, Tappouni LJ, Asgarian Z, Ng J, Hanlon KS, Lennon A, McArdle A, Czap A, Rosenheim J, Andrade C, Anderson G, Lee JCD, Williams R, Williams CA, Tutill H, Bayzid N, Martin Bernal LM, Macpherson H, Montgomery KA, Moore C, Templeton K, Neill C, Holden M, Gunson R, Shepherd SJ, Shah P, Cooray S, Voice M, Steele M, Fink C, Whittaker TE, Santilli G, Gissen P, Kaufer BB, Reich

J, Andreani J, Simmonds P, Alrabiah DK, Castellano S, Chikowore P, Odam M, Rampling T, Houlihan C, Hoschler K, Talts T, Celma C, González S, Gallagher E, Simmons R, Watson C, Mandal S, Zambon M, Chand M, Hatcher J, De S, Baillie K, Semple MG; DIAMONDS Consortium; PERFORM Consortium; ISARIC 4C Investigators; Martin J, Ushiro Lumb I, Noursadeghi M, Deheragoda M, Hadzic N, Grammatikopoulos T, Brown R, Kelgeri C, Thalassinou K, Waddington SN, Jacques TS, Thomson E, Levin M, Brown JR, Breuer J. **Genomic investigations of unexplained acute hepatitis in children.** *Nature*. 2023 May;617(7961):564-573. doi: 10.1038/s41586-023-06003-w. Epub 2023 Mar 30. PMID: 36996872; PMCID: PMC10170458.

- Mao Z, Li X, Dacosta Urbieto A, Billard MN, Wildenbeest J, Korsten K, **Martinón Torres F**, Heikkinen T, Cunningham S, Snape MD, Robinson H, Pollard AJ, Postma M, Dervaux B, Hens N, Bont L, Bilcke J, Beutels P; for RESCEU investigators. **Economic burden and health-related quality-of-life among infants with respiratory syncytial virus infection: A multi-country prospective cohort study in Europe.** *Vaccine*. 2023 Apr 17;41(16):2707-2715. doi: 10.1016/j.vaccine.2023.03.024. Epub 2023 Mar 21. PMID: 36941154.
- Wilkins D, Langedijk AC, Lebbink RJ, Morehouse C, Abram ME, Ahani B, Aksyuk AA, Baraldi E, Brady T, Chen AT, Chi H, Choi EH, Cohen R, Danilenko DM, Gopalakrishnan V, Greenough A, Heikkinen T, Hosoya M, Keller C, Kelly EJ, Kragten Tabatabaie L, **Martinón Torres F**, de Los Santos AHM, Nunes MC, Palomino MA, Papenburg J, Pernica JM, Richmond P, Stein RT, Tuffy KM, Verwey C, Esser MT, Tabor DE, Bont LJ; INFORM-RSV Study Group. **Nirsevimab binding-site conservation in respiratory syncytial virus fusion glycoprotein worldwide between 1956 and 2021: an analysis of observational study sequencing data.** *Lancet Infect Dis*. 2023 Jul;23(7):856-866. doi: 10.1016/S1473-3099(23)00062-2. Epub 2023 Mar 17. PMID: 36940703.
- Kohlmaier B, Leitner M, Hagedoorn NN, Borensztajn DM, von Both U, Carrol ED, Emonts M, van der Flier M, de Groot R, Herberg J, Levin M, Lim E, Maconochie IK, **Martinón Torres F**, Nijman RG, Pokorn M, Rivero Calle I, Tan CD, Tsolia M, Vermont CL, Zachariasse JM, Zavadská D, Moll HA, Zenz W; PERFORM consortium (Personalised Risk assessment in

febrile children to optimise Real-life Management across the European Union). European study confirms the combination of fever and petechial rash as an important warning sign for childhood sepsis and meningitis. *Acta Paediatr.* 2023 May;112(5):1058-1066. doi: 10.1111/apa.16740. Epub 2023 Mar 21. PMID: 36866956.

- Channon-Wells S, Vito O, McArdle AJ, Seaby EG, Patel H, Shah P, Pazukhina E, Wilson C, Broderick C, D'Souza G, Keren I, Nijman RG, Tremoulet A, Munblit D, Ulloa Gutiérrez R, Carter MJ, Ramnarayan P, De T, Hoggart C, Whittaker E, Herberg JA, Kaforou M, Cunningham AJ, Blyuss O, Levin M; Best Available Treatment Study (BATS) consortium. Immunoglobulin, glucocorticoid, or combination therapy for multisystem inflammatory syndrome in children: a propensity-weighted cohort study. *Lancet Rheumatol.* 2023 Apr;5(4): e184-e199. doi: 10.1016/S2665-9913(23)00029-2. Epub 2023 Feb 14. PMID: 36855438; PMCID: PMC9949883.
- Navarro L, Gómez Carballa A, Pischedda S, Montoto Louzao J, Viz Lasheras S, Camino Mera A, Hinault T, **Martinón Torres F**, Salas A. **Sensogenomics of music and Alzheimer's disease: An interdisciplinary view from neuroscience, transcriptomics, and epigenomics.** *Front Aging Neurosci.* 2023 Feb 3; 15:1063536. doi: 10.3389/fnagi.2023.1063536. PMID: 36819725; PMCID: PMC9935844.
- Muñoz FM, Sher LD, Sabharwal C, Gurtman A, Xu X, Kitchin N, Lockhart S, Riesenberger R, Sexter JM, Czajka H, Paulsen GC, Maldonado Y, Walter EB, Talaat KR, Englund JA, Sarwar UN, Hansen C, Iwamoto M, Webber C, Cunliffe L, Ukkonen B, Martínez SN, Pahud BA, Munjal I, Domachowske JB, Swanson KA, Ma H, Koury K, Mather S, Lu C, Zou J, Xie X, Shi PY, Cooper D, Türeci Ö, Şahin U, Jansen KU, Gruber WC; C4591007 Clinical Trial Group. **Evaluation of BNT162b2 Covid-19 Vaccine in Children Younger than 5 Years of Age.** *N Engl J Med.* 2023 Feb 16;388(7):621-634. doi: 10.1056/NEJMoa2211031. PMID: 36791162; PMCID: PMC9947923.
- Papi A, Ison MG, Langley JM, Lee DG, Leroux-Roels I, **Martinón Torres F**, Schwarz TF, van Zyl-Smit RN, Campora L, Dezutter N, de Schrevel N, Fissette L, David MP, Van der Wielen M, Kostanyan L, Hulstrøm V;

AReSVi-006 Study Group. **Respiratory Syncytial Virus Prefusion F Protein Vaccine in Older Adults.** N Engl J Med. 2023 Feb 16;388(7):595-608. doi: 10.1056/NEJMoa2209604. PMID: 36791160.

- Pumarola T, Díez Domingo J, **Martinón Torres F**, Redondo Margüello E, de Lejarazu Leonardo RO, Carmo M, Bizouard G, Drago G, López Belmonte JL, Bricout H, de Courville C, Gil de Miguel A. **Excess hospitalizations and mortality associated with seasonal influenza in Spain, 2008-2018.** BMC Infect Dis. 2023 Feb 7;23(1):86. doi: 10.1186/s12879-023-08015-3. PMID: 36750925; PMCID: PMC9904529.
- van der Velden FJS, de Vries G, Martin A, Lim E, von Both U, Kolberg L, Carrol ED, Khanijau A, Herberg JA, De T, Galassini R, Kuijpers TW, **Martinón Torres F**, Rivero Calle I, Vermont CL, Hagedoorn NN, Pokorn M, Pollard AJ, Schlapbach LJ, Tsolia M, Eleftheriou I, Yeung S, Zavadska D, Fink C, Voice M, Zenz W, Kohlmaier B, Agyeman PKA, Usuf E, Secka F, de Groot R, Levin M, van der Flier M, Emonts M; PERFORM consortium. **Correction to: Febrile illness in high-risk children: a prospective, international observational study.** Eur J Pediatr. 2023 Feb;182(2):555-556. doi: 10.1007/s00431-022-04788-y. Erratum for: Eur J Pediatr. 2023 Feb;182(2):543-554. PMID: 36689005; PMCID: PMC9899168.
- Boeddha NP, Atkins L, de Groot R, Driessen G, Hazelzet J, Zenz W, Carrol ED, Anderson ST, **Martinón Torres F**, Agyeman PKA, Galassini R, Herberg J, Levin M, Schlapbach LJ, Emonts M; EUCLIDS consortium. **Correction to: Group A streptococcal disease in paediatric inpatients: a European perspective.** Eur J Pediatr. 2023 Feb;182(2):707. doi: 10.1007/s00431-022-04787-z. Erratum for: Eur J Pediatr. 2023 Feb;182(2):697-706. PMID: 36689004; PMCID: PMC10074527.
- Redondo E, Rivero Calle I, Mascarós E, Ocaña D, Jimeno I, Gil Á, Díaz Maroto JL, Linares M, Onieva-García MÁ, González Romo F, Yuste J, **Martinón Torres F**. **Vaccination against Community-Acquired Pneumonia in Spanish Adults: Practical Recommendations by the NeumoExperts Prevention Group.** Antibiotics (Basel). 2023 Jan 10;12(1):138. doi: 10.3390/antibiotics12010138. PMID: 36671339; PMCID: PMC9854614.

- Vázquez Ortiz M, Khaleva E, Mukherjee S, Infante S, Meyer J, LeFew A, Yuan Q, **Martinón Torres F**, Knibb RC. **Challenges and unmet needs in FPIES from the parents and adult patients' perspective: An international survey.** *J Allergy Clin Immunol Pract.* 2023 Apr;11(4):1306-1309.e2. doi: 10.1016/j.jaip.2022.12.017. Epub 2022 Dec 27. PMID: 36581071.
- Cohen R, **Martinón Torres F**, Posiuniene I, Benninghoff B, Oh KB, Poelaert D. **Publisher Correction: The Value of Rotavirus Vaccination in Europe: A Call for Action.** *Infect Dis Ther.* 2023 Jan;12(1):31-32. doi: 10.1007/s40121-022-00740-7. Erratum for: *Infect Dis Ther.* 2023 Jan;12(1):9-29. PMID: 36495406; PMCID: PMC9868223.
- Díez Domingo J, Sáez Llorens X, Rodríguez Weber MA, Epalza C, Chatterjee A, Chiu CH, Lin CY, Berry AA, **Martinón Torres F**, Baquero Artigao F, Langley JM, Ramos Amador JT, Domachowske JB, Huang LM, Chiu NC, Esposito S, Moris P, Lien Anh Nguyen T, Nikic V, Woo W, Zhou Y, Dieussaert I, Leach A, González Lopez A, Vanhoutte N. **Safety and Immunogenicity of a ChAd155-Vectored Respiratory Syncytial Virus (RSV) Vaccine in Healthy RSV-Seropositive Children 12-23 Months of Age.** *J Infect Dis.* 2023 May 29;227(11):1293-1302. doi: 10.1093/infdis/jiac481. PMID: 36484484; PMCID: PMC10226655.
- Boeddha NP, Atkins L, de Groot R, Driessen G, Hazelzet J, Zenz W, Carrol ED, Anderson ST, **Martinón Torres F**, Agyeman PKA, Galassini R, Herberg J, Levin M, Schlapbach LJ, Emonts M; EUCLIDS consortium. **Group A streptococcal disease in paediatric inpatients: a European perspective.** *Eur J Pediatr.* 2023 Feb;182(2):697-706. doi: 10.1007/s00431-022-04718-y. Epub 2022 Nov 30. Erratum in: *Eur J Pediatr.* 2023 Jan 23; PMID: 36449079; PMCID: PMC9709363.
- Wildenbeest JG, Billard MN, Zuurbier RP, Korsten K, Langedijk AC, van de Ven PM, Snape MD, Drysdale SB, Pollard AJ, Robinson H, Heikkinen T, Cunningham S, O'Neill T, Rizkalla B, Dacosta Urbieto A, **Martinón Torres F**, van Houten MA, Bont LJ; RESCEU Investigators. **The burden of respiratory syncytial virus in healthy term-born infants in Europe: a prospective birth cohort study.** *Lancet Respir Med.* 2023 Apr;11(4):341-353. doi: 10.1016/S2213-2600(22)00414-3. Epub 2022 Nov 10. PMID: 36372082; PMCID: PMC9764871.

- **Martinón Torres F**, de Miguel ÁG, Ruiz Contreras J, Vallejo Aparicio LA, García A, González Inchausti MC, de Gomensoro E, Kocaata Z, Gabás Rivera C, Comellas M, Prades M, Lizán L. **Societal Preferences for Meningococcal B Vaccination in Children: A Discrete Choice Experiment in Spain.** Infect Dis Ther. 2023 Jan;12(1):157-175. doi: 10.1007/s40121-022-00708-7. Epub 2022 Nov 11. PMID: 36367677; PMCID: PMC9868201.

- Cohen R, **Martinón Torres F**, Posiuniene I, Benninghoff B, Oh KB, Poelaert D. **The Value of Rotavirus Vaccination in Europe: A Call for Action.** Infect Dis Ther. 2023 Jan;12(1):9-29. doi: 10.1007/s40121-022-00697-7. Epub 2022 Nov 10. Erratum in: Infect Dis Ther. 2022 Dec 10; PMID: 36355309; PMCID: PMC9647247.

- van der Velden FJS, de Vries G, Martin A, Lim E, von Both U, Kolberg L, Carrol ED, Khanijau A, Herberg JA, De T, Galassini R, Kuijpers TW, **Martinón Torres F**, Rivero Calle I, Vermont CL, Hagedoorn NN, Pokorn M, Pollard AJ, Schlapbach LJ, Tsolia M, Eleftheriou I, Yeung S, Zavadska D, Fink C, Voice M, Zenz W, Kohlmaier B, Agyeman PKA, Usuf E, Secka F, de Groot R, Levin M, van der Flier M, Emonts M; PERFORM consortium. **Febrile illness in high-risk children: a prospective, international observational study.** Eur J Pediatr. 2023 Feb;182(2):543-554. doi: 10.1007/s00431-022-04642-1. Epub 2022 Oct 15. Erratum in: Eur J Pediatr. 2023 Jan 23; PMID: 36243780; PMCID: PMC9899189.

MEIJIDE FAÍLDE, Rosa. Académica numeraria da cadeira de Hidroloxía Médica e tesoureira da RAMG.

Autores: **Rosa Meijide Faílde** et al.

Título: **Relevance of the Extraction Stage on the Anti-Inflammatory Action of Fucoïdians.**

Revista: **Pharmaceutics** 2023 Mar 1;15(3):808. doi: 10.3390/pharmaceutics 15030808.

FI 2022: 5.4 (50/278) Q1: Pharmacology & Pharmacy.

Autores: **Rosa Meijide Faílde** et al.

Título: **Study of hydrogen sulfide biosynthesis in synovial tissue from diabetes-associated osteoarthritis and its influence on macrophage phenotype and abundance.**

Revista: Journal of Physiology and Biochemistry. 2023 Aug;79(3):653-667. doi: 10.1007/s13105-023-00968 FI 2022: 3,4 (25/79) Q2 Physiology.

Autores: **Rosa Meijide Faílde** et al.

Título: **Mesenchymal stem cell therapy in traumatic spinal cord injury: a systematic review.**

Revista: Int. J. Mol. Sci. 2023 xullo 20;24(14):11719.

doi: 10.3390/ijms241411719.

FI: 2022: 5,6 (66/285) Q1 BIOCHEMISTRY & MOLECULAR BIOLOGY.

Autores: **Rosa Meijide Faílde** et al.

Título: **Anti-inflammatory potential of ulvan.**

Revista: International Journal of Biological Macromolecules, 2023,126936,.

FI 2022: 8,2 (35/285) Q1 BIOCHEMISTRY & MOLECULAR BIOLOGY.

COMUNICACIÓNS CONGRESOS INTERNACIONAIS

Rosa Meijide Faílde.

Título: Therapeutic Potential Of Brown Algae Extracts In Osteoarthritis Treatment: An In vitro Study.

Congreso: OARSI 2023.

Lugar de celebración:.

Datas: 17-20 de marzo 2023.

Comunicación.

Publicación: Osteoarthritis and Cartilage. VOLUME 31, SUPPLEMENT 1, S227, MARCH 2023.

DOI: <https://doi.org/10.1016/j.joca.2023.01.215>.

Rosa Meijide Faílde.

Título: Cianobacterias en manantiales de augas mineromedicinales y termales de Galicia (España).

Congreso: VIII Congreso Iberoamericano de Peloides CIBAP 2023.

Publicación: Comunicación oral. Libro de resumos do congreso ISBN: 978-84-19799-05-0: pgs. 131-32.

Lugar de celebración: Caldas de Vizela, Portugal.

Datas: 13-15 xullo 2023.

Rosa Mejjide Faílde.

Título: Advances in hydrogen sulfide research Experience of our research group.

Congreso: 74 th Xeral Assembly and international Scientific Congress of the World Federation of Hydrotherapy and Climatotherapy (FEMTEC). “The Balneotherapy of the future” Sustainability strategies and proposals for new health and wellness visions. Entidade organizadora: World Federation of Hydrotherapy and Climatotherapy (Femtec).

Data: 26-29 outubro 2023 Ourense. Spain.

FERRER I BALSEBRE, Luis. Académico numerario da cadeira de Psiquiatría e bibliotecario da RAMG.

<https://www.lavozdeg Galicia.es/firmas/luis-ferrer-i-balsebre>.

PINO MÍNGUEZ, Jesús. Académico numerario da cadeira de Traumatoloxía e Cirurxía Ortopédica.

■ **Asprosin in health and disease, a new glucose sensor with central and peripheral metabolic effects.**

Farrag M, Ait Eldjoudi D, González Rodríguez M, Cordero Barreal A, Ruiz Fernández C, Capuozzo M, González Gay MA, Mera A, Lago F, Soffar A, Essawy A, **Pino J**, Farrag E, Gualillo O. Front Endocrinol (Lausanne). 2023 Jan 5; 13:1101091. doi: 10.3389/fendo.2022.1101091. eCollection 2022. PMID: 36686442.

■ **Adipokines as targets in musculoskeletal immune and inflammatory diseases.**

González Rodríguez M, Ruiz Fernández C, Cordero Barreal A, Ait Eldjoudi D, **Pino J**, Farrag E, Gualillo O. Drug Discov Today. 2022 Nov;27(11):103352. doi: 10.1016/j.drudis.2022.103352. Epub 2022 Sep 12. PMID: 36099964 Review.

■ **Progranulin in Musculoskeletal Inflammatory and Degenerative Disorders, Focus on Rheumatoid Arthritis, Lupus and Intervertebral Disc Disease: A Systematic Review.**

González Rodríguez M, Ait Edjoudi D, Cordero Barreal A, Ruiz Fernández C, Farrag M, González Rodríguez B, Lago F, Capuozzo M, González Gay MA, Mera Varela A, **Pino J**, Farrag E, Gualillo O. Pharmaceuticals (Basel). 2022 Dec 12;15(12):1544. doi: 10.3390/ph15121544. PMID: 36558994.

■ **Monomeric CRP regulates inflammatory responses in human intervertebral disc cells.**

Ruiz Fernández C, Ait Eldjoudi D, González Rodríguez M, Cordero Barreal A, Farrag E, García Caballero L, Lago F, Mobasheri A, Sakai D, **Pino J**, Gualillo O. Bone Joint Res. 2023 Mar 7;12(3):189-198. doi: 10.1302/2046-3758.123.BJR-2022-0223.R1.PMID: 37051830.

■ **WISP-2 modulates the induction of inflammatory mediators and cartilage catabolism in chondrocytes.**

Ruiz Fernández C, González Rodríguez M, Abella V, Francisco V, Cordero Barreal A, Ait Eldjoudi D, Farrag E, **Pino J**, Conde Aranda J, González Gay MÁ, Mera A, Mobasheri A, García Caballero L, Gándara Cortés M, Lago F, Scotece M, Gualillo O. Lab Invest. 2022 Sep;102(9):989-999. doi: 10.1038/s41374-022-00793-9. Epub 2022 Apr 28. PMID: 3548429.

■ **Metabolomic signature and molecular profile of normal and degenerated human intervertebral disc cells.**

Francisco V, Ait Eldjoudi D, González Rodríguez M, Ruiz Fernández C, Cordero-Barreal A, Marques P, Sanz MJ, Real JT, Lago F, **Pino J**, Farrag E, Gualillo O. Spine J. 2023 Oct;23(10):1549-1562. doi: 10.1016/j.spinee.2023.06:005. Epub 2023 Jun 18.

RUIBAL MORELL, Álvaro. Académico numerario da cadeira de Medicina Nuclear e Imaxe Molecular e vicepresidente da RAMG.

COEDITOR DO LIBRO

Imagen médica en patoloxía Mamaria.

EDITORES: doutores Alejandro Tejerina, Álvaro Ruibal e Armando Tejerina. Cátedra Extraordinaria de Patoloxía Mamaria. Fundación Tejerina. UCM Madrid.

Simed Softwaew SL. Madrid. 2023.

ISBN 978.84-09-51982-8.

CAPÍTULOS DE LIBRO

1. A. Ruibal y Alejandro Tejerina: imagen molecular.

En: **Imagen médica en patología mamaria.**

EDITORES: doutores Alejandro Tejerina, Álvaro Ruibal e Armando Tejerina. Cátedra Extraordinaria de Patoloxía Mamaria. Fundación Tejerina. UCM-Madrid.

Simed Softwaew SL. Madrid. 2023. Páx. 294-312.
ISBN 978.84-09-51982-8.

2. A. Ruibal y Alejandro Tejerina: bases biológicas de la radiosensibilidad.
En: **Imagen médica en patología mamaria.**

EDITORES: doutores Alejandro Tejerina, Álvaro Ruibal e Armando Tejerina.
Cátedra Extraordinaria de Patoloxía Mamaria. Fundación Tejerina. UCM Madrid.

Simed Softwaew SL. Madrid. 2023. Páx. 68-87.
ISBN 978.84-09-51982-8.

3. A. Ruibal y Armando Tejerina: bases biológicas y el paisaje genético en el cáncer de mama.

En: **Imagen médica en patología mamaria.**

EDITORES: doutores Alejandro Tejerina, Álvaro Ruibal e Armando Tejerina.
Cátedra Extraordinaria de Patoloxía Mamaria. Fundación Tejerina. UCM Madrid.

Simed Softwaew SL. Madrid. 2023. Páx. 88-109.
ISBN 978.84-09-51982-8.

ARTIGOS EN REVISTAS

1. E. Abou Jokh Casas, N. Martínez Lago, M. C. Mallón Araujo, J. M. Cabezas Agrícola, Z. Nogareda Seoane, A. Cousillas Castiñeira, **A. Ruibal Morell**, V. Pubul Núñez: Role of systemic inflammatory factors in gastroenteropancreatic neuroendocrine tumors (GEP-Nets) treated with peptide receptor radionuclide therapy (PRRT): From biology to theragnosis. **Rev. Esp. Med. Nucl. Imag. Mol. (Engl Ed) 2023, Feb 14, S2253-8089(23)00018-6.**

Rev. Esp. Med. Nucl. Imag. Mol. (Edición castelán): 2023; 42:156-62.

2. Mallón Araújo M. C., A. bou Jokh Casas E., Abou Jokh Casas Ch., Aguade Bruix S., **Ruibal Morell A**, Pubul Núñez V. Description of a different quantification method for amyloid burden (DPDload) and validation of SPECT/CT in cardiac amyloidosis.

Rev. Esp. Med. Nucl. Imag. Mol. 2023; 42: 171-7.

3. L. García Varela, J. Codesido, A. Pérez Pedrosa, M. Muñoz, Emma Ramos, D. Rey Bretal, X. García Otero, N. Gómez Lado, S. Medin Aveza, A. Turrero,

D. Beiroa, AI. Rodríguez Pérez, A. Vidal, **A. Ruibal**, A. Fernández Ferreiro, V. Pubul, P. Aguiar. Biodistribution and pharmacokinetics of [⁸⁹ Zr]-anti-VEGF mAbs using PET in glioblastoma rat models.

Int J Pharmaceutics (In press).

4. María del Carmen Mallón Araujo, MD; Estephany Abou Jokh Casas, Charigan Abou Jokh casas, MD; María Amparo Martínez Monzonis, MD, Phdon; Álvaro **Ruibal Morell**, MD, Phdon; Virginia Pubul Núñez, MD, Phdon “Cardiac Scintigraphy and Echocardiography Assessment in the Diagnose of Transthyretin Cardiac Amyloidosis”.

The International Journal of Cardiovascular Imaging (In press).

5. L. García Varela, N. Gómez Lado, J. Silva Rodríguez, D. Rey Bretal, Alexis Moscoso, Manuel Piñeiro Fiel, L. Díaz Platas, A. Fernández Ferreiro, **A. Ruibal**, V. Pubul, T. Sobrino, P. Aguiar. Brain PET quantification beyond normal glucose blood levels.

Neuroimage (Under review).

TESES DE DOUTORAMENTO LIDAS

1. Francisco Javier López González.

Título: Quantification methods of PET biomarkers in Alzheimer’s disease.

Director: P. Aguiar.

Titor: **A. Ruibal**.

Lida o 22 de marzo do 2023.

Facultade de Medicina da USC.

Cualificación: sobresaliente *cum laude*.

2. María Begoña Taboada Valladares.

Título: **Situacións especiais de radioterapia en cancro de pulmón.**

Director: A. Ruibal.

Lida o 15 de setembro do 2023.

Titor: M. Pereiro.

Facultade de Medicina da USC.

Cualificación: sobresaliente *cum laude*.

TESES PENDENTES DE LECTURA

1. María del Carmen Mallón Araujo.

Título: Imaxe molecular no diagnóstico da amiloidose cardíaca con 99mTc-ácido 3,3 difosfn-1,2-propanodicarboxílico (99mTc-DPD).

Director: A. Ruibal.

Codirector: V. Pubul.

Entregada e pendente de data de lectura.

2. Manuel Piñeiro Fiel.

Título: Desenvolvemento e estandarización de biomarcadores PET en oncoloxía.

Director: A. Ruibal.

Codirector: P. Aguiar.

Entregada.

Data prevista de lectura: decembro 2023.

OUTRAS ACTIVIDADES ACADÉMICAS

Presidente do Tribunal STEMbach da alumna Eva González Vilavedra.

IES República Oriental do Uruguai.

TITORES: Pablo Aguiar Fernández e Rubén Borrajo Santos.

Facultade de Medicina da USC.

28 xuño do 2023.

CONFERENCIAS E RELATORIOS

1. A. Ruibal. Relator na mesa redonda 6. Bioloxía e cancro de mama. 12/01/2023.

XI EDICIÓN MÁSTER INTERNACIONAL DE ESPECIALIZACIÓN MASTOLOXÍA-SENOLOXÍA 2022-2023. FEMA E UNIVERSIDADE MENÉNDEZ Y PELAYO.

2. A. Ruibal. Relator: Obesidade, melatonina e cancro de mama: bioloxía. 26/01/2023.

XI EDICIÓN MÁSTER INTERNACIONAL DE ESPECIALIZACIÓN MASTOLOXÍA-SENOLOXÍA 2022-2023. FEMA E UNIVERSIDADE MENÉNDEZ Y PELAYO.

3. A. Ruibal. Relator: Imaxe molecular, inmunoPET, radiomics e teragnóstico. 26/01/2023.

XI EDICIÓN MÁSTER INTERNACIONAL DE ESPECIALIZACIÓN MASTOLOXÍA-SENOLOXÍA 2022-2023. FEMA E UNIVERSIDADE MENÉNDEZ Y PELAYO.

4. A. Ruibal. Relator en Mesa Redonda 7: Controversias no diagnóstico do cancro de mama. 26/01/2023.

XI EDICIÓN MÁSTER INTERNACIONAL DE ESPECIALIZACIÓN MASTOLOXÍA-SENOLOXÍA 2022-2023. FEMA E UNIVERSIDADE MENÉNDEZ Y PELAYO.

5. A. Ruibal. Relator: Marcadores tumorais no cancro de mama. 27/01/23.

XI EDICIÓN MÁSTER INTERNACIONAL DE ESPECIALIZACIÓN MASTOLOXÍA-SENOLOXÍA 2022-2023. FEMA E UNIVERSIDADE MENÉNDEZ Y PELAYO.

6. Ruibal: Relator: **Bioloxía dos procesos malignos da mama. Micro RNA e outros aspectos.** 12/ 01/2023.

XI EDICIÓN MÁSTER INTERNACIONAL DE ESPECIALIZACIÓN MASTOLOXÍA-SENOLOXÍA 2022-2023. FEMA E UNIVERSIDADE MENÉNDEZ Y PELAYO.

7. Ruibal A: Relator: **A medicina nuclear-imaxe molecular en neuroloxía: onde estamos e cara a onde imos?.**

MÁSTER INTERUNIVERSITARIO EN NEUROCIENCIAS.

Exploracións nucleares en neuroloxía SPECT e PET Materia ordinaria máster Real decreto 1393/2007.

28/02/2023.

8. Ruibal A. Relator: USC. A medicina nuclear-imaxe molecular.

CURSO DE OPERADORES EN INSTALACIÓNS RADIOACTIVAS DA USC. USC 08.03.2023.

9. Ruibal A: relator: USC. A moderna medicina nuclear.

CURSO DE SUPERVISORES EN INSTALACIÓNS RADIOACTIVAS DA USC. USC 22/03/2023.

10. A. Ruibal. Relator: Mesa redonda (I): Avances no diagnóstico pola imaxe do cancro de mama.

Curso de Verán UIMP: O cancro de mama, unha enfermidade curable.
13 de xullo 2023. Santander.

11. Ruibal A. Relator: Mesa redonda (III): Control, seguimento e situación laboral da muller tratada de cancro de mama.

Curso de Verán UIMP: O cancro de mama, unha enfermidade curable.
13 de xullo 2023. Santander.

12. A. Ruibal. Relator. Aspectos biolóxicos das radiacións ionizantes e o seu interese clínico.

XII MÁSTER INTERNACIONAL DE ESPECIALIZACIÓN EN MASTOLOXÍA-SENOLOXÍA. UIMP-FEMA. 02/11/23.

13. A. Ruibal. Relator. Grupos de radiosensibilidade e dosimetría das exploracións radiolóxicas.

XII MÁSTER INTERNACIONAL DE ESPECIALIZACIÓN EN MASTOLOXÍA-SENOLOXÍA. UIMP-FEMA. 03/11/23.

14. A. Ruibal. Participación en mesa redonda 2: Diagnóstico e tratamento dos procesos infecciosos da mama.

XII MÁSTER INTERNACIONAL DE ESPECIALIZACIÓN EN MASTOLOXÍA-SENOLOXÍA. UIMP-FEMA. 14/12/23.

15. A. Ruibal. Relator. Bioloxía dos procesos malignos da mama. Micro RNA e cancro de mama.

XII MÁSTER INTERNACIONAL DE ESPECIALIZACIÓN EN MASTOLOXÍA-SENOLOXÍA. UIMP-FEMA. 14/12/23.

16. A. Ruibal. Relator. Heteroxeneidade tumoral e imaxe.

XII MÁSTER INTERNACIONAL DE ESPECIALIZACIÓN EN MASTOLOXÍA-SENOLOXÍA. UIMP-FEMA. 14/12/23.

MODERADOR DE SESIÓN

1. XI EDICIÓN MÁSTER INTERNACIONAL DE ESPECIALIZACIÓN MASTOLOXÍA-SENOLOXÍA 2022-2023.

A. Ruibal: Moderador da sesión: Situación actual da quimioterapia e novas dianas no cancro de mama. 21/04/2023.

2. XI EDICIÓN MÁSTER INTERNACIONAL DE ESPECIALIZACIÓN MASTOLOXÍA-SENOLOXÍA 2022-2023.

A. Ruibal. Moderador módulo XVI. Tratamento sistémico. 21/04/2023.

3. XI EDICIÓN MÁSTER INTERNACIONAL DE ESPECIALIZACIÓN MASTOLOXÍA-SENOLOXÍA 2022-2023.

A. Ruibal. Moderador módulo XVIII. Formas especiais de cancro de mama. 19/05/2023.

4. XI EDICIÓN MÁSTER INTERNACIONAL DE ESPECIALIZACIÓN MASTOLOXÍA-SENOLOXÍA 2022-2023.

A. Ruibal. Presidente da exposición dos traballos de fin de máster I. 21/06/2023.

5. XI EDICIÓN MÁSTER INTERNACIONAL DE ESPECIALIZACIÓN MASTOLOXÍA-SENOLOXÍA 2022-2023.

A. Ruibal. Presidente da exposición dos traballos de fin de máster I. 21/06/2023.

6. XII EDICIÓN MÁSTER INTERNACIONAL DE ESPECIALIZACIÓN MASTOLOXÍA-SENOLOXÍA 2023-2024.

A. Ruibal. Moderador módulo VII. Aspectos biolóxicos do cancro de mama. 14/12/2023.

ACTIVIDADES NA REAL ACADEMIA DE MEDICINA DE GALICIA

A. Ruibal. Representante da Real Academia de Medicina de Galicia no acto de clausura da promoción de medicina 2017-2023. Palacio de Congresos de Santiago.

PEREIRO FERREIRÓS, Manuel.

TRABALLOS PUBLICADOS

Henning MAS, Hay R, Rodríguez Cerdeira C, Szepietowski JC, Piraccini BM, **Pereiro Ferreirós M**, Arabatzis M, Sergeev A, Nenoff P, Kotrekova L, Nowicki RJ, Faergemann J, Padovese V, Prohic A, Skerlev M, Schmid Grendelmeier P, Sigurgeirsson B, Gaitanis G, Lecerf P, Saunte DML. **Position statement: Recommendations on the diagnosis and treatment of Malassezia folliculitis.** J Eur Acad Dermatol Venereol. 2023, 37: 1268-1275, Mar 13. doi: 10.1111/jdv.18982. PMID: 36912427.

TESES DIRIXIDAS XA DEFENDIDAS

A study of the mechanisms of malignant transformation in actinic cheilitis and therapeutic options.

Javier Seoane Romero.

Data de defensa: 20/01/2023.

Sobresaliente *cum laude*.

Micoterapia aplicada en oncoloxía integrativa. A aplicación de extractos de fungos con capacidade medicinal no tratamento de cancro colorrectal para mellorar a calidade de vida e o prognóstico do paciente.

Catalina Fernández de Ana Portela.

Data de defensa: 17/06/2022.

Sobresaliente *cum laude*.

TESES TUTELADAS XA DEFENDIDAS

Situacións especiais de radioterapia en cancro de pulmón.

María Begoña Taboada Valladares.

Data de Defensa: 15/09/2023.

Sobresaliente *cum laude*.

PONTE HERNANDO, Fernando J.

Conferencias.

Un sabio de armas tomar: Cajal, 150 anos do seu ingreso no Exército. Museo Militar Toledo. 30 de novembro de 2023.

Santiago Ramón y Cajal: militar e científico. Cuartel Xeral do Exército de Terra. Palacio de Buenavista. 29 de novembro de 2023.

Santiago Ramón y Cajal: militar e científico. Simposio Sanidade Militar, Instituto de Historia e Cultura Militar. Madrid, 29 de novembro de 2023.

Santiago Ramón y Cajal: un nobel de armas tomar. Centro de Historia e Cultura Militar Pirenaico. Barcelona, 26 de outubro de 2023.

Medicina veterinaria e humana: unha soa saúde desde sempre. Conferencia Inaugural. XXVIII Congreso Nacional e XIX Iberoamericano de Historia da Veterinaria. Ourense, 6 de outubro de 2023.

Historia da inmunización: da inoculación á REFV. RAMG do 27 de setembro de 2023.

Cajal: Milicia, xenio e patriotismo. 150 aniversario do ingreso en filas como médico militar de don Santiago Ramón y Cajal. Museo Militar da Coruña. 1 de xuño de 2023.

DIRECCIÓN DE TFG.S.

Balado Simo, Pablo (2023): Adolfo Rey Seijo: Vida y obra de un médico militar e académico eumés.

Ogando Pérez, Santiago (2023): Nacimiento y desarrollo de la neurología en Galicia.

Mayo Suárez, Luis (2023): Conocimiento de la población de los efectos provocados por el exceso de gas radón. Perspectiva preventiva en atención primaria.

Capítulo de libro.

■ RELACIÓN DE PUBLICACIONES EN DIVERSOS MEDIOS ACADÉMICOS CORRESPONDIENTES

ÁLVAREZ DÍAZ, Jorge Alberto.

1. Álvarez Díaz JA. Canción de cuna. En: Pascual MJ, Pinto P, Velasco T (Eds.). Cine y bioética. Madrid: Marbán; 2023. p. 33-37. (ISBN 978-84-19356-22-2). Disponible en: https://www.researchgate.net/publication/370764912_Cancion_de_cuna.

2. Álvarez Díaz JA. Una terapia peligrosa. En: Pascual MJ, Pinto P, Velasco T (Eds.). Cine y bioética. Madrid: Marbán; 2023. p. 259-263. (ISBN 978-84-19356-22-2). Disponible en: https://www.researchgate.net/publication/370765164_Una_terapia_peligrosa.

3. Álvarez Díaz JA. La privacidad ante la telemedicina. Aportes de la filosofía de la tecnología a la bioética. Human Review, International Humanities Review / Revista Internacional de Humanidades. 2023;19(2):2-9. <https://doi.org/10.37467/revhuman.v19.4916> (ISSN 2695-9623). Disponible en: https://www.researchgate.net/publication/369108614_La_privacidad_ante_la_telemedicina_Aportes_de_la_filosofia_de_la_tecnologia_a_la_bioetica.

4. Ivarez Díaz JA. El futuro de la reproducción humana. ¿Ectogénesis y transhumanismo? Techno Review, International Technology Science and Society Review / Revista Internacional de Tecnología Ciencia y Sociedad. 2023;13(3):2-11. <https://doi.org/10.37467/revtechno.v13.4796> (ISSN 2695-9933). Disponible en: https://www.researchgate.net/publication/368856908_El_futuro_de_la_reproduccion_humana_Ectogenesis_y_transhumanismo.

5. Álvarez Díaz JA. El costo de la masculinidad hegemónica. En: González García MA, González García ML, González Delgado M. Jueves para la igualdad, un recurso para hacer comunidad. Ciudad de México: Colegio de Ciencias y Humanidades, Plantel Vallejo, UNAM; 2023. p. 61-65. (ISBN: En trámite). Disponible en: https://www.researchgate.net/publication/370765088_El_costo_de_la_masculinidad_hegemónica.

6. Álvarez Díaz JA. ¿Neurosexismo en neurociencias? Hacia la perspectiva de género en educación. En: Acevedo Gama T, Luna Martínez A. (Coords.). Neurociencia en la educación. Ciudad de México: Paidepráxico; 2023. p. 51-73. https://www.paidepraxico.com/_files/ugd/aadfbb_46c-19054f96646769c147701d8148fad.pdf (ISBN 978-607-99233). Disponible en: https://www.researchgate.net/publication/371416118_Neurosexismo_en_neurociencias_Hacia_la_perspectiva_de_genero_en_educacion.

7. Álvarez Díaz JA. El extraño viaje de pensar el darse muerte. Medicina y ética. 2023;34(4):1170-1177. <https://doi.org/10.36105/mye.2023v34n4.07> (ISSN 2594-2166). Disponible en: https://www.researchgate.net/publication/374392212_El_extrano_viaje_de_pensar_el_darse_muerte.

BARROS DIOS, Juan Miguel.

■ **Genome Wide Association Studies in Small-Cell Lung Cancer. A Systematic Review.**

José Ramón Enjo Barreiro 1, Alberto Ruano Ravina 2, Mónica Pérez Ríos 3, Karl Kelsey 4, Juan Miguel Barros Dios 3, Leonor Varela Lema 3. Affiliations.

PMID: 37940411.

DOI: 10.1016/j.clc.2023.10.002.

■ **Radon exposure and its influencing factors across 3,140 workplaces in Spain.**

Lucia Martin Gisbert, Cristina Candal Pedreira, Marta García Talavera San Miguel, Mónica Pérez Ríos, **Juan Barros Dios**, Leonor Varela Lema, Alberto Ruano Ravina.

Affiliations.

PMID: 37852462.

DOI: 10.1016/j.envres.2023.117305.

■ **A Genome-Wide Association Study of Small Cell Lung Cancer.**

[Article in English, Spanish].

José Ramón Enjo Barreiro, Alberto Ruano Ravina, Silvia Diz de Almeida, Raquel Cruz, Inés Quintela, Julia Rey Brandariz, Ángel Carracedo, Karl Kelsey, Mariano Provencio, **Juan Barros Dios**, Leonor Varela Lema, Mónica Pérez Ríos.

Affiliations.

PMID: 37500326.

DOI: 10.1016/j.arbres.2023.07.008.

■ **Quantifying indoor radon levels and determinants in schools: A case study in the radon-prone area Galicia-Norte de Portugal Euroregion.**

Pedro T B S Branco, Lucia Martin Gisbert, Juliana P Sá, Alberto Ruano Raviña, **Juan Barros Dios**, Leonor Varela Lema, Sofia I V Sousa.

Affiliations.

PMID: 37084905.

DOI: 10.1016/j.scitotenv.2023.163566.

■ **Occupation as a risk factor of small cell lung cancer.**

Teresa Curiel García, Alberto Ruano Ravina, Cristina Candal Pedreira, Rafael López López, María Torres Durán, José Ramón Enjo Barreiro, Mariano Provencio, Isaura Parente Lamelas, Iria Vidal García, Cristina Martínez, Jesús Hernández Hernández, Ihab Abdulkader Nallib, Olalla Castro Añón, María Piñeiro Lamas, Leonor Varela Lema, Alberto Fernández Villar, **Juan Barros Dios**, Mónica Pérez Ríos.

Affiliations.

PMID: 36959236.

PMCID: PMC10036470.

DOI: 10.1038/s41598-023-31991-0.

BARROS VELÁZQUEZ, Jorge.

- **16S rRNA gene sequencing and MALDI TOF mass spectroscopy identification of *Leuconostoc mesenteroides* isolated from Algerian raw camel milk.**

Chentouf, H. F.; Rahli, F.; Benmechernene, Z., **Barros Velázquez, J.**

Journal of Genetic Engineering and Biotechnology 2023, 21(1), 51.

- **Development of a Panfungal Recombinase Polymerase Amplification (RPA) Method Coupled with Lateral Flow Strips for the Detection of Spoilage Fungi.**

Roumani, F., Rodrigues, C., **Barros Velázquez, J.**, Garrido Maestu, A., Prado, M.

Food Analytical Methods 2023, 16(6), pp. 997–1006.

- **Shotgun Proteomics Analysis, Functional Networks, and Peptide Biomarkers for Seafood-Originating Biogenic-Amine-Producing Bacteria.**

Abril, A. G.; Calo Mata, P.; Böhme, K., ... Pazos, M., Carrera, M.

International Journal of Molecular Sciences, 2023, 24(9), 7704.

- **Antioxidant and Antimicrobial Effect of Biodegradable Films Containing Pitaya (*Stenocereus thurberi*) Extracts during the Refrigerated Storage of Fish.**

Castro Enríquez, D.; Miranda, J. M.; Trigo, M., ... Aubourg, S. P., **Barros Velázquez, J.**

Antioxidants, 2023, 12(3), 544.

- **Sequential Biorefining of Bioactive Compounds of High Functional Value from Calafate Pomace (*Berberis microphylla*) Using Supercritical CO₂ and Pressurized Liquids.**

Ortiz Viedma, J.; Bastias Montes, J. M.; Char, C.; ... Miranda, J. M.; **Barros Velázquez, J.**

Antioxidants, 2023, 12(2), 323.

- **Real-time PCR, and Recombinase Polymerase Amplification combined with SYBR Green I for naked-eye detection, along with Propidium Monoazide (PMA) for the detection of viable patulin-producing fungi in apples and by-products.**

Roumani, F.; **Barros Velázquez, J.**; Garrido Maestu, A.; Prado, M.

Food Control, 2023, 144, 109347.

■ **Welcome to the inaugural issue of Sustainable Food Technology.**

Jorge Barros Velazquez, A Rulka.

Sustainable Food Technology 2023, 1 (1), 7-8.

BLANCO GARCÍA, Francisco Javier.

PUBLICACIONES

- Flórez Fernández N, Rodríguez Coello A, Latire T, Bourgougnon N, Torres MD, Buján M, Muñíos A, Muñíos A, Meijide Faílde R, **Blanco FJ**, Vaamonde García C, Domínguez H. **Anti-inflammatory potential of ulvan**. Int J Biol Macromol. 2023 Sep 16;253(Pt 4):126936. doi: 10.1016/j.ijbiomac.2023.126936. [Epub ahead of print] Review. PubMed [citation] PMID: 37722645.
- Widera P, Welsing PMJ, Danso SO, Peelen S, Kloppenburg M, Loef M, Marijnissen AC, van Helvoort EM, **Blanco FJ**, Magalhães J, Berenbaum F, Haugen IK, Bay-Jensen AC, Mobasheri A, Ladel C, Loughlin J, Lafeber FPJG, Lalande A, Larkin J, Weinans H, Bacardit J. **Development and validation of a machine learning-supported strategy of patient selection for osteoarthritis clinical trials: the IMI-APPROACH study**. Osteoarthritis Cartil Open. 2023 Aug 18;5(4):100406. doi: 10.1016/j.ocarto.2023.100406. eCollection 2023 Dec. PubMed [citation] PMID: 37649530, PMCID: PMC10463256.
- Paz González R, Lourido L, Calamia V, Fernández Puente P, Quaranta P, Picchi F, **Blanco FJ**, Ruiz-Romero C. **An Atlas of the Knee Joint Proteins and Their Role in Osteoarthritis Defined by Literature Mining**. Mol Cell Proteomics. 2023 Aug;22(8):100606. doi: 10.1016/j.mcpro.2023.100606. Epub 2023 Jun 24. PubMed [citation] PMID: 37356495, PMCID: PMC10393810.
- Lendoiro Cino N, Rodríguez Coello A, Saborido A, F, Burguera E, Fernández Rodríguez JA, Meijide Faílde R, **Blanco FJ**, Vaamonde García C. **Study of hydrogen sulfide biosynthesis in synovial tissue from diabetes-associated osteoarthritis and its influence on macrophage phenotype and abundance**. J Physiol Biochem. 2023 Aug;79(3):653-667. doi: 10.1007/s13105-023-00968-y. Epub 2023 Jun 19. PubMed [citation] PMID: 37335394, PMCID: PMC10338594.

- Núñez Carro C, Blanco Blanco M, Villagrán Andrade KM, **Blanco FJ**, de Andrés MC. **Epigenetics as a Therapeutic Target in Osteoarthritis**. Pharmaceuticals (Basel). 2023 Jan 21;16(2). pii: 156. doi: 10.3390/ph16020156. Review. PubMed [citation] PMID: 37259307, PMCID: PMC9964205.

- Jansen MP, Wirth W, Bacardit J, van Helvoort EM, Marijnissen ACA, Kloppenburg M, **Blanco FJ**, Haugen IK, Berenbaum F, Ladel CH, Loef M, Lafeber FPJG, Welsing PM, Bastbergen SC, Roemer FW. **Machine-learning predicted and actual 2-year structural progression in the IMI-APPROACH cohort**. Quant Imaging Med Surg. 2023 May 1;13(5):3298-3306. doi: 10.21037/qims-22-949. Epub 2023 Mar 10. PubMed [citation] PMID: 37179936, PMCID: PMC10167469.

- Durán Sotuela A, Fernández Moreno M., Suárez Ulloa V, Vázquez García J, Relaño S, Hermida Gómez T, Balboa Barreiro V, Lourido Salas L, Calamia V, Fernández Puente P, Ruiz Romero C, Fernández Tajés J, Vaamonde García C, de Andrés MC, Oreiro N, **Blanco FJ**, Rego Pérez I. **A meta-analysis and a functional study support the influence of mtDNA variant m.16519C on the risk of rapid progression of knee osteoarthritis**. Ann Rheum Dis. 2023 jul;82(7):974-984. doi: 10.1136/ard-2022-223570. Epub 2023 Apr 6. PubMed [citation] PMID: 37024296, PMCID: PMC10313990.

- Pinto Tasende JA, Fernández Moreno M, Vázquez Mosquera ME, Fernández López JC, Oreiro Villar N, De Toro Santos FJ, **Blanco García FJ**. **Increased synovial immunohistochemistry reactivity of TGF- β 1 in erosive peripheral psoriatic arthritis**. BMC Musculoskelet Disord. 2023 Mar 30;24(1):246. doi: 10.1186/s12891-023-06339-4. PubMed [citation] PMID: 36997896, PMCID: PMC10061727.

- Flórez Fernández N, Vaamonde García C, Torres MD, Buján M, Muíños A, Muíños A, Lamas-Vázquez MJ, Meijide Faílde R, **Blanco FJ**, Domínguez H. **Relevance of the Extraction Stage on the Anti-Inflammatory Action of Fucoidans**. Pharmaceuticals. 2023 Mar 1;15(3). pii: 808. doi: 10.3390/pharmaceuticals15030808. Review. PubMed [citation] PMID: 36986669, PMCID: PMC10058023.

- Styrkarsdottir U, Stefansdottir L, Thorleifsson G, Stefansson OA, Saevarsdottir S, Lund SH, Rafnar T, Hoshijima K, Novak K, Oreiro N, Rego Pérez I, Hansen C, Kazmers N, Kiemeny LA, **Blanco FJ**, Barker T, Kloppenburg M, Juryneć MJ, Gudbjartsson DF, Jonsson H, Thorsteinsdottir U, Stefansson K. **Meta-analysis of erosive hand osteoarthritis identifies four common variants that associate with relatively large effect.** *Ann Rheum Dis.* 2023 Jun;82(6):873-880. doi: 10.1136/ard-2022-223468. Epub 2023 Mar 17. PubMed [citation] PMID: 36931692, PMCID: PMC10314032.

- Lorenzo Gómez I, Nogueira Recalde U, García Domínguez C, Oreiro-Villar N, Lotz M, Pinto Tasende JA, **Blanco FJ**, Caramés B. **Defective chaperone-mediated autophagy is a hallmark of joint disease in patients with knee osteoarthritis.** *Osteoarthritis Cartilage.* 2023 Jul;31(7):919-933. doi: 10.1016/j.joca.2023.02.076. Epub 2023 Mar 8. PubMed [citation] PMID: 36893980.

- Piñeiro Ramil M, Sanjurjo Rodríguez C, Rodríguez Fernández S, Hermida Gómez T, **Blanco García FJ**, Fuentes Boquete I, Vaamonde García C, Díaz Prado S. **Generation of human immortalized chondrocytes from osteoarthritic and healthy cartilage : a new tool for cartilage pathophysiology studies.** *Bone Joint Res.* 2023 Jan;12(1):46-57. doi: 10.1302/2046-3758.121.BJR-2022-0207.R1. PubMed [citation] PMID: 36647698, PMCID: PMC9872042.

- Heiss R, Laredo JD, Wirth W, Jansen MP, Marijnissen ACA, Lafeber F, Lalande A, Weinans HH, **Blanco FJ**, Berenbaum F, Kloppenburg M, Haugen IK, Engelke K, Roemer FW. **Quantitative CT of the knee in the IMI-APPROACH osteoarthritis cohort: Association of bone mineral density with radiographic disease severity, meniscal coverage and meniscal extrusion.** *Bone.* 2023 Mar; 168:116673. doi: 10.1016/j.bone.2023.116673. Epub 2023 Jan 7. PubMed [citation] PMID: 36623756.

- Jansen MP, Roemer FW, Marijnissen AKCA, Kloppenburg M, **Blanco FJ**, Haugen IK, Berenbaum F, Lafeber FPJG, Welsing PMJ, Mastbergen SC, Wirth W. **Exploring the differences between radiographic joint space width and MRI cartilage thickness changes using data from the IMI-APPROACH cohort.** *Skeletal Radiol.* 2023 Jul;52(7):1339-1348.

doi: 10.1007/s00256-022-04259-3. Epub 2023 Jan 6. PubMed [citation]
PMID: 36607356.

- Fuentes M, Ruiz Romero C, Misiego S, Juanes Velasco P, Landeira Viñuela A, Torres Roda A, Lorenzo Gil H, González González M, Hernández ÁP, Lourido L, Sjöberg R, Pin E, de Las Rivas J, Sánchez-Santos JM, Nilsson P, **Blanco FJ. Exploring High-Throughput Immunoassays for Biomarker Validation in Rheumatic Diseases in the Context of the Human Proteome Project.** J Proteome Res. 2023 Apr 7;22(4):1105-1115. doi: 10.1021/acs.jproteome.2c00387. Epub 2022 Dec 7. PubMed [citation] PMID: 36475733.
- Van den Bosch F, Wei JC, Nash P, **Blanco FJ**, Graham D, Zang C, Arthur E, Borlenghi C, Tsekouras V, Vlahos B, Deodhar A. **Etanercept Withdrawal and Retreatment in Nonradiographic Axial Spondyloarthritis: Results of RE-EMBARC, an Open-Label Phase IV Trial.** J Rheumatol. 2023 Apr;50(4):478-487. doi: 10.3899/jrheum.220353. Epub 2022 Nov 15. PubMed [citation] PMID: 36379575.
- Wirth W, Maschek S, Marijnissen ACA, Lalande A, **Blanco FJ**, Berenbaum F, van de Stadt LA, Kloppenburg M, Haugen IK, Ladel CH, Bacardit J, Wisser A, Eckstein F, Roemer FW, Lafeber FPJG, Weinans HH, Jansen M. **Test-retest precision and longitudinal cartilage thickness loss in the IMI-APPROACH cohort. Osteoarthritis Cartilage.** 2023 feb;31(2):238-248. doi: 10.1016/j.joca.2022.10.015. Epub 2022 Nov 3. PubMed [citation] PMID: 36336198.

CURSOS E SEMINARIOS IMPARTIDOS

TÍTULO DO CURSO IMPARTIDO: Aplicación da terapia celular nas lesións da cartilaxe articular: o transplante de condrocitos.

ORGANIZADO POR: Real Academia de Medicina de Galicia.

LUGAR DE CELEBRACIÓN: A Coruña.

DATA: 16 de marzo de 2023.

TÍTULO DO CURSO IMPARTIDO: Avances en diagnóstico e tratamento médico-cirúrxico.

ORGANIZADO POR: doutores José de la Mata Llord e Francisco Blanco García.

LUGAR DE CELEBRACIÓN: presencialidade virtual.

DATA: 17 de abril de 2023.

TÍTULO DO CURSO IMPARTIDO: Conceptos xerais e patoxénese.

ORGANIZADO POR: Universidade La Salle.

LUGAR DE CELEBRACIÓN: en liña.

DATA: 17 de abril de 2023.

TÍTULO DO CURSO IMPARTIDO: Endotipos e fenotipos artrósicos.

ORGANIZADO POR: Universidade La Salle.

LUGAR DE CELEBRACIÓN: en liña.

DATA: 17 de abril de 2023.

TÍTULO DO CURSO IMPARTIDO: Biomarcadores diagnósticos e prognósticos.

ORGANIZADO POR: Universidade La Salle.

LUGAR DE CELEBRACIÓN: en liña.

DATA: 17 de abril de 2023.

EVENTO: XLIX Congreso Nacional da SER.

LUGAR DE CELEBRACIÓN: Sevilla.

DATA: 9 e 12 de maio de 2023.

RELATOR: Francisco J Blanco.

TÍTULO: Envellecemento celular e enfermidade inflamatoria.

TIPO DE PARTICIPACIÓN: relatorio.

EVENTO: III Xornada de Osteoinmunoloxía SER-SEIOMM.

LUGAR DE CELEBRACIÓN: Madrid.

DATA: 9 e 10 de xuño de 2023.

RELATOR: Francisco J Blanco.

TÍTULO: AINE, cal é o seu papel no metabolismo óseo?.

TIPO DE PARTICIPACIÓN: relatorio.

MEMBRO DE COMITÉS, MODERACIÓN DE MESAS

Director do Diploma de Especialización en Artrose: “Avances en diagnóstico e tratamento médico-cirúrxico”. Data de inicio: 17 de abril de 2023. Universidade La Salle. Modalidade en liña.

Membro do Comité de Avaliación de Abstracts do XLIX Congreso Nacional da SER. Sociedade Española de Reumatoloxía. 9-12 de maio de 2023 (Sevilla).

Membro do Comité Organizador e Científico, presidente do Comité Organizador Local do Symposium From Biomarkers To Precision Medicine in Knee Osteoarthritis. Symposium SER-OARSI 2023, realizado na Coruña o 22 e 23 de xuño de 2023.

Membro profesorado do V Curso SER de osteoporose e patoloxía metabólica ósea. Madrid, 15 e 16 de setembro de 2023.

Membro do Comité Organizador da XIII Reunión Científica sobre Proteómica Clínica. Madrid, 6 e 7 de novembro de 2023.

Moderador e coordinador da mesa: “Tres formas diferentes de tratar a artrose”. do XLIX Congreso Nacional da SER. Sevilla, do 9 ao 12 de maio de 2023.

TESES DIRIXIDAS

Autor: María Teresa Silva Díaz.

Título: A artrose en España: prevalencia, definición de fenotipos e descrición das características clínicas.

Data de lectura: 20/01/2023.

Universidade da Coruña.

Autor: Luis Ramudo Cela.

Título: Desenvolvemento dun servizo avanzado da farmacoxenética clínica: a integración de abordaxes xenómicas e de tecnoloxías da información.

Data de lectura: 18/01/2023.

Universidade da Coruña.

Autor: Alejandro Durán Sotuela.

Título: Caracterización xenética do fenotipo de progresión rápida na patoloxía artrósica.

Data de lectura: 14/07/2023.

Universidade da Coruña.

Autor: Rocío Paz González.

Título: Aproximación proteómica ao estudo da artrose temperá de xeonllo.

Data de lectura: 21/07/2023.

Universidade da Coruña.

CAÍNZOS FERNÁNDEZ, Miguel Ángel.

Sartelli M, Boermeester MA, Caínzos M, et al. **Six-long standing questions about antibiotic prophylaxis in Surgery.** Antibiotics 2023; 12 (5): 908.

Sartelli M, Barie PS, Coccolini F, ... Caínzos M, et al. **Ten golden rules for optimal antibiotic use in hospital settings: the WARNING call to action.** Worldwide Antimicrobial Resistance National / International Network Group (WARNING) Collaborators. World Journal of Emergency Surgery 2023; 18: 50.

FERNÁNDEZ COELLO, Alejandro.

Brain metastasis treatment guidelines: Consensus by the Spanish Society of Neurosurgery Tumor Section | **Consenso sobre o tratamento neurocirúrxico das metástases intracraneais**, elaborado polo Grupo de Traballo de Neurooncoloxía (GTNO), da Sociedade Española de Neurocirurxía.

Tejada Solís, S.; Iglesias Lozano, I.; Meana Carballo, L.; ... García Romero, J. C.; Narros Giménez, J. L.

NeurocirugiaThis link is disabled., 2023, 34(6), pp. 308–320.

Eating-induced seizures: A semiological sign of the right temporal pole.

■ Tena Cucala, R.; Sala Padró, J.; Jaraba, S.; ... Reynes, G.; Falip, M.

Epileptic DisordersThis link is disabled., 2023, 25(4), pp. 480–491.

■ Low grade gliomas guide-lines elaborated by the tumor section of Spanish Society of Neurosurgery | **Consenso sobre guías de tratamento de gliomas de baixo grao**, elaborado polo grupo de tumores da Senec.

Tejada Solís, S.; González Sánchez, J.; Iglesias Lozano, I.; ... Narros Giménez, J. L., Prat Acín, R.

NeurocirugiaThis link is disabled., 2023, 34(3), pp. 139–152.

Visual and semi-quantitative analysis of 6-[¹⁸F]FDOPA PET/CT in patients with brain tumours and suspected tumour recurrence versus radionecrosis | **Análise visual e semicuantitativa do 6-[¹⁸F]FDOPA PET/TC en pacientes con tumores cerebrais ante a sospeita de recorrencia tumoral versus radionecrose.**

■ Suárez Piñera, M.; Rodríguez Bel, L.; Alemany, M.; ... Cortes Romera, M.; Macia, M.

Revista Espanola de Medicina Nuclear e Imagen MolecularThis link is disabled., 2023.

Related documentsThis link is disabled.

MR dynamic-susceptibility-contrast perfusion metrics in the presurgical discrimination of adult solitary intra-axial cerebellar tumors.

Pons Escoda, A.; García Ruiz, A.; García Hidalgo, C.; ... Pérez López, R., Majos, C.

European RadiologyThis link is disabled., 2023.

LAFFÓN LAGE, Blanca.

- 1. Bessa, M. J.; Brandao, F.; Rosário, F.; Moreira, L.; Reis, A. T.; Valdiglesias, V.; **Laffon, B.**; Fraga, S.; Teixeira, J. P. (2023) **Assessing the in vitro toxicity of airborne (nano)particles to the human respiratory system: from basic to advanced models.** Journal of Toxicology and Environmental Health, Part B 26: 67-96.
- 2. Collins, A.; Moller, P.; Gajski, G.; Vodenková, S. A.; Abdulwahed, A.; Anderson, D.; Bankoglu, E. E.; Bonassi, S.; Boutet Robinet, E.; Brunborg, G.; Chao, C.; Cooke, M. S.; Costa, C.; Costa, S.; Dhawan, A.; de Lapuente, J.; Del Bo, C.; Dubus, J.; Dusinska, M.; Duthie, S. J.; Yamani, N. E.; Engelward, B.; Gaivao, I.; Giovannelli, L.; Godschalk, R.; Guilherme, S.; Gutzkow, K. B.; Habas, K.; Hernández, A. M.; Herrero, O.; Isidori, M.; Jha, A. N.; Knasmuller, S.; Kooter, I. M.; Koppen, G.; Kruszewski, M.; Ladeira, C.; **Laffon, B.**, Larramendy, M.; Le Hegarat, L.; Lewies, A. I.; Lewinska, A.; Liwszyc, G. E.; de Cerain, A. L. P.; Manjanatha, M.; Marcos, R.; Milic, M.; de Andrade, V. M.; Moretti, M.; Muruzabal, D.; Novak, M.; Oliveira, R.; Olsen, A. K.; Owiti, N.; Pacheco, M. R.; Pandey, A. K.; Pfuhler, S.; Pourrut, B.; Reisinger, K.; Rojas, E.; Rundén Pran, E.; Sanz Serrano, J.; Shaposhnikov, S.; Sipinen, V.; Smeets, K.; Stopper, H.; Teixeira, J. P.; Valdiglesias, V.; Valverde, M.; van Acker, F.; van Schooten, F. J.; Vasquez, M.; Wentzel, J. F.; Wnuk, M.; Wouters, A.; Zegura, B.; Zikmund, T.; Langie, S. A. S.; Azqueta, A. (2023) **Measuring DNA modifications with the comet assay: a compendium of protocols.** Nature Protocols 18: 929-989.
- 3. Giacconi, R., **Laffon, B.**, Costa, S.; Teixeira Gomes, A.; Maggi, F.; Macera, L.; Spezia, P. G.; Piacenza, F.; Bürkle, A.; Moreno Villanueva,

M.; Bonassi, S.; Valdiglesias, V.; Teixeira, J. P.; Dollé, M. E. T.; Rietman, M. L.; Jansen, E.; Grune, T.; Gonos, E. S.; Franceschi, C.; Capri, M.; Weinberger, B.; Sikora, E.; Stuetz, W.; Toussaint, O.; Debacq Chainiaux, F.; Hervonen, A.; Hurme, M.; Slagboom, P. E.; Schön, C.; Bernhardt, J.; Breusing, N.; Pásaro, E.; Maseda, A.; Lorenzo López, L.; Millán Calenti, J. C.; Provinciali, M.; Malavolta, M. (2023) **Association of Torquetenovirus Viremia with Physical Frailty and Cognitive Impairment in Three Independent European Cohorts**. *Gerontology* 69: 684-693.

- 4. Mohyuddin, H., **Laffon, B.**, Teixeira, J. P.; Costa, S.; Teixeira Gomes, A.; Pásaro, E.; Constantine, N.; Dagdag, A.; Ortmeyer, H. K.; Tizenberg, B.; Afram, L.; Yen, P.; Marano, C.; Lowry, C. A.; Hoisington, A. J.; RachBeisel, J. A.; Valdiglesias, V.; Lema Arranz, C.; Fernández Bertólez, N.; Maseda, A.; Millán Calenti, J. C.; Kovacs, E. J.; Gostner, J. M.; Fuchs, D.; Brenner, L. A.; Lorenzo López, L.; Postolache, T. T. (2023) **Toxoplasma gondii IgG Serointensity Is Positively Associated With Frailty**. *The Journals of Gerontology: Series A*.
- 5. Moller, P.; Azqueta, A.; Sanz Serrano, J.; Bakuradze, T.; Richling, E.; Bankoglu, E. E.; Stopper, H.; Bastos, V. C.; Langie, S. A. S.; Jensen, A.; Scavone, F.; Giovannelli, L.; Wojewódzka, M.; Kruszewski, M.; Valdiglesias, V.; **Laffon, B.**; Costa, C.; Costa, S.; Teixeira, J. P.; Marino, M.; Del Bo, C.; Riso, P.; Zheng, C.; Shaposhnikov, S.; Collins, A. (2023) **Visual comet scoring revisited: a guide to scoring comet assay slides and obtaining reliable results**. *Mutagenesis* 38: 253-263.
- 6. Moller, P.; Azqueta, A.; Rodríguez Garraus, A.; Bakuradze, T.; Richling, E.; Bankoglu, E. E.; Stopper, H.; Bastos, V. C.; Langie, S. A. S.; Jensen, A.; Ristori, S.; Scavone, F.; Giovannelli, L.; Wojewódzka, M.; Kruszewski, M.; Valdiglesias, V.; **Laffon, B.**; Costa, C.; Costa, S.; Teixeira, J. P.; Marino, M.; Del Bo, C.; Riso, P.; Zhang, C.; Shaposhnikov, S.; Collins, A. (2023) **DNA strand break levels in cryopreserved mononuclear blood cell lines measured by the alkaline comet assay: results from the hCOMET ring trial**. *Mutagenesis* 38.
- 7. Moller, P.; Azqueta, A.; Rodríguez Garraus, A.; Bakuradze, T.; Richling, E.; Bankoglu, E. E.; Stopper, H.; Bastos, V. C.; Langie, S. A. S.; Jensen, A.; Ristori, S.; Scavone, F.; Giovannelli, L.; Wojewódzka, M.;

Kruszewski, M.; Valdiglesias, V.; **Laffon, B.**; Costa, C.; Costa, S.; Teixeira, J. P.; Marino, M.; Del Bo, C.; Riso, P.; Zhang, C.; Shaposhnikov, S.; Collins, A. (2023) **Long-term cryopreservation of potassium bromate positive assay controls for measurement of oxidatively damaged DNA by the Fpg-modified comet assay: results from the hCOMET ring trial.** *Mutagenesis* 38: 264-272.

- 8. Moller, P.; Azqueta, A.; Colia, M.; Bakuradze, T.; Richling, E.; Bankoglu, E. E.; Stopper, H.; Bastos, V. C.; Langie, S. A. S.; Jensen, A.; Ristori, S.; Scavone, F.; Giovannelli, L.; Wojewódzka, M.; Kruszewski, M.; Valdiglesias, V.; **Laffon, B.**; Costa, C.; Costa, S.; Teixeira, J. P.; Marino, M.; Del Bo, C.; Riso, P.; Zheng, C.; Shaposhnikov, S.; Collins, A. (2023) **Inter-laboratory variation in measurement of DNA damage by the alkaline comet assay in the hCOMET ring trial.** *Mutagenesis* 38: 283-294.
- 9. Valdiglesias, V.; Alba González, A.; Fernández Bertólez, N.; Touzani, A.; Ramos Pan, L.; Reis, A. T.; Moreda Piñeiro, J.; Yáñez, J.; **Laffon, B.**; Folgueira, M. (2023) **Effects of Zinc Oxide Nanoparticle Exposure on Human Glial Cells and Zebrafish Embryos.** *International Journal of Molecular Sciences* 24: 12297.

PARDO FERNÁNDEZ, Julio.

- 1. Al-Hakem H, Doets AY, Stino AM, Zivkovic SA, Andersen H, Willison HJ, Cornblath DR, Gorson KC, Islam Z, Mohammad QD, Sindrup SH, Kusunoki S, Davidson A, Casasnovas C, Bateman K, Miller JAL, van den Berg B, Verboon C, Roodbol J, Leonhard SE, Arends S, Luijten LWG, Benedetti L, Kuwabara S, Van den Bergh P, Monges S, Marfia GA, Shahrizaila N, Galassi G, Pereon Y, Bürmann J, Kuitwaard K, Kleyweg RP, Marchesoni C, Sedano Tous MJ, Querol L, Martín-Aguilar L, Wang Y, Nobile-Orazio E, Rinaldi S, Schenone A, **Pardo J**, Vermeij FH, Waheed W, Lehmann HC, Granit V, Stein B, Cavaletti G, Gutiérrez-Gutiérrez G, Barroso FA, Visser LH, Katzberg HD, Dardiotis E, Attarian S, van der Kooi AJ, Eftimov F, Wirtz PW, Samijn JPA, Gilhuis HJ, Hadden RDM, Holt JKL, Sheikh KA, Kolb N, Karafiath S, Vytupil M, Antonini G, Feasby TE, Faber C, Kramers H, Busby M, Roberts RC, Silvestri NJ, Fazio R, van Dijk GW, Garssen MPJ, Verschuuren J, Harbo T, Jacobs BC; IGOS Consortium.

CSF Findings in Relation to Clinical Characteristics, Subtype, and Disease Course in Patients With Guillain-Barré Syndrome.

Neurology. 2023 Jun 6;100(23): e2386-e2397.

doi: 10.1212/WNL.0000000000207282. Epub 2023 Apr.

- 2. García Estévez DA, Fraga Bau A, García Sobrino T, Mederer Hengstl S, Pardo-Fernández J.

Epidemiología de la miastenia grave en la península ibérica y Latinoamérica [Epidemiology of myasthenia gravis in the Iberian Peninsula and Latin America].

Rev Neurol. 2023 Jan 16;76(2):59-68. Spanish.

doi: 10.33588/rn.7602.2021201. PMID: 36631965; PMCID: PMC10364038.

- 3. Ortega Suero G, Abenza Abildúa MJ, Serrano Munuera C, Rouco Axpe I, Arpa Gutiérrez FJ, Adarmes Gómez AD, Rodríguez de Rivera FJ, Quintans Castro B, Posada Rodríguez I, Vadillo Bermejo A, Domingo Santos Á, Blanco Vicente E, Infante Ceberio I, **Pardo Fernández J**, Costa Arpín E, Painous Martí C, Muñoz García JE, Mir Rivera P, Montón Álvarez F, Bataller Alberola L, Gascón Bayarri J, Casasnovas Pons C, Vélez Santamaría V, López de Munain A, Fernández-Eulate G, Gazulla Abío J, Sanz Gallego I, Rojas Bartolomé L, Ayo Martín Ó, Segura Martín T, González Mingot C, Baraldés Rovira M, Sivera Mascaró R, Cubo Delgado E, Echavarría Íñiguez A, Vázquez Sánchez F, Bártulos Iglesias M, Casadevall Codina MT, Martínez Fernández EM, Labandeira Guerra C, Alemany Perna B, Carvajal Hernández A, Fernández Moreno C, Palacín Larroy M, Caballol Pons N, Ávila Rivera A, Navacerrada Barrero FJ, Lobato Rodríguez R, Sobrido Gómez MJ.

Epidemiology of ataxia and hereditary spastic paraplegia in Spain: A cross-sectional study.

Neurologia (Engl Ed). 2023 Jul-Aug;38(6):379-386.

doi: 10.1016/j.nrleng.2023.04.003. Epub 2023 Apr 28. PMID: 37120112.

- 4. García Estévez DA, **Pardo Fernández J**. Myasthenia gravis. Update on diagnosis and therapy.

Med Clin (Barc). 2023 Aug 11;161(3):119-127. English, Spanish.

doi: 10.1016/j.medcli.2023.04.006. Epub 2023 May 27. PMID: 37248131.

POSE REINO, Antonio.

- **Vascular protection with rivaroxaban in the comprehensive management of atrial fibrillation.** To cite this article: Carlos Escobar-Cervantes, Pablo Díez Villanueva, Clara Bonanad Lozano, **Antonio Pose Reino**, Manuel Almendro-Delia, Lorenzo Facila, Alfonso Valle & Carmen Suárez (07 Nov 2023): **Vascular protection with rivaroxaban in the comprehensive management of atrial fibrillation**, Expert Review of Cardiovascular Therapy, DOI: 10.1080/14779072.2023.2276893 **To link to this article:** <https://doi.org/10.1080/14779072.2023.2276893>.

- **Safety and efficacy of a cardiovascular polypill in people at high and very high risk without a previous cardiovascular event: the international VULCANO randomised clinical trial.**

Jose M. Mostaza^{1*}, Carmen Suarez-Fernandez^{2,3,4}, Juan Cosin-Sales^{5,6}, Ricardo Gomez-Huelgas^{7,8}, Carlos Brotons^{9,10}, Francisco Pestana Araujo¹¹, Gabriela Borrayo¹² and Emilio Ruiz¹³ on behalf of VULCANO investigators.

- **Should atrial fibrillation be considered a vascular disease? The need for a comprehensive vascular approach** Carlos Escobar-Cervantes, **Antonio Pose Reino**, Pablo Díez Villanueva, Lorenzo Facila, Román Freixa-Pamias, Alfonso Valle, Manuel Almendro- Delia, Clara Bonanad, David Vivas & Carmen Suarez. Expert Review of Cardiovascular Therapy, DOI: 10.1080/14779072.2023.2272652 **To link to this article:** <https://doi.org/10.1080/14779072.2023.2272652>.

- **Prevalencia de dislipemia aterogénica, factores relacionados y grado de control lipídico en la población general de Galicia. Estudio Galipemias.** Carlos Názara, Rosa M. Argüeso, Juan Pedro-Botet, Xavier Pintó, Jesús Millán, Marta Pena Seijo, Pablo A. Fernández, M. Eugenia Ameneiros, Alberto del Álamo, Avelino Rodríguez, José Antonio Díaz-Peromingo, María Rosa Vázquez Freire, Javier Muñiz, Teresa R. Pérez-Castro, José Luis Díaz Díaz e **Antonio Pose Reino**.

<https://doi.org/10.1016/j.arteri.2022.11.002>.

0214-9168/© 2022 Publicado por Elsevier España, S.L.U. en nombre de Sociedad Española de Arteriosclerosis.

■ **Atrial fibrillation as a new prognosis factor in chronic patients after hospitalization: the CHRONIBERIA index.**

Javier Suárez Dono 1, Ignacio Novo Veleiro 1*, Francisco Gude-Sampedro 2, Ricardo Marinho 3, Sara Xavier Pires 3, Diana Rocha 3, João Araújo Correia 3,4, Cecília Moreira 5, Francisca Beires 5, Danay Pérez 5, Filipa David 5, J. Vasco Barreto 5,6, Esther Del Corral Beamonte 7, Juan Carlos Piñeiro Fernández 8, Emilio Casariego Vales 8, Jesús Díez Manglano 7 & Antonio Pose Reino 1* A collaborative project in different areas of Spain and Portugal was designed to find out the variables. www.nature.com/scientificreports. <https://doi.org/10.1038/s41598-023-30610-2>.

■ **Assessment of Oxidative StressMarkers in Hypertensive Patients under the Use of Renin-Angiotensin-Aldosterone Blockers.**

Néstor Vázquez Agra, Ana Teresa Marqués Afonso, Antón Cruces Sande, Estefanía Méndez Álvarez, Ramon Soto Otero, José Enrique López Paz, **Antonio Pose-Reino e** Álvaro Hermida Ameijeiras. *Antioxidants* 2023, 12, 802. <https://doi.org/10.3390/antiox12040802> <https://www.mdpi.com/journal/antioxidants>.

■ **NOTAS DE PRENSA DA RAMG**

- 1. 14 de xaneiro de 2023. *El Correo Gallego*. Premios de investigación da Real Academia de Medicina de Galicia.
- 2. 28 de xaneiro de 2023. *La Voz de Galicia*. A Real Academia de Medicina de Galicia entrega os seus premios de investigación científica.
- 3. 2 de febreiro de 2023. *La Opinión A Coruña*. O doutor Pose Reino, académico.
- 4. 3 de febreiro de 2023. *La Voz de Galicia*. Unha rúa para José Carro Otero.
- 5. 11 de febreiro de 2023. *La Voz de Galicia*. A Real Academia de Medicina de Galicia homenaxea o doutor Manuel Pereiro Míguens, pioneiro da micoloxía médica.
- 6. 18 de febreiro de 2023. *La Voz de Galicia*. Medicina preventiva do cancro. Conferencia doutor Marcelino González Martín.

- 7. 25 de febreiro de 2023. **Atlántico**. Federico Martinón ingresa na Real Academia de Medicina de Galicia.
- 8. 25 de febreiro de 2023. **Faro de Vigo**. Federico Martinón, novo membro da Real Academia de Medicina de Galicia.
- 9. 17 de marzo de 2023. **La Voz de Galicia**. Blanco García disertou sobre o transplante de condrocitos.
- 10. 1 de abril de 2023. **El Correo Gallego**. Carracedo ingresa na Real Academia de Medicina de Galicia.
- 11. 21 de abril de 2023. **La Opinión A Coruña**. A Real Academia de Medicina de Galicia premiará achegas en práctica clínica e investigación.
- 12. 25 de abril de 2023. **La Voz de Galicia**. Medicina do futuro.
- 13. 28 de abril de 2023. **La Voz de Galicia**. Rosendo Bugarín ocupará a cadeira de Medicina Familiar.
- 14. 11 de maio de 2023. **La Voz de Galicia**. Charla sobre enfermidades de aviadores e mergulladores.
- 15. 19 de maio de 2023. **La Voz de Galicia**. Homenaxe póstuma da Real Academia de Medicina de Galicia ao doutor José Antonio Pajarrón.
- 16. 2 de xuño de 2023. **Faro de Vigo**. María Teresa Jorge Mora ingresa hoxe na Real Academia de Medicina de Galicia.
- 17. 7 de xuño de 2023. **La Voz de Galicia**. Os expertos analizan as infeccións respiratorias.
- 18. 9 de xuño de 2023. **La Voz de Galicia**. A oncóloga Nieves Álvarez explica o valor da inmunoterapia en tumores dixestivos refractarios.
- 19. 30 de xuño de 2023. **La Voz de Galicia**. Ingreso da doutora Carmen Montero.
- 20. 4 de xullo de 2023. **La Voz de Galicia**. A Real Academia de Medicina de Galicia acolleu unha xornada sobre o ictus.
- 21. 7 de xullo de 2023. **La Voz de Galicia**. A Real Academia de Medicina de Galicia acolle unha sesión sobre o médico rural.

- 22. 13 de setembro de 2023. **La Voz de Galicia**. Conferencia do doutor Arturo González Quintela.
- 23. 27 de setembro de 2023. **La Voz de Galicia**. A Real Academia de Medicina de Galicia, inauguración da exposición da vacina da varíola e conferencia.
- 24. 27 de setembro de 2023. **El Correo Gallego**. Inauguran unha exposición sobre a vacina da varíola na Coruña.
- 25. 28 de setembro de 2023. **Quincemil**. A Coruña acolle unha exposición sobre a expedición que exportou a vacina da varíola.
- 26. 3 de outubro de 2023. **La Voz de Galicia**. Conferencia do investigador Carlos González Guitián.
- 27. 5 de outubro de 2023. **La Voz de Galicia**. Flórez Lozano ofrece unha conferencia sobre as claves dun envellecemento saudable.
- 28. 15 de outubro de 2023. **La Voz de Galicia**. Centro Cívico de Eirís. Conferencia do doutor Juan Jesús Gestal Otero.
- 29. 17 de outubro de 2023. **La Voz de Galicia**. Cinema e medicina.
- 30. 20 de outubro de 2023. **La Voz de Galicia**. Centro Cívico de Monelos. Conferencia do doutor Alejandro Pazos Sierra.
- 31. 23 de outubro de 2023. **La Voz de Galicia**. Centro Cívico de Palavea. Conferencia da doutora María Teresa Jorge Mora.
- 32. 19 de outubro de 2023. **La Voz de Galicia**. Conferencia do doutor José María Eiros Bouza.
- 33. 8 de novembro de 2023. **La Voz de Galicia**. Centro Cívico de San Diego. Conferencia do doutor Francisco Javier Jorge Barreiro.
- 34. 16 de decembro de 2023. **La Voz de Galicia**. Sánchez Salorio supuxo un antes e un despois na oftalmoloxía.

VIII

DISTINCIONES CONCEDIDAS AOS ACADÉMICOS NUMERARIOS E CORRESPONDENTES

■ NUMERARIOS

CARRACEDO ÁLVAREZ, Ángel.

- Nomeado doutor honoris causa pola Facultade Complutense de Madrid o 1 de decembro de 2023.

DOMÍNGUEZ MUÑOZ, Juan Enrique.

Calidade das mostras obtidas mediante biopsia hepática guiada por ecoendoscopia: ensaio clínico aleatorizado e controlado fronte a biopsia percutánea.

Lariño Noia J, Castroagudín J, De la Iglesia García D, Lázare H, Nieto L, Porto S, Vallejo Senra N, Molina E, San Bruno A, Martínez Sieira X, Iglesias García J, García Acuña S, Domínguez Muñoz JE. LXXXII Congreso da Sociedade Española de Patoloxía Dixestiva, Sevilla, 8-10 de xuño de 2023.

- **Premio Díaz Rubio á Mellor Comunicación en Gastroenteroloxía Clínica dos Premios Fead 2023.**

Activación da vía JAK/STAT e niveis de il-6 en colite ulcerosa moderada-grave.

Calviño Suárez C, Martínez Rodríguez Al, Bastón Rey I, Moreira Álvarez D, Ferreiro Iglesias R, Ardao Palacios I, de la Iglesia García D, Porto Silva S, Nieto Garcia L, Varela Liste MJ, Brea Floriani JM, Domínguez Muñoz JE, Louza García M, Barreiro de Acosta M. LXXXII Congreso da Sociedade Española de Patoloxía Dixestiva, Sevilla, 8-10 de xuño de 2023.

- **Premio á Mellor Comunicación Oral Breve dos Premios Fead 2023.**

MARTINÓN TORRES, Federico.

- PREMIO NACIONAL 2023 ANISBASIS pola súa traxectoria profesional.

- PREMIOS REFERENTE 2023 pola súa contribución na investigación clínica das enfermidades raras. Categoría: investigación clínica.
- PREMIO BEST IN CLASS á Mellor Unidade de Enfermidades Infecciosas en Atención ao Paciente de España. Gañador segundo a clasificación ICAP.
- PREMIOS LIDERADO REPUTACIONAL SANITARIO 2023 como o especialista con mellor reputación en España en pediatría.

PINO MÍNGUEZ, Jesús.

- Nomeado membro do Comité Científico da Sociedade Española de Columna Vertebral GEER.
- Nomeado membro da Comisión Executiva da Escola de Doutoramento Internacional da Universidade de Santiago de Compostela, na Sección de Ciencias da Saúde.

PONTE HERNANDO, Fernando J.

- Nomeado Embaixador Marca Exército.
- III Edición do Premio Amigos de Historia da Veterinaria. Real Academia de Ciencias Veterinarias de España, polo traballo titulado “Máis alá da haxiografía ou do victimismo: a traxectoria de Abelardo Gallego Canal en Santiago de Compostela (1903-1921)”.

REGUEIRO GARCÍA, Benito José.

- Nomeamento como profesor e investigador ad honorem con actividade adscrita ao Departamento de Microbioloxía e Parasitoloxía. Universidade de Santiago de Compostela.
- Ex aequo do Premio da Real Academia de Medicina e Cirurxía de Andalucía Oriental polo traballo científico titulado: “IN VITRO NEUTRALIZING ACTIVITY OF BNT162B2 MRNA-INDUCED ANTIBODIES AGAINST FULL B. I. 35I SARS-COV.2 VARIANT” do que son autores Esther Serrano Conde, Alba Leyva, Ana Fuentes, Adolfo de Salazar, Natalia Chueca, Sonio Pérez Castro, Benito Regueiro, Almudena Rojas, Joaquín Mendoza, José Rojas, Federico García.

VARELA CIVES, Ramiro.

- Nomeamento como presidente da Fundación Amigos de Galicia.

■ CORRESPONDENTES

CAÍNZOS FERNÁNDEZ, Miguel Ángel.

- Membro de honra (Hon) da Surgical Infection Society of North America (SIS), New York, USA.
- National Delegate for Spain of the International Society of Surgery (ISS/SIC), Zúric, Switzerland.
- Profesor emérito de Cirurxía da Universidade de Santiago de Compostela (USC).
- Editor honorífico da *Revista de Cirurxía de Galicia*, órgano oficial da Sociedade de Cirurxía de Galicia (Sociga).
- Nomeamento como emérito do Servizo Galego de Saúde o día 4 de decembro de 2023.

BLANCO GARCÍA, Francisco Javier.

- Nomeamento de académico correspondente pola Real Academia Nacional de Medicina en España o 17 de maio de 2022.
- Nomeamento como fillo predilecto en Cee (A Coruña) o 12 de agosto de 2023.

IX

PREMIOS A TRABALLOS DE INVESTIGACIÓN CONVOCADOS POLA REAL ACADEMIA DE MEDICINA DE GALICIA

■ PREMIOS OUTORGADOS NO ANO 2023

O PREMIO DA FUNDACIÓN BARRIÉ, dotado con 10.000 € e nomeamento como académico correspondente ao mellor traballo de tema libre, en ciencias médicas de aplicación clínica.

Recaeu no traballo titulado: “A SCORE TO ASSESS MORTALITY AFTER PERCUTANEOUS MITRAL VALVE REPAIR”, do que son autores Raposeiras Roubin S, Adamo M, Freixa X, Arzamendi D, Benito González T, Montefusco A, Pascual I, Nombela Franco L, Rodes Cabau J, Shuvy M, Portolés Hernández A, Godino C, Caneiro Queija B, Lupi L, Regueiro A, Li CH, Fernández Vázquez F, Frea S, Avanzas P, Tirado Conte G, Paradis JM, Peretz A, Moñivas V, Baz JA, Galasso M, Branca L, Sanchís L, Asmarats L, Garrote Coloma C, Ángelini F, León V, Pozo E, Alperi A, Beerli R, Cani D, Sabaté M, Fernández Peregrina E, Gualis J, Bocchino PP, Curello S, Abu Assi E, Íñiguez Romo A, Bedogni F, Rubbio AP, Testa L, Grasso C e Estévez Loureiro R.

Concedéuselle un accésit (mención de honra) ao devandito premio ao traballo titulado:

“FAECAL IMMUNOCHEMICAL TESTS SAFELY ENHANCE RATIONAL USE OF RESOURCES DURING THE ASESMENT OF SUSPECTED SYMPTOMATIC COLORECTAL CANCER IN PRIMARY CARE: SYSTEMATIC REVIEW AND META-ANALYSIS”, cos seguintes autores Pin Vieito N, Tecido Sandoval C, de Vicente Bieiza N, Sánchez Gómez C e Cubiella J.

O PREMIO DA FUNDACIÓN CENTRO ONCOLÓXICO DE GALICIA JOSÉ ANTONIO QUIROGA Y PIÑEYRO, dotado con 9000 €, ao mellor traballo de tema libre de investigación oncolóxica non básica, de interese científico-social-sanitario.

Foi concedido ao traballo: “SURVIVAL PREDICTION AND TREATMENT OPTIMIZATION OF MULTIPLE MYELOMA PATIENTS USING MACHINE-LEAR-

NING MODELS BASED ON CLINICAL AND GENE EXPRESSION DATA”, subscrito por Adrián Mosquera Orgueira, Marta Sonia González Pérez, José Ángel Díaz Arias, Beatriz Antelo Rodríguez, Natalia Alonso Vence, Ángeles Bendaña López, Aitor Abuín Blanco, Laura Bao Pérez, Andrés Peleteiro Raíndo, Miguel Cid López, Manuel Mateo Pérez Acíñeiras, José Luis Bello López e María Victoria Mateos Manteca.

Concedéuselle un accésit (mención de honra) ao devandito premio ao traballo titulado:

“RETHINKING PROGNOSTIC FACTORS IN LOCALLY ADVANCED OR METASTATIC UROTHELIAL CARCINOMA IN THE IMMUNE CHECKPOINT BLOCKADE ERA: A MULTICENTER RETROSPECTIVE STUDY”, do que son autores J. Ruiz Bañobre, A. Molina Díaz, O. Fernández Calvo, N. Fernández Núñez, A. Medina Colmenero, L. Santomé, M. Lázaro Quintela, M. Mateos González, N. García Cid, R. López López, S. Vázquez e U. Anido Herranz.

O PREMIO DE PREVISIÓN SANITARIA NACIONAL (PSN), dotado con 3000 €, ao mellor traballo sobre humanidade e exercicio profesional, aspectos humanísticos da profesión médicas tanto desde o punto de vista científico coma na actividade clínica.

Foi outorgado ao traballo titulado: “HUMANIZANDO PASO A PASO A UNIDADE DE CUIDADOS CRÍTICOS DE ANESTESIA”, do que é primeiro autor Palau Martí, Cristian e coautores Pajares Moncho, María Azucena; Moreno Puigdollers, Ignacio; Pérez Solaz, Amparo e Argente Navarro, María Pilar.

Recoñeceuse cun accésit (mención de honra) ao traballo titulado: “É POSIBLE HOXE EN DÍA UNHA ATENCIÓN HUMANIZADA NA ASISTENCIA SANITARIA?”, cuxo primeiro autor é Naranjo Rodríguez, Benjamín e coautora Naranjo Vela, María del Carmen.

■ PREMIOS CONVOCADOS PARA O ANO 2024 POLA REAL ACADEMIA DE MEDICINA DE GALICIA

NORMATIVA XERAL

Unha das misións da Real Academia de Medicina de Galicia é a promoción e difusión da excelencia científica en temas relacionados coas ciencias médi-

cas. É tamén un dos obxectivos fomentar a participación das mozas e mozos investigadores e clínicos en formación nestes premios. A academia considera importante nos traballos de investigación a capacidade de innovación e que teñan un claro valor translacional.

A Real Academia de Medicina de Galicia convoca para este ano 2024 os seguintes premios:

- **PREMIO DA FUNDACIÓN BARRIÉ, Excelentísimo Señor Pedro Barrié de la Maza**, ao mellor traballo en ciencias médicas de aplicación clínica, publicado nunha revista internacional recollida no *Journal of Citations Reports* e publicado en calquera día dos dous anos anteriores a esta convocatoria (desde o 1 de xaneiro de 2022 ao 31 de decembro de 2023). O premiado terá o nomeamento de académico/a correspondente e unha dotación económica de 10.000 euros.
- **PREMIO FUNDACIÓN CENTRO ONCOLÓXICO DE GALICIA, José Antonio Quiroga y Piñeyro**, a un traballo de tema libre de investigación oncolóxica clínica, publicado nunha revista científica en calquera día dos dous anos anteriores a esta convocatoria (desde o 1 de xaneiro de 2022 ao 31 de decembro de 2023). Terá unha dotación económica de 9000 euros.
- **PREMIO PREVISIÓN SANITARIA NACIONAL (PSN)**, a un traballo inédito sobre humanidade e exercicio profesional, aspectos humanísticos da profesión médica tanto desde o punto de vista científico como na actividade clínica, cunha dotación económica de 3000 euros.

Os traballos deben ser remitidos á Secretaría da Real Academia de Medicina de Galicia, por correo certificado, segundo as bases da convocatoria, ao seguinte enderezo: rúa Durán Loriga, 10, 15003 A Coruña, ou por correo electrónico a: ramycga@ramycga.org, antes do 31 de outubro de 2024, data en que quedará pechada a admisión. **Un candidato só poderá enviar como máximo un traballo a cada premio.**

Os traballos dos candidatos serán avaliados pola Comisión de Premios, a cal dirixirá unha proposta razoada á Xunta de Goberno da RAMG e **esta fará unha proposta final ao Pleno da RAMG. Unha vez aprobada polo Pleno da RAMG, a decisión será inapelable.** Calquera dos premios poderá ser declarado deserto.

A entrega dos premios terá lugar no acto inaugural do curso académico de 2025. Así mesmo, os premiados comprometeranse a expoñelo no evento científico que esixe a Real Academia de Medicina de Galicia.

■ BASES DOS PREMIOS DA REAL ACADEMIA DE MEDICINA DE GALICIA DO ANO 2024

PREMIO DA FUNDACIÓN BARRIE, Excelentísimo Señor Pedro Barrié de la Maza.

Ao mellor traballo científico en ciencias médicas.

Dotado con 10.000 euros e nomeamento de académico correspondente.

Outorgarase á persoa responsable do mellor traballo clínico de tema libre en ciencias médicas, publicado nunha revista internacional de prestixio (do 1/1/2022 ao 31/12/2023).

Unha das misións da Real Academia de Medicina de Galicia e da Fundación Barrié de la Maza é a promoción e difusión da excelencia científica en temas relacionados coas ciencias médicas. É tamén un dos obxectivos fomentar a participación das mozas e mozos investigadores e clínicos en formación nestes premios. A academia considera importante nos traballos de investigación a capacidade de innovación e que teñan un claro valor translacional.

Normativa do premio

O traballo será orixinal, excluídas as revisións.

Deberá ser publicado nunha revista indexada no *Science Citation Reports*, con índice de impacto.

Ha de ser publicado (non en liña) en calquera día dos dous anos anteriores á convocatoria do premio (1/1/2022 ao 31/12/2023).

Terán preferencia os traballos cuxos autores estean realizando a súa residencia regulamentaria (MIR, FIR etc.) ou que sexan científicos facendo a súa tese de doutoramento ou formación posdoutoral. A devandita actividade ha de ser realizada nalgún centro oficial acreditado e cun máximo de 10 anos desde a finalización da súa licenciatura.

O traballo será dun tema clínico. Ante calquera dúbida sobre a adscripción dun traballo, o Comité de Premios será a que tome a decisión final.

Metódica

O traballo será enviado á secretaría da Real Academia de Medicina de Galicia, mediante un correo certificado ou por vía telemática, por parte da persoa responsable deste. Enténdese por responsable o primeiro ou o último asinante ou o que apareza como persoa que mantén a correspondencia. En caso de dúbida, os autores asinantes do traballo deberán chegar a un acordo sobre este.

Para ser admitido a trámite deberá acompañarse o traballo dunha carta do responsable na que expoña:

- A.-** Que todos os autores aceptaron participar no premio e que el ou ela é a persoa que figura como responsable deste.
- B.-** Cales dos autores son residentes (MIR, FIR etc.) ou investigadores en formación, tanto predoutoral coma postdoutoral (máximo 10 anos desde a finalización da súa licenciatura), en calquera centro acreditado, no momento en que se publicou o traballo.
- C.-** O premio concederáselle á persoa responsable deste, que deberá acordar cos outros autores a coparticipación nos méritos correspondentes.
- D.-** Na carta comprometerase a recoller o premio no acto que a academia designe, onde se lle entregará este e o certificado de académico correspondente. Así mesmo, comprometerase a expoñelo no evento científico que a academia estableza.
- E.-** Non poderá presentarse a este premio quen o obtivese previamente como responsable e non poderán figurar como responsables do traballo académicos numerarios da academia.

O premio poderá ser declarado deserto.

PREMIO CENTRO ONCOLÓXICO DE GALICIA, “José Antonio Quiroga y Piñeyro”

A un traballo de tema libre de investigación en oncoloxía clínica ou translacional, de interese científico e sanitario.

Dotado con 9000 euros e diploma acreditativo.

Unha das misións da Real Academia de Medicina de Galicia e do Centro Oncolóxico de Galicia é a promoción e difusión da excelencia científica en temas relacionados coa oncoloxía clínica. É tamén un dos obxectivos fomentar a participación das mozas e mozos investigadores e clínicos en formación na realización destes traballos. Por tanto, o premio focalizarase na calidade científica do traballo en concurso e favoreceranse aqueles nos que participen mozos en formación.

Normativa do premio

O traballo poderá ser orixinal ou revisión.

Ha de ser publicado (non en liña) en calquera día dos dous anos anteriores á convocatoria do premio (1/1/2022 ao 31/12/2023).

Terán preferencia os traballos cuxos autores estean realizando a súa residencia regulamentaria (MIR, FIR etc.) ou que sexan científicos facendo a súa tese de doutoramento ou formación posdoutoral. A devandita actividade ha de ser realizada nalgún centro oficial acreditado e cun máximo de 10 anos desde a finalización da súa licenciatura.

A temática será a oncoloxía clínica. Ante calquera dúbida sobre a adscrición do traballo, o Comité de Premios tomará a decisión final.

Metódica:

O traballo será enviado á secretaría da academia, mediante correo ou por vía telemática, pola persoa responsable deste. Enténdese por responsable o primeiro ou o último asinante ou o que apareza como persoa que mantén a correspondencia. En caso de dúbida, os autores asinantes do traballo deberán chegar a un acordo sobre este.

Para ser admitido a trámite deberá acompañarse o traballo dunha carta do responsable na que expoña:

- A.-** Que todos os autores aceptaron participar no premio e que el ou ela é a persoa que figura como responsable deste.
- B.-** Cales dos autores son residentes (MIR, FIR etc.) ou investigadores en formación, tanto predoutoral coma posdoutoral (máximo 10 anos desde

a finalización da súa licenciatura), en calquera centro acreditado, no momento en que se publicou o traballo.

C.- O premio concederáselle á persoa responsable deste, que deberá acordar cos outros autores a coparticipación nos méritos correspondentes.

D.- Na carta comprometerase a recoller o premio no acto que a academia designe, onde se lle entregará este e o certificado de académico correspondente. Así mesmo, comprometerase a expoñelo no evento científico que a academia estableza.

E.- Non poderá presentarse a este premio quen o obtivese previamente como responsable e non poderán figurar como responsables do traballo académicos numerarios da academia.

O premio poderá ser declarado deserto.

PREMIO PREVISIÓN SANITARIA NACIONAL (PSN).

A un traballo inédito sobre humanidade e exercicio profesional. (Aspectos humanísticos da profesión médica, tanto desde o punto de vista científico como na actividade clínica).

Dotado con 3000 euros.

BASES

Os traballos deberán ser orixinais, inéditos e non premiados xa por ningunha outra entidade, podendo estar realizados por un só autor ou por varios autores, en equipo.

. O autor e coautores ou colaboradores que figuren como tales entregaráselles un certificado individual de participación nos traballos premiados. O/os mesmo/vos autor/é non poderán presentar o mesmo traballo a outros premios na mesma convocatoria. Poderanse conceder “mencións honoríficas” a outros traballos presentados á mesma convocatoria, que sexan merecedores diso.

. A Real Academia, poderá acordar, se o estima oportuno, a impresión do traballo galardoado, fixándose, en cada caso, o número de exemplares que haberían de corresponder a cada unha das partes. Todas as memorias presentadas quedarán propiedade da RAMG.

A entrega dos premios terá lugar no acto inaugural do curso académico de 2025.

O fallo na concesión do premio da Real Academia será inapelable.

Metodoloxía

1. Estarán mecanografiados por ordenador a dous espazos, en tamaño DIN A4 ou holandesa, redactados en castelán ou galego, sen sinatura, nin rúbrica, nin indicación que poida revelar o nome do autor. Na primeira páxina ou na cuberta levará, ademais do título, un lema que exprese a que premio se presenta; de non indicalo, será eliminado do concurso. Os manuscritos non deberán exceder as 50 páxinas.

2. Cada traballo será enviado á academia de forma que se manteña o anonimato do seu autor. Virá acompañado por un **sobre pechado, co título completo e o lema** na parte externa do sobre, dentro do cal incluírá os seguintes documentos:

- O nome do autor ou, se é o caso, autores, en cuxo caso se especificará a súa orde como 1.º, 2.º, 3.º etc. asinante. Achegarase unha fotocopia do título ou títulos profesionais e unha fotocopia do correspondente DNI.
- Domicilio e teléfono do autor ou autores, así como declaración xurada de que o traballo é orixinal e non foi publicado, nin total nin parcialmente, con anterioridade.
- Carta asinada polo autor ou autores na que se comprometa a aceptar o premio no caso de que o seu traballo resulte merecedor deste. Así mesmo, comprometerase a expoñelo nun evento científico que a Real Academia de Medicina designe.

3. Para que sexan aceptados os traballos deberanse enviar tres exemplares impresos e outro en soporte informático cuxos arquivos permitan a estrita reprodución do traballo. Cada copia deberá especificar unicamente o título e o lema.

4. Os traballos deben ser remitidos á Secretaría da Real Academia de Medicina de Galicia, ao enderezo: rúa Durán Loriga, 10, 15003 A Coruña, antes do 31 de outubro do 2024, data en que quedará pechada a admisión.

5. Incumprir calquera das condicións anteriores supoñerá a eliminación automática do concurso.

6. O premio poderá declararse deserto.

■ CLÁUSULA DE PROTECCIÓN DE DATOS PARA TODOS OS PREMIOS DA REAL ACADEMIA DE MEDICINA DE GALICIA

En cumprimento do establecido na lexislación vixente en materia de protección de datos, o Regulamento (UE) 2016/679 do Parlamento Europeo e do Consello, do 27 de abril de 2016; a Lei 34/2002, do 11 de xullo, de servizos da sociedade da información e comercio electrónico, e demais disposicións ditadas no seu desenvolvemento, os datos facilitados polo participante en calquera tipo de premio da Real Academia de Medicina de Galicia serán responsabilidade desta, coa finalidade de xestionar a convocatoria, o desenvolvemento e a realización dos concursos, de conformidade co establecido nas bases destes. Este tratamento de datos é necesario e, ao presentarse, vostede consente expresamente o tratamento como participante, segundo figura neste documento.

Os seus datos persoais non serán cedidos a ningún tipo de organización nin pública nin privada, e quedan baixo a responsabilidade da Real Academia de Medicina de Galicia.

A base xurídica que lexitima este tratamento será o consentimento outorgado ao participar de forma voluntaria, o cal implica unha aceptación expresa das bases da convocatoria. Coa finalidade descrita, os datos serán conservados durante un período de 3 anos desde a finalización do concurso para liquidar as posibles obrigacións ou responsabilidades legais derivadas do tratamento.

X

DISCURSO INAUGURAL DO CURSO ACADÉMICOS 2024

Pronunciado polo académico numerario titular da cadeira territorial de Vigo, o doutor Pedro Gil Gil.

■ XUBILACIÓN DUN CIRURXIÁN. A VIDA SEGUE

Excelentísimo Señor Presidente da Real Academia de Medicina de Galicia, ilustrísimas autoridades e representacións, ilustrísimas señoras e señores académicos numerarios, señoras e señores académicos correspondentes, patrocinadores e receptores dos premios da academia, estimados amigos e compañeiros, querida familia,.

“Non hai espello que mellor reflecta a imaxe do home que as súas palabras”, dixo no seu tempo o humanista José Luis Vives. A palabra é o mellor vehículo das nosas ideas, recordos e sentimentos. Por iso hai que reivindicar sempre o dereito desta, como máxima expresión da nosa humanidade, e cumprir o deber de usala a prol da dignidade propia e allea. En oposición ao silencio, dixo Martín Lutter King: “Hai unha conduta máis escandalosa que a dos malvados, e é o silencio dos homes bos que calan e miran para outro

lado sen protestar polas maldades”. Pregúntome eu: non é unha inxustiza a xubilación obrigatoria?, non é unha forma de idadeismo oculto?, non é unha maldade o ataque e o desprezo que na actualidade sofren as nosas tradicións (os touros)? Confésovos ser feliz ao elixir Galicia para vivir, e ser acollido nesta ilustre institución, pero síntome un galego imperfecto ao non poder comunicarme no voso idioma, polo que vos pido perdón! Pero iso non será óbice para que o que expoña non o sinta coa profundidade que me inspira esta terra elixida.

Fago uso da palabra para levar a cabo una das tarefas que son propias dun académico numerario, en cuxa actividade figuran dous fitos sinalados: o discurso de ingreso e o de apertura de curso. Correspondeume, seguindo a quenda rotatoria establecida (reglamentariamente), a honra de pronunciar o discurso de apertura desta real academia polo ano 2024 e resúltame inevitable lembrar o meu discurso de ingreso. O 11 de febreiro de 2011, fun proposto polos académicos doutores Joaquín Potel Lesquereux, José Luis Nogueira March e Juan Varela para ocupar a cadeira de nova creación con inscrición territorial a Vigo. Desde esta tribuna quero expresar a miña máis sincera gratitude a quen pola súa bondade e agarimo tiveron a benevolencia de avalar a miña candidatura e de sometela a xuízo desta corporación. Aos vivos (Joaquín e Juan) reitérolles o meu agradecemento, e a ti, José Luis, que xa nos deixaches, dedícoche unha oración e un cariñoso recordo.

Se con ocasión do meu discurso de incorporación á academia non tiven dúbida de que o tema tiña que estar dedicado á cirurxía endócrina, pois a ela lle dediquei unha especial atención durante máis de cincuenta anos de exercicio profesional, hoxe debo confesarvos que a natureza deste discurso me presentou moitas dúbidas: se o que protagoniza a actualidade da medicina e da cirurxía actuais son temas relacionados coa bioloxía molecular, a inmunoloxía tumoral, a nanomedicina, as vacinas, a xenómica ou a cirurxía robótica, entre outros moitos que cabería enumerar, máis propios de conferencias ou leccións maxistrals, recoñezo que eu xa non son a persoa idónea para referirme a semellantes cuestións coa autoridade científica que existen. Tampouco creo que fose apropiado pronunciar un discurso sobre a cirurxía en xeral, que foi a principal motivación da miña vida profesional, nin divagar sobre cuestións xerais da actualidade, por importantes que estas sexan. As miñas capacidades retóricas respecto diso terían un límite

para deleitalos con belas palabras sobre asuntos políticos ou filosóficos que tivesen a pretensión de influír no seu modo de pensar ou, aínda máis ambiciosamente, na sociedade en xeral.

O propósito que guía hoxe as miñas palabras é moito máis humilde e adecuado a esta ocasión, que coincide coa realidade da miña xubilación; unha xubilación que no meu caso concreto non pode deixar de ser “a xubilación dun cirurxián”, dimensión indisociable do que foi a miña propia vida. A esta realidade, pois, dedico as reflexións que quero compartir con vostedes.

Pero dado que este discurso inaugural, ademais da versión que hoxe vou pronunciar de palabra, ten a oportunidade de aparecer publicado por escrito, reservei para esa ocasión unha segunda parte, cuxo contido se atopa relacionado directamente coa profesión, aínda que á vez tamén se atope ligado a momentos decisivos da miña propia vida. Refírome á “cirurxía taurina” que, como moitos dos presentes saben, constituíu para min unha dedicación profesional con raíces íntimas, pois remóntase remonta ás miñas primeiras vivencias e marcou a miña propia biografía. Con esta segunda parte xustifico dalgunha maneira ante este foro ese obrigado lado médico, que sen dúbida debe corresponder a un discurso do carácter que hoxe nos convoca. Con este tema tamén consigo vincular a estas alturas da miña vida dúas realidades para min inseparables: a profesional e a persoal. En todo caso, para coñecer esta segunda parte do discurso, os interesados terán que lela, porque a ela non me vou referir de palabra ante este auditorio.

O que pretendo transmitirles hoxe quizais sexa de natureza máis difícil que falar de algo profesional, porque falar sobre os sentimentos que se suscitan na vida de calquera persoa no momento tan crítico da súa xubilación non é tarefa fácil. Os humanos vemos pasar o tempo inexorablemente, pero hai momentos decisivos, que os antropólogos chaman “ritos de paso”, que adoitan marcar a vida das persoas, e a xubilación é un deles. De como se resolva e de como se represente este rito de paso vai depender, en certo xeito, boa parte do resto da vida.

Recoñezo que falo desde unha vida cumprida no profesional e agradecida por cumprir os seus soños, mesmo aqueles que non puideron realizarse de modo directo, como o de “ser toureiro”, pero que reclama unha vida máis alá da profesión, o que obedece á premisa de que unha vida debe ser plena

en cada un dos seus pasos, en lugar de considerar só algún deles como o principal. Iso mesmo quixo quizais dicir a coñecida filósofa francesa, Simone de Beauvoir, cando se referiu nesta pasaxe que transcribo á relación entre os individuos e a sociedade: “A sociedade só se preocupa do individuo na medida en que produce. Os mozos sábeno. A súa ansiedade cando abordan a vida social *é simétrica á angustia dos maiores no momento en que quedan excluídos...* Cando se comprendeu o que é a condición dos maiores non é posible conformarse con reclamar unha política de vellez máis xenerosa, cun aumento das pensións, con aloxamentos sans e leceres organizados. Todo o sistema é o que está en xogo e a reivindicación non pode ser senón radical: cambiar de vida”. Fronte a este diagnóstico tan certo da filósofa, que remite mesmo á exclusión como máximo perigo, quizais debamos volver escoitar aquel pensador que de todos os xeitos corrixía a perspectiva da inexorable relación inversa da felicidade e a vida. Refírome a Cicerón, que brillantemente acertou a dicir: “*É certo que moita xente maior é infeliz, pero a idade non é culpable*; os seus problemas son o resultado da súa falta de carácter, non do número de anos”. Fagamos, en fin, nosas as súas palabras, polo menos para enfrontarnos á inexorabilidade da idade, non só como un consolo, senón coa esperanza de que definan o curso seguinte da vida. A vida —e nós os médicos quizais deberíamos sabelo mellor ca ninguén— só termina unha vez; non fagamos, pois, que a xubilación sexa como unha anticipación desa inexorable morte. Está nas nosas mans, nas de cada un.

Teñen dereito vostedes a preguntarse, quizais sorprendidos pola miña iniciativa: por que falar de sentimentos nun discurso desta natureza? Eu, convencido, responderíalles: e por que non? Se mentres exercemos o noso traballo resulta máis difícil referirse aos sentimentos, aguilloados como estamos polas necesidades profesionais inmediatas, por que non aproveitar esta ocasión, máis tranquila e apropiada ao sentido desta “xubilación”, que elixín como tema do meu discurso? Así, ao fío desta pregunta, reitero un tópico compartido: por que será que nos custa tanto dicir as cousas tal como as pensamos?, por que nos resulta tan difícil expresar os nosos sentimentos?, acaso non deberíamos deixarnos guiar polas palabras do noso grande escritor castelán, Miguel Delibes, Premio Cervantes (1973), cando dicía: “As persoas son como os paraugas, que se non se abren non serven para nada”? En efecto, se as persoas non nos abrimos nalgún momento da nosa vida, se non compartimos emocións nin sentimentos, tampouco saberemos mostrar o

que nos fai persoas ademais de profesionais. Inmersos como estamos nunha cultura na que se nos fixo crer que mostrar os sentimentos é unha debilidadade, deberíamos recoñecer que só desde a sensibilidade cara a un mesmo e a apertura cara aos demais podemos crecer emocionalmente. É verdade que coñecemos mellor non é tarefa fácil e que o afán de aparentar pesa sobre os nosos comportamentos moito máis do que “pensamos, pois nunca ofrecemos unha soa cara, como tamén albiscou o noso famoso pensador español: “Tres unamunos hai en min: o Unamuno que son en realidade, o Unamuno que quere ser e o Unamuno que os demais pensan que son”, e este último é o que moitas veces máis nos inflúe.

Ao elixir este título que lles brindo, “A xubilación dun cirurxián”, chamoume a atención que na literatura médica se escribise tan pouco acerca dun destino que nos afecta a todos, e especificamente aos que nos dedicamos a esta profesión, como se a xubilación fose un acontecemento ao que o mesmo médico non se quixese enfrontar abertamente. Pero, preguntome eu: acaso un é cirurxián para sempre?

Eu sono desde 1972, e case de forma continuada desde entón: baste dicir que vivín máis horas á luz da lámpada do quirófano ca na casa. Coa miña profesión gocei tanto como sufrín e ata chorei caladamente. A cirurxía foi o meu mundo e nel sentínme seguro. Tentei infundirlles esta seguridade a todos aqueles profesionais que colaboraron comigo e tamén me esforcei en lle transmitir esa mesma seguridade ao paciente que confiou o seu problema de saúde ao meu criterio e habilidade. Creo que profesionalmente xa fixen todo o que podía e quería facer. Por iso vexo chegado tamén o momento de despedirme dunha actividade que, ademais dun bo pulso, require incorporar técnicas novas que obrigan a ter que pasar constantemente por unha nova aprendizaxe. Neste momento, gozo xa vendo como os máis novos do equipo operan mellor ca min, e compráceme pensar que, se vou ser o seu paciente, estarei nas mellores mans, como outrora outros puideron sentirse comigo.

Sinto que empezou a declinar o día da miña querida profesión, ese declive ao que o filósofo Hegel se refire en termos tan lúcidos como enigmáticos, cando dixo que “a curuxa de Minerva só emprende o voo cando comeza o ocaso”. Como se sabe, a curuxa representa a Minerva, a deusa da sabedoría, unha sabedoría que só aparece de verdade ao final, cando o valor do coñecemento que a mente adquiriu se funde co da experiencia, xa comple-

tada, e ambos se recoñecen. Para min, ese longo día antes do ocaso foi o dunha vida enteira dedicada á cirurxía, seguindo o camiño que sempre me marcou unha vocación sincera, guiado polo que un dos pais da medicina moderna, Sir William Osler, definía como a “pedra filosofal” do médico: que ao mozo lle dá esperanza, ao adulto confianza e ao ancián serenidade, isto é: o traballo. Hoxe, sen maior orgullo, podo dicir que traballei e que, coa conciencia do deber cumprido, me atopo sereno, pero xusto por iso a piques de comezar unha nova vida.

Respecto diso, vénme á memoria un diálogo dunha película do cineasta italiano Michel Ángel Antonioni, *La notte*, que tiveron ocasión de ver cando era estudante en Salamanca: “É vostede dos que se preocupa do futuro? Eu organízome! A pesar de todo, o presente bástame. Hai tanto que facer. E o futuro, non o esqueza, pode que xamais comece”.

Pois ben, síntome afortunado: o “futuro” chegou, e quero que empece e teña o seu curso. Abrázoo, cando o esforzo pola actividade clínica diminuíu e o proxecto familiar de educar e formar os fillos, despois de ver como emprenderon o seu propio voo, concluíu. Deste futuro, pódoo dicir hoxe, forma parte inescusable abrir a porta aos soños que estiveron contidos e sempre postergados polo esixente cumprimento dun deber que, con todo, foi incapaz de destruílos.

Efectivamente, fomos enchendo a maleta da vida de evidencias, recordos e soños postergados, que agora, na nova situación que se avexiña, debemos rescatar, sacar á luz e consentilos co acougo propio dos que xa non teñen présa por chegar a ningunha meta, excepto a de compartir toda esa bagaxe vital cos que ata o de agora só o compartimos de modo obrigatoriamente circunstancial: a parella, os fillos, os netos e, como non, tamén os amigos. En certo xeito, trátase de lles devolver o tempo que lles roubamos, sobre todo á nosa propia familia, sen pretendelo. O futuro é o horizonte dese tempo e, como nos lembraba o xenial Woody Allen, é un tempo importante: “Interésame o futuro porque é o lugar onde vou pasar o resto da miña vida”, dicía cheo de certa ironía. Se esa vida vai ser máis curta en canto á cantidade de anos, non debería selo en canto á calidade e ao agarimo que poidamos darlle, sabendo que afrontar con claridade o futuro esixe entender con valentía o pasado (José Ortega e Gasset).

O camiño da vida é un traxecto, suxeito a continuos cambios, que sempre atravesa diferentes etapas, cada unha coas súas características, posibilidades e, como non, coas súas limitacións. E, entre esas etapas, a transición do traballo á xubilación —esa finalización da actividade laboral— é quizais a que maior ruptura produce e, en consecuencia, tamén a que maior adaptación require. Poderíase falar mesmo dunha loita: abandonar antigas rutinas e adquirir novos costumes, inéditos ata o de agora. Pero gañar unha nova perspectiva da nosa vida fronte á vivida ata ese momento sen darnos conta do seu paso non é tarefa sinxela. Enfrontámonos a un novo tempo, con toda a incerteza que supón o novo e o descoñecido. Porque o (cirurxián), como outros profesionais, entregado dunha maneira incesante a enriquecer e a actualizar os seus coñecementos para o exercicio responsable da súa profesión, case nunca prevé esa necesaria adaptación que lle vai chegar e, cando o fai, faíno cargado de interrogantes, que en moitas ocasións aparecen como fontes de ansiedade.

En realidade, o primeiro interrogante, tan decisivo, xa comeza xusto antes da propia xubilación: en que momento debemos deixar a práctica activa do noso quefacer médico-cirúrxico?, esta é unha pregunta de orde vital que afecta como poucas a definición da nosa propia vida. A pregunta convoca a unha decisión que só pode tomarse baseada na máis íntima responsabilidade persoal, ditada nunha recta conciencia formada ao longo de toda a vida individual, familiar e profesional: hai que seguir na actividade profesional o maior tempo posible?, hai que retirarse ao primeiro sinal de inseguridade? Se algúns queren continuar a profesión custe o que custe, por costume ou por temor á inactividade —porque non saberían facer outra cousa—, ou quizais atemorizados secretamente polo proverbio africano que di que “o home pasa a súa vida construíndo a súa casa e, cando a casa está acabada, morre”, coma se só a continuación do traballo escorrentase a morte, outros encaran esta situación cheos de angustia porque, despois de dedicarse aos seus enfermos máis de corenta anos, unha vez liberados das súas responsabilidades cirúrxicas, tras saborear brevemente o momento do tránsito, abúrrense despois da súa inactividade igual que no verán se poden aburrir do sol.

E que pensar, como o último agasallo que un se fai a si mesmo ou como o intento por diferir unha decisión urxente, de concederse unha posible pró-

rroga, de finalización sempre incerta? A prórroga só podería ser aceptable en condicións honrosas: non se debe parasitar o antigo servizo para operar nel unha vez ao mes ou facer cirurxías de “rebaixas” nunha clínica inadecuada ou unha investigación confidencial nun laboratorio mal equipado. Pola contra, habería que pensar que, fronte a esas actividades sucedáneas, se poden desenvolver tarefas máis nobres, como por exemplo volver ver antigos enfermos operados ao longo da carreira profesional ou axudar os mozos internos (MIR) nas súas primeiras operacións. Pois a xubilación non debería ser considerada como un cesamento da actividade, senón como o cambio a unha nova, por diferente que sexa á exercida ata o momento.

Neste punto, con todo, síntome obrigado a facer unha paréntese, porque se a xubilación vén obrigada por esa inexorable lei de vida, que pensar de como nos chegou a tantos no noso país, España, de xeito evidente, antes de tempo? Nun momento no que o exercicio da profesión se desenvolvía con maior serenidade, seguridade e conciencia, a xubilación sobreveu no noso medio dun modo obrigatorio e ata desapiadado, deixando interrompida dun modo abrupto a propia capacidade para exercer, ensinar e transmitir. En lugar dun tránsito voluntario, froito da reflexión, a xubilación volveuse unha fría imposición, a aplicación inexorable de leis dunha cultura que non comprendeu que a idade biolóxica non se corresponde en moitos casos coa capacidade intelectual e executiva do individuo. Un home, en definitiva, non envellece cando se lle engurra a pel, senón cando se engurran os seus soños e as súas esperanzas. Por iso, unha sociedade que desestima o caudal de coñecementos e experiencias que posúen os maiores, un grupo que, paradoxalmente, aumenta de modo acelerado, que dispón de tempo, que conserva as súas capacidades lóxicas e as súas habilidades, as súas plenas actividades verbais e, o que é máis importante, as súas motivacións, os seus intereses e a súa capacidade de cumprir, é unha sociedade que prescinde de enerxías que non vai poder substituír por ningún medio. Resulta dificilmente entendible este *apartheid* exclusivamente cronolóxico nun momento como o actual, no que prima o respecto polo medio ambiente e a súa preservación (todo o que engloba o termo ecoloxismo), que atende o último vestixio de antigüidade nas cidades, xa se trate dun remoto azulexo ou dunhas ruínas, e porén non ten en conta esoutro patrimonio humano que atesouran os maiores. Pode permitirse a sociedade malgastar unha riqueza humana desa natureza? Se o fai, é unha sociedade desnortada que debe reflexionar sobre

o paradigma do envellecemento activo se non quere sucumbir ao simple afán de prolongar a vida por prolongala, sen unha meta que cumprir, pois, de que vale vivir máis se se trata dunha vida inane, na que non se pode verter a experiencia e o coñecemento vividos? A obrigada xubilación non debería ser, como se entendeu no noso país, unha imposición a destempo. Ao contrario, o momento da xubilación debería sobrevir voluntariamente, froito dunha decisión responsable, compartida entre a Administración e o propio actor, neste caso o cirurxián. Pero, en definitiva, á marxe desa externa regulación administrativa, cando abandonar?

A cirurxía é unha ciencia, e á vez unha arte, que demanda do cirurxián características moi especiais, tales como a vocación, o temperamento, a intelixencia, o valor, a audacia, o criterio, a decisión, a destreza manual, a fortaleza física e, como non, o amor ao estudo. Pero sobre todo é unha actividade que esixe bases morais e éticas moi sólidas. Con estas características, compréndese que a cirurxía, empregando palabras moi sinxelas, se faga simultaneamente co cerebro, co corazón e coas mans. Cando esa coordinación harmónica entre a mente, a vontade e as mans comeza a fallar, é cando aparecerá a primeira diminución da destreza para executar unha operación coa brillantez e perfección de antes. Se hai que estar atento a que esa harmonía de capacidades e funcións non rompa, sobre todo hai que saber detectar sen enganos o primeiro sinal desa interrupción.

Nunca debemos esquecer que a nosa obrigación é operar ben os nosos pacientes e, por iso, o retiro ten que producirse antes de que a diminución do conxunto destas facultades físicas e mentais afecten a destreza para facelo ao mellor nivel. Naturalmente, a idade para retirarse no momento adecuado será distinta en cada cirurxián, segundo as súas características e o seu traxecto, en cada caso moi persoais. Á hora de tomar semellante decisión, o cirurxián debe sacrificar o seu orgullo e amor propio e antepoñer sempre a seguridade do paciente, para o que se ha de abster de realizar operacións sen todas as garantías.

No meu caso, debo dicilo, esta situación non chegara cando me vin obrigado pola Administración e, aínda que me atopaba en plenas facultades, o calendario normativo non perdoou: acababa de cumprir 65 anos, o que supoñía que tiña que abandonar a medicina pública tras corenta e un anos de intensa dedicación. Era a miña opción retirarme á vida contemplativa,

cando aínda me atopaba animado con proxectos e coa capacidade suficiente para desenvolverlos? Certamente, esta perspectiva non estaba na miña disposición mental nin moral. Así pois, como era esixido, dispúxenme a dar a testemuño nesa carreira da vida, pero sen deixar persoalmente de correr, para poder dar o máximo mentres aínda me atopase na pista, aínda que esa pista fose xa allea á da Administración.

En todo caso, cando toque, a xubilación non debe ser considerada como un cesamento da actividade, senón como unha transformación desta: un cambio que leve implícita a elección dun estilo de vida; pero, de novo hai que dicilo, unha elección que nunca vai xurdir dun modo imprevisto nin arbitrario, senón como resultado dun proceso continuo de identificación de antigos desexos e necesidades, de plans non realizados e de soños aínda non cumpridos. Isto é o que constitúe a esencia dunha acertada xubilación, o que quere dicir que a xubilación comeza moito antes do momento administrativo no que se executa: faino xa na nosa vida profesional e desde ela habería que preparala.

Se a organización do tempo durante a vida laboral sempre se fixo conforme á procura da efectividade no traballo, sen que iso fose óbice para que tamén do mesmo xeito se perseguise a felicidade, fundamentada esta última en cumprir ben co que se facía, en estar a gusto consigo mesmo e co que achegaba a nosa tarefa, os parámetros útiles para a obrigada reformulación na etapa de xubilación non teñen por que variar, aínda que agora se orienten a outros e novos obxectivos. Trátase de aproveitar a oportunidade para o desenvolvemento persoal e social, así como a dedicación a actividades acordes á nosa personalidade e preferencias que antes non puidemos cumprir ou que o fixemos moi parcialmente. Pero se iso implica un cambio na organización do tempo, pois pásase dun horario laboral indiscutido a vivir un tempo libre, a abordaxe deste último, contra o que se poida pensar, require moita formación e disposición moral e, sobre todo, moita anticipación. En realidade, ese cambio é un reto difícil, cheo de responsabilidade con nós mesmos e cos que nos rodean. É o momento de facer valer as experiencias vitais acumuladas, o capital intelectual, cultural e social que se construíu ao longo de toda a vida e que agora ten que emerxer gañando un novo protagonismo e dedicado a outras metas. Trátase de construír ese protagonismo a partir de recoñecer a nova posición na vida da persoa e

os seus roles. Esta etapa ten que afrontarse como quen constrúe —e non simplemente acepta— ese novo momento biográfico, dunha incuestionable importancia moral, pois en definitiva estaríamos a construír a imaxe que acabará resumindo e proxectando a nosa vida completa.

Porque esta nova etapa, á que sen ningún medo lle podemos chamar a etapa final, a diferenza doutras anteriores, é unha etapa desde a que poderemos contemplar a nosa vida de forma completa: por unha banda, cara ao futuro que nos agarda, organizándoo, pero, por outra banda, cara ao pasado, xa que é a primeira vez na vida que podemos mirar cara atrás coa perspectiva case completada e é tamén o momento de facer unha reflexión do que foi o noso proxecto vital no seu conxunto. Se resulta importante analizar a que queremos dedicar a nosa vida futura, seleccionando as actividades nese novo tempo libre, non menos importante é que a reflexión sobre o pasado gañe un peso novo. A xubilación conxuga misteriosamente esas dúas instancias do tempo e fai que pasado e futuro poidan convivir coa serenidade e en harmonía. Por iso esta nova etapa require dun exercicio de liberdade, cheo de valor, para enfrontarnos ao que fomos e fixemos, coas súas equivocacións e acertos, e ao que aínda queremos ser e facer. Ese exercicio de liberdade implica ter vontade, saber exercer o coñecemento e administrar o poder.

Camiño ao futuro, que facer? Esta pregunta resume esa perspectiva cara ao futuro e, dalgunha maneira, resume tamén todo o que fomos e queremos chegar aínda a ser. Como afrontalo? En primeiro lugar, procurando manterse ben fisicamente. Para iso, a sociedade brinda hoxe múltiples posibilidades: desde canchas de tenis, campos de golf, portos recreativos ou, simplemente, sendas para camiñar. Toda esa diversidade de actividades físicas atópase aí diante para que escollamos a que maior satisfacción nos produza. En segundo lugar, resulta igualmente necesario manterse intelectualmente ben. Se coa xubilación podemos alcanzar a invisibilidade pública, permitíranos centrarnos na nosa propia vida e poder cumprir soños da infancia que completan a nosa identidade. Pois se da profesión podemos xubilarnos non o poderemos facer das nosas vivencias. É unha etapa propicia para as autobiografía, de parar, de ler e de sentir a necesidade de escribir para plasmar reflexións e experiencias. Dicía o poeta cubano Díaz Pimienta que “escribir é sobrevivir”. Como ler é sempre un viaxar, é un meterse no modo de pensar, nas experiencias do escritor. O ler e escribir nesta nova etapa constituirán

o noso apoio intelectual, no meu caso a cirurxía taurina foi un obxectivo. Como se desta forma pretendésemos completar o ciclo vital ao que o poeta cubano José Martí se refire: hai cousas que cada persoa debería facer, que son “ter un fillo, plantar unha árbore e escribir un libro”. En terceiro lugar, e isto é posiblemente o máis importante, resulta obrigado manterse ben sentimentalmente. E para iso quizais, para quen se atope nesta situación, proxectando ese retorno baixo a figura do “traballo do avó”, resumo e compendio do que foi o amor á nosa parella e aos nosos fillos. Chegamos ao que Ségolène Royal denomino a “primavera dos avós”, un traballo a longo prazo que non sabe de estacións, pois é para sempre. Non hai mellor xoguete para un neno que a man cariñosa do avó: este será quen lle suxeite a sela da bicicleta cando teña 3-4 anos, quen lle tome a lección e quen acompañe ao colexio cando teña 10 anos e, por que non, tamén o que aos 15 anos o poida salvagardar, co seu exemplo de vida e co seu consello e autoridade, de actividades ou prácticas indesexables, como as drogas, o alcol ou, en xeral, unha mala vida. É un momento propicio para as actividades altruístas e para consagrarse á acción humanitaria nas súas diferentes facetas e, deste xeito, prolongar esa xenerosidade que nos fixo abrazar a carreira de medicina na nosa mocidade. En definitiva, é a idade de gozar xestionando os afectos que é algo que, co vórtice diario do cirurxián activo, se esquece. Isto obríganos a responder esta pregunta: cal é a razón de por que hai que esperar á xubilación para facer este descubrimento?

Non é unha tarefa pequena procurarse unha vida física, intelectual e sentimentalmente completa; ao contrario, é unha tarefa extensa, porque nos obriga a estar en garda e cargados de obrigacións, sobre todo de índole moral.

Porque manterse fisicamente ben non deixa de ser unha obrigación moral, non só para connosco senón para cos que nos rodean. No meu caso, o meu deporte foi camiñar, xa que nacín no campo e nel quero vivir; no val, na montaña ou xunto ao mar busquei a paz e o acougo cando traballaba. Agora, nesta nova etapa que se albisca, a natureza e a paisaxe terán que seguir constituíndo o escenario onde realizar o meu destino. Porque a paisaxe non é neutra, senón que se configura coa nosa vontade; en certo xeito, tamén é resultado dunha elección. A Galicia de onte, de hoxe, sempre é o campo, a que abre os seus fogares acolledores ao camiñante e asegura así a hospitalidade, a feliz estancia e as fieis amizades. A natureza ten a capacidade de

sanar as persoas, é o lugar onde a alma se recrea e se restaura. Esta paisaxe que elixín e vivín de modo limitado durante a miña profesión (Aldán) volvo elixila agora como marco deste novo tempo que estou moralmente obrigado a construír.

En definitiva e vou concluindo este discurso, prepárome para este novo paso convencido de que dalo non será, humanamente falando, unha tarefa menos difícil que as importantes profesionais á que dedicamos as nosas vidas. Pero convencido tamén de que esa vida enteira poida ser gozada por primeira vez dun modo inédito e cheo de estímulos.

Quen dixo que todo estaba feito e realizado? A vida, repito, só termina unha vez e ata entón é o noso deber vivila con plenitude. Recoñezo que esta nova etapa me produce unha sensación de vertixe. A vida regálame tempo libre, que ata o de agora non tiven, e hoxe como hai cincuenta e catro anos, teño que aprender a xestionar. Dispóñome a ela con tranquilidade..

Como dicía o grande escritor portugués, Premio Nobel de Literatura (1998), José Saramago: “Somos a memoria que temos e a responsabilidade que buscamos, sen memoria non existiríamos e sen responsabilidade non merecemos vivir”. A nosa memoria é a nosa coherencia, a nosa razón, a nosa acción, o noso sentimento. Sen ela non somos nada. Permanezamos de pé e activos, esperando o que traia o destino e camiñando para chegar a ese bo porto da vida onde nos espera a familia: María, a miña muller; as nosas fillas: Aurora, Isabel e María; os nosos novos fillos: Francisco, José Emilio e Pepe e o seu grande agasallo, os netos: Alicia, María, Pilar, Pablo e Sabela, Pedro e Pepe, e por suposto os amigos.

Isto é o que penso e quería contarlles, moitas grazas pola súa cortesía e por tolerar, con esa compracente paciencia, estas torpes palabras.

Dixen.

■ SEGUNDA PARTE: CIRURXÍA TAURINA

“A humildade e a honradez son países do cirurxián”. Doutor F. Cadrado Cabezón, 1964, Congreso de Cirurxía, Salamanca.

“Hai moito tempo que me impuxen o costume de parar a pensar cando xurdía unha situación comprometida. É a única actitude para atopar a solución máis favorable”. Doutor Diego Figuera Aymerich, *As miñas vidas e a cirurxía*, 2002.

“Ten mans de prata, mire! Se estas mans fosen de prata valerían o seu peso. Moi pouco! Estas mans valen o que fan! E o que fan non depende delas, senón da idea que as move! Estas mans non son máis ca unha proxección! A miña man é unha man que sente, que acariña que estreita, unha man que serve a un concepto e, por tanto, depende totalmente do concepto que a move! Doutor Adolfo Núñez Puertas, 1979.

“Todo perigo convértese nunha axuda. Todo obstáculo nun impulso creador. Porque ambos esperan forzas. Descoñecidas do espírito”. Stefan Zweig.

“Eu aprendín nas súas doutrinas e no alto e nobre exemplo da súa conduta a miña fortaleza espiritual e a concepción moral que teño da vida”. Miguel de Unamuno.

Estas descrições refírense ás persoas que máis influíron na miña vida, fóra dos meus pais, da miña muller, das miñas fillas e dos meus netos, que ocupan, loxicamente, o primeiro lugar, xunto aos que, pola súa proximidade e colaboración durante moitos anos, foron, con eles a miña contorna, a miña convivencia, os meus carreiros iluminados nos que, de súpeto, irromperon con singular esplendor e fixeron que o meu camiñar pola vida fose un premio.

Certamente, unha persoa pode e ten que xubilarse da súa profesión, pero non pode facelo das súas vivencias. Se, como é o meu caso, unha destas vivencias tamén se atopou vinculada á miña profesión de cirurxián, podo ter a satisfacción de non xubilarme do todo ao facer da cirurxía taurina unha conxunción de vida e profesión.

Desculpade, entón, o meu atrevemento se, como xa anunciei no preámbulo deste discurso, vos fago partícipes en forma de reflexión desta vivencia

vinculada tamén á miña profesión. Se contribúo así a este discurso cun tema profesional, fágoo a propósito de que non é un tema de moda, cando non directamente rexeitado ou baixo sospeita. En todo caso, quen sabe se porque se trata da Festa Nacional, a nosa festa con maiúsculas¹, pero que na miña vida ocupou un lugar importante. Se alguén dixo algunha vez que a vida dunha persoa é a suma das súas vivencias, esta tan importante para min comezou hai moitos anos nunha vila de Salamanca, longa de nome e curta de poboación —Cespedosa de Tormes— e nunha praza de touros formada por carros aliñados en círculo. Alí sufrín os meus primeiros tomos. A miña afección era grande, pero pronto se puxo de manifesto a miña ausencia de arte, e talvez de valor, aspectos que me fixeron abandonar ese camiño, sempre tan desexado, para elixir outro, quizais non tan estraño ao primeiro, pero máis discreto: o de cirurxián.

1. Dicia Pérez de Ayala: “O nacemento da Festa Nacional coincide co nacemento da nacionalidade española, coa lingua de Castela, as corridas de touros son unha cousa tan obrigada pola natureza e a historia como o fala coa que nos comunicamos”.

Iniciados os meus estudos de medicina en 1963 en Salamanca é cando vivo a miña primeira intervención sanitaria nas lides taurinas e cando asisto á primeira collida na persoa do meu avó, a quen a cornada dunha vaca no escroto lle eviscerou o testículo. A miña actuación nesa ocasión foi moi limitada, pois reduciuse a sacar un pano, cubrir a ferida e trasladalo a cabalo ao médico, que foi quen lle pechou a ferida cunha sutura de bramante en alcol. A finais daquel mesmo verán, un touro deulle unha patada ao meu pai e rompeullo o radio; foi novamente don Ramón, o médico da vila, o que lle inmovilizou a fractura cunha táboa.

Sen lugar a dúbida, estes acontecementos, familiares desde o inicio, como acabo de relatar, constituíron os cimentos dunha afección que case pode cualificarse de devoción á Festa Nacional, pero que tamén tivo unha proxección profesional, pois motivoume para aceptar, sendo xa cirurxián, a xefatura do

¹ Decía Pérez de Ayala “el nacimiento de la Fiesta coincide con el nacimiento de la nacionalidad española y con la lengua de Castilla... así pues, las corridas de toros son una cosa tan nuestra, tan obligada por la naturaleza y la historia como el habla que hablamos”.

servizo médico da praza de touros de Pontevedra. Como consecuencia desta decisión, a miña responsabilidade levoume a desenvolver esa especialidade tan atípica como necesaria: a cirurxía taurina.

Non diría nada novo ou descoñecido para todos vostedes ao afirmar que a festa dos touros está en crise. Incluso podó dicir máis: está pasada de moda, sobre todo se a xulgamos polo canon anglosaxón, que nos levou a unha cultura global e homoxénea, guiada por un sentido da corrección política que á vez alberga o perigo de esterilizar costumes e tradicións que, só para unha visión moi curta, e con seguridade culturalmente nesgada, se consideran improcedentes e anticuadas. Pero é a nosa obrigación preguntarnos se esta tendencia non resulta equivocada, mesmo nun amplo sentido antropolóxico, ao nos furtar un aspecto fundamental que a Festa nos obriga, con todo, a contemplar e a considerar en primeiro plano tanto pola súa transcendencia como polo seu sentido estético: a morte. E non é acaso o fundamental da vida aprender a mirar a morte á cara e camiñar cara a ela con dignidade? Como escribiu o gran filósofo austríaco Ludwig Wittgenstein (1914) durante a súa experiencia nas trincheiras durante a Primeira Guerra Mundial: “Agora teño a oportunidade de ser unha persoa decente, pois estou cara a cara coa morte”. Se ao nacer todos comezamos a camiñar cara á morte, como nos lembra o gran texto medieval —“Apenas un home vén á vida xa é bastante vello para morrer”—, os toureiros saen expresamente ao seu encontro cada tarde que se visten de luces. Esta máxica e tráxica cita chámase corrida de touros. As emocións que suscita, como as de calquera feito artístico, non se deixan explicar racionalmente, como tampouco se deixa explicar racionalmente a morte. O toureo non é outra cousa que a obxectivación dese sentimento inexplicable, expresado na corrida baixo canons non só estéticos, senón principalmente éticos. A festa brava reúne ao meu xuízo catro características que colman o espírito nacional, diferentes a calquera outra actividade lúdica humana: o lado cruento, a beleza efémera, o culto ao valor e o desprezo á morte².

Permítanme, neste contexto, facer miñas as palabras do coñecido actor e director teatral, Albert Boadella, un de tantos cataláns que quere seguir sendo español: “Non existe no mundo occidental ningunha cerimonia capaz de conmover e elevar con semellante forza o ser humano. Ao longo da miña

² Cita de Boadella, p. 13.

vida gocei das mellores expresións da arte, en música, danza, ópera e teatro, pero nada é comparable ao ritual taurino”. Por iso amo a Festa.

A corrida de touros non é un deporte, senón a representación dun sacrificio e ata dunha traxedia: a traxedia da morte do touro e o consabido perigo para o home, sempre graduado pola súa vontade, segundo queira aproximarse en maior ou menor medida aos cornos do touro. As cornadas son, en efecto, o gran tributo que cada toureiro debe pagar pola súa arte, un tributo que ás veces acabou coa propia vida do toureo, tal é a súa paixón. Porque moitos deles pagaron coa súa vida ou con graves feridas a satisfacción desa paixón. As cornadas de importancia, na praza e no campo, marcaron unha pegada profunda na miña vida, que me fai lembrar sempre o seu sentido: que a nosa vida non deixa de ser un continuo xogo coa morte, pero no caso dos touros coa morte de verdade, non coma no teatro. Porque os touros, en efecto, matan, como se encargou de lembrarlle o matador Frascoelo ao actor Antonio Vico, cando este censuraba con dureza a súa prudencia: “Mire vostede, don Antonio: é verdade que estou un chisco separado do touro, pero é que, aquí na praza, nós morremos de verdade, non coma vostedes no teatro, que morren de mentira”.

Con seguridade, a Festa Nacional, a pesar da crecente e agresiva ofensiva de antitaurinos, vai persistir por esa dimensión de transcendencia e relevancia do perigo, do rito e da morte. Por iso tamén se fai indispensable a cirurxía taurina. O touro constitúe o elemento básico, o que imprime dignidade, seriedade, rigor e autenticidade á Festa, pero por iso mesmo o que obriga a moitas cousas, entre elas a unha fundamental: un servizo médico adecuado para que o toureiro senta protexido e saiba que sempre terá disposta a “cuarta cuadrilla de verde e prata” (as cores do traxe instrumental), atenta ao quite, á longa cambiada, á parca.

É unha cuestión humana! Xa que o destro expón con valentía a súa vida, que non teña tamén por inimigo, ademais dos pitóns da res, o desprezo e a negligencia dos homes. Coidar do lucido da corrida é asegurar unha ganancia lexítima. Descoidar a conservación da vida é perder a paz da conciencia para sempre. Se non coidamos a asistencia sanitaria, non teremos tampouco dereito a queixarnos da falta de valor dos lidiadores, pois todos sabemos que o dereito para preservar a vida, a pesar de expoñela ao perigo, é innegable e ata sagrado.

Aplicado á cirurxía taurina, o humanismo debe lerse, en consecuencia, como a necesidade de defender que existan unidades asistenciais ben dotadas: locais, material e equipos humanos preparados para atender a quen, ao desenvolver a súa profesión ou mesmo só a súa diversión, poida ser ferido por un axente traumático tan especial como é o corno dun touro.

A cirurxía taurina ten unha ética: achegar os coidados ao lugar onde ocorren os sucesos (a pé de obra), xa sexan lesións, cornadas, traumas ou enfermidades. Sempre se dixo con razón que se, xunto a calquera politraumatizado de estrada ou deporte de risco, existise un profesional sanitario que facilitase as primeiras atencións, a mortalidade e as consecuencias finais se verían moi reducidas. Neste caso, predicir esa eventualidade é posible e ata fácil.

A cirurxía taurina practícan os equipos médico-cirúrxicos que atenden as enfermerías das prazas de touros. O seu labor pasa case desapercibido, salvo para os profesionais da Festa. Un persoal médico tan especial ten que caracterizarse por unha dobre condición: unha firme vocación médica (ganas de curar) e un bo coñecemento de canto ocorre na area (afección). “O contratempo nunha praza de touros *é á asistencia sanitaria o que o trono a santa Bárbara, é dicir, só se acordan da súa importancia cando o touro trona.*” Nese momento é cando aparece o que o escritor Soto Viñolo denominou “cuarta cuadrilla”, tan indispensable nunha praza como as outras tres que normalmente fan o *paseillo*. Pero o corredor do cirurxián cando o toureiro cae é moi especial: “Todo muta en apenas uns instantes que non terminan nunca”: da luz cegadora e o fascinante colorido da praza ao canellón escuro que funde de negro os sonhos do artista; da ilusión por alcanzar a gloria ao anhelro roto pola cruel realidade con forma de pitón; dos traxes chispeante de luces e bordados en ouro e prata, ás batas brancas e verdes de médicos; do ole! rotundo da area ao máxico silencio inquietante e angustioso da sala de quirófano, só roto por berros de dor desgarrada. En fin, da inspiración artística á intervención cirúrxica. A carne rota, que é cicatriz e á vez medalla para a posteridade: a cornada. A cuarta cuadrilla, sempre ao quite.

Da especialidade de cirurxía taurina considérase historicamente iniciador o cirurxián manchego Juan Creus y Manso (1828-1897), catedrático de Patoloxía Cirúrxica nas Universidades de Granada e Madrid, que incorporou a esta actividade todos os avances que producidos na súa especialidade.

Mesmo na edición que realizou dun dos libros de cabeceira da historia da cirurxía —*A enciclopedia internacional de cirurxía do doutor Ashurst*— incorpora traballos persoais sobre a traumatoloxía e feridas por hasta de touro e, a partir de entón, foi considerado o creador da taurotraumatoloxía, pois ninguén ata ese momento se ocupou de estudar este tipo de lesións.

A partir do doutor Creus e Manso, a cirurxía taurina está considerada como unha rama da cirurxía traumatoloxía, a que se ocupa das lesións producidas pola hasta do touro. Ao contrario que outras ramas, onde o seu avance débese á especulación teórica, a súa evolución foi sempre empírica, como consecuencia de graves lesións producidas no rodo, onde o médico quedaba desconcertado por non haber antecedente de feridas da mesma índole. Pero que, a pesar do descoñecido enfrontouse a elas e foi capaz de resolver.

As lesións ás que se enfronta o cirurxián taurino son moi variables. Basta dicir que non existe rexión nin órgano da economía humana que se vexa libre de poder ser visitado polo corno do touro. Trátase habitualmente da gran cirurxía de urxencias, ás veces con intervencións definidas na propia enfermería da praza e ás veces como primeiro paso para estabilizar o paciente para a súa posterior evacuación a un hospital de referencia.

A inmediatez na atención da “cuarta cuadrilla” (o equipo médico) é unha das peculiaridades da cirurxía taurina e a que mellores resultados reflíctese. Debe evitarse a improvisación, por iso deben avaliarse rapidamente as lesións, priorizar as actuacións e evitar no posible as intervencións que poidan ser fonte de complicacións graves.

A cuarta cuadrilla ten que estar ben composta, buscando a idoneidade tanto no número de membros como de especialistas. Debe ser liderada por un cirurxián xeral ou traumatólogo —expertos en traumatismos de todo tipo, como os que atenden as urxencias de calquera hospital— e o protocolo debe ser claro: actuación rápida, priorización da gravidade das lesións e estabilización do paciente. Resulta decisivo para tal fin presenciar o contratempo, coñecer as posibilidades propias tanto do equipo coma do lugar de actuación, iniciar manobras salvadoras da vida (“cirurxía de control de danos”) e decidir de forma acertada o momento da derivación do ferido ao centro médico máis adecuado, xa sexa para actuar sobre os danos, para

completar o diagnóstico ou simplemente para convalecer. A actuación médica debe sobrepoñerse ao cortexo emocional e ás presións ambientais e mediáticas que se derivan de toda colleita, máis aínda nas figuras do toureo. Por iso faise obrigatorio prever os mecanismos para que en poucos minutos se estableza o illamento entre o interior da enfermería e o resto do recinto taurino, composto por espectadores, xornalistas, e mesmo a contorna do toureiro lesionado, autoridades ou calquera outra situación ou persoa allea ao equipo sanitario.

É verdade que o ideal dunha enfermería de praza é imposible de conseguir e difícil de esixir ante uns orzamentos municipais modestos. Non se trata de facer un “mini hospital” da enfermería da praza, senón de saber actuar cos medios dispoñibles.

Nun país onde a Festa Nacional (os touros) é o segundo espectáculo de masas despois do fútbol, onde do mes de marzo a outubro se celebran numerosos espectáculos taurinos, nos que arriscan a súa vida tantos mozos no intento de facer a súa persoal revolución social, resulta de todo punto incomprensible que en numerosas facultades nin se mencione nin se ensinen os traumatismos taurinos. Persoalmente, na facultade na que me licencié, Salamanca, por outra banda, terra de touros, falóuseme dos efectos da bomba atómica, das feridas por picadura de serpes do deserto, das feridas por armas de fogo e por efectos da onda expansiva etc., pero nunca das feridas por hasta de touro.

A cirurxía taurina é a gran descoñecida. Non só non se ensina nas facultades, senón que non existe experiencia nos hospitais. A súa única verdadeira universidade redúcese ás enfermería das prazas de touros. Esta soidade impulsou os cirurxiáns taurinos a constituír a Sociedade Internacional de Cirurxía Taurina e, á vez, as sociedades nos países con tradición taurina. En 1975 constituíuse a Sociedade Española de Cirurxía Taurina (SECT) con catro obxectivos principais: unificar criterios, mellorar as enfermería das prazas de touros, sentar as bases para o tratamento médico das feridas por hasta de touro e dignificar a figura do cirurxián taurino. Previamente, o 23 de novembro de 1974, na Unidade de Congresos do Centro Médico Nacional de México, por iniciativa do doutor Campos Licastro, fundouse a Sociedade Internacional de Cirurxía Taurina.

A gran pregunta, despois desta descrición, é a seguinte: É ou debe ser a cirurxía taurina unha especialidade médica? Nin a Comisión Nacional de Especialidades nin as autoridades académicas o recoñeceron nin probablemente estaría xustificado, o que non reduce a súa importancia como especialidade dentro do marco da cirurxía dos traumatismos, aínda que coas diferenzas recoñecidas ao axente lesivo: a hasta de touro. Sería importante recoñecer que, polas súas peculiaridades, para moitos a cirurxía taurina é a gran cirurxía de urxencias en toda a súa expresión.

Considerémola ou non como especialidade, a cirurxía taurina é algo específico, cunha singularidade científica á altura de calquera especialidade cirúrxica. Ten uns homes dedicados a ela, con lugares específicos para a súa realización e unhas características *sui generis* que lle proporcionan a súa personalidade. O descoñecido e os imprevistos caracterizan tanto a corrida como a cirurxía taurina. Tauromaquia e cirurxía taurina camiñan da man e están obrigadas a entenderse, xa que a exposición á agresión e a disposición para prestar axuda constitúen partes integrantes fundamentais na nosa Festa. Non debemos esquecer que os toureiros son artistas que arriscan a vida en cada espectáculo, e que as súas armas son unha capa e unha muleta. O cirurxián que ten valor para aceptar a garda nunha praza de touros é tamén un actor entre bambolinas: tourea na sombra cos seus coñecementos e, se o pitón fere, o seu saber e o seu bisturí repararán a ferida e chegarán mesmo a salvar a vida do destro. Tauromaquia e cirurxía taurina: ambas comparten valores principais, como son a ciencia, a arte e a técnica.

Sería incompleto terminar esta intervención sen expoñer cales son as peculiaridades da cirurxía taurina, as que lle prestan o seu selo especial, cuxo coñecemento constitúe o verdadeiro corpo científico e fundamento da acción do cirurxián taurino.

O meu propósito non foi o de profundar nestes aspectos técnicos da cirurxía taurina, desenvoltos nun libro que pronto verá a luz. O verdadeiro propósito foi aproximalos a vostedes á cirurxía taurina a través da miña paixón e experiencia na súa práctica. O programa sucinto podería ser este:

1. Axentes lesivos.
2. Ámbito de produción da agresión.
3. Cornada e a súa cinemática.

4. Persoa agredida.
5. Lugar onde se realiza a atención ao traumatizado.
6. Especialista cirurxián taurino.
7. Técnicas cirúrxicas.
8. Valoración clínica, parte cirúrxico.
9. Repercusións sociais.
10. Regulamentación asistencia sanitaria en festexos taurinos.
11. como mellorar a asistencia sanitaria nos festexos taurinos?

Como conclusión práctica, debemos trazar o camiño para andar no século XXI, respondendo a tres puntos fundamentais: de onde partimos?, por que facer a cirurxía taurina?, como facela? En todo caso, como conclusión, despois de recoñecer, como se fixo, que a cirurxía taurina é a gran descoñecida debido á súa orixinal peculiaridade, resulta obrigado resaltar que detrás do espectáculo taurino da lidia, do enfrontamento entre o toureiro e o touro, da morte deste último e da dimensión dramática e artística que supón, hai homes e mulleres dispostos a executar o xesto salvador no caso de que o destro sufra unha cornada, como tantas veces ocorre. A motivación principal que me motivou a incluír estas reflexións neste discurso foi a de marcar un futuro: dar a coñecer e revelar esa oculta dimensión da corrida, unha dimensión profundamente humana.

CIRURXÍA TAURINA—Especialidade atípica.

SÉCULO XXI.

IMPORTANCIA SANITARIA	PROBLEMÁTICA	CAMIÑO POR ANDAR
Máis de 1900 festexos anuais	Desprestixio social	Restruturación e apoio institucional
Múltiples feridos. Politraumatizados	Actividade estacional	Regulamentación adecuada
Feridos complexos. Extrahospitalarios	Actividade mal pagada	Vixilancia e esixencia cumprimento regulamento
Equipos sanitarios cada vez máis inexpertos. Intrusismo profesional	Abandono institucional e académico	Ensino da mesma
Múltiples profesionais sanitarios implicados	Falta corpo doutrinal recoñecido	

Se o inimigo do toureiro é o touro, o inimigo dun mal comunicante é o tempo. Non desexo que me chegue o aviso ou que devolvan o touro ao curral. Por iso conclúo aquí o meu discurso, agradecendo a súa paciencia e a súa atención: se a expectativa era a de escoitar outro dos temas científicos da nosa profesión, tan querida, espero que a miña elección non os defraudara. En todo caso, foi feita con toda conciencia, a propósito de que neste momento da miña vida os recordos e as vivencias, unha delas esta taurina tan vinculada á miña profesión, cobran unha importancia inédita: esta memoria do que somos cada un é a que nos debería dar forzas para seguir e poder considerar o futuro a outra luz, menos imperiosa, pero máis tranquila, porque o tempo adquire xa outra medida.

Dixen.

REFERENCIAS

- MUROS POLO, A.: “La paradoja de la jubilación forzosa y el envejecimiento activo”. *Revista de Derecho de la Seguridad Social*, Labarum 26 (2021): 91-112.
- BARRIOS BAUDOR, G.L.: “El regreso de la jubilación forzosa”. *Revista Aranzadi Doctrinal*, n.º 3, 2019, páx. 4, dispoñible en www.aranzadidigital.es. Ref. 2019/1469.
- N.R. BHATT, M. MORRIS, A. O’NEIL, A. GILIS and P.F. RIOGWAY. When Should Surgeon retire? *BIS* 2016; 103: 35-43.
- KATLIC MR, COLEMAN J. The aging surgeon. *Am Surg* 2014; 260:199-201.
- BISMOPNA, LUT, YANKERBA. Neural mechanisms of ageing and cognitive decline. *Nature* 2010; 464: 529-535.
- WALJEE JF, GREENFIELD LJ, DIMICK JB, BIRKMEYER JD. Surgeon age and operative mortality in the United States. *Ann Surg* 2006; 244: 353-362.
- IGNACIO RIVERA CHAVARALA: Los cirujanos y la vejez *Angiología* 2021. Vol. 72 (n.º 6). Versión en liña ISSN 1695-2987.
- PAUL J. SCHENARIS, MO, SAMUEL CEMAJ, MD. The Aging Surgeon Implication for the Workforce, The Surgeon, And the Patient. *Sur Clin N Am* 96 (2016) 129-138.

- MARGARITA GARCÉS FELIPE, ANDREA VANESSA REYES MÉNDEZ. *Estudio del impacto de las actividades altruistas en la calidad de vida de personas mayores de 65 años en España*.

Trabalho fin de grao. Facultade de Ciencias Sociais e do Trabalho. Universidade de Zaragoza 2020.

- MANUEL MARTÍN GARCÍA. *Envejecimiento y derechos humanos: otras perspectivas necesarias*. Tese de doutoramento, ano 2017 - UNED.

- GARCÍA DE LA TORRE, M. La cogida. Cirugía taurina. El ruedo: 1972-1450.

- MARTÍN-ALBO MARTÍNEZ A. “La hemorragia y el choque hipovolemico en la plaza de toros”. *Rev. Cir. Taurina*, 1980:17-32.

-ANTONIO RÍOS: Cirugía taurina en el siglo XXI. De la gloria al desprecio. Cirugía Española.

- MARÍA GUNTÍN: “Los secretos de Galicia (Aldal-Cangas). El bosque encantado de Cangas”, *La Voz de Galicia* (31-07-2021).

- COSSIO, JOSÉ MARÍA de los Toros. Tomo 1, 8.ª edición, pp 609-610. Espasa Madrid, 2000.

- VILA GIMÉNEZ, RAMÓN. *Cirugía taurina, ¿mito o realidad?* Imprenta Morón. Dep. legal: Sevilla 259-1982.

- ALBERTO MIÑANO PÉREZ. *La asistencia sanitaria en los festejos taurinos. Anatomía topográfica y abordaje inicial de los lesionados*. Universidade Miguel Hernández. Facultade de Medicina. Departamento de Histoloxía e Anatomía. Alacante 2013.

- CARLOS FERNÁNDEZ BARALLOBRE. *La Coruña, España y los toros*. SND Editores. Maio 2022.

- JEAN-PIERRE SCHEINER. *El pintor y el bisturí. Un cirujano en la plaza*. Editado por Mariano Garda Moyano 2017.

- Dr. XAVIER CAMPOS LICASTRO. *Traumatología taurina*. Impreso nos talleres de Impresiones Modernas, SA. Sevilla 702 Bis. México 13, DF.

- DR. RAFAEL RUIZ GONZÁLEZ. *Sociedad de Cirugía taurina. Su historia*, Córdoba 2006.
- JOSÉ MARÍA S. SANMARTÍN MÍGUEZ. *Historia de la tauromaquia en Galicia*. Editorial Punto Rojo, SL, 2020.
- FORTES BOUZAN, JOSÉ. “Fiestas y festejos en Pontevedra, Moderna, La Coruña”, *La Voz de Galicia*, 1988.
- WOLFF, FRANCIS. *Filosofía de las corridas de toros*. Barcelona. Ediciones Bellaterra 2010.
- SHUBER, ADRIÁN. “El toreo en la historia española”. *Revista de Estudios Taurinos*, n.º 28 (2010).
- PARRA FERRADÁNS, ENRIQUE. PARRITA. *De mi agenda taurina. Historia de la plaza de toros de Pontevedra (1892-1988)*, Pontevedra. Concello de Pontevedra, 1989.
- FERNÁNDEZ DE GAITA, D. *El régimen jurídico de los festejos taurinos y tradicionales*. Salamanca: Globalia Ediciones. Anthema: 2009.
- CLARAMUNT F. *Historia ilustrada de la tauromaquia: aproximación a una pasión ibérica*. Madrid: Espasa Calpe, 1989.
- CARVAJAL RAMOS, R. *Tauromaquia: ¿religión insólita, mito o superstición?* Madrid: Escalera del éxito 2010.
- SAUMADE F. *Las tauromaquias europeas: la forma y la historia, un enfoque antropológico*. Fundación Estudios Taurinos, 2006.
- ZAMORA JA. *Lesiones por embestida de toro de lidia en eventos civiles. Experiencia de 10 años*. *Cirujano General*, 2004; 26(2). 97-101.
- PÉREZ GARCÍA R. “Bases conceptuales de la cirugía general como influencia de la espacialidad”, *Revista Cirugía y Cirujanos*. 1989; 55:173-40.
- COMIN NOVELLA, L, DEL VAL GIL JM, MORENO MURAS C, OSET GARCÍA M. “El toro: el gran peligro de las fiestas de verano”. *Cir. Esp.* 2008, 83:215.
- CAMPOS LIGASTRO. *Traumatología taurina*, 2.ª ed. México DF, Impresiones modernas, SA, 1984.

- MIÑANO A, JIMÉNEZ R, REYES JM, BASTAVICH B, LÓPEZ COLLADO. “Distribución de las lesiones traumáticas en los festejos taurinos: hacia una racionalización de la asistencia”. *Revista Española de investigaciones quirúrgicas*, 2007; 4:199-203.
- MIÑANBRES JL, MARTÍN B. “El itinerario religioso de los toreros”. *Cuadernos de Antropología Etnografía* 2006, 28: 261-77.
- PARRAGA GALLARDO C, BORDA MAS, AVARQUES NAVARRO ML, ASUERO FERNÁNDEZ R. “La ansiedad y las estrategias ante la muerte en los profesionales del mando taurino durante la lidia”. V Congreso Internacional e X Nacional de Psicología Clínica, 22 de abril 26-28 Santander. Granada: Asociación Española de Psicología Conductual (AE PC); 2012 p. 551.
- HORACIO REIBA, Alcalino. *Ofensa y defensa de la tauromaquia*, Benemérita Universidad Autónoma de Puebla México. 2017.
- ALBERTO JUFFÉ STEIN. *Con el corazón en la mano 25 años de cirugía cardíaca en la Coruña* (2016). Vida después de la Cirugía (135-140).
- J. VILLAR JIMÉNEZ. *Charlas medico taurinas*. Barcelona, 1918.
- CARLOS ABELLA. *Memorias taurinas de La Monumental de Barcelona a Las Ventas de Madrid*. Ediciones Bellaterra 2019.
- FEDERICO ARNAS. ¡Qué sabrás tú ... de toros!, 2023.
- SIMONE DE BEAUVOIR. *La Vejez*.
- JOSÉ MARÍA RUIZ VARGAS. *La memoria y la vida*, Debate 2023.

XI

ORGANIGRAMA DA ACADEMIA DE MEDICINA DE GALICIA DE 2023 EN XANEIRO DE 2024

■ XUNTA DE GOBERNO

Excelentísimo Señor Francisco Martelo Villar	Presidente
Ilustrísimo Señor Álvaro Ruibal Morell	Vicepresidente
Ilustrísimo Señor Alberto Juffé Stein	Secretario xeral
Ilustrísimo Señor Carlos Acuña Castroviejo	Vicesecretario-contador
Ilustrísima Señora Rosa Meijide Faílde	Tesoureira
Ilustrísimo Señor Luis Ferrer i Balsebre	Bibliotecario

■ ACADÉMICOS DE HONRA

■ Profesor doutor Manuel E. Patarroyo	1995
■ Profesor doutor César Sánchez Álvarez-Pedrosa	1996
■ Profesor doutor Aniceto Charro Salgado	2005

■ ACADÉMICOS EMÉRITOS

■ Ilustrísimo Señor Jose Miñones Trillo	2014
■ Ilustrísimo Señor Miguel Gil de la Peña	2018
■ Ilustrísimo Señor José Peña Guitián	2022
■ Ilustrísimo Señor Luis Concheiro Carro	2022
■ Ilustrísimo Señor Ángel Belmonte Vicente	2022
■ Ilustrísimo Señor Martínez Vázquez, JoséM.	2022

■ SECCIÓNS DA ACADEMIA

I- CIENCIAS BÁSICAS

Presidente:	Ilustrísimo Señor Francisco Javier Jorge Barreiro.
Secretario:	Ilustrísimo Señor Carlos Acuña Castroviejo.
Vogais:	Ilustrísimos Señores Alicia Ansede Martínez, Juan Varela Durán, Benito Regueiro García.

2- MEDICINA

Presidente:	Ilustrísimo Señor Federico Martinón Sánchez.
Secretario:	Ilustrísima Señora María del Carmen Montero Martínez.

Vogais: Ilustrísimos Señores Manuel Noya García, Jorge Teijeiro Vidal, Felipe Casanueva Freijo, Rafael López López, Francisco Javier de Toro Santos, Manuel Pereiro Ferreiros, Juan Enrique Domínguez Muñoz, Álvaro Ruibal Morell, José Ramón González Juanatey, Federico Martinón Torres, Rosendo Bugarín González e María Teresa Jorge Mora.

3- CIRURXÍA

Presidente: Ilustrísimo Señor Torcuato Labella Caballero.

Secretario: Ilustrísimo Señor Marcelino González Martín.

Vogais: Ilustrísimo Señor Joaquín Potel Lesquereux, Excelentísimo Señor Francisco Martelo Villar e Ilustrísimos Señores Alberto Juffé Stein, Miguel Gelabert González, Ramiro Varela Cives, Alejandro Novo Domínguez, Julián Álvarez Escudero, Jesús Pino Mínguez e José Luis García Alcón.

4- MEDICINA SOCIAL E SAÚDE PÚBLICA

Presidente: Ilustrísimo Señor Juan Jesús Gestal Otero.

Secretaria: Ilustrísima Señora Rosa Meijide Faílde.

Vogal: Ilustrísimo Señor Pablo Díez Baños.

5- MEDICINA LEGAL, HISTORIA DA MEDICINA E TERRITORIAIS

Presidente: Ilustrísimo Señor Francisco Vázquez Fernández.

Secretario: Ilustrísimo Señor Ángel Carracedo Álvarez.

Vogais: Ilustrísimos Señores Javier Martínez Pérez-Mendaña, Luis Ferrer i Balsebre, Pedro Gil Gil, Luis Campos Villarino, David Suárez Quintanilla, Fernando J. Ponte Hernando.

1- ORZAMENTOS E ASUNTOS ECONÓMICOS

- Excelentísimo Señor Presidente.
- Ilustrísimo Señor Vicepresidente.
- Ilustrísimo Señor Secretario Xeral.
- Ilustrísimo Señor Vicesecretario Contador.
- Ilustrísimo Señor Tesoureiro.

2- ACTIVIDADES CIENTÍFICAS

- Excelentísimo Señor Francisco Martelo Villar (presidente).
- Ilustrísimo Señor Álvaro Ruibal Morell (vicepresidente).
- Ilustrísimo Señor Alberto Juffé Stein (secretario xeral).

■ ESCALAFÓN DOS ACADÉMICOS NUMERARIOS

Nº.	ILMOS./AS SRES./SRAS.	CADEIRA	INGRESO
1.	MARTINÓN SÁNCHEZ, Federico	Pediatría	02.07.1982
2.	NOYA GARCÍA, Manuel	Neuroloxía	26.04.1985
3.	JORGE BARREIRO, Fco. Javier	Anatomía Humana	26.10.1994
4.	GESTAL OTERO, Juan Jesús	Medicina Preventiva	02.06.1996
5.	LABELLA CABALLERO, Torcuato	Otorrinolaringoloxía	30.11.1995
6.	ANSEDE MARTÍNEZ, Alicia	Xenética	11.06.1996
7.	TEIJEIRO VIDAL, Jorge	Radioloxía	03.12.1996
8.	POTEL LESQUEREUX, Joaquín	Cirurxía Xeral e Dixestiva	27.05.1999
9.	VARELA DURÁN, Juan	Anatomía patolóxica (en 09.01.2014)	17.06.1999
10.	REGUEIRO GARCÍA, Benito	Viroloxía	23.02.2001
11.	DÍEZ BAÑOS, Pablo	Ciencias afíns: Veterinaria	22.06.2001
12.	MARTELO VILLAR, Francisco	Cirurxía Plástica, Reparadora e Estética	14.11.2003
13.	ACUÑA CASTROVIEJO, Carlos	Fisioloxía	26.03.2008
14.	VÁZQUEZ FERNÁNDEZ, Francisco	Cadeira territorial (Lugo)	11.04.2008
15.	MARTÍNEZ PÉREZ MENDAÑA, Javier	Cadeira territorial (Ferrol)	14.05.2010
16.	FERRER I BALSEBRE, Luis	Psiquiatría	01.10.2010
17.	GIL GIL, Pedro	Cadeira territorial (Vigo)	11.02.2011
18.	CAMPOS VILLARINO, Luis	Cadeira territorial (Pontevedra)	01.04.2011
19.	SUÁREZ QUINTANILLA, David	Odontoestomatoloxía	06.05.2011
20.	JUFFÉ STEIN, Alberto	Cirurxía Cardíaca	04.05.2012
21.	CASANUEVA FREIJO, Felipe	Endocrinoloxía	29.11.2013
22.	GELABERT GONZÁLEZ, Miguel	Neurocirurxía	28.02.2014
23.	VARELA CIVES, Ramiro	Cirurxía Infantil	09.05.2014
24.	LÓPEZ LÓPEZ, Rafael	Oncoloxía	19.09.2014
25.	DE TORO SANTOS, Fco. Javier	Reumatoloxía	29.04.2016
26.	NOVO DOMÍNGUEZ, Alejandro	Obstetricia e Xinecoloxía	30.06.2016
27.	PEREIRO FERREIROS, Manuel	Dermatoloxía	28.04.2017
28.	DOMÍNGUEZ MUÑOZ, J. Enrique	Aparato Dixestivo	22.06.2017

Nº.	ILMOS./AS SRES./SRAS.	CADEIRA	INGRESO
29.	RUIBAL MORELL, Álvaro	Medicina Nuclear e I. Molecular	19.01.2018
30.	ÁLVAREZ ESCUDERO, Julián	Anestesioloxía e Reanimación	15.06.2018
31.	PINO MÍNGUEZ, Jesús	Traumatoloxía e Cirurxía Ortopédica	26.04.2019
32.	GARCÍA ALCÓN, José Luís	Medicina militar	24.05.2019
33.	MEIJIDE FAÍLDE, Rosa	Hidroloxía Médica	12.07.2019
34.	GONZÁLEZ MARTÍN, Marcelino	Uroloxía	17.06.2022
35.	PONTE HERNANDO, Fernando J.	Historia da Medicina	23.09.2022
36.	GONZÁLEZ JUANATEY, José Ramón	Cardioloxía	18.11.2022
37.	37. MARTINÓN TORRES, Federico	Pediatría	24.02.2023
38.	38. CARRACEDO ÁLVAREZ, Ángel	Medicina Legal	31.03.2023
39.	39. BUGARÍN GONZÁLEZ, Rosendo	Medicina Familiar e Comunitaria	28.04.2023
40.	40. JORGE MORA, María Teresa	Medicina Física e Rehabilitación	02.06.2023
41.	41. MONTERO MARTÍNEZ, M ^a del C.	Pneumoloxía	30.06.2023

■ ACADÉMICOS CORRESPONDENTES ELECTOS

PAZOS SIERRA, Alejandro.

■ ACADÉMICOS FALECIDOS

EMÉRITOS

1. SÁNCHEZ SALORIO, Manuel. 16 de marzo de 2023.

CORRESPONDENTES

1. CAJIDE MONTERO, Ramón. 5 de xaneiro de 2023.
2. RAMOS VÁZQUEZ, Manuel. 13 de outubro de 2023.
3. TÁBARA DELGADO, Juan Manuel. 26 de outubro de 2023.

■ RELACIÓN DOS ACADÉMICOS CORRESPONDENTES

RESIDENTES EN GALICIA

ÁLVAREZ LORENZO, Carmen Isabel
ÁLVAREZ PERCHOUS, Ángel
ANTELA LÓPEZ, Antonio
ANTELO CORTIZAS, Jesús
ARES PENSADO, Begoña
ARIAS GÓMEZ, Manuel
BARBAGELATA MARTÍNEZ, Alfonso
BARDÁN GARCÍA, Belén
BARGE CABALLERO, Eduardo
BARREIRO MORANDEIRA, Francisco
BARROS DIOS, Juan Miguel
BARROS VELÁZQUEZ, Jorge
BELINCHÓN ADALID, Antonio
BLANCO GARCÍA, Francisco J.
BLAS ORBÁN, Carmen
BUJÁN GONZALO, Laura
CAÍNZOS FERNÁNDEZ, Miguel
CAIRO ANTELO, José Manuel
CAMACHO GARCÍA, Ángel Tomás
CAMESELLE TEIJEIRO, Jorge Fernando

CAMESELLE TEIJEIRO, José Manuel
CARREIRA VILLAMOR, José Martín
CARRERO LÓPEZ, Miguel
CASTRO GAGO, Manuel
CASTRO IGLESIAS, María de los Ángeles
CASTRO VILAS, Crisanto
COLÓN MEJERAS, Cristóbal
CONCHEIRO GUIÁN, Ana
CONTRERAS MARTINÓN, Francisco
CORDIDO CARBALLIDO, Fernando
CORREA REY, Blanca
CORTIZO TORRES, M.ª Emilia
COUCE PICO, M.ª Luz
COUSELO SÁNCHEZ, José Miguel
CRUCES PRADO, Manuel José
CUDEIRO MAZAIIRA, Javier
CHANTADA ABAL, Venancio
DE JUAN BARQUÍN, Antonio
DIÉGUEZ GONZÁLEZ, Carlos
DOMINGUEZ PUENTE, Fernando
DOSIL GALLARDO, Silvia

DURÁN BARBOSA, Rafael
FERNÁNDEZ ÁLVAREZ, Ovidio
FERNÁNDEZ REDONDO, Piedad Virginia
FRAGA BERMÚDEZ, José María
GARCÍA ALLUT, Alfredo Domingo
GARCÍA CABALLERO, Tomás
GARCÍA PALACIOS, María
GOLPE GÓMEZ, Antonio Luis
GONZÁLEZ DARRIBA, M.ª José
GONZÁLEZ QUINTELA, Arturo
GONZÁLEZ REY RODRÍGUEZ, Francisco
IGLESIAS NEGREIRA, José Ignacio
JORGE MORA, Alberto Agustín
LADRA GONZÁLEZ, María Jesús
LAFFON LAGE, Branca
LEIRA MUÍÑO, Rogelio Manuel
LEIS TRABAZO, Rosaura
LEMA BOUZAS, Manuela
LEMA DEVEZA, Carmen
LÓPEZ SILVARREY VARELA, Ángel
LOZANO RAMÍREZ, Ascensión
LLANO MONELOS, Pedro de
MACÍA CORTIÑAS, Manuel
MARIÑO COTELO, Alfonso
MARTÍN MARTÍN, Carlos Santiago
MARTINÓN SÁNCHEZ, José María
MATEOS ÁLVAREZ, Raimundo
MAYÁN SANTOS, José Manuel
MILLÁN CALENTI, José Carlos
MOLEDO EIRAS, Enrique Manuel
MUÑIZ GARCÍA, Javier
PALLAS PALLAS, Estrela
PARDIÑAS AÑÓN, M.^a del Carmen
PARDO FERNÁNDEZ, Julio
PEÑA CASTIÑEIRA, Francisco José
PÉREZ FENTES, Daniel Adolfo
PÉREZ FERNÁNDEZ, Ruth
PÉREZ MUÑUZURI, Alejandro
POMBO ARIAS, Manuel

POSE REINO, Antonio
PRIETO GONZÁLEZ, Jose M.ª Óscar
RAMOS BARBOSA, Isabel
RAÑA DÍEZ, Pablo
REY DEL CORRAL, Pablo
REYES SANTIAS, Rosa María
ROBLES BAYÓN, Alfredo
RODRÍGUEZ CALVO, María Sol
RODRÍGUEZ-VILLAMIL FERNÁNDEZ, J. Luis
ROMERO LÓPEZ, Jesús
SAMARTÍN UCHA, Marisol
SÁNCHEZ RODRÍGUEZ-LOSADA, Javier
SANTOS DEL RIEGO, Sergio
SANTOS PÉREZ, Sofía María
SEGURA IGLESIAS, Ramón
SOTO VARELA, Andrés
SUÁREZ QUINTANILLA, Juan Antonio
TATO HERRERO, Fernando
USERO OSSET, Ángel
VAAMONDE SÁNCHEZ-ANDRADE, Isabel
VADILLO OLMO, Francisco Javier
VÁZQUEZ GALLEGRO, Jesús
VÁZQUEZ MARTULL, Eduardo
VELA ANERO, Ángela
VELA NIETO, Diego
VIDAL PARDO, José Ignacio
VIDAL RÍOS VÁZQUEZ, Pablo Gonzalo
VILARIÑO VILARIÑO, Isabel
ZAMARRÓN SÁNZ, Carlos

RESIDENTES NOUTROS LUGARES DE ESPAÑA

CARRO SANTOS, Laura
COMELLAS MELERO, Nerea
EIRÓS BOUZA, José María
FERNÁNDEZ COELLO, Alejandro
FERNÁNDEZ TEIJEIRO, Juan José
FLÓREZ LOZANO, José Antonio
GARCÍA BARRENO, Pedro

GARCÍA FERNÁNDEZ, Francisco
 GARCÍA OLMO, Damián
 GUIOTE LINARES, Manuel
 LEYRA FERNÁNDEZ LABANDEIRA, Fernando
 MACAYA MIGUEL, Carlos
 MARTÍNEZ LAGE, José Manuel
 MARTÍNEZ SANZ, Rafael
 MARTINÓN TORRES, María
 MEDINA VICO, Pedro
 ORTEGA MEDINA, Luis
 POCH BROTO, Joaquín
 QUINTELA FERNÁNDEZ, José Carlos
 RUZA TARRÍO, Francisco Javier

RESIDENTES NO ESTRANXEIRO
 ÁLVAREZ DÍAZ, Jorge Alberto (MX)
 AMBASCH, Germán (AR)
 GORODNER, Jorge Osvaldo (AR)
 LAGE CAMPELO CALHEIROS, J. Manuel (P)
 LEMUS CALDERON, Jorge Daniel (AR)
 MASSANO CARDOSO, Salvador (P)
 RODRÍGUEZ LORENZO, Andrés (S)
 SOUSA PINTO, Alexandre (P)

(A): Alemaña
 (AR): Arxentina
 (C): Cuba
 (F): Francia
 (GB): Gran Bretaña
 (MX): México
 (P): Portugal
 (S): Suecia
 (U): Uruguai
 (USA): Estados Unidos

REAL ACADEMIA
DE MEDICINA DE GALICIA

BAIXO O ALTO PATROCINIO
DA COROA

REAL ACADEMIA TRANSFERIDA Á
XUNTA DE GALICIA
E ADSCRITA Á CONSELLERÍA DE SANIDADE
MEDALLA DE OURO Ó MÉRITO SANITARIO DE GALICIA
MEDALLA DE OURO DA CIDADE DA CORUÑA
MEDALLA DE OURO DE GALICIA